

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

**YKSITYISTEN TURVALLISUUSYRITYSTEN ASEMA KANSAINVÄLISESSÄ
OIKEUDESSA ASEELLISEN SELKKAUKSEN AIKANA**

Diplomityö

Kapteeniluutnantti

Jarkko Sirkanen

YEK58

Merisotalinja

Heinäkuu 2017

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi Yleisesikuntaupseerikurssi 58	Linja Merisotalinja
Tekijä Kapteeniluutnantti Jarkko Sirkanen	
Tutkielman nimi Yksityisten turvallisuusyritysten asema kansainvälisessä oikeudessa aseellisen selkkauksen aikana	
Oppiaine johon työ liittyy Johtaminen	Säilytyspaikka MPKK:n kurssikirjasto
Aika Heinäkuu 2017	Tekstisivuja 129
TIIVISTELMÄ <p>Tämä tutkimus sijoittuu sotilasjohtamisen alalle. Diplomityössä hyödynnetään oikeustieteen lähestymistapoja ja menetelmiä. Selvityksessä hyödynnetään myös laadullisen tutkimuksen menetelmiä. Tieteenfilosofisesti tutkimus noudattaa oikeuspositivismin periaatetta.</p> <p>Tutkimuskohteena ovat yksityiset turvallisuusyritykset ja niiden asema kansainvälisessä oikeudessa aseellisessa selkkauksessa. Tavoitteena on tutkia yksityisten turvallisuusyritysten asemaa kolmesta eri näkökulmasta. Ensinnä on tavoitteena selvittää yksilön asema ja vastuu kansainvälisessä oikeudessa. Toisena tavoitteena on ratkaista esimiehen / komentajan asema ja vastuu kansainvälisessä oikeudessa. Kolmantena tavoitteena on tutkia valtion vastuu kansainvälisessä oikeudessa.</p> <p>Keskeisin tutkimusongelma ja päätutkimuskysymys on <i>mikä on yksityisten turvallisuusyritysten asema kansainvälisessä oikeudessa aseellisessa selkkauksessa?</i></p> <p>Yksityiset turvallisuusyritykset ovat 2000-luvulla tulleet pysyväksi osaksi aseellisia selkkauksia. Kriisipesäkkeissä toimivien valtioiden ja kansainvälisten järjestöjen ja yhtiöiden turvallisuudesta vastaa nykyään pääsääntöisesti yksityinen turvallisuusyritys. Kysynnän kasvaessa on myös yksityisten turvallisuusyritysten tarjoamien palveluiden määrä kasvanut räjähdysmäisesti. Valtioiden asevoimien kustannusten kasvaminen on johtanut myös palveluiden ulkoistamiseen laajassa mittakaavassa. Ulkoistaminen toi taistelukentälle uuden elementin, joka oli huomioitava kansainvälisessä oikeudessa. Varsinkin kun yritysten työntekijöiden suorittamat rikokset alkoivat lisääntyä. Suomessakin on aloitettu palveluiden ulkoistaminen ja osa palveluista on jo yksityisten yritysten suoritettavana. Aseellisessa</p>	

selkkauksessa on tiedettävä yksityisten yritysten asema, koska vain tällöin voidaan varmistua sodan oikeussääntöjen toteutumisesta taistelukentällä. Samalla myös yksityisten yritysten työntekijät tietävät omat riskinsä toimiessaan aseellisessa selkkauksessa.

Tutkimuksen lähestymistapana on kansainvälisoikeudellinen eurooppalainen lähestymistapa, jota kutsutaan myös eurooppalaiseksi oikeuspositivistiseksi lähestymistavaksi. Tutkimusmenetelmänä on aineistotutkimus, jota on täydennetty asiantuntijahaastattelulla. Tutkimuksessa käytetään induktiivista päättelyä, jossa yksittäisten tapausten tulkinnasta on tehty yleisesti hyväksytyjä päätöksiä.

Tutkimuksen primääriaineiston muodostivat kansainvälisen oikeuden oikeuslähteet. Keskeisimmät tutkittavat dokumentit olivat oikeuslähteinä käytettävät viralliset dokumentit kuten valtiosopimukset ja kansainvälisten järjestöjen yleissopimukset ja tuomioistuinten perussäännöt. Tietoa kartutettiin ja taustoitettiin kirjallisuudella ja tieteellisillä artikkeleilla.

Tutkimuksessa kansainvälisen oikeuden oikeuslähteiden avulla tarkastellaan yksityisten turvallisuusyritysten asemaa kansainvälisessä oikeudessa. Pääpaino tutkimuksessa oli yksilön kategorisointi aseellisessa selkkauksessa ja esimiehen ja valtion vastuu yrityksen toimista kansainvälisessä oikeudessa. Tutkimusraportissa selvitetään myös kansainvälisen oikeuden oikeuslähteet, joiden perusteella johtopäätöksiä tutkimuksessa tehtiin.

Tutkimuksen johtopäätökset vastaavat tutkimuskysymyksiin. Keskeisimmät havainnot ja johtopäätökset ovat:

1. Kansainvälisen oikeuden oikeuslähteiden kautta on mahdollista tulkita ja selvittää yksityisten turvallisuusyritysten asemaa kansainvälisessä oikeudessa. Ensisijaisissa oikeuslähteissä ei ole tällä hetkellä selkeää määrittelyä yksityisistä turvallisuusyrityksistä, mikä tarkoittaa, että jokaista tapausta on tulkittava tapauskohtaisesti.

2. Yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijän aseman määrittelee henkilön kategorisointi aseellisessa selkkauksessa. Merkittävin kategorisointi tehdään siviilin tai taistelijan välillä. Mikäli turvallisuusyrityksen työntekijä kategorisoidaan siviiliksi aseellisessa selkkauksessa, on hän kansainvälisessä oikeudessa suojeltu henkilö. Siviilinä hän ei kuitenkaan saa osallistua suoranaisesti vihollisuuksiin. Mikäli hän osallistuu suoranaisesti vihollisuuksiin, hän menettää suojellun asemansa ja häntä kohti voidaan käyttää aseellista voimaa.

Mikäli turvallisuusyrityksen työntekijä luokitellaan taistelijaksi, on hänellä oikeus sotavan-
gin kohteluun kiinniotettaessa, mutta häntä kohti voidaan myös kaikissa tilanteissa kohdis-

taa voimankäyttöä. Taistelijat kategorisoidaan vielä etuoikeutettuihin ja etuoikeudettomiin taistelijoihin.

Yksityisten turvallisuusyritysten työntekijät määritellään pääsääntöisesti kansainvälisen oikeuden oikeuslähteiden perusteella siviileiksi. Heidän palveluidensa luonteen johdosta heillä on kuitenkin suuri riski joutua kategoriaan suoranaisesti vihollisuuksiin osallistuva siviili. Tämä kategoria on heille epäsuotuisa, koska he menettävät tällöin siviilin suojellun aseman ja ovat rikosoikeudellisesti kansallisen oikeusjärjestelmän piirissä.

3. Etuoikeudettomia taistelijoita kutsutaan myös palkkasotilaiksi. Yksityisten turvallisuusyritysten työntekijöitä on kutsuttu moderneiksi palkkasotilaiksi. Kansainvälisen oikeuden oikeuslähteiden perusteella kyetään vain erittäin harvinaisissa tapauksissa yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä sijoittamaan palkkasotilaan asemaan. Suurelta osin tämä johtuu kansainvälisen oikeuden oikeuslähteiden säännöksien kumulatiivisuudesta. Kansainvälisen oikeuden oikeuslähteissä palkkasotilaan aseman saavuttamisen kriteerit on asetettu korkealle, mikä aiheuttaa valtioille suuria haasteita kriteerien täyttymisen havaitsemiseen.

4. Komentaja ei kykene väistämään omaa vastuutaan kansainvälisessä oikeudessa. Historia on osoittanut vastuun seuraavan aina valtion korkeimpaan johtoon saakka. Yksityisten turvallisuusyritysten osalta ei komentajan vastuu kysymys ole niin yksinkertainen. Yrityksissä ei ole sotilasorganisaation kaltaista hierarkkisuuutta ja käskykulttuuria. Yritysten työntekijät eivät ole suoranaisesti käskysuhteessa yrityksen johtoon vaan toimeksiantajaan. Tällöin itse yrityksen johto ei pääsääntöisesti johda operatiivista toimintaa vaan tuottaa toimeksiantajalle palveluntuottajat. Tällöin yrityksen johto ei ole suoranaisesti vastuussa kentällä olevien palveluntuottajien toiminnasta. Palveluntuottajana toimivan osaston komentaja on sitä vastoin esimiehen vastuussa. Komentajan vastuuta käsiteltäessä on huomioitava, että yksilöllä on aina rikosoikeudellinen vastuu kansallisessa oikeusjärjestelmässä.

5. Valtio on kansainvälisen oikeuden oikeuslähteiden mukaisesti vastuussa yksityisen turvallisuusyrityksen toimista tietyissä tapauksissa. Valtion vastuusta puhuttaessa on kiinnitettävä huomiota myös valtion asemaan toimijoihin nähden. Valtio on turvallisuusyrityksiin liittyen aseellisessa selkkauksessa toimeksiantajavaltio, kotivaltio tai aluevaltio. Valtio on vastuussa kolmessa tapauksessa. Ensinnä valtio on vastuussa silloin, kun yksityinen turvallisuusyritys on valtion elin. Toisena valtio on vastuussa silloin, kun yksityinen turvallisuusyritys määritellään valtiohallinnon viranomaiseksi. Kolmanneksi valtio on vastuussa silloin, kun valtio ei ole suorittanut asianmukaista huolellisuutta. Asianmukaisella huolellisuudella tarkoitetaan tässä tapauksessa esimerkiksi valtion laiminlyöntiä valvonnan osalta

tai valtion kykenemättömyyttä antaa riittävää koulutusta.

6. Kansainväliset järjestöt ovat saavuttaneet aseman kansainvälisen oikeuden subjekteina. Tällöin ne ovat velvollisia noudattamaan kansainvälistä tapaoikeutta silloinkin kun niiden toiminnasta ei ole voimassa valtiosopimusta. Kansainvälisen tuomioistuimen mukaan kansainväliset järjestöt ovat vastuussa työntekijöidensä tai palkkaamiensa yritysten työntekijöiden toiminnasta kansainvälisen tapaoikeuden periaatteiden mukaisesti

7. Yksityisten turvallisuusyritysten suorittamien rikosten seuraamusjärjestelmä koskee yksilöä. Yksilön asettaminen syytteeseen ja tuomitseminen tapahtuu pääsääntöisesti kansallisessa oikeusjärjestelmässä. Kyseessä on tällöin koti-, alue- tai toimeksiantajavaltion kansallinen oikeusjärjestelmä. Valtion määräytymiseen vaikuttaa myös yksilön asema (kategoria) aseellisessa selkkauksessa. Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden määrittelemiin törkeisiin rikoksiin (sotarikoksiin) syyllistyneet henkilöt voidaan tuomita Kansainvälisessä tuomioistuimessa.

Kansainvälinen tuomioistuin käsittelee valtioiden välisiä kiistoja. Tällöin kummankin osapuolen on suostuttava asian käsittelyyn kansainvälisessä tuomioistuimessa. Molempien valtioiden tulee myös hyväksyä tuomioistuimen tuomiovalta.

AVAINSANAT

kansainvälinen oikeus, kansainvälinen humanitaarinen oikeus, yksityiset turvallisuusyritykset, valtion vastuu, komentajan vastuu, yksilön vastuu

YKSITYISTEN TURVALLISUUSYRITYSTEN ASEMA KANSAINVÄLISESSÄ OIKEUDESSA ASEELLISEN SELKKAUKSEN AIKANA

1.	JOHDANTO	1
1.1.1.	Tutkimuksen tavoitteet, tutkimusongelma ja viitekehys.....	5
1.1.2.	Tutkimuksen rajaukset	6
1.1.3.	Yksityiset turvallisuusyritykset kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa.....	7
2.	TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN PERUSTA	13
2.1.1.	Tutkimuksen tieteenfilosofinen perustelu	13
2.1.2.	Tutkimuksen tutkimusmenetelmä ja raportointi	20
2.1.3.	Lähdekritiikki ja aikaisempi tutkimus.....	21
3.	KANSAINVÄLINEN OIKEUS	24
3.1.1.	Kansainvälisen oikeuden oikeuslähteet	26
3.1.2.	Valtiosopimukset	27
3.1.3.	Kansainvälinen tapaoikeus.....	29
3.1.4.	Yleiset oikeusperiaatteet	31
3.1.5.	Kansainvälisen oikeuden apukeinoja oikeussääntöjen määrittelemiseksi	32
3.1.6.	Muut mahdollisesti hyödynnettävät periaatteet, kansainväliset asiakirjat ja sopimukset.....	33
3.1.7.	Yhteenveto	35
4.	KANSAINVÄLINEN HUMANITAARINEN OIKEUS	37
4.1.1.	Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden perusperiaatteet.....	38
4.1.2.	Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sopimukset.....	40
5.	YKSITYISET TURVALLISUUSYRITYKSET KANSAINVÄLISESSÄ OIKEUDESSA.....	45
5.1.	Yksilön vastuu kansainvälisessä oikeudessa aseellisessa selkkauksessa.....	51
5.1.1.	Yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä taistelijana.....	51
5.1.2.	Yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä siviilinä	61
5.1.3.	Yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä palkkasotilaana	65
5.1.4.	Yksityisten turvallisuusyritysten työntekijöiden rikosoikeudellinen asema.	74

5.1.5. Johtopäätökset.....	80
5.2. Komentajan vastuu kansainvälisessä oikeudessa.....	85
5.2.1. Johtopäätökset.....	97
5.3. Valtion vastuu kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa	99
5.3.1. Yksityinen turvallisuusyritys valtion elimenä.....	102
5.3.2. Yksityinen turvallisuusyritys valtionhallinnon viranomaisina.....	105
5.3.3. Valtion vastuu suorittaa asianmukaista huolellisuutta	109
5.3.4. Montreux'n asiakirjan ja yk:n yleissopimuksen luonnoksen yksityisten turvallisuusyritysten käytöstä tulkinnat valtion vastuusta yksityisistä turvallisuus yrityksistä	111
5.3.5. Johtopäätökset.....	117
6. YHTEENVETO JA JATKOTUTKIMUSTARPEET	121
6.1.1. Yhteenveto	121
6.1.2. Jatkotutkimustarpeet	126
LÄHTEET.....	130

YKSITYISTEN TURVALLISUUSYRITYSTEN ASEMA KANSAINVÄLISESSÄ OIKEUDESSA ASEELLISEN SELKKAUKSEN AIKANA

1. JOHDANTO

Bagdad 16.9.2007.

Bagdadissa tapahtuneessa siviilihenkilöiden ampumisessa olivat osallisena yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijät. Tapahtuman seurauksena asetettiin syytteeseen yrityksen työntekijöitä. Syytetyt olivat yksityisen turvallisuusyrityksen Blackwaterin työntekijöitä. Blackwater oli palkattu suojelemaan Yhdysvaltojen hallituksen työntekijöitä Bagdadissa. Ampumata-pauksessa syytettynä olivat Paul Slough, Nicholas Slatten, Evan Liberty, Dustin Heard ja Jeremy Ridgeway. Kyseiset työntekijät suojelivat Yhdysvaltojen ulkoministeriön työntekijöitä ja samalla he olivat osa Yhdysvaltojen puolustusministeriön suorittamaa operaatiota Irakissa. Syyskuun 16. päivänä syytetyt olivat osa Raven 23 -nimistä osastoa. Osasto koostui neljästä ajoneuvosta ja 19 operaattorista. Ajoneuvot olivat aseistetut raskailla konekivääreillä ja jokaisella operaattorilla oli myös henkilökohtaisia aseita.

Syytetyt olivat ajoneuvoissa numero 3 ja 4, joten he kulkivat autojen edetessä jonossa viimeisessä ja viimeistä edellisessä ajoneuvossa. Kyseisenä päivänä räjähti Bagdadissa autopommi ja räjähdysen aikaan oli Yhdysvaltojen hallituksen edustaja neuvotteluissa Irakin hallituksen edustajien kanssa. Pommin räjähdysen jälkeen haluttiin neuvottelut lopettaa ja kyseinen hallituksen edustaja haluttiin evakuoida takaisin turvalliselle alueelle Bagdadissa. Raven 23 sai tehtäväksi varmistaa edustajan turvallisen evakuoinnin. He siirtyivät Nisour aukion liikenneympyrään varmistamaan evakuoinnin onnistuminen vilkkaassa liikenneympyrässä.

Saavuttuaan liikenneympyrään Raven 23 ryhmittyi suojaamaan tulevaa evakuointikuljetusta. Syytettyjen kertomuksen mukaan valkoinen ajoneuvo lähestyi suojaavaa osastoa kovaa vauhtia. Ajoneuvolle annettiin suullisia käskyjä ja käsimerkkejä, joiden tarkoituksena oli saada kyseinen ajoneuvo pysähtymään. Ajoneuvoa heitettiin jopa vesipullolla, mutta se ei kuitenkaan pysähtynyt vaan jatkoi tulemista kohti. Ajoneuvoa vastaan avattiin tuli, mutta se ei silti jarruttanut. Ampumisen alettua irakilainen poliisi lähestyi ajoneuvoa tarkoituksena aloittaa mahdollinen ensiapu, mutta tämä tulkittiin siten, että poliisi aloitti auton työntämisen kohti suojaavia ajoneuvoja. Kapinalliset olivat aikaisemmin useasti pukeutuneet juuri poliiseiksi itsemurhapommi-iskuissa.

Tämä johti siihen, että poliisi ammuttiin suojaavista ajoneuvoista. Tämä eskaloi tilanteen, jolloin 7 Raven 23:n 19 jäsenestä avasivat tulen. Syytetyistä Slough lopetti ampumisen vasta, kun häntä oli käsketty aseella uhaten lopettamaan tulitus.

Ampumisen loputtua oli aukiolla ammuttu kuolettavasti 14 henkilöä, joista 10 miestä, 2 naista ja 2 alle 12-vuotiasta poikaa. Haavoittuneita oli 18. Ajoneuvo-osaston lähdettyä aukiolta ampuivat vielä syytetyt Slough ja Ridgeway matkalla tukikohtaan haavoittaen kolmea siviiliä. Syytettyjen antamien lausuntojen mukaan heitä kohti oli ammuttu useasta eri suunnasta tuli-taistelun aikana. Useat niistä, jotka eivät olleet ampuneet todistivat, ettei osastoa kohti ollut avattu tulta.

Asian tutkinta aloitettiin välittömästi eri viranomaisten toimesta. Muun muassa Federal Bureau of Investigations (FBI)¹ aloitti oman tutkimuksensa tapahtumasta. Tapauksen tutkinnassa saatujen tulosten perusteella tekijöitä vastaan nostettiin syytteet vuoden 2008 joulukuussa. Syytteet nostettiin viittä Blackwaterin työntekijää vastaan. Heitä syytettiin 14 taposta, 20 tapon yrityksestä ja 20 aseiden väärinkäytöstä. Joulukuussa 2009 Yhdysvaltojen osavaltio-oikeuden (käräjäoikeuden) (district judge) tuomari kumosi kaikki syytteet.² Tuomarin mukaan tapauksessa oli vastoin lakia annettu todistajien toimesta lausuntoja koskemattomuutta eli immunitettia vastaan. Liittovaltion oikeus avasi tapauksen käsittelyn uudestaan vuonna 2011.³ Liittovaltion tuomarin mukaan osavaltio-oikeuden tuomari oli tulkinnut lakia erheellisesti. Tapauksen avaamisen jälkeen Jeremy Ridgeway tunnusti tapon ja tapon yrityksen.⁴

Tapauksen käsittely alkoi 17.6.2014 ja se kesti 10 viikkoa. Oikeudenkäynnissä kuultiin 71 todistajaa, joista 30 oli irakilaisia. 30 irakilaisesta 13 oli sellaisia, jotka olivat haavoittuneet itse tapahtumassa.

¹ FBI on kansallisen turvallisuuden organisaatio, jolla on vastuita niin tiedustelun kuin lain toimeenpanon osalta. Se on USA:n oikeusministeriön alainen ja myös USA:n tiedusteluyhteisön jäsen. FBI toimii myös kansainvälisesti kohtaamaan USA:ta uhkaavat uhat. Ulkomailla FBI:n agenteilla ei ole oikeutta pitää henkilöitä ellei heillä ole kohdemaan hyväksyntää ja Yhdysvaltain kongressin antamaa ekstraterritoriaalista toimivaltaa. <https://www.fbi.gov/about/faqs>. Katsottu 23.5.2017.

² United States of America v. Paul A. Slough, et al., United States District Court for the District of Columbia, No 1:08:cr-360, 2009. s. 90.

³ United States of America v. Paul A. Slough,, Nicholas Abram Slatten, Evan Shawn Liberty, Dustin Laurent Heard, Donald Wayne Ball, United States District Court for the District of Columbia, No 1:08:cr-360, Exhibit B, 2007

United States of America v. Nicholas Abram Slatten, United States District Court for the District of Columbia, No 1:14-cr-00107, 2013

United States of America v. Paul A. Slough, et al., United States District Court for the District of Columbia, No 1:08:cr-360, Memorandum opinion, 2014

Johnston, David; Broder, John M. (November 14, 2007). "F.B.I. Says Guards Killed 14 Iraqis Without Cause". The New York Times. Retrieved April 26, 2010.

Devereaux, Ryan (June 5, 2012). "Blackwater guards lose bid to appeal charges in Iraqi civilian shooting case". The Guardian. London. Retrieved June 7, 2012.

Apuzzo, Matt (October 22, 2014). "Former Blackwater Guards Convicted in Iraq Shooting". New York Times.

⁴ United States of America v Jeremy P. Ridgeway, United States District Court for the District of Columbia, No 1:08-cr-00341-RMU 2008.

Todistajista 9 oli sellaisia henkilöitä, jotka olivat osa Raven 23 -osastoa. 10 viikon oikeudenkäynnin jälkeen tuomittiin syytetyt syyllisiksi. Slatten tuomittiin syyllisenä murhaan, Slough tuomittiin syyllisenä 13 tappoon ja 17 tapon yritykseen, Liberty tuomittiin syyllisenä 8 tappoon ja 12 tapon yritykseen ja Heard tuomittiin syyllisenä 6 tappoon ja 11 tapon yritykseen.⁵

18. huhtikuuta 2015 annettiin tuomiot syyllisiksi tuomituille operaattoreille. Slatten tuomittiin elinkautiseen vankeuteen ja kolme muuta saivat kaikki 30 vuotta vankeutta.⁶

Tapauksesta tekee erikoisen se seikka, että se oli ensimmäinen tapaus, josta annettiin tuomioita yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijälle, joka oli palveluksessa ulkomailla. Huomiotavaa on, että yritystä eikä yrityksen palkannutta valtion virastoa asetettu syytteeseen.⁷ Tässä tapauksessa ei myöskään ollut syytettynä valtio, josta virasto oli. Samalla myös herää kysymys miksi operaattorit tuomittiin oman valtion oikeusjärjestelmässä eikä kansainvälisessä tuomioistuimessa.

Valtioneuvoston selonteossa vuodelta 2004 todettiin, että Puolustusvoimien ja palveluntuottajien välisillä kumppanuusjärjestelyillä voidaan jatkossa hankkia tukitoiminnot ja – palvelut.⁸ Kumppanuusjärjestelyt ovat tuottaneet Puolustusvoimille useita yhteistyötahoja, jotka toimivat siviilisektorilla ja vastaavat esimerkiksi logistisista järjestelyistä myös kriisin aikana. Kriisin eskaloituessa on mahdollista, että Puolustusvoimat voi pitää ulkoistettuna myös turvallisuuspalveluja.

Tämä voi tulla ajankohtaiseksi ainakin kriittisten kohteiden sekä hajautettujen varastoalueiden vartioinnissa. Yhteiskunnan turvallisuusstrategia velvoittaa valtionhallinnon ylläpitämään suojattuja johtamistiloja, jotka toimivat hajautetusti.⁹ Tälläkin hetkellä yksityiset yritykset vastaavat virastojen ja valtionhallinnon rakennusten turvallisuudesta ainakin kulunvalvonnan osalta.

⁵ Department of Justice, Justice News, (October 22, 2014) Four Former Blackwater Employees Found Guilty of Charges in Fatal Nisur Square Shooting in Iraq. Katsottu 4.11.2016.

⁶ Apuzzo, Matt (April 13, 2015). "Ex-Blackwater Guards Sentenced to Long Prison Terms in 2007 Killings of Iraqi Civilians". The New York Times.

<https://www.justice.gov/opa/pr/four-former-blackwater-employees-found-guilty-charges-fatal-nisur-square-shooting-iraq>

⁷ Yrityksen osalta on vaikeata todentaa yrityksen kyky johtaa operatiivista toimintaa ja antaa selkeitä ohjeita ja käskyjä ulkomailla työskenteleville työntekijöille. Valtion virastoa ei itsessään voi asettaa syytteeseen, mutta sen työntekijöitä voidaan asettaa syytteeseen, mikäli he ovat lakia rikkoneet. Opetuskeskustelu Kari T. Takamaan kanssa 22.5.2017.

⁸ Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 2004, Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 16/2004, Edita 2004, s. 120.

⁹ Yhteiskunnan turvallisuusstrategia, valtioneuvoston periaatepäätös 16.12.2010, Puolustusministeriö, Vammalan kirjapaino, 2011. s. 17.

Hallitus on säätänyt uuden lain yksityisille turvallisuusyrityksille.¹⁰ Lailla selkeytetään ja yhtenäistetään yksityisten turvallisuusyritysten lainsäädäntöä. Ennen nykyistä lakia mahdollisti lainsäädäntö, että vartijalla on oikeus kantaa ja käyttää ampuma-asetta.¹¹ Kumppaneiden toiminnan turvaamiseksi tuskin käsketään sotilaita, vaan heidän toimintaansakin turvaisi yksityinen turvallisuusyritys.¹² Tämän johdosta on ensiarvoisen tärkeää selvittää kumppaneiden ja niiden toimintaa suojaavien yritysten asema niin kansainvälisessä kuin kansallisessa oikeudessa.

Siviiliyritysten työntekijöiden on tiedettävä oma asemansa kriisin eskaloituessa. Heidän asemansa on kyettävä määrittelemään esimerkiksi kansainvälisen humanitaarisen oikeuden suhteen. Jokaisen työntekijän on tiedettävä, kuinka heitä vastaan voidaan toimia ja kuinka heitä kohdellaan vastustajan toimesta kriisin eskaloituessa. Myös Puolustusvoimien on tiedettävä kumppaneiden asema, jotta niiden käyttöä voidaan suunnitella ja riskit ovat tiedossa myös Puolustusvoimissa. Mikäli kumppanit päättävät suojata omat toimintansa yksityisillä turvallisuusyrityksillä, niin myös turvallisuusyritysten työntekijöiden asema on oltava tiedossa Puolustusvoimilla ja kumppaneilla. Sekä turvallisuusyrityksen palkanneella kumppanilla että yksityisellä turvallisuusyrityksellä ja sen työntekijöillä on oltava yhteiset säännöt.

Suomen on myös valtiona tiedettävä oma kansainvälinen asema ja vastuu sen lukuun suorite-
tuista tehtävistä. Siirtämällä maanpuolustuksen tehtäviä kumppanuuden kautta siviiliyrityksille myös valtion vastuu ja ennen kaikkea valtionpäämiehen vastuu ei kansainvälisessä oikeudessa lopu.

Yksityisten turvallisuusyritysten tekemät mahdolliset aseellisen voimankäytön väärinkäytökset saattavat aiheuttaa velvoitteita myös valtionjohdolle ja valtiolle. Kyseessä ei tarvitse olla aseellisen voimankäytön väärinkäyttö vaan kyseessä voi olla myös sotarikos kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa tai rikosoikeudellinen rikos kansallisessa oikeusjärjestelmässä. Rikoksen suorittaja voi olla myös ulkomaalaisen yksityisen turvallisuusyrityksen palveluksessa oleva henkilö. Suomen valtio ei välttämättä pysty määrittämään kumppaneiden palkkaamien yritysten työntekijöiden kansallisuutta.¹³ Tässä tapauksessa on oltava tiedossa kuinka kansainvälinen oikeus tulkitsee valtion vastuun kumppanin palkkaaman yrityksen työntekijän tekemässä rikoksessa.

---

¹⁰ HE22/2014, <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140022>

¹¹ 12.4.2002/282, Laki yksityisistä turvallisuuspalveluista 21.8.2015/1085.

¹² Esimerkiksi Millogin alueiden vartioinnista vastaisi pääsääntöisesti yksityinen turvallisuusyritys.

¹³ Suomen valtio ei pysty määrittämään yrityksen työntekijöiden kansallisuutta, mutta Suomen valtio voi estää ulkomaalaisen pääsyn esimerkiksi tietoturvaluokiteltuun tilaan.

Kyseessä voi olla myös vastustajan toiminta kumppanimme kohtaan, jolloin Suomen valtion on tunnettava oma asemansa kansainvälisessä oikeudessa. Tällöin saattaa Suomi olla asianomistajana vastustajaa kohtaan kanteessa, joka mahdollisesti käsitellään kansainvälisessä tuomioistuimessa.

Tutkimuksen aihe on sekä kansainvälisesti että kansallisesti ajankohtainen. Laajamittaisen sotilaallisen voimankäytön uhkamallia pidetään tällä hetkellä epätodennäköisenä vaihtoehtona. Tällä hetkellä nähdään todennäköisenä sotilaallisen ja taloudellisen painostuksen jatkuvana suoritettava pienempi alueellinen yllätyksellinen operaatio, jolla pyritäisiin saavuttamaan halutut tavoitteet mahdollisimman pienillä tappioilla. Tällöin elintärkeiden kohteiden suojaamisesta vastaisivat juuri yksityiset turvallisuusyritykset.

Kansainvälisesti ovat yksityiset turvallisuusyritykset jo vankistaneet oman asemansa kansainvälisen aseellisen selkkauksen aikana ja etenkin niiden vakauttamisessa.¹⁴ Yritysten tekemien sopimusten arvo on miljardiluokkaa, joten sopimusten menettäminen ei ole yrityksille suotuisaa. Yksityisten turvallisuusyritysten käyttö on myös valtioille poliittisesti edullisempää, vaikkakaan se ei ole taloudellista. Valtionjohdon on erittäin vaikea motivoida omaa kansaansa tukemaan toisella puolella maapalloa tapahtuvaa kansainvälistä aseellista selkkausta, jolla ei tavalliselle ihmiselle ole järkevää oikeutusta. Ihmisten on vaikea ymmärtää armeijan kokemia tuhansien sotilaiden tappioita toisella puolella maapalloa. Yksityisten turvallisuusyritysten kokemat tappiot eivät kiinnosta kansalaisia. Tällä logiikalla valtioiden on käytännöllisempää käyttää turvallisuusyrityksiä, koska niiden käytön oikeutusta kansalaiset eivät kyseenalaista. Tuloksena on ainoastaan yksityisten turvallisuusyritysten lisääntyminen maailman kriisipesäkkeissä. Tämä seikka taas asettaa paineita kansainvälisen oikeuden ja kansainvälisen humanitaarisen oikeuden toteutumiseksi tällaisilla alueilla.

1.1.1. Tutkimuksen tavoitteet, tutkimusongelma ja viitekehys

Tutkimuksen tavoitteena on ensisijaisesti selvittää yksityisten turvallisuusyritysten asema kansainvälisessä oikeudessa aseellisen selkkauksen aikana. Tavoite saavutetaan määrittelemällä ensin yksityiset turvallisuusyritykset ja niiden suorittamat tehtävät. Tutkimuksessa karotetaan kansainvälisen oikeuden oikeuslähteet ja näiden perusteella suoritetaan yksityisten turvallisuusyritysten aseman tarkastelu kansainvälisessä oikeudessa. Tutkimuksen tulokset analysoidaan luvussa 5 ja luvussa 6 analysoidaan myös tulosten synnyttämät mahdolliset jatkotutkimustarpeet.

---

¹⁴ Esimerkiksi USA on käyttänyt yksityisiä turvallisuusyrityksiä tukikohtien tukitehtävissä, tulkki ja kääntäjä tehtävissä, rakennusalalla, kuljetuspalveluissa ja koulutustehtävissä. Schwartz Moshe, Joyprada Swain. Department of Defense Contractors in Afganistan and Iraq: Background and Analysis. Congressional Research Service. May 13, 2011. s. 27.

Diplomityön tutkimusongelma on:

Mikä on yksityisten turvallisuusyritysten asema kansainvälisessä oikeudessa aseellisessa selkkauksessa?

Tutkimuksen alaongelmia ovat:

1. Mikä on yksilön kansainvälisoikeudellinen asema ja vastuu yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijänä kansainvälisessä oikeudessa?
2. Mikä on komentajan ja esimiehen kansainvälisoikeudellinen asema ja vastuu yksityisistä turvallisuusyrityksistä kansainvälisessä oikeudessa?
3. Mikä on valtion kansainvälisoikeudellinen asema ja vastuu yksityisistä turvallisuusyrityksistä kansainvälisessä oikeudessa?

Tutkimuksen viitekehyksenä on kansainvälinen oikeusjärjestelmä ja tarkastelun kohteena on kansainvälisen oikeuden vaikutus yksityiseen turvallisuusyritykseen. Yksityisen turvallisuusyrityksen toimintaa tarkastellaan kansainvälisen aseellisen selkkauksen alueella, jossa se tuottaa palveluita toimeksiantajavaltiolle aluevaltion alueella. Yksityisestä turvallisuusyrityksestä otetaan huomioon niin yritys kuin sen työntekijät. Vastuuasioissa käsitellään niin yrityksen ja sen työntekijöiden kuin yrityksen palkkaaman valtion tai valtionlaitoksen asema kansainvälisessä oikeudessa.

1.1.2. Tutkimuksen rajaukset

Tutkimuksessa käsitellään ainoastaan turvallisuuspalveluita tarjoavia yrityksiä. Kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa on useita eri palveluita tarjoavia yrityksiä. Suurin osa yrityksistä toimii logistiikan ja huolto-alan palveluissa.¹⁵ Tässä tutkimuksessa keskitytään ainoastaan turvallisuuspalveluita tarjoaviin yrityksiin.

Tutkimuksessa rajataan turvallisuusyritykset toimimaan kansainvälisen aseellisen selkkauksen alueella. Tällöin yritysten käsittely on kansainvälisessä oikeudessa selkeämpää. Tällaisella alueella toimii tietyn valtion sotajoukkoja ja valtio tai valtionhallinnon laitos on mahdollisesti palkannut turvallisuusyrityksen tukemaan sen suorittamia tehtäviä.

¹⁵ Contractor Support of U.S. Operations in the USCENTOM Area of Responsibility (October 2015), Deputy Assistant Secretary of Defense, Program Support, lokakuu 2015. s. 1.

Alueella on voimassa asevoimien sisäinen kurinpito- ja oikeusjärjestelmä.¹⁶ Kriisinhallintaoperaatiossa on usein monta kansainvälistä järjestöä, joilla on velvoitteita kansainvälisesti ja kansallisesti. Tällaisen kriisinhallintaoperaation johtosuhteiden sekavuus ja siitä johtuvat eri maiden oikeusjärjestelmien selvittäminen olisi tähän tutkimukseen liian laaja.

1.1.3. Yksityiset turvallisuusyritykset kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa

Historiallisesti tarkasteltuna voidaan todeta, että 1800-luvulla palkkasotilaiden käyttö väheni, koska valtiot ottivat käyttöön asevelvollisuuden ja maiden puolustaminen suoritettiin pääsääntöisesti omasta kansasta muodostetulla armeijalla.¹⁷ Tämä kehitys jatkui aina kylmän sodan loppumiseen asti. Kylmä sodan loppuminen ei enää kannustanut suurien armeijoiden ylläpitoon, koska Neuvostoliitto oli romahtanut ja yleinen käsitys sodankäynnistä oli muuttunut. Kylmän sodan päättymisen jälkeen valtiot aloittivat armeijoidensa saneeraamisen, joka aiheutti 6 miljoonan sotilaan työttömyyden. Palkkasotilaita ovat työllistäneet sisällissodat ja muut rauhattomuudet kehitysmaissa. Jugoslavian sisällissota 1990-luvulla nosti taas palkkasotilaat mediaan ja Suomestakin lähti miehiä palkkasotilaiksi Jugoslaviaan. Palkkasotilaiden käyttöä on vältetty kansallisvaltioiden armeijoissa. Geneven sopimukset eivät kiellä palkkasotilaiden käyttöä, mutta Geneven sopimukset eivät anna palkkasotilalle sotavangin oikeuksia.¹⁸ Palkkasotilaita käyttävien maiden maine on erittäin huono ja myös tästä syystä on kansainvälisessä yhteisössä epäeettistä käyttää palkkasotilaita.

Yksityiset turvallisuusyritykset tulivat yleiseen tietoisuuteen USA:n johtaman koalition hyökkäyksen jälkeen Irakissa vuonna 2003. Lukuisat yhteisöt ja kansainväliset järjestöt saapuivat Irakiin suorittamaan omia toimenpiteitään eikä maassa oleva sotilasorganisaatio kyennyt takaamaan heidän turvallisuuttaan. Sotilaiden määrä ja tehtävät eivät myöskään mahdollistaneet koalition maiden ulkoministeriöiden ja muiden valtionhallinnon toimijoiden suojelemista, huoltamista tai kuljettamista.

¹⁶ Kriisinhallintaoperaatiossa on erittäin monta järjestöä, joilla kaikilla on velvoitteita kansainvälisesti ja kansallisesti. Tällaisen operaation johtosuhteiden sekavuus ja siitä johtuvat eri maiden oikeusjärjestelmien selvittäminen olisi tutkimukseen liian laaja. Kriisinhallintaoperaatioihin ei puututa tässä tutkimuksessa.

¹⁷ Palkkasotilaiden ja palkka-armeijoiden käyttö on historian saatossa ollut hyvin yleistä. 1600-luvulta lähtien palkkasotilaita käytettiin eri maiden armeijoissa.

¹⁸ SopS 82/1980. Geneven yleissopimusten lisäpöytäkirja kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta (I pöytäkirja) artikla 47.

Tällöin aloitettiin palkkaamaan yksityisiä turvallisuusyrityksiä huolehtimaan eri toimijoiden turvallisuudesta ja muutenkin toimijoiden¹⁹ toimintamahdollisuuksien ylläpitämisestä sotatoimialueella. Vuoden 2003 jälkeen on yksityisiä turvallisuusyrityksiä palkattu enenevässä määrin huolehtimaan paikallisten ja kansainvälisten toimijoiden turvallisuudesta. Määrän lisääntyessä ei ole myöskään voitu välttyä turvallisuusyritysten työntekijöiden aiheuttamista aseellisen voimankäytön väärinkäytöksistä. Tällaisia aseellisen voimankäytön väärinkäytöksiä oli ainoastaan Blackwater²⁰ - nimisen turvallisuusyrityksen osalta vuosina 2005 – 2007 välisenä aikana yli 200.²¹ Blackwater yhtiön työntekijät toimivat tuolloin samaan aikaan Irakissa, Afganistanissa, Pakistanissa ja Israelissa. Samaan aikaan Irakissa USA osti turvallisuuspalveluita myös Triple Canopy ja DynCorp International yhtiöiltä.²²

Yhtiöillä oli vuonna 2009 alueella yhteensä noin 2000 operaattoria.²³ Näiden yhtiöiden työntekijät aiheuttivat ainoastaan Irakissa paljon aseellisen voimankäytön väärinkäytöksiä ja alkuvaiheessa niistä ei edes raportoitu vaan asioista sovittiin rahallista korvausta vastaan.²⁴ Vasta vuonna 2007 tapahtunut Nisour – aukion siviilien ampuminen Blackwaterin työntekijöiden toimesta nosti yksityiset turvallisuusyritykset esiin. Tapaus on vaikuttanut kansainvälisen oikeuden kehittymiseen ja on selkeyttänyt yksityisten turvallisuusyritysten ja sen työntekijöiden asemaa kansainvälisessä oikeudessa. Lokakuussa 2015 oli pelkästään Yhdysvaltojen puolustusministeriöllä palkattuna Afganistanissa 30,211 työntekijää erilaisissa palveluyrityksissä, joista 1655 ovat turvallisuusalan toimijoita. Irakissa Yhdysvaltain puolustusministeriöllä on palkattuna 1403 työntekijää palveluyrityksissä, joista 87 ovat turvallisuusalan toimijoita. Suurin osa työntekijöistä ovat logistiikka- ja huoltoalan palveluyrityksissä.²⁵

Yksityisten turvallisuusyritysten määrä kansainvälisten aseellisten selkkausten alueella on siis lisääntynyt merkittävästi 2000-luvulla. Yksityisten turvallisuusyritysten nousun syitä on useita. Kylmän sodan päättymisen jälkeen syntyneen voimantyhjiön takia ovat valtioiden sisäiset selkkaukset kasvaneet.

¹⁹ Termillä toimija kuvataan kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa olevaa koalition osanottajaan valtionhallinnon ministeriötä, kansainvälisiä järjestöjä ja hyväntekeväisyysjärjestöjä, jälleenrakennukseen osallistuvia yhtiöitä ja huoltoon erikoistuneita järjestöjä ja yhtiöitä.

²⁰ Blackwater tunnetaan nykyään nimellä Academi. Ennen Academi nimeä se kantoi nimeä Xe.

²¹ Additional information about Blackwater USA”, memorandum dated 1 October 2007 from Majority Staff to the Members of the Committee on Oversight and Government Reform, s. 2.

²² Human Rights Council, Report of the Working Group on the use of mercenaries as a means of violating human rights and impeding the exercise of the right of peoples to self-determination, 20 July to 3 August 2009, s. 8.

²³ GAO-10-156, United States Government Accountability Office, Report to the Subcommittee on Oversight of Government Management, the Federal Workforce, and the District of Columbia, Committee on Homeland Security and Governmental Affairs, U.S. Senate, Diplomatic Security’s Recent Growth Warrants Strategic Review, 12.11.2009, s. 10.

²⁴ Additional information about Blackwater USA”, memorandum dated 1 October 2007 from Majority Staff to the Members of the Committee on Oversight and Government Reform, s. 2.

²⁵ Contractor Support of U.S. Operations in the USCENTOM Area of Responsibility (October 2015), Deputy Assistant Secretary of Defense, Program Support, lokakuu 2015.

Varsinkin hauraat valtiot, jotka ovat kolonialismin tuotteita, ovat olleet sisäisten selkkauksien kohteena. Valtioiden hallintojärjestelmä ei ole riittävän vahva ja eri heimojen ja ryhmittymien voiman kasvaessa valtiot joutuvat kaaokseen.²⁶ Useat valtiot eivät kykene täyttämään edes perustehtäviä ja monet uudet valtiot, varsinkaan Afrikassa, eivät ole koskaan olleet todellisesti valtiollisen hallinnon alaisia. Niiden bruttokansantuote ei ole edes verrattavissa suurimpien yliopistojen budjetteihin.²⁷ Yksityiset turvallisuusyritykset olivat omiaan täyttämään tuon tyhjiön omilla palveluillaan. Varsinkin Afrikassa alkoivat aseelliset selkkaukset siirtyä myös valtioiden rajojen yli ja tämä aukaisi myös uusia ovia yksityisille turvallisuusyrityksille tarjota omia palveluitaan laaja-alaisesti.²⁸ Yksityiset turvallisuusyritykset kykenivät saavuttamaan turvallisuuden maassa, jossa omien asevoimien väkivallan monopolisointi oli vääristynyt korruption ja luottamuspuolan seurauksena.²⁹

Kansainväliset yhtiöt haluavat yhä toimia rahakkailla kansainvälisten aseellisten selkkausten alueilla ja yksityisistä turvallisuusyrityksillä kyetään suojaamaan yrityksen oma toiminta.³⁰ Aina ei ole kuitenkaan kyse kansainvälisten yritysten itsekkäistä tarkoituksista. Hauraille valtiolle on taloudellisesti kannattavampaa tehdä yhteistyötä ison yrityksen kanssa omien luonnonvarojen hyödyntämisessä. Valtiolle on halvempaa antaa ison yrityksen toimia omalla alueellaan ja yritys itse suojaa oman toimintansa. Valtio saa yritykseltä osan tuotosta eikä ole pakotettu itse huolehtimaan turvallisuudesta ja näin luomaan koko järjestelmän turvallisuuden ylläpitämiseksi.³¹

Kylmän sodan kilpavarustelun jälkeen myös valtioiden puolustusvoimien vahvuus heikkeni merkittävästi. On laskettu, että kylmän sodan päättymisen jälkeen 1989, maailman asevoimien vahvuus on laskenut 7 miljoonalla sotilaalla. Nämä työttömät sotilaat olivat vailla töitä, ja he olivat erittäin potentiaalisia työntekijöitä turvallisuusyrityksille.³² Kylmän sodan päättyminen jätti myös maailmalle satoja miljoonia aseita. 2000-luvun alussa oli Ugandassa mahdollisuus ostaa AK-47- rynnäkkökivääri kanan hinnalla.

²⁶ Singer P.W. Corporate warriors. The rise of the privatized military industry. Cornell University press. Ithaca, New York. 2003. s. 50-51.

²⁷ Singer s. 55.

²⁸ Singer. s. 50-51.

²⁹ Yhtenä yksityisten turvallisuusyritysten nousun syynä pidetään sitä, että talouden kehitys maailmassa ei ole ollut homogeenistä. Tämä on jättänyt 1,3 miljardia ihmistä köyhyyteen joista 800 miljoonaa elää nälänhädässä. Tämä kaikki aiheuttaa globaalia epätasapainoa, joka on omiaan aiheuttamaan konflikteja maailmanlaajuisesti. Samalla myös globaali väkivalta on muuttunut kasvottomaksi. Tällä tarkoitetaan trendiä, jossa valtiot eivät enää taistele keskenään, vaan jopa yksilöt voivat aiheuttaa kokonaisille armeijoille ongelmia. Esimerkkinä terroristien aiheuttamat hyökkäykset ja siitä johtunut GWOT (Global War on Terror). Singer s. 51.

³⁰ Singer. s. 52.

³¹ Singer. s. 60.

³² Singer. 53.

Tämä tarkoittaa, että valtioilla ei ole enää kontrollia aseiden käyttöön, ja ovat ne menettäneet suvereniteettinsa väkivallan käyttäjänä.³³

Yhdistyneet Kansakunnat (YK) ei onnistunut toisen maailmansodan jälkeen luomaan omia joukkoja. YK on osallistunut rauhaan pakottamiseen vain harvoin ja tällöin se on ollut riippuvainen jäsenvaltioiden tahdosta ja niiden asettamista joukoista sen johtamaan operaatioon. YK on riippuvainen jäsenvaltioiden antamasta rahallisesta ja poliittisesta tuesta. YK:n mandaatin saavuttaminen rauhanturvaoperaatioon saattaa kaatua helposti turvallisuusneuvoston pysyväisjäsenien eturistiriitoihin. YK:n rauhanturvajoukon perustaminen on erittäin hidasta ja tehotonta.³⁴ Samaan aikaan suurvaltiot, jotka toimivat aikaisemmin maailmanpoliiseina eivät ole enää halukkaita lähettämään omia joukkojaan kriisialueille. USA:n tapahtumat Somaliassa 1993 osoittivat, että länsimainen sotakoneisto ei ole tehty taistelemaan kasvottomia vihollisia vastaan siviilien ympäröimänä.³⁵

Yritykset tarjoavat palveluitaan valtioille, kansainvälisille järjestöille (IGO), kansalaisjärjestöille (NGO)³⁶ ja yrityksille. He käyttävät voimakeinoja vain itsepuolustukseen, mutta he toimivat kansainvälisen aseellisen selkkauksen yhteydessä, jolloin raja itsepuolustuksen ja suoranaisen vihollisuuksiin osallistumisen välillä voi hämärtyä.³⁷

Yksityiset turvallisuusyritykset pyrkivät välttämään nykyään military - sanaa. He eivät halua korostaa sotaisaa nimeä, vaan käsittävät itsensä enemmän puolustuksellisen organisaationa ja korostavat turvallisuutta. Nimestä military sanan poistavat yritykset keskittyvät enemmän puolustamaan asiakastaan ja vastaavat siis turvallisuudesta. Kyseenalaisia ovat kuitenkin sellaiset yritykset, jotka kouluttavat valtion sotilashenkilöstöä tai toimivat neuvonantajina.³⁸

Useat valtiot ovat aloittaneet taloudellisten supistusten johdosta ulkoistamaan omia puolustusvoimiaan yrityksille. Kansalliset asevoimat ovat palkanneet yksityisiä yrityksiä huolehtimaan esimerkiksi logistiikasta esimerkkeinä Kanada ja Australia. Kanadan armeija on myös palkannut siviiliyrityksen tuottamaan elektronisen sodankäynnin palveluita.³⁹

---

³³ Singer. s. 54-55.

³⁴ Singer s. 59.

³⁵ Singer . s. 58.

³⁶ NGO = Non-Governmental Organisation suomennetaan tässä tutkimuksessa kansalaisjärjestöksi. IGO = International Governmental Organisation suomennetaan tässä tutkimuksessa kansainväliseksi järjestöksi.

³⁷ Chesterman ym. s.13.

³⁸ Ralby Ian M. Private Military Companies and the Jus ad Bellum. s. 1131-1160. Weller, Marc. The Oxford Handbook of The Use of Force in International Law. CPI Group (UK) Ltd. 2015. s. 1133.

³⁹ Singer s. 14.

Vuosina 1994 -2002 USA:n puolustusministeriö on solminut yli 3000 sopimusta yksityisten yritysten kanssa ja sopimusten yhteisarvo on yli 300 miljardia dollaria. Siinä vaiheessa kun USA:n asevoimien vahvuuden supistaminen ja samalla operaatioiden määrän kasvaminen alkoi, niin yksityiset yritykset ovat ottaneet enemmän vastuuta USA:n operaatioiden tärkeistä osa-alueista.

Tällaisia alueita ovat esimerkiksi turvallisuus, sotilaallinen neuvonanto, koulutus, logistinen tuki, poliisitoiminta, teknologinen asiantuntijuus ja tiedustelu. Tällä hetkellä yksityiset yritykset huolehtivat varastoista ja tukikohtien ylläpidosta ja 70 prosentista lentotoiminnan harjoitustoiminnasta.⁴⁰

Yksityisten turvallisuusyritysten palkkaamisessa nähdään myös haasteita kaikkien osapuolten osalta. Palveluiden ostajan haasteena on puutteellinen informaation saanti yrityksestä ja yrityksen toiminnan valvonnan vaikeus. Palvelun ostajan on luotettava siihen informaatioon, jonka yrityksen edustaja hänelle antaa. Samalla myös palvelun ostajan on vaikea valvoa yrityksen toimintaa sotatoimialueella.

Valvontaa tulisi suorittaa julkinen viranomainen, mutta se taas nostaisi palvelun ostajan kuluja. Valtioilla on myös omat intressinsä turvallisuusyrityksiä palkatessa.⁴¹

Palvelun ostajan puolelta haasteena voi olla se, että palvelun ostaja tulee riippuvaiseksi yrityksestä. Yksityinen yritys voi hylätä palvelun ostajan juuri silloin kuin sitä eniten tarvitaan.⁴² Tällöin yksityinen yritys tosin riskeeraa oman maineensa ja tulevaisuuden sopimukset tällaisella toiminnalla. Tällaista lyhytnäköistä toimintaa voidaan kutsua faustilaiseksi kaupaksi, jossa kauppa tehdään nopealla tuotolle miettimättä tulevaisuuden seurauksia.

Yksityisistä turvallisuusyrityksiä käsiteltäessä on otettava huomioon seuraavia asioita. Ensinnäkin yksityiset turvallisuusyritykset ovat yksityisiä toimijoita tai valtiosta riippumattomia kansainvälisiä järjestöjä. Tämä tarkoittaa, että ne eivät ole osa valtiota, vaan ne ovat sitoutuneita valtioihin solmittujen sopimusten kautta.

Toiseksi yksityiset turvallisuusyritykset ovat laillisia liiketoimintayksiköitä. Tämä tarkoittaa, että ne myyvät palveluita saavuttaakseen voittoa. Niillä on kuitenkin myös kansainvälisen oikeuden mukaiset velvoitteet rekisteröinnin, määräaikaishavainnointin ja sopimusten lisensointien suhteen. Monet yritykset ovat myös omaksuneet hierarkkisen yhtiöjärjestyksen. Tällöin yritysjohdolla on vastuu osakkeenomistajille, se mainostaa julkisesti omia palveluitaan ja rekrytoi avoimesti henkilökuntaansa.

---

⁴⁰ Singer s. 15–17. Myös Guantanamo Bayn vankila on yksityisen yrityksen rakentama.

⁴¹ Singer 153 – 157.

⁴² Singer s. 158–159.

Kolmanneksi yritykset myyvät sotilaallisia tai turvallisuustoimintoja, jotka perustuvat voimankäytön uhkaan, sen käyttöön tai valvontaan. Tällaisia palveluita tyypillisesti käyttää valtioiden ase- tai poliisivoimat.

Neljänneksi yritykset myyvät yllä esiteltyjä palveluita. Yrityksen työntekijöiden kompetenssi voimankäyttöön ja sen hallintaan on myynnissä. Yritykset eivät myy voimankäyttöön tarvittavia välineitä. Näiden välineiden myynti on kansainvälisen asekaupan kohteena.

Viidenneksi on korostettava, että yritykset ovat organisaatioita. Yrityksen työntekijät eivät ole yksityisiä toimijoita, vaan osa yritystä. Tämä on yksi merkittävä seikka, joka tulee ottaa huomioon silloin, kun yksityisten turvallisuusyrityksen työntekijöitä yhdistetään palkkasotilaisiin.⁴³

---

⁴³ Schaub Gary JR., Kealty Ryan toim.. Private Military and Security Contractors. Controlling the corporate warrior. Rowman & Littlefield. London. United Kingdom. 2016. s. 8.

2. TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN PERUSTA

2.1.1. Tutkimuksen tieteenfilosofinen perustelu

Oikeustiede on tiedettä.⁴⁴ Tällaisen toteamuksen esittäminen on mahdollista vasta sen jälkeen kun on selvittänyt, mitä tiede on ja varsinkin mitä on tieteellinen tieto. Oikeustiede on yhteiskuntatiede eli yhteiskuntaa tutkiva tiede.⁴⁵ Yhteiskuntatieteet kuuluvat ihmistieteiden eli humanistisen tieteen perheeseen.⁴⁶ Yhteistä näille kaikille on tutkimuksen kohde, joka on mielen konstruoima maailma. Auguste Comte (1798 – 1857) muodosti positivismin käsitteen, jolla rajoitti tiedon käsittelemään ”positiivisen tieteen” tuloksiin. Positivismissa keskityttiin tutkimaan havaittavien ilmiöiden koskevien säännönmukaisuuksien kuvailuun.⁴⁷ Humanististen ja yhteiskuntatieteiden pyrkimyksenä on teleologisesti ymmärtää inhimillisiä tekoja ja historiallisia tapahtumia niiden päämäärästä käsin, koska kausaalinen selittäminen ei ole sovelias tarkoitusperäisen käyttäytymisen tarkastelussa.⁴⁸

Oikeustiede voidaan jakaa viiteen osa-alueeseen, jotka eroavat oman näkökulmansa takia toisistaan.

1. Oikeustiede teologian ja kirjallisuudentutkimuksen kaltaisena humanistisena tulkintatieteenä eli oikeuden tulkintatieteellinen analyysi
2. Oikeustiede ihmistieteenä eli oikeuden ihmistieteellinen analyysi
3. Oikeustiede kulttuuritieteenä eli oikeuden kulttuuritieteellinen analyysi
4. Oikeustiede yhteiskuntatieteenä eli oikeuden yhteiskuntatieteellinen analyysi
5. Oikeustiede oikeusfilosofiana eli oikeuden filosofinen analyysi⁴⁹

Tämä tutkimus sisältyy oikeuden tulkintatieteellisen analyysin kenttään ja sitoutuu kirjallisesa muodossa annetun lähdeaineiston tulkinnallisen merkityssisällön analyysiin.⁵⁰

Oikeustiede voidaan jakaa kolmeen osa-alaan, joita voidaan kutsua myös kokonaisuuksiksi. Lainoppi eli oikeusdogmatiikka, oikeusteoria ja oikeudenmonitieteet eli oikeuden yleistietei-

⁴⁴ Hirvonen, Ari. Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Helsinki. 2011. s. 12.

⁴⁵ Häyhä, Juha (toim.). Minun metodini WSOY. Porvoo. 1997. s. 90.

⁴⁶ Perhe on varsin laaja kokoelma erilaisia tieteenaloja kuten sosiologia, taloustiede, valtio-oppi ja tietenkin oikeustiede.

⁴⁷ Niiniluoto s. 45.

Tällöin hylättiin luonnon uskonnollinen selittäminen eli teologia ja luonnon metafyyminen (ontologinen) eli sen olemassa olevan takana oleva todellisuus.

⁴⁸ Niiniluoto s. 54.

⁴⁹ Siltala, Raimo. Oikeustieteen tieteenteoria. Vammalan Kirjapaino Oy. Vammala. 2003. s. 104

⁵⁰ Siltala s. 105.

siin.⁵¹ Oikeuden monitieteiden keskeisiksi osa-alueiksi on nostettu lainopin lisäksi myös, oikeushistoria, oikeussosiologia, oikeusfilosofia, oikeuspolitiikka, oikeusinformatiikka ja vertaileva oikeustiede.⁵²

Lainoppi eli oikeusdogmatiikka on myös samalla tutkimusote. Lainopin tutkimuskohteena on voimassa oleva oikeus.⁵³ Oikeustieteellisessä tutkimuksessa on perinteisesti korostettu juuri lainoppia oikeustieteen keskisenä alueena, johon oikeustieteen on keskityttävä tieteenalojen välisessä tehtävänjaossa.⁵⁴ Keskeisimpänä tutkimusongelmana lainopissa on selvittää voimassa olevan oikeuden kanta käsiteltävässä oikeusongelmassa. Ongelmaa voidaan laajentaa koskemaan myös sitä, miten tulisi toimia voimassa olevan oikeuden mukaan. Lainoppi keskittyy siis oikeusjärjestykseen kuuluvien sääntöjen ja ennen kaikkea niiden sisällön selvittämiseen, jota kutsutaan tulkitsemiseksi tai tulkinnaksi.⁵⁵

Tulkittamisen lisäksi on lainopin tehtävänä tutkimuskohteen systematisointi eli voimassa olevan oikeuden jäsentäminen. Tämän tarkoituksena on luoda ja kehittää oikeudellista käsitejärjestelmää, jonka avulla oikeutta tulkitaan.⁵⁶ On tarpeen tietää, miten oikeusjärjestys toimii todellisuudessa. Esimerkiksi miten lainsäädäntö toteutuu käytännössä tai millaisia vaikutuksia lainsäädäntöuudistuksilla on. Oikeusjärjestyksen kehittämisen ja lainvalmistelun näkökulmasta on tärkeätä tietää järjestelmän toiminnasta käytännössä.⁵⁷

Lainopin kohteena ovat oikeusnormit, jotka muodostuvat oikeusnormilauseista. Oikeusnormilauseetta ja oikeusnormin sisältöä välittää sen tulkinta. Tästä seuraa, että oikeusnormien sisällöt ovat tulkinnan tasolla.⁵⁸ Lainopin esittämää tulkintaa oikeusnormin merkitysisällöstä kutsutaan tulkintakannanotoksi. Samalla kun lainoppi esittää tulkintakannanoton, niin se esittää myös normikannanoton, joka esittää kyseisen oikeusnormin kuuluvuuden voimassa olevaan

---

⁵¹ Hirvonen s. 21.

⁵² Husa Jaakko, Mutanen Anu, Pohjalainen Teuvo: Kirjoitetaan juridiikkaa. Esa Print Oy, Tampere 2008. s. 19.

⁵³ Hirvonen s. 22.

⁵⁴ Lindfors, Heidi (toim.). Empiirinen tutkimus oikeustieteessä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 64. Helsinki. 2004. s. 10.

⁵⁵ Tutkijan on tehdessään tutkimusta arvioitava myös käyttämiään lähteitään kriittisesti. Tiedonlähteiden määrä on erittäin suuri, mutta niiden laatuun kannattaa kiinnittää erityistä varauksellisuutta. Valtaosa tieteellisistä artikkeleista ja tutkimuksista julkaistaan internetissä, josta niitä voi jokainen käydä lukemassa ja viitata tutkimukseen tai artikkeliin. Ennen kuin aloittaa artikkelin tai tutkimuksen lukemisen tulisi tiedostaa ja tarkastaa lähteen tieteellinen ja laadullinen taso.

Lähdemateriaalia voi arvioida muutaman kriteerin avulla: kirjoittajan tunnettavuus ja arvovalta, lähteen ikä ja lähteen uskottavuus. Kirjoittajan tunnettavuus tulee esille, mikäli jokin nimi toistuu useasti tekijänä tai kyseisen henkilön tutkimuksiin, artikkeleihin tai teoksiin on viitattu muissa julkaisuissa. Tällöin on hyvä ottaa selvää alkuperäisestä lähteestä ja kirjoittajasta. Internetissä Googlella on Google Scholar palvelu, jossa julkaistaan tieteellisiä julkaisuja. Tässä palvelussa on hyvä se, että jos etusivulla näet kuinka monta kertaa kyseiseen julkaisuun on viitattu muissa julkaisuissa. Kuitenkin on hyvä jäljittää vielä lähteen alkuperäinen sanoma. Hirsjärvi ym s. 102.

⁵⁶ Husa ym. 2008. s. 20–21 ja Husa 1995 143–146.

⁵⁷ Lindfors. s. 12.

⁵⁸ Hirvonen s. 23–25, Husa ym. 2008 s. 20–21 ja Husa 1995 s. 134–135.

oikeuteen. Lainoppi ottaa kantaa myös oikeusperiaatteisiin, jolloin se suorittaa oikeusperiaatteiden punnintaa ja yhteensovittamista. Tämä johtaa lainopin muodostamiin punnintakannanottoihin, joihin sisältyy tulkintakannanottoja.^{59, 60}

Oikeusteorian päämääränä on selvittää oikeuden ja oikeustieteen yleiset kysymykset. Se pyrkii käsittelemään käsitteitä ja oikeusperiaatteita, jotka ovat kaikille oikeudenaloille yhteisiä. Samalla se käsittelee voimassaolevaa oikeutta kokonaisuudessa. Oikeusteorian keskeisiin alueisiin kuuluvat oikeuslähdeoppi, oikeuden tulkinta-, soveltamis- ja argumentaatioteoriat, oikeusnormiteoria, oikeuden pätevyysteoriat, oikeustieteen epistemologia ja metodologia. Oikeusteorian tarkoituksena on rakentaa hyvän oikeudellisen perustelun malli. Oikeusteorian tarkoituksena on tuottaa sisältöä oikeudesta, joten sen on nähty palvelevan lainopin ja juristien käytännön tarpeita. Oikeusteorian tarkoituksena on siis tutkia voimassa olevaa positiivista oikeutta ja arvioida sitä sisäisesti, mikä palvelee niitä henkilöitä ja laitoksia, joiden pitää kyetä tulkitsemaan ja soveltamaan oikeutta.^{61, 62}

Oikeustieteen tiedonintressit⁶³ ovat oikeustieteen suorittamisen yhteiskunnallisia ehtoja, joiden tulisi vastata kysymykseen oikeusjärjestyksen sisällöstä yhteiskunnallisesti esitettyihin kysymyksiin. Lainopillinen tiedonintressi on praktista tiedonintressiä. Se tuottaa merkityksiä,

⁵⁹ Hirvonen s. 24.

⁶⁰ Tutkimus sijoittuu oikeustieteen osa-alueessa lainopin eli oikeusdogmatiikan osa-alueelle. Lainoppi on oikeudellisia tekstejä tutkiva tulkintatiede, joten menetelmät ovat siis tulkinnan metodeja. Oikeusdogmatiikan metodeille on ominaista tulkinta-, punninta, ratkaisu- ja oikeuslähdenormit. Lainopin tarkoituksena on tutkia oikeusnormeja, niiden ajatussisältöä, joista oikeusnormilauseet antavat informaatiota. Tämän johdosta lainopin keskeisenä menetelmänä on tulkinta. Tulkinnassa lainoppi pyrkii selvittämään, selventämään, täsmentämään ja ilmaisemaan sitä informaatiota, jonka oikeusnormilause antaa oikeusnormin sisällöstä.

Tulkintametodit ovat työkaluja, joita lainoppia harjoittava käyttää siirtyessään tulkintapelin nappuloista – tulkintaperusteista eli oikeuslähdeistä – tulkintatuloksiin eli tulkintakannanottoihin. Silta-alueen keskeistä on perusteltavissa oleva ajatuksellinen siirtymä määrätyn fakta- ja normipremissin yhdistelmästä määrättyyn oikeudelliseen tulkintalauseeseen. Tulkintametodeja on yhdeksän kappaletta ja niillä on oma hierarkia riippuen oikeustieteen osa-alueen painotuksesta. Hirvonen 39 – 41.

⁶¹ Hirvonen s. 27.

⁶² Oikeuden monitieteitä voidaan kutsua myös oikeuden yleistieteiksi tai kontekstiteiteiksi. Sivusin jo monitieteiden käsitettä oikeustieteen osa-alueiden jakoa käsittelevässä kappaleessa. Tässä kappaleessa nostettiin esille jo esimerkiksi oikeusfilosofian ja oikeushistorian termit. Oikeuden monitieteitä voidaan selventää englanninkielisellä termillä ”law and” eli ”oikeus ja”. Merkityksellistä on se mikä on ”ja” – sanan jälkeinen määritelmä, jolla profiloidaan monitieteisen oikeusopin taustatiede. ”ja” – sanan jälkeinen taustatiede nimittäin määrittää näkökulman, josta oikeustiedettä tarkastellaan. Näkökulma voi olla esimerkiksi historia, filosofia, kansantaloustiede, psykologia, jne. Mikäli oikeustiedettä tarkastellaan tietyn kontekstin kautta, niin tällaisia voi olla esimerkiksi ontologinen tarkastelu, jossa kontekstina on olevan oleminen. Muita mahdollisia konteksteja voi olla ajallisuus, valta, politiikka, kulttuuri, jne.. Monitieteissä näkökulma oikeuteen on pääsääntöisesti ulkoinen, jolloin ei sitouduta voimassaolevaan oikeuteen. Esimerkkinä voidaan nostaa oikeushistoria, jossa on päämääränä hahmottaa oikeus ajan ja paikan kontekstissa ja tutkia oikeudellisten ilmiöiden historiallista kehitystä.

⁶³ Habermas on listannut kolme tiedonintressiä:

1. Tekninen tiedonintressi, joka pyrkii saamaan teknistä tietoa luonnon hallitsemiseksi ja manipuloinniksi
2. Praktinen tiedonintressi eli käytännöllinen, jonka tarkoitus on tiedon siirtäminen sukupolvelta toiselle, perinteen ja merkitysten tulkitsemisesta ja ymmärryksen lisäämisestä.
3. Emansipatorinen eli kriittinen tiedonintressi, joka painottaa vapautumista perinteen kahleista, vallasta ja yhteiskunnallisesta pakotuksesta. Hirvonen s. 34 ja Niiniluoto s. 70–72.

ja tarkoituksena on lisätä ymmärrystä vallitsevasta oikeudesta.⁶⁴ Näin ollen ei todellista tietoa ole tieto ajallisesti ja paikallisesti muuttuvasta asetetusta oikeudesta, koska tällöin olisi tiedon kohteena vain ajattomat itsestään selvyidet oikeuden ideasta tai sen perusrakenteesta.⁶⁵

Tieteellinen päättely jaetaan induktiiviseen ja deduktiiviseen päättelyyn. Deduktiivisessa päätelyssä edetään yleisestä päättelystä yksittäiseen päättelyyn. Induktiivisessa päätelyssä edetään vastavuoroisesti yksittäisestä päättelystä yleiseen päättelyyn.⁶⁶ Tässä tutkimuksessa käytetään induktiivista päätelyä, jossa yksittäisten tapausten tulkinnasta on tehty yleisesti hyväksytyjä päätöksiä.

Kysymykseen onko tiede totuutta, on vaikea vastata. Totuus on periaatteessa vain yhteisesti hyväksytty tosi uskomus. Totuutta ja sen vastausta voidaan hakea filosofisista totuusteorioista. Epistemologisissa keskusteluissa on jaettu totuusteoriat neljään eri teoriaan:

1. Totuuden korrespondenssiteoria → väite on totta vain, jos se vastaa todellisuutta
2. Totuuden koherenssiteoria → väite on totta, jos se on yhtä pitävä tai johdonmukainen muiden (jo todeksi todettujen) väitteiden kanssa
3. Pragmaattinen totuusteoria → tiedon käytännöllisiin seuraamuksiin eli uskomus on tosi, jos se toimii ja on hyödyllinen
4. Konsensukseen perustuva totuusteoria → ihmiset voivat luoda yhteisymmärryksessä ”totuuden” esimerkiksi, että toisen ihmisen tappaminen on rikos ja tuomittavaa⁶⁷

Oikeustieteessä eri totuusteorioita voidaan soveltaa oikeustieteen eri osa-alueissa. Korrespondenssiteorian mukaan voidaan päätellä, että lainopin tuoma totuus oikeusnormeista on heikompa kuin empiirisesti havaittavissa oleva totuus. Koherenssiteorian mukaan voidaan päätellä, että tulkintakannanotto on tosi, jos se on yhteensopiva oikeusjärjestelmän kokonaisuuden ja lainopin tulkinta- ja systematisointitradition kanssa. Konsensusteorian mukaan voidaan päätellä, että asia on tosi, mikäli oikeusyhteisöt hyväksyvät sen yksimielisesti tai enemmistöllään. Pragmatistisen teorian mukaan voidaan päätellä, että asia on tosi, mikäli se edistää lain tarkoitusta.⁶⁸ Totuus oikeustieteessä voidaan siis muodostaa eri teorioiden kautta, mutta

⁶⁴ Hirvonen s. 33 ja Niiniluoto s. 71–72.

⁶⁵ Hirvonen s. 13.

⁶⁶ Hirvonen s. 14.

⁶⁷ Sarajärvi Anneli, Tuomi Jouni. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Hansaprint Oy, Vantaa 2013. s. 134–135.

⁶⁸ Hirvonen s. 31–32.

tärkeintä on sen perusteleminen vallitsevan oikeuskäytännön mukaisesti.⁶⁹

Kansainvälisen oikeuden teorian muodostumista voidaan tarkastella usean eri lähestymissuunnan kautta. Tällaisia lähestymissuuntia ovat esimerkiksi positivismi, New Havenin koulukunta ja oikeuden kriittinen tutkimus vain muutamia mainitakseni.⁷⁰ Tässä tutkimuksessa tarkastellaan vain kansainvälisen oikeuspositivismin perinteelle lukeutuvaa lähestymissuuntaa.

Oikeuspositivismi keskittyy kuvailemaan lakia sellaisen kuin se on. Lakia tukevat tehokkaat ja toimivat rangaistukset, joilla on suhde muodollisiin syihin. Laki on riippumaton eettisestä ja moraalaisesta harkinnasta.⁷¹ Oikeuspositivistisen näkökulman periaatteena on *nullum crimen sine lege* eli ei rikosta ilman lakia, joka on hallintolain laillisuusperiaate. Kansainvälisessä oikeudessa tämä periaate on sovellettu siten, että kansainvälisessä rikosoikeudessa pätee kansainvälisen humanitaarisen oikeuden säädökset.⁷²

Oikeuspositivisteille kansainvälinen oikeus muodostuu niistä säännöistä, joihin valtiot ovat sitoutuneet valtiosopimusten, kansainvälisen tapaoikeuden ja muuten sovittujen yhteisten sääntöjen kautta.⁷³ Klassinen oikeuspositivismin näkökulma oikeussääntöjen osalta on, että se on valtion tahto. Sama koskee myös valtion välisiä suhteita. Valtiot luovat kansainvälisiä normeja olemalla yhtä mieltä säännön sisällöistä eli hyväksymällä säännöt ja siihen sisältyvät ehdot.⁷⁴ Kansainvälisen oikeuden nähdään siis koostuvan itsenäisten valtioiden omasta tahdosta osallistua noudattamaan yhdessä luotuja sääntöjä.⁷⁵ Tätä kautta valtiot ovat subjekteja

⁶⁹ Lähteen uskottavuus heijastuu usein myös kustantajaan tai siihen oppilaitokseen, johon kyseinen tutkimus on tehty tai kenen palveluksessa tutkija on. On oletettavaa, että arvostettu kustantaja tai oppilaitos tarkastaa julkaisun tiedon ennen kuin ne hyväksyvät sen julkaistavaksi. Olettamus voi joskus harmillisesti olla virheellinen ja tieto voi olla virheellistä. Tämän johdosta kannattaa tarkastaa julkaisusta mahdollisesti käyty keskustelu tai tarkistaa siitä tehdyt arvioinnit, jotta voi varmistua julkaisun todenperäisyydestä. Hirsjärvi ym. s. 102-103.

⁷⁰ Slaughter, Anne-Marie, Ratner, Steven R. Symposium on method in international law. *American Journal of International Law* 291. 1999. s. 293.

⁷¹ Slaughter ym. s. 293.

⁷² Slaughter ym. s. 303.

⁷³ . Positivistit eivät ole löytäneet todisteita valtion tahdon ilmenemisestä, mikä heidän mielestään antaa valtioille oikeuden ryhtyä sellaisiin toimenpiteisiin kuin valtio itse haluaa.

Tutkimuksessa pyritään käyttämään uusimpia lähteitä, koska uusimpiin tutkimuksiin kumuloituu aiempi tieto ja tiede kehittyvät nopeasti. Toisena puolena on kuitenkin alkuperäiseen lähteeseen tutustumisen, koska tuoreempi tieto perustuu aina tutkijan tulkintaan alkuperäisestä tiedosta. Tämän johdosta on syytä tarkistaa myös alkuperäisen lähteen tieto, jotta voidaan välttää ”väärän” tulkinnan jatkuminen ja epävarman tiedon muuttuminen varmaksi tiedoksi. Tutkimuksessa on pyrittävä saamaan tieto alkuperäisestä lähteestä aina kun se on mahdollista. Alkuperäislähteitä kutsutaan ensikäden lähteiksi eli primäärilähteiksi. Toissijaisen eli sekundäärisen lähteen käyttöä tulisi välttää, mutta tietyissä tapauksissa on mahdollista käyttää myös sekundääristä lähettä. Tällainen tapaus on, mikäli alkuperäinen lähde ei ole saatavilla. Lähde saattaa olla harvinaislaatuinen, ikänsä puolesta ei ole saatavilla tai alkuperänsä takia on mahdoton käyttää. Husa ym 2008. s. 32.

⁷⁴ Slaughter ym. s. 303.

⁷⁵ Slaughter ym. s. 304.

kansainvälisessä oikeudessa ja ei-valtiollisia toimijoita ei oteta huomioon.⁷⁶

Ongelmaksi on myös positivismin näkökulmasta nähty valtioiden muuttunut toimintatapa omien valtion sisäisten toimijoiden käyttämisessä kansainvälisessä toiminnassa. Useat valtion sisäiset toimijat toimivat nykyään kansainvälisessä yhteisössä itsenäisesti eivätkä esimerkiksi ulkoministeriöiden kautta.⁷⁷ Esimerkkinä tällaisesta toiminnasta voidaan käsitellä Yhdysvaltojen puolustusministeriön käyttämät yksityiset turvallisuusyritykset, jotka tarjoavat turvallisuuspalveluita ulkomailla. Nämä eivät ole suoranaisesti valtion alaisuudessa.

Positivistit eivät väitä, että olisi ainoastaan yksi oikea vastaus lain nojalla. Laki antaa monissa tapauksissa ohjausta, mitä voi tehdä tai ei voi tehdä. Vain olemalla normatiivinen laki voi säilyttää tasapainon luovan voimansa.⁷⁸

Tämä tutkimus sijoittuu kansainvälisoikeudelliseen eurooppalaiseen lähestymistapaan, jota kutsutaan myös eurooppalaiseksi oikeuspositivistiseksi lähestymistavaksi. Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia voimassa olevaa oikeutta. Tarkoituksena on selvittää tutkimuksen kohteena olevaa tapausta koskevat oikeussäännöt ja niiden tulkinta kansainvälisessä oikeusjärjestelmässä. Tutkimuksessa tullaan tekemään niin tulkintakannanottoja kuin normikannanottoja. Samalla tutkimuksessa systematisoidaan yksityisiä turvallisuusyrityksiä koskeva kansainvälinen oikeus ja sen tulkinta.

Tutkimus sijoittuu johtamisen oppiaineen alle. Johtamisessa voidaan määritellä viisi erilaista lähestymistapaa, joista yksi käyttää oikeustieteellistä lähestymistapaa. Johtamisessa ja sotilasorganisaation tutkimuksessa käytetään tästä lähestymistavasta termiä sotilasjuridiikka.^{79, 80} Sotilasjuridiikassa on tarkastelun kohteena se, kuinka oikeussäännöt rajaavat, valtuuttavat, oikeuttavat ja velvoittavat sotilaan johtamista. Tätä kautta on mahdollista muodostaa rajoja, joissa sotilaan on toimittava ja osoittaa perusteita, joilla johtaja on toimivaltainen ja samalla arvioida, kuinka muita sotilaita tai siviileitä tulee kohdella.⁸¹

Tämä tutkimus sijoittuu siis sotilasjuridiikan osa-alueeseen. Tutkimus tuottaa tietoa yksityisten turvallisuusyritysten asemasta kansainvälisessä oikeudessa. Tutkimuksen tulokset ovat hyödynnettävissä myös johtamisen oppiaineen sisällä, koska tulevaisuudessa on hyvinkin mahdollista, että sotilasorganisaation vastuualueella operoi myös yksityisiä toimijoita. Tällöin

⁷⁶ Slaughter ym. s. 293.

⁷⁷ Slaughter ym. s.306-307.

⁷⁸ Slaughter ym. s.307.

⁷⁹ Sotilasjuridiikan sijaan tulisi käyttää termiä sota- ja operatiivinen oikeus

⁸⁰ Opetuskeskustelu Kari T. Takamaan kanssa 13.10.2015.

⁸¹ Oikeus, laki ja johtaminen – Kari T. Takamaa. Huhtinen, Aki-Mauri (toim.). Sotilasjohtamisen tiedon kohteet. Maanpuolustuskorkeakoulu. Johtamisen laitos. Julkaisusarja 2. Artikkelikokoelmat n:o 16, 2006. Edita Prima Oy. Helsinki. 2006. s. 174-175.

on johtajan tiedettävä oma asemansa kansainvälisessä oikeudessa sekä alueella toimivien yksityisten toimijoiden asema. Vain tämän tietoisuuden kautta voi johtaja johtaa alaisiaan tehokkaasti ja määrätietoisesti.

2.1.2. Tutkimuksen tutkimusmenetelmä ja raportointi

Tutkimuksen lähestymistapana on kansainvälisoikeudellinen eurooppalainen lähestymistapa, jota kutsutaan myös eurooppalaiseksi oikeuspositivistiseksi lähestymistavaksi. Tutkimusmenetelmänä on aineistotutkimus, jota on täydennetty asiantuntijahaastatteluilla.

Tutkimuksella on oltava aina jokin tarkoitus tai tehtävä. Tämä ohjaa tutkijaa omien tutkimusstrategioiden valintaa. Tutkimuksen tarkoitusta tai tehtävää voidaan määritellä neljällä kategorialla. Tutkimus voi olla kartoittava, kuvaileva, selittävä tai ennustava. On kuitenkin huomiotava, että tutkimuksessa voi olla useampia tarkoituksia, jotka voivat vaihdella tutkimuksen edetessä. Kartoittavassa tutkimuksessa on pelkistetyksi tarkoituksena etsiä uusia näkökulmia tai löytää uusia ilmiöitä. Laajennetussa näkökulmassa siinä voidaan myös selvittää vähän tunnettuja ilmiöitä ja kehittää uusia hypoteeseja.⁸² Tämä tutkimuksen tarkoituksena on olla kartoittava tutkimus. Tutkittavana olevasta kohteesta etsitään uusia näkökulmia ja selvitetään tutkittavan kohteen asemaa kansainvälisessä oikeudessa.

Tutkimuksessa käytettävien metodien tulee olla sellaisia, joita tiedeyhteisö voi arvioida ja kontrolloida. Toisesta näkökulmasta katsottuna tutkimuksessa on myös mahdollista kyseenalaistaa vallitsevan paradigman menetelmät, mutta tällöin ne on perusteltava tiedeyhteisölle. Perusteltaessa metodia käytetään termejä identiteettisyyskielto ja trivialiteettikielto. Identiteettisyyskielto edellyttää, ettei tieteellisessä tutkimuksessa metodin avulla ainoastaan toisteta jo aiemmin sanottua. Trivialiteettikielto edellyttää, ettei tutkimus tuota tutkimustuloksia, jotka ovat jo itsestään selviä ennen tutkimuksen tekemistä.⁸³ Metodien tulee olla luotettavia ja tiedeyhteisön hyväksymiä. Vain näin myös niillä saatu tieto voi olla luotettavaa.⁸⁴

Objektiivisuuden lisäksi on tieteen esittämät väitteet ja tulokset esiteltävä julkisesti. Julkisuus ja objektiivisuus tekevät mahdolliseksi tieteelle korjata itse omia tuloksiaan. Tieteentekijän on tulkittavaan, kuvaillessaan ja selittäessään todellisuutta tuottaa siitä luotettavaa informaatiota. Informaation kriittinen perustelu ja sen jakaminen tutkijoille ja yhteiskunnan jäsenille, tekee siitä myös luotettavaa tieteellistä tietoa.⁸⁵

⁸² Hirsjärvi ym. s. 129.

⁸³ Siltala s. 475–476.

⁸⁴ Metodien avulla saadun tiedon luotettavuutta voidaan myös määritellä erilaisten kriteerien perusteella. Tämä antaa myös tutkimukselle sen luotettavuuden. Charles Peirce määrittelee tieteen menetelmälle ominaisuudeksi objektiivisuuden, joka ilmenee neljänä asiana:

1. Tutkimuskohteen ominaisuudet ovat tutkijan mielipiteistä riippumattomat
2. Tieteellinen tieto muodostuu tutkijan ja tutkimusotteen vuorovaikutuksen tuloksena
3. Tiedon lähteenä ja kriteerinä ovat tutkimuskohteesta saatavat havainnot ja kokemukset
4. Tutkimuskohteesta on saavutettavissa totuudellista tietoa ja tutkijayhteisö voi päästä yksimielisyyteen kyseisen tiedon laadusta

⁸⁵ Hirvonen s. 16–18.

Oikeusnormit voivat olla ristiriidassa, ja sen välttämiseksi on mahdollista käyttää tulkintaa. Normiristiriitojen ratkaisemiseen käytettävät ratkaisunormit ovat myös menetelmänormeja. Näiden avulla tehdään valintoja ristiriidassa olevien normien välillä.

Normiristiriidoissa voidaan käyttää neljää peruseriaatetta.

1. Hierarkkisesti ylempitasoinen normi syrjäyttää alemmpitasoisen (lex superior)
2. Uudempi normi syrjäyttää aiemmin säädetyn normin, jollei uuden normiin voimaantulo muuta sano (lex temporalis)
3. Erityisnormi syrjäyttää yleisnormin (lex specialis)
4. Uudempi yleisnormi ei syrjäytä aiempaa erityisnormia, ellei toisin ole säädetty (lex generalis)

Lainopin metodiseen osaamiseen sisältyy myös oikeuslähdeoppi. Se määrittää oikeudellisen materiaalin, jota lainopin tulkinta- ja systematisointitiede voi käyttää. Oikeuslähdenormeja pidetään metodinormeina, koska ne osoittavat käytettävissä olevat oikeuslähteet eli oikeuslähdeluettelon. Oikeuslähdenormit määrittävät myös oikeuslähteiden hierarkian, etusijajärjestyksen ja painoarvot, jotka ovat pelkistetysti niiden käyttöperiaatteet.⁸⁶

2.1.3. Lähdekritiikki ja aikaisempi tutkimus

Tässä tutkimuksessa lähdekritiikkiä varsinkin artikkelien ja tutkimusten osalta tulee harjoittaa aktiivisesti. Osa julkaisujen tekijöistä on varustettu negatiivisella esiyymmärryksellä yksityisiä turvallisuusyrityksiä kohtaan, ja tämä on huomioitava niitä tarkasteltaessa. Kansainvälisen aseellisen selkkauksen alueella on voimassa kansainvälinen humanitaarinen oikeus, joiden normistoa vaalii Punainen Risti. On kuitenkin huomioitava, että valtiot ovat aina tärkein auktoriteetti. Oikeustieteen kannalta on kysymys aina tulkinnasta, joten tässä suhteessa saattaa ilmaantua haasteita. Oikeuden tulkinnat eivät ole tunneasioita, vaan niiden on perustuttava annettuihin faktoihin ja niitä ohjaaviin sääntöihin. Nämäkin seikat on huomioitava tutkimusta tehdessä.

---

⁸⁶ Hirvonen s. 41.

Oikeustieteellisen tutkimuksen lähdeaineisto voi olla monenlaista. Tutkimuksen aineisto voi koostua esimerkiksi kirjoista (esim. monografiat⁸⁷, kommentaarit ja oppikirjat), artikkeleista ja oikeustapauskommenteista, säädöksistä ja muista virallislähteistä⁸⁸ (esim. hallituksen esitykset ja valiokuntien lausunnot), opinnäytteet, audiovisuaalinen aineisto ja elektroninen media sekä kyselyt ja haastattelut.⁸⁹ Näitä lähteitä käytettäessä on myös otettava huomioon lähdekritiikki ja pyrittävä keskittymään tutkimuksen kannalta olennaiseen tietoon.

Oikeustieteellisessä tutkimuksessa korostuu oikeuslähdeoppi. Oikeuslähdeoppi sääntelee oikeuslähteitä ja niiden käyttöä ja keskinäistä järjestystä. Tässä tutkimuksessa ei ole tarkoituksenmukaista selvittää oikeuslähdeopin eri osa-alueita ja teoriaa, vaan keskittyä oikeuslähteiden määrittelyyn oikeuslähdeopissa. Oikeuslähteitä ovat sellaiset lähteet, jotka pitävät sisällään oikeuden sisältöä. Oikeusdogmatiikan näkökulmasta erityisen tärkeitä lähteitä ovat lait ja muut säädökset.⁹⁰

Johtamisen oppiaineen sotilasjuridiikan alueelta on tehty 196 tutkimusta, jotka käsittelevät kansainvälistä oikeutta. Tärkeimmät omaa aihettani lähellä olevat aikaisemmat tutkimukset ovat seuraavat. Kapteeniluutnantti Juhani Lehtimäki tutki omassa yleisesikuntaupseerikurssin diplomityössään vuodelta 2011 aihetta ”Merimiinasodankäynnin oikeudellinen sääntely ja sen vaikutukset Suomen merivoimissa”. Lehtimäen tutkimuksessa ilmeni, että merimiinasodankäynnissä tulevat sovellettaviksi oikeussäännöt kansainvälisen oikeuden eri osa-alueilta. Keskeisimmät näistä oikeussäännöistä liittyvät valtioiden väliseen voimankäyttöön ja kansainväliseen humanitaariseen oikeuteen.

Kapteeni Mika Haapiainen tutki omassa esiupseerikurssin tutkielmassaan vuodelta 2012 aihetta ”Sotavankileirien perustaminen ja hallinnointi nykyisessä kansainvälisessä humanitaarisessa oikeudessa”. Haapiaisen tutkimuksessa ilmeni, että sotavankileirien perustamisessa ja hallinnoinnissa tulevat sovellettaviksi oikeussäännöt kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja erityisesti sen tapaoikeuden sekä kansallisen oikeuden eri osa-alueet. Sotavankiasioita käsittelevät valtiosopimukset, lait ja asetukset tulisi kirjoittaa selkokielisesti ohjesääntöön, jotta joukkojen kouluttaminen voitaisiin toteuttaa onnistuneesti kaikilla organisaatiotasolla.

---

⁸⁷ Monografia = erityistutkimus tai kirjoitus, joka tieteellisesti ja tyhjentävästi käsittelee rajoitettua aihetta

⁸⁸ Virallislähteitä kutsutaan myös auktoriteetilähteiksi, koska ne saavat tukea taustalla olevista instituutioista. Hirvonen. s. 42.

⁸⁹ Husa ym. 2008. s. 31 – 32.

⁹⁰ Husa s. 32.

Kapteeni Jaakko Jäntti tutki omassa esiuupseerikurssin tutkielmassaan vuodelta 2015 aihetta ”Taistelijan käsite sodan oikeussäännöissä”. Jäntin tutkimuksessa ilmeni, että sodan eri oikeussäännöt täydentävät toisiaan ja tuovat tarkasteltaviin asioihin, kuten esimerkiksi kysymykseen taistelijan laillisuudesta, erilaisia huomioon otettavia seikkoja. Sodan oikeussääntöjen mukaan taistelijan ja siviilin määritelmä on selkeä. On olemassa vain taistelijoita ja siviilejä. Mitään kolmatta ryhmää näiden välillä ei ole. Laillisen taistelijan määritelmän täyttymiseen tarvittavat kriteerit on kirjattu sodan oikeussääntöihin. Vaikka taistelukentän toimija täyttäisikin ulkoisesti taistelijan vaatimukset, ei hän jonkin muun määritelmän puuttuessa saa taistelijan asemaa.

Kapteeniluutnantti Olli Rusanen tutki omassa yleisesikuntaupseerin diplomityössään vuodelta 2015 aihetta ”Valtiopäämiehen vastuu sotarikoksesta – tapausesimerkkinä Charles Taylor”. Tutkimus suoritettiin tapaustutkimuksena, ja se perustui Charles Taylorin oikeudenkäyntimateriaaliin ja voimassa olevaan kansainvälisen oikeuden oikeussääntöihin. Tutkimus osoitti ansiokkaasti esimiehen vastuun kansainvälisessä oikeudessa.

Aikaisempi tutkimus sotilasjuridiikan alalta ei tunnista omaa tutkittavaa aihetta, joka selkeästi osoittaa oman tutkimuksen tarpeellisuuden. Aikaisempi tutkimus ei rajoitu ainoastaan kansainvälisen oikeusjärjestelmään, vaan se käsittelee myös kansainvälisen humanitaarisen oikeuden velvoittavuutta. Erityisesti kapteeni Jäntin taistelijan asemaa käsittelevä tutkimus voi osoittautua hyödylliseksi. Vaikkakaan se ei spesifisti käsittele turvallisuusyritysten henkilöstön asemaa, niin sitä kyetään hyödyntämään ainakin taistelijan määritelmän selkeyttämisessä. Kapteeni Rusanen työ on erinomainen oman aiheensa tutkimus, mutta sen hyöty omalla tutkimuksellani on marginaalinen.

3. KANSAINVÄLINEN OIKEUS

Kansainvälinen oikeus on oikeusalan vanha, ja sen juuret ulottuvat jo vuosisatojen päähän. Eri aikoina muodostetut kansainvälisen oikeuden perinteiset periaatteet ovat kuitenkin sovellettavissa myös nykyaikana. Kansainvälisen oikeuden näkökulmasta on kuitenkin huomioitava, että nykyajan kansainvälisyys on kaiken kattavaa. Poliitikalla, taloudella ja kulttuurilla on kansainväliset ulottuvuutensa, joita myös koskee oikeudellinen sääntely.⁹¹

Kansainvälisen oikeuden soveltamisympäristöä on aikojen saatossa käytetty usealla eri saralla. Toisen maailmansodan jälkeen kansainvälisen oikeuden kehittäminen on koettu erittäin tarpeelliseksi. Tällöin havaittiin tarve enenevälle oikeudelliselle sääntelylle uusien valtioiden syntymisen myötä ja kansainvälisten järjestöjen välisen yhteistyön lisääntyessä. Samalla myös oikeudellisen sääntelyn ulottuvuudet ovat kasvaneet usealle eri alueelle. Ihmisen saavuttaessa yhä uusia ulottuvuuksia niin avaruudessa kuin meren syvyudessa, on havaittu myös tarve säädellä kyseisiä ulottuvuuksia.⁹²

Kansainvälisen oikeuden oikeussubjekteja ovat valtiot. Valtiot ovat pitäneet suhteittensa oikeudellista sääntelyä tarpeellisena, vaikkakin näitä sääntöjä on toisinaan rikottu. Sääntelyä suoritetaan valtioiden tekemillä valtiosopimuksilla. Nämä oikeudelliset sopimukset perustuvat yleisen sopimusvapauden periaatteelle.^{93, 94}

Kansainvälisen oikeuden yhtenä voimanlähteenä voidaankin pitää sitä, että sen sisältöä ei ole säännellyt mikään monikansallinen elin, vaan valtiot ovat siitä pitkälti itse päättäneet. Tämän johdosta kun oikeus on soveltajan tahdon mukaista, niin olettamuksena on, että sitä myös varsin hyvin noudatetaan. Valtiot ovat toisistaan monessa suhteessa riippuvaisia ja kansainvälinen oikeus auttaa hoitamaan näitä riippuvuussuhteita. Liittyminen laajalti hyväksytyihin sopimusjärjestelyihin voi edistää valtion turvallisuutta ja toimintamahdollisuuksia, vaikka sopimusten välitön vaikutus kaventaisi sen toimintavapautta. Valtio, joka rikkoo kansainvälisiä velvoitteitaan, koetaan epäluotettavaksi yhteistyökumppaniksi, ja tästä aiheutuu valtiolle itselleen vaikeuksia.⁹⁵ Tämän takia valtiot välttävät valtiosopimusten rikkomista.

⁹¹ Hakapää Kari. Uusi kansainvälinen oikeus. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna. 2010. s. 15.

⁹² Hakapää 2010 s. V.

⁹³ Pacta sunt servanda = "sopimukset on tehty pidettäväksi". Sopimussitovuuden keskeisin sisältö on se, että toimijat voivat keskinäisin päätöksin sopia velvoitteista, jotka ovat viime kädessä pantavissa toimeen viranomaiskoneiston avulla. Sopimusosapuolet ovat siis velvollisia tekemään sopimuksen mukaisen suorituksen. <http://www.minilex.fi/a/pacta-sunt-servanda-eli-sopimussitovuuden-periaate>.

⁹⁴ Hakapää 2010 s.2.

⁹⁵ Hakapää 2010 s. 10-11.

Kansainvälisiä oikeussuhteita voi syntyä monien eri subjektien välille. Niitä voi syntyä kahden tai useamman valtion välille, valtioiden ja kansainvälisten järjestöjen välille ja yksityisten henkilöiden tai yhteisöjen välille. Pelkistetysti voidaan todeta, että kansainväliseen oikeuteen kuuluvat kaikki ne oikeussäännöt, jotka järjestävät valtioiden ja muiden kansainvälisten oikeussubjektien, kuten hallitusten välisten kansainvälisten järjestöjen, keskinäisiä oikeussuhteita.⁹⁶

Kansainvälisen oikeuden perusyksikkö on valtio, ja sen suhtautuminen kansainväliseen oikeuteen voidaan nähdä positivistisena. Oikeuspositivismi vaikutti kansallisvaltion muotoutumiseen ja ennen kaikkea valtion suvereenisuuden käsitteen kehittymiseen, joka on kansainvälisen oikeuden keskiössä. Suvereenisuusperiaatteen mukaisesti valtiot voivat tulla sidotuksi vain sellaisiin oikeussääntöihin, joihin ne itse haluavat sitoutua. Tätä seikkaa tasapainottaa kansainvälinen tapaoikeus. Tiivistyneestä integraatiokehityksestä huolimatta poliittinen suvereenisuus on yhä kansainvälisen yhteisön tunnusmerkkejä. Oikeudellisessa tarkastelussa nämä ovat valtion toimivaltaan liittyviä seikkoja. Tämä tarkoittaa käytännössä, että valtiot luovat oikeutta itselleen, eivätkä ole velvollisia sitoutumaan sääntöihin, joita eivät itse halua hyväksyä. Tämä seikka asettaa haasteita kansainvälisen oikeuden kehityksessä, koska asiat ovat aina riippuvaisia valtion omasta intressistä.⁹⁷

Kuten Kansainvälisen tuomioistuimen perussäännön 34 artiklan 1 momentissa todetaan, ainoastaan valtiot voivat olla asianosaisena tuomioistuimessa.⁹⁸ Tämä seikka rajoittaa tuomioistuimen toimivaltaa ja selventää sen merkitystä ja roolia kansainvälisen oikeuden mekanismina.

YK:ssa on suuntaus kollektiiviseen vallankäyttöön voimistunut. Kollektiivisen vallankäytön välineenä on turvallisuusneuvosto, jonka tehtävänä oli alun perin olla jatkuva kollektiivinen suojamuuri tulevaisuuden hyökkääjiä vastaan.⁹⁹ Kylmän sodan päättymisen jälkeen YK:n turvallisuusneuvosto on kyennyt aikaisempaa aktiivisemmin käyttämään niitä toimivaltuuksia, joita peruskirja sille suo. Turvallisuusneuvoston pakotevalta toteutuu ennen kaikkea kansainvälisen yhteisön häiriötilanteissa.^{100, 101}

⁹⁶ Hakapää 2010 s. 15.

⁹⁷ Hakapää 2010 s. 3 ja 9.

⁹⁸ Asetus Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan voimaansaattamisesta. (SopS 1/1956). Kansainvälisen tuomioistuimen perussääntö. 34 artikla 1 momentti.

⁹⁹ Evans s. 22.

¹⁰⁰ Asetus Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan voimaansaattamisesta. (SopS 1/1956). Luku VII Toimenpiteet rauhaa uhattaessa tai rikottaessa taikka hyökkäystekojen sattuessa. 39-51 artikla.

¹⁰¹ Hakapää 2010 s. 11.

Turvallisuusneuvoston toimivaltuudet ulottuvat YK:n peruskirjan mukaan myös YK:n ulkopuolelle jääneitä valtioita kohtaan sen takaamiseksi, että nekin toimivat YK:n periaatteiden mukaisesti.^{102, 103}

Viime vuosikymmeninä ovat korostuneet myös yksilön oikeudet kansainvälisen oikeuden järjestelmässä. Yksilö oli aikaisemmin ainoastaan velvollisuuksien kohteena pääsääntöisesti kansainvälisen humanitaarisen oikeuden mukaisesti. Yksilön rooli ihmisoikeuksien haltijana on saanut suuremman painotuksen kansainvälisessä oikeudessa.¹⁰⁴

Koko ajan muuttuva maailma luo paineita myös kansainvälisen oikeuden muutokselle. Uusien valtioiden syntyminen ja niiden ottaminen kansainvälisen yhteisön jäseneksi tuo muutosta. Samoin myös muuttuva yhteiskunta ja kulttuurin ja erilaisten uusien suuntausten ilmestyminen tuo painetta muutokselle.¹⁰⁵

3.1.1. Kansainvälisen oikeuden oikeuslähteet

Kansainvälisen oikeuden oikeuslähteet on määritelty Kansainvälisen tuomioistuimen peruskirjan 38 artiklassa:

1. Tuomioistuin, jonka tehtävänä on ratkaista sille jätetyt riidat kansainvälisen oikeuden mukaan, soveltaa:

a. kansainvälisiä yleis- tai erityissopimuksia, jotka sisältävät riitapuolina olevien valtioiden nimenomaan tunnustamia sääntöjä;

b. kansainvälistä tapaa velvoittavaksi oikeudeksi tunnustetun yleisen käytännön ilmauksena;

c. sivistyskansojen tunnustamia yleisiä oikeusperiaatteita;

*d. ottaen huomioon 59. artiklan määräyksen oikeudellisia ratkaisuja sekä eri maiden etevimpien tutkijain oppeja apukeinona oikeussääntöjen määrittämiseksi.*¹⁰⁶

Artikla 38 määrittää kansainvälisen oikeuden ensisijaisiksi lähteiksi siis valtiosopimukset, kansainvälisen tapaoikeuden ja yleiset oikeusperiaatteet.

¹⁰² Asetus Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan voimaansaattamisesta. (SopS 1/1956). 2 artikla 6 momentti :

6. Järjestön on huolehdittava siitä, että valtiot, jotka eivät ole Yhdistyneiden Kansakuntien jäseniä, toimivat näiden periaatteiden mukaisesti, mikäli se on tarpeen kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi.

¹⁰³ Turvallisuusneuvoston kokoonpanomuutoksiin pysyvien jäsenten osalta on ollut painetta puuttua, koska Yhdysvalloilla on nähty olevan liiallinen vaikutus päätöksentekoon. Turvallisuusneuvoston kokoonpanon muuttaminen vaatisi kuitenkin YK:n peruskirjan muuttamisen, johon turvallisuusneuvoston nykyiset pysyvät jäsenet voivat ratkaisevasti vaikuttaa. Turvallisuusneuvoston jäsenten välit elpyivät terrorisminvastaisen sodan alettua, mutta tulehtuivat uudestaan Yhdysvaltojen hyökättyä Irakiin 2003 ilman turvallisuusneuvoston valtuutusta. Hakapää 2010. s. 12-13.

¹⁰⁴ Hakapää 2010 s. 5.

¹⁰⁵ Shaw s. 42.

¹⁰⁶ Sops 1/1956. Yhdistyneiden kansakuntien peruskirja. Kansainvälisen tuomioistuimen peruskirja, 38. artikla.

3.1.2. Valtiosopimukset

Nykyaikaisessa valtioyhteisössä valtiosopimukset ovat kansainvälisen yhteistyön keskeinen instrumentti ja tästä johtuen niiden merkitys kansainvälisen oikeuden lähteenä on YK:n aikana korostunut. Tämä ilmenee kansainvälisen tapaoikeuden siirtämisestä valtiosopimuksiksi. Kansainvälisen yhteistyön takeena ovat valtioiden tekemät sopimukset, joiden avulla kyetään sopimaan keskeiset valtioiden väliset pelisäännöt. Valtiosopimuksilla myös luodaan uutta kansainvälistä oikeutta ja samalla myös muutetaan vanhaa, joten se voidaan myös nähdä dynaamisena kansainvälisen oikeuden työkaluna.¹⁰⁷

Valtioiden välisiin valtiosopimuksiin sovelletaan valtiosopimusoikeutta koskevaa Wienin yleissopimusta.¹⁰⁸ On huomioitava, että Wienin yleissopimusta noudatetaan vain sen voimaan tulon jälkeisissä valtiosopimuksissa. Ennen yleissopimusta laadituissa valtiosopimuksissa noudatetaan kansainvälistä tapaoikeutta.¹⁰⁹ Tämä on myös valtiosopimus, jota sen ratifioineet¹¹⁰ valtiot ovat sitoutuneet noudattamaan. Valtiosopimukset ovat kirjallisia sopimuksia, joissa osanottajavaltiot sitoutuvat menettelemään sovitun oikeuden mukaisesti tai käyttäytymään sopimuksen osoittamalla tavalla toisiaan kohtaan.¹¹¹

Kansainvälisiä sopimuksia voidaan jaotella eri tavoin, mutta sopimusoikeudellisesti ei tällä jaottelulla ole merkitystä.¹¹² Merkittävämpi jako sopimusoikeudellisesti on jako sopimuksiin, jotka tehdään valtioiden välillä ja sopimuksiin, joissa yhtenä tai useampana osapuolena on hallitustenvälisiä kansainvälisiä organisaatioita.¹¹³ Valtiosopimusten tekoa ohjaa Wienin yleissopimus ja hallitustenvälisten kansainvälisten organisaatioiden sopimusten tekoa ohjaa järjestösopimuksia koskeva yleissopimus.¹¹⁴

¹⁰⁷ Hakapää 2003 s. 23.

¹⁰⁸ Asetus valtiosopimusoikeutta koskevan Wienin yleissopimuksen voimaansaattamisesta. (SopS 33/1980). 1 artikla.

¹⁰⁹ Opetuskeskustelu Kari T. Takamaan kanssa 29.5.2017.

¹¹⁰ "ratifiointi", "hyväksyminen" ja "liittyminen" tarkoittavat kussakin tapauksessa siten nimettyä kansainvälistä oikeustointia, jolla valtio selittää kansainvälisellä tasolla olevansa sidottu valtiosopimukseen. SopS 33/1980. 1 artikla.kohta b).

¹¹¹ Shaw s. 88.

¹¹² Sopimuksia voidaan esimerkiksi jaotella sopimuksiin, jotka ovat muodoltaan ja sisällöltään "kansainvälisoikeudellisia" tai sellaisiin joiden sisältö liittyy muihin oikeudenaloihin. Sisällön mukaan sopimukset voidaan jakaa lakiasäätäviin (law-making treaties) ja sopimusluonteisiin (treaty-contracts) valtiosopimuksiin. Jakoperusteena näiden kahden sopimuksen välillä on se, että lakiasäätävä valtiosopimus sisältää oikeudellisia sääntöjä, joita on tarkoitettu sovellettavan joko kaikkien valtioiden kesken tai valtioiden suuren enemmistön kesken. Sopimusluonteinen valtiosopimus erotuksena edellä kuvattuun rajoittuu koskemaan vain kahden tai muutaman valtion välisiä oikeuskysymyksiä. Shaw s. 88-90 ja Hakapää 2003 s. 24.

¹¹³ (1) "international organization" means an intergovernmental organization;

(2) "international organization of a universal character" means the United Nations, its specialized agencies, the International Atomic Energy Agency and any similar organization whose membership and responsibilities are on a worldwide scale;

Vienna Convention on the Representation of States in their Relations with International

Sopimusjaottelua tehdään myös riippuen sopimukseen osallistuvien osapuolten lukumäärän perusteella.

Sopimuksia tehdään kahdenvälisesti eli bilateraalinen sopimus ja monenvälisesti eli multilateraalinen sopimus.

Sopimusten tekemisen ja soveltamisen kannalta on sopimusta tekevien osapuolten määrällä merkitystä.¹¹⁵ Sopimus tehdään kirjallisesti. Yleisesti on käytetty kirjallista menettelytapaa, koska se on hyvin paljon selvempää. Yleissopimukset antavat kuitenkin mahdollisuuden tehdä sopimuksen myös suullisesti.¹¹⁶

Valtiosopimukset tehdään oikeudellisesti sitoviksi, ja osapuolten on pantava ne täytäntöön vilpittömässä mielessä.¹¹⁷ Valtiosopimusta tehdessä voi osapuoli tehdä sopimukseen varauman. Varaumassa valtio ilmoittaa, että valtio ei sitoudu tiettyyn tai tiettyihin sopimuskohtiin. Tällöin tämän sopimuskohdan oikeudelliset vaikutukset poistuvat tai muuttuvat kun niitä sovelletaan varauman tehneeseen valtioon.¹¹⁸ Varaumat ovat mahdollisia vain multilateraalisissa sopimuksissa, koska bilateraalista sopimusta tuskin syntyy, mikäli toinen osapuoli ei sitoudu noudattamaan sopimusta kokonaisuudessaan.^{119, 120}

Yhtenä näennäisenä poikkeuksena kolmannelle valtiolle joutua sitoutumaan toisten valtioiden tekemään valtiosopimukseen, on valtiosopimuksen muuttuminen osaksi kansainvälistä tapaoikeutta. Tällöin kansainvälinen tapaoikeus asettaisi velvoitteita kolmannelle valtiolle.

Mikäli oikeussääntö on sovittu sopimuksessa, niin se on sitova niitä valtioita kohtaan, jotka ovat sopimuksen osapuolia. Sopimus on tällöin myös välittömästi säännön materiaallinen ja virallinen lähde.

Organizations of a Universal Character. 1 artikla.

http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/5_1_1975.pdf

¹¹⁴ Vienna Convention on the Representation of States in their Relations with International Organizations of a Universal Character.

http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/5_1_1975.pdf

Tähän sopimukseen on suhtauduttu varauksin ja Suomi ei ole sitä allekirjoittanut. Hakapää 2003 s. 25.

¹¹⁵ Monenvälisissä sopimuksissa saattaa olla osallistujina vaikka kaikki maailman valtiot ja tämä seikka heijastuu myös sopimusneuvotteluiden kulkuun. Esimerkkinä tästä on YK:n merioikeusyleissopimus (SopS 49-50/1996), jota valmisteltiin YK:n eri elimissä yhdeksän vuoden ajan.

¹¹⁶ Hakapää 2003 s.24-27.

¹¹⁷ SopS 33/1980 26 artikla.

¹¹⁸ Rosén Gunnar, Parkkari Juhani. Sodan lait käsikirja. Edita Prima Oy. Helsinki. 2004. s. 13.

¹¹⁹ Hakapää 2003 s. 33.

¹²⁰ Sopimus on sitova vain sen osapuolia kohtaan eikä luo velvoituksia eikä oikeuksia kolmannelle valtiolle sen suostumuksetta. Wienin sopimuksen mukaan valtiosopimus voi asettaa velvoitteita kolmannelle valtiolle, mutta kolmannen valtion on hyväksyttävä tämä velvoite kirjallisesti. Samalla tavalla kolmannelle valtiolle tai valtioryhmälle, johon valtio kuuluu, taikka kaikille valtioille voi syntyä oikeuksia, mikäli osapuolet ovat näin tarkoittaneet. Tämä edellyttää kuitenkin taas kolmannen valtion hyväksyntää. Valtiosopimukset astuvat voimaan vasta kun ne on ratifioitu, mutta Wienin sopimus asettaa myös ehtoja valtioille sopimuksen noudattamiseksi jo ennen kuin se on ratifioitu. SopS 33/1980 artikla 2, 18, 34, 35, 36.

Sääntö voidaan myös ottaa käytäntöön muissa valtioissa, jotka eivät ole sopimuksen osapuolia. Sääntö tulee ottaa käyttöön valtiossa siinä laajuudessa, että se voidaan määrittellä kansalliseksi tavaksi. Tällöin on valtioille säännön materiaallinen lähde itse valtiosopimuksessa samantapaisesti, mutta säännön virallinen lähde on kansainvälisessä tapaoikeudessa.¹²¹

3.1.3. Kansainvälinen tapaoikeus

Aikaisemmin kansainvälisen oikeuden päälähteenä oli kansainvälinen tapaoikeus. Kansainvälinen valtiosopimusoikeus on määrällisesti lisääntynyt merkittävästi, mutta se ei ole kuitenkaan vähentänyt kansainvälisen tapaoikeuden merkitystä.¹²² Jokaisessa primitiivisessäkin yhteiskunnassa on tietyt käyttäytymissäännöt, jotka ilmaisevat mikä on sallittua ja mikä ei. Aikojen saatossa ihmisten yhteiskuntaa säätelevistä käytännöistä on kasvanut sääntöjä; se miten asioita on aikaisemmin toteutettu, on muodostunut sääntö miten asiat tulee toteuttaa.¹²³

Kansainvälisen oikeuden valtiosopimukset sitovat vain niitä osapuolia, jotka ovat kyseisen sopimuksen ratifioineet, mutta kansainvälinen tapaoikeus sitoo kaikki valtioita riippumatta siitä, ovatko ne millään tavalla hyväksyneet kyseistä tapaoikeuden kohtaa.^{124, 125}

YK:n peruskirjan Kansainvälisen tuomioistuimen perussäännön 38 artiklan kohta b¹²⁶ määrittelee kansainvälisen tapaoikeuden ” ... *kansainvälistä tapaa velvoittavaksi oikeudeksi tunnustettu yleisen käytännön ilmauksena*”. Tärkeätä on määrittellä, miten tavasta muodostuu kansainvälisen oikeuden keskeinen oikeuslähde.

Kansainvälinen oikeus käsittelee kansainvälistä tapaoikeutta kahden elementin teorian kautta. Nämä kaksi elementtiä ovat materiaallinen ja psykologinen elementti. Materiaalisessa elementissä tarkastellaan miten valtiot käyttäytyvät ja psykologisessa tarkastellaan valtioiden käsitystä noudattamansa käytännön sitovuudesta.¹²⁷

Tarkastellaan ensin aineellista elementtiä. Kansainvälisestä tapaoikeudesta voidaan puhua silloin, kun valtiot toimivat tietyssä asiassa samalla tavoin ja ennen kaikkea kokevat, että kansainvälinen oikeus edellyttää sen kaltaista menettelyä.

¹²¹ Evans s. 93 ja s. 96.

¹²² Hakapää 2003 s. 49.

¹²³ Evans s. 97.

¹²⁴ Evans s. 97

¹²⁵ Tämä tuli selkeästi esille toisen maailman sodan jälkeisen kolonialismin päättymisen myötä. Uudet valtion pyrkivät aloittamaan ”puhtaalta pöydältä”. Tällöin olemassa olevat valtiot selkeästi ilmaisivat, että uudet valtiot noudattaisivat kansainvälistä tapaoikeutta. Niiden tulisi valtioiden mukaan noudattaa olemassa olevaa tapaoikeutta, vaikka eivät ole olleet olemassa niitä hyväksyttäessä.

¹²⁶ SopS 1/1956 38 artikla kohta b)

¹²⁷ Shaw s. 70.

Tavan muuttumiseksi oikeudeksi ei ole kuitenkaan määritelty, mikä on herättänyt ja herättää yhä paljon keskustelua.¹²⁸ Kansainvälisen oikeuden lähteissä ei ole annettu mitään aikarajaa, kuinka kauan menee ennen kuin tapa muuttuu oikeudeksi.¹²⁹ Pääasiallinen näyttö tavanomaisen oikeuden olemassaolosta saadaan jokapäiväisestä valtiokäytännöstä. Tarkastelun kohteena on oltava valtioiden tekemät sopimukset, hallitusten antamat lausunnot, kansainvälisten konferenssien puheenvuorot, kansainvälisten ja kansallisten tuomioistuinten ratkaisut ja myös valtioiden sisäinen lainsäädäntö.¹³⁰

Kansainvälinen tuomioistuin on viitannut jatkuvaan ja yhtenäiseen käytäntöön käsitellessään kysymystä käytännön toistuvuudesta ja pitkäaikaisuudesta.^{131, 132} Tavan muuttuminen oikeudeksi ei aina tarvitse olla asia, joka on usein käsitellyssä. Tapaoikeuden osalta on myös otettava huomioon tietty harvemmin esiintynyt käytäntö, joka ei ole herättänyt ikinä kenenkään vastustusta. Tällainen tapa on jo käänteisesti ollut tapaoikeuden sääntönä.¹³³

Toinen elementti on psykologinen elementti, jossa perusajatuksena on valtioiden käsitys noudattamansa käytännön sitovuudesta. Valtiot käyttäytyvät tietyllä tavalla, koska ne ovat vakuuttuneita siitä, että oikeus sitoo heidät käyttäytymään lain edellyttämällä tavalla. Tätä elementtiä kuvataan myös käsitteellä ”opinio juris”.¹³⁴ Käsite viittaa valtion tahdon selvittämiseen, joka voidaan löytää valtioiden tosiasiallisen käyttäytymisen kautta.

Näin ollen ei ole tarkoituksenmukaista tutkia ainoastaan valtion tekemiä asioita, vaan yhtä suuren painoarvon saavuttaa toisten valtioiden reaktio valtion toimiin. Mikäli toinen valtio protestoi voimakkaasti toisen valtion tekemisiä vastaan, niin ei voida puhua yleisesti hyväksytystä käytännöstä. Tietynlainen toiminta ei vielä osoita, että valtio kokisi sen velvollisuudeksi. Opinio juris voidaan todeta silloin kun valtiot tunnustavat toimintavelvoitteen läsnäolon tai toisaalta protestoivat, ettei toinen valtio ole toiminut velvoitteen mukaisesti.¹³⁵

---

¹²⁸ Hakapää 2003 s. 50.

¹²⁹ Shaw s. 72.

¹³⁰ Hakapää s. 50.

¹³¹ Aika aspektin yhtenä ongelmana ovat uudet ilmiöt ja ulottuvuudet, joita ei ole aikaisemmin ole ollut tarvetta ottaa huomioon. Tästä hyvänä esimerkkinä on 1950 – luvulla aloitettu avaruuden valloittaminen, jolloin hyvin nopeasti saavutettiin avaruuden osalta kansainvälinen tapaoikeus.

¹³² Evans s. 99.

¹³³ Hakapää s. 51.

¹³⁴ Shaw s. 80.

¹³⁵ Hakapää s. 51-52.

Yhtenäisen käytännön problematiikasta on ollut myös paljon kansainvälistä keskustelua. Tuleeko kaikkien valtioiden kannattaa asiaa, jotta siitä tulisi tapaoikeutta? Asia voidaan myös kääntää toisin päin siten, että kuinka monen valtion tulee vastustaa asiaa, jotta siitä ei tulisi tapaoikeutta. Tässä yhteydessä on otettu keskusteluun valtioiden painoarvo kansainvälisessä yhteydessä.¹³⁶

Uusien valtioiden osalta on katsottu, että ne tulevat tapaoikeuden sitomiksi, mutta on myös ollut poikkeuksia. Niin sanotun ”jatkuvan vastustajan”¹³⁷ poikkeuksia on hyväksytty kansainvälisessä tapaoikeudessa. Mikäli pienikin valtio toistuvasti ja johdonmukaisesti vastustaa tietyn säännön muotoutumista, on sen katsottu voivan välttyä sääntöön liittyvistä velvoitteista.¹³⁸

Kansainvälisen tapaoikeuden tärkeimpänä elementtinä on se, että se koskee kaikkia valtioita. Valtiosopimukset ovat sitovia vain niille valtioille, jotka ovat sopimuksen ratifioineet. Tapaoikeuden keskiössä on valtioiden tapa toimia kansainvälisessä yhteisössä ja myös valtioiden ”omatunto” siitä, mitkä ovat niihin kohdistuvat velvollisuudet. Kansainvälinen tapaoikeus on erittäin vanha elementti ja se on kyennyt olemaan toimintaa rajoittavana ja ohjaavana tekijänä jo ennen kuin sitä aloitettiin noteeraamaan laajemmassa mittakaavassa. Sen merkitystä ei voi olla korostamatta kansainvälisessä yhteisössä.

3.1.4. Yleiset oikeusperiaatteet

Kolmantena kansainvälisen oikeuden ensisijaisena oikeuslähteenä ovat sivistyskansojen tunnustamat yleiset oikeusperiaatteet. Oikeuslähteen nimitys on peräisin Kansainliiton aikaiselta Pysyvän kansainvälisen tuomioistuimen perussäännöstä, ja se on säilynyt sellaisenaan nykyisen YK:n kansainvälisen tuomioistuimen perussäännön artiklassa 38.¹³⁹ Vaikkakin sivistysvaltio terminä on ehkä aikansa elänyt, niin se on yhä säilytetty perussäännöissä. Tällä hetkellä ei YK:ssa puhuta sivistysvaltioista, vaan kaikki jäsenvaltiot ovat sivistysvaltioihin verrattavia.

Yleisten oikeusperiaatteiden normiluonteesta käyty keskustelu on jakaantunut kahteen eri koulukuntaan. Niihin joiden mielestä on kyse kansainvälisen oikeuden yleisistä periaatteista ja niihin joiden mielestä on kyse valtionsisäisen oikeuden yleisistä periaatteista.

¹³⁶ Evans s. 103.

¹³⁷ ”persistent objector”. Henckaerts Jean-Marie. Kontribuutio aseellisia selkkauksia koskevan oikeussääntöjen ymmärtämiseen ja kunnioitukseen. Teoksessa Humanitaarinen tapaoikeus. Johdatus Punaisen Ristin kansainvälisen komitean kansainvälistä humanitaarista tapaoikeutta koskevaan tutkimukseen. Ulkoasiainministeriö. Lönnberg Painot Oy, Helsinki. 2015. s. 14.

¹³⁸ Hakapää 2003 s. 52.

¹³⁹ Hakapää 2010 s. 60.

Toisaalta kansainvälisen oikeuden yleiset periaatteet voidaan jo käsittää kansainvälisen tapaoikeuden yleisen periaatteen perusteella, koska mikäli periaate on kansainvälisesti hyväksytty, niin voidaan olettaa, että se on jo osa kansainvälistä tapaoikeutta. Tämä seikka osoittaisi, että yleiset oikeusperiaatteet tulisi liittää valtionsisäisiin eli kansallisiin oikeusperiaatteisiin.

Tietyissä tapauksissa ei ratkaisua kyetä löytämään hyödyntämällä sopimus- tai tapaoikeutta, jolloin vastauksia voidaan hakea periaatteista, joita valtiot yleisesti tunnustavat omassa sisäisessä oikeusjärjestelmässään. Näiden periaatteiden tulee olla kuitenkin sovellettavissa myös kansainvälisissä suhteissa.¹⁴⁰ Esimerkkeinä tällaisista valtioiden sisäisistä yleisistä periaatteista ovat vilpitöntä mieltä (”good faith”) koskeva vaatimus, sopimusten sitovuus, osapuolten kuuleminen ja tuomion oikeusvoimaa koskevat periaatteet.¹⁴¹

3.1.5. Kansainvälisen oikeuden apukeinoja oikeussääntöjen määrittelemiseksi

Kansainvälisen oikeuden ensisijaisina oikeuslähteinä ovat valtiosopimukset, kansainvälinen tapaoikeus ja yleiset oikeusperiaatteet. Näitä ensisijaisten oikeuslähteiden apukeinoina oikeussääntöjen määrittelemiseksi on tunnistettu tuomioistuinten oikeuskäytäntö ja tieteisoppi

Kansainvälisen tuomioistuimen perussääntö viittaa tuomioistuimessa sovellettavaa oikeutta määritellesään yleisiin oikeusperiaatteisiin. Nämä johdetaan maailman oikeusjärjestelmien valtionsisäisestä oikeudesta. Tuomioistuin soveltaa yleisiä oikeusperiaatteita, mikäli kansainväliset sopimukset tai tapaoikeus eivät kykene antamaan vastauksia. Kansainvälisessä oikeudessa ei tuomioistuinratkaisuilla ole perinteisesti ollut ennakkotapausvaikutusta. Tämä ilmaistaan Kansainvälisen tuomioistuimen perussäännön 59. artiklassa: *”Tuomioistuimen ratkaisu sitoo yksinomaan riitapuolia ja ainoastaan ratkaistuun asiaan nähden.”*¹⁴²

Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että ratkaisuja ei hyödynnettäisi kansainvälisen oikeuden kehityksessä. Tuomioistuin voi ottaa aikaisemmat tuomiot huomioon ratkaisutoiminnassaan ja kansainvälisen tuomioistuimen arvovaltaisella kannanotolla voi olla oikeuskäytäntöä ohjaavaa vaikutusta. Ratkaisut ovat myös perustaa tapaoikeuden syntymiselle. Kuitenkin on tunnistettu, että kansallisen tason tuomioistuinratkaisujen merkitys on kiistanalainen. Kansallisen tason ratkaisujen vaikutukset heijastuvat tapaoikeuteen, mikäli niissä kyetään osoittamaan jatkuvaa ja yhtenäistä käytäntöä.^{143, 144}

¹⁴⁰ Hakapää 2010 s. 61.

¹⁴¹ Hakapää 2010 s. 62.

¹⁴² SopS 1/1956. Kansainvälisen tuomioistuimen perussääntö. Artikla 59.

¹⁴³ Hakapää 2010 s. 63–64.

¹⁴⁴ Kansainvälisen oikeuden kehittymiselle tärkeimmät kansallisen tason ratkaisut ovat liittyneet osapuolen tunnustamiseen kansainvälisen oikeuden subjektiksi, diplomaattiseen koskemattomuuteen ja rikoksentehtäjän luovuttamiseen.

Tieteisoppia kutsutaan kansainvälistä oikeutta käsittelevässä kirjallisuudessa myös nimellä tutkijain mielipiteet. Tieteisopilla on ollut aikojen saatossa oma asemansa kansainvälisen oikeuden kehityksessä. Kehitystä ohjasivat aikaisemmin voimakkaammin tutkijain mielipiteet kuin valtiokäytäntö. Kansainvälisen oikeuden analyysi ja tulkinta ovat olleet tieteisopin varassa ja arvostettujen tutkijoiden mielipiteet hivelivät jo tapaoikeuden sitovuuden auktoriteettia.

Nykyään tutkijain kirjoitukset voivat edesauttaa oikeussääntöjen tulkintaa, mikä on niille perussäännön varaama rooli. Kyseinen muutos on seurausta nykyajan kansainvälisen oikeuden universaalisuudesta. Kansainvälistä oikeutta soveltavia ja tutkimusta tekeviä maita on yli 200 ja näin suuresta massasta ei ole mahdollista nousta sellaista auktoriteettia, joka kykenisi ohjailemaan koko massan kansainvälisoikeudellisia näkemyksiä. Kuten jo todettua niin tieteisopin painoarvo punnitaan ennen kaikkea tulkinta-arvona. Tämän edellytyksenä on tutkijoiden aktiivinen osallistuminen kansainvälisten sopimusten laatimiseen ja riitatapausten käsittelyyn, jolloin heidän antamansa panos peilautuu samalla myös kansainvälisoikeudelliseen käytäntöön.¹⁴⁵

3.1.6. Muut mahdollisesti hyödynnettävät periaatteet, kansainväliset asiakirjat ja sopimukset

Ensisijaisten oikeuslähteiden lisäksi on kansainvälisessä oikeudessa muitakin valtioita velvoittavia asioita. Kansainvälinen oikeus tunnistaa toissijaisiksi oikeuslähteiksi velvoittavia periaatteita, jotka ovat yleisesti kansainvälisesti hyväksytyjä. Tällainen tunnistettu periaate on esimerkiksi kohtuuden periaate. Periaate on oikeudellisen sääntelyn tärkeä elementti, mutta sen tunnistaminen kansainvälisen oikeuden oikeuslähteeksi on ongelmallista. Periaatetta pidetään tulkintaperiaatteena, ja näin ollen se perustuu kaikkiin kansainvälisen oikeuden lähteisiin. Periaatetta voidaan myös hyödyntää valtiosopimuksissa, joissa sitä on sovellettava kohtuuttomien ratkaisujen välttämiseksi.¹⁴⁶

Kansainvälistä oikeutta ohjaa myös vahvasti soft law eli pehmeä sääntely. Pehmeän sääntelyn käsite ei ole säädöspoliittisten asiakirjojen tai tehdyn tutkimuksen hedelmä. Pehmeän sääntelyn konsepti on peräisin juurikin kansainvälisestä oikeudesta. Kansainvälisessä oikeudessa sillä viitataan kansainvälisten organisaatioiden päätösten asemaan ei-sitovina asiakirjoina. Asiakirjat ovat vähintäänkin poliittisesti merkityksellisiä ja saattavat saavuttaa myös oikeudellisia vaikutuksia.¹⁴⁷

¹⁴⁵ Hakapää 2010 s. 64–65.

¹⁴⁶ Hakapää 2010 s. 65.

¹⁴⁷ Korkea-Aho Emilia. Pehmeä sääntely sääntelytutkimuksen ja oikeusjärjestyksen haasteena. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 67. Lainsäädäntöä vai muuta oikeudellista ohjailua?. Heidi Lindfors (Toim.) Helsinki. 2005. s. 69.

Kansainvälisessä oikeudessa tunnustetaan myös kansainvälisten organisaatioiden eri elinten päätökset, päätöslauselmat, julistukset ja muut kannanotot. Nämä eivät ole sellaisenaan valtiota oikeudellisesti sitovia, mutta mikäli valtiot ovat kuitenkin aktiivisesti hyväksymässä tällaisia asiakirjoja, velvoittavat ne ainakin poliittisesti. Kysymys on ennen kaikkea organisaatioiden jäsenistöä sitovasta päätöksenteosta.

Yleismaailmallisesti tärkein järjestösopimus on YK:n peruskirja, joka antaa YK:lle ylikansallista päätösvaltaa. YK:n turvallisuusneuvosto kykenee tekemään jäsenistöä sitovia päätöksiä, mikäli kyseessä on rauhan ja turvallisuuden ylläpitäminen maailmassa. Yleiskokouksella on kattavin rooli ja se kykenee antamaan suosituksia kaikista peruskirjan piiriin kuuluvista asioista. Tulee kuitenkin huomioida, että yleiskokouksen päätökset ovat suosituksia eivätkä ne ole sitovia jäsenvaltioille. Välillisesti yleiskokouksen päätöslauselmilla voi olla oikeudellisia vaikutuksia, mikäli lauseimat ilmentävät vallitsevaa tapaoikeutta tai vaikuttavat sen syntyyn. Päätöslauseimat voivat myös olla alkusysäyksenä oikeudelliseen sääntelyprosessiin.¹⁴⁸

Punaisen Ristin kansainvälinen komitea on omalla toiminnallaan edesauttanut valtioiden välisten kansainvälioikeudellisten velvoitteiden selvittämisessä. Komitea on tehnyt useita asiakirjoja kansainvälisoikeudellisten velvoitteiden ja hyvien käytäntöjen selvittämiseksi eri teemojen alueilta. Asiakirjat eivät kuitenkaan ole oikeudellisesti sitovia instrumentteja, eikä niillä ole vaikutusta voimassa oleviin kansainvälisen tapaoikeuden tai kansainvälisten sopimusten mukaisiin velvoitteisiin.¹⁴⁹ Punaisen Ristin kansainvälinen komitea on edesauttanut yksityisiä turvallisuusyrityksiä käsittelevän asiakirjan laatimista tarjoamalla paikan sen laatimiselle. Montreux'n asiakirja vuodelta 2008 antaa suosituksia yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten toimintaan liittyvistä valtioiden kansainvälisoikeudellisista velvoitteista ja hyvistä käytännöistä kansainvälisen aseellisen selkkauksen aikana. Montreux'n asiakirja ei ole valtiosopimus, mutta asiakirjaan liittyy mekanismi, jonka avulla halukkaat valtiot voivat liittyä tukemaan asiakirjaa. Suomi on liittynyt asiakirjaan 25.11.2011.¹⁵⁰

Yksipuoliset sitoumukset voivat olla oikeudellisesti velvoittavia. Näissä voi olla kyse sopimusperusteisesta menettelystä, johon valtiot voivat oma-aloitteisesti antaa lupauksen. Tämän jälkeen tämä lupaus voidaan tulkita oikeudellisesti sitovaksi. Sopimusperustaisia lupauksia käsitellään Kansainvälisen tuomioistuimen perussäännön artiklan 36 (2) artiklassa:

---

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152551/TTA67_Lindfors_2005.pdf;sequence=1. Katsottu 7.7.2016.

¹⁴⁸ Hakapää 2010 s. 67-69.

¹⁴⁹ Montreux asiakirja - Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten toimintaan liittyvistä valtioiden kansainvälisoikeudellisista velvoitteista ja hyvistä käytännöistä aseellisen selkkauksen aikana. Punaisen Ristin kansainvälinen komitea (ICRC), Montreux 17.9.2008. s. 11.

¹⁵⁰ <https://www.eda.admin.ch/eda/en/fdfa/foreign-policy/international-law/international-humanitarian-law/private-military-security-companies/participating-states.html>. Katsottu 4.7.2016.

” 2. Tähän perussääntöön yhtyneet valtiot voivat milloin tahansa selittää tunnustavansa tuomioistuimen tuomiovallan ipso facto ja ilman erityistä sopimusta päteväksi jokaiseen saman velvoituksen hyväksyvään valtioon nähden kaikissa oikeudellista laatua olevissa riitakysymyksissä.”¹⁵¹

Valtio- ja oikeuskäytäntö ovat osoittaneet, että yksipuolinen sopimus velvoittaa sopimussitoumuksen tavalla. Edellytyksenä on kuitenkin, että lupauksen on antanut valtion toimivaltainen edustaja ja lupaus on selvä ja saatettu muiden valtioiden tietoon.¹⁵²

Kansainvälisessä oikeudessa puhutaan ehdottomista normeista, jotka tunnetaan paremmin nimellä jus cogens. Jus cogens tarkoittaa aina ja kaikkialla velvoittavaa oikeutta, jonka säännöksistä ei voida poiketa. Kansainvälinen oikeus on tunnistanut ehdottomia normeja esimerkiksi valtioiden välisen voimankäytön ja aseellisten selkkausten, kansojen itsemääräämisoikeuden, ihmisoikeuksien ja valtioiden lainkäyttövallan ulkopuolella sijaitsevien alueiden sääntelyn aloilta. Oikeudellisessa systematiikassa jus cogens –normit ovat kuitenkin parhaiten sijoitettavissa tavanomaisen oikeuden piiriin.¹⁵³

3.1.7. Yhteenveto

Kansainvälisen oikeuden oikeuslähteet ovat varsin selkeät, mutta ne eivät ole staattisia. Sopimukset saattavat kokea muutoksia esimerkiksi allekirjoittajamaiden luhistuessa, ja sopimuksia tehdessä valtiot pystyvät tekemään varauksia omalta osaltaan. Kansainvälisen tapaoikeuden muutokset ovat osittain sidoksissa kansallisissa oikeusasteissa tehtyihin tuomioihin, joiden vaikutukset saattavat heijastua myös kansainväliseen oikeuteen. Yleisten oikeusperiaatteiden ja tutkijan mielipiteiden rooli korostuu ennen kaikkea lakien valmisteluvaiheessa. Enää ei voida käsittää yhtä auktoriteettia, joka olisi niin vahva, että hänen mielipidettensä kyettäisiin pitämään yleisenä totuutena. Muutos maailmassa on nopeaa, mutta lakien ja asetusten säätäminen ei taas ole, jolloin lakia säätävien elinten on oltava valmiina nopeisiinkin ratkaisuihin.

Yksityisten turvallisuusyritysten maine ihmisoikeuksien tai sodan oikeussääntöjen noudattajina ei ole kovin hyvä. Tämän vuoksi ne ovat aloittaneet aktiivisen itsesääntelyprosessin omien työntekijöidensä suhteen esimerkiksi perustamalla käytännesäännösten valvomaan omien yritystensä toimintaa. Yritysten kyky noudattaa käytännesäännöstöä on suoraan verrannollinen niiden saamiin toimeksiantoihin, koska yrityksiä palkkaavat toimijat pääsääntöisesti vaativat tänä päivänä yritykseltä käytännesäännösten jäsenyyttä.

Useissa valtioissa ja kansainvälisissä elimissäkin on hyväksytty erilaisia käytännesäännöstöjä

¹⁵¹ SopS 1/1956. Kansainvälisen tuomioistuimen perussääntö. Artikla 36 kohta 2.

¹⁵² Hakapää 2010 s. 72.

¹⁵³ Hakapää 2010 s. 75.

(Code of Conduct), jotka sellaisinaan eivät ole oikeudellisesti sitovia. Myös yksityiset turvallisuusyritykset ovat luoneet oman käytännösäännönsä, jonka jäsenet ovat sitoutuneet noudattamaan säännönsä luomia sääntöjä. Yksityisten turvallisuusyritysten käytännösäännös on nimeltään The International Code of Conduct for Private Security Providers' Association ((ICoCA).

Käytännösäännöksiin sitoutuneet yritykset noudattavat käytännösäännöksiä ja kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia. Turvallisuusyrityksiä palkkaavat toimijat ovat jo alkaneet asettaa vaatimuksia, että heidän palkkaamansa yritys on myös oltava käytännösäännöksen jäsen. Käytännösäännöksen tehtävänä on myös valvoa jäsenien toimintaa ja mahdollisesti evätä jäsenyys, mikäli siihen löytyy aiheita.¹⁵⁴

---

¹⁵⁴ The International Code of Conduct for Private Security Providers' Association ((ICoCA). <http://www.icoca.ch/en>. Katsottu 3.8.2016.

4. KANSAINVÄLINEN HUMANITAARINEN OIKEUS

Vaikkakin vanha sanonta toteaa, että kaikki on sallittua sodassa ja rakkaudessa, niin ainakin ensimmäistä kohdetta on rajoitettu hyvinkin varhaisista ajoista lähtien. Lähtökohtana on ollut pyrkimys rajoittaa sodan tuhoja ja osoittaa inhimillisyyttä vihollista kohtaan. Humanitaarisen oikeuden käsitteestä on käytetty ja vieläkin käytetään useita eri nimityksiä. Sitä on kutsuttu esimerkiksi kansainväliseksi sota-oikeudeksi, *jus in bello* = oikeus sodassa eli sotaa käytäessä ja sodan oikeussäännöiksi.¹⁵⁵ Maailmalla käytetyin termi on LOAC (Law of Armed Conflict), joka on vieläkin varsin yleinen. Tutkijoiden mielestä edellä mainittu termi on virheellinen ja se tulisi vaihtaa yleisesti kansainväliseksi humanitaariseksi oikeudeksi.¹⁵⁶ Kansainvälisessä humanitaarisessa oikeudessa käsitellään *jus in bello* -konflikteja, jolloin keskitytään ainoastaan sääntöihin ja lakeihin, jotka ovat voimassa aseellisen selkkauksen voimankäytössä.¹⁵⁷

Kansainvälinen humanitaarinen oikeus on voimassa aseellisissa selkkauksissa. Oikeus on sidoksissa niin kansainvälisesti kuin vailla kansainvälistä luonnetta olevissa aseellisissa selkkauksissa. Päätarkoituksena kansainvälisessä humanitaarisessa oikeudessa on rajoittaa aseellisten selkkauksien voimankäyttöä ja suojella niitä, jotka eivät osallistu vihollisuuksiin. Samalla sen tarkoituksena on suojella vailla sotilaallista merkitystä olevia kohteita ja rajoittaa sodankäynnin tapoja.¹⁵⁸

Kansainvälinen humanitaarinen oikeus voidaan tarkemmin edellisen kappaleen mukaisesti jaotella eri soveltamisaloihin. Henkilöllinen soveltamisala käsittelee selkkausten osapuolten ja niiden asevoimien asemaa, suojeltujen henkilöiden oikeusasemaa ja kansainvälisten henkilöiden oikeusasemaa. Ajallinen soveltamisala käsittelee sotien ja muiden aseellisten selkkausten alkamiseen, keskeyttämiseen ja päättämiseen liittyviä sääntöjä. Välineellinen soveltamisala käsittelee taistelumenetelmien ja –välineiden käyttöä koskevia sääntöjä. Alueellinen soveltamisala käsittelee sotänäyttämön, sotatoimialueen ja sotatoimilta suojattujen kohteiden ja alueiden rajaamista sekä miehitettyjen alueiden ja siellä olevien kansalaisten oikeusasemaan liittyviä sääntöjä. Tiettyjen tutkijoiden mukaan selkkauksen luonteen mukainen soveltamisala on poistumassa, koska nykyään suurin osa selkkauksista on sisällissotia ja niissä kaikissa noudatetaan kansainvälistä humanitaarista oikeutta.¹⁵⁹

¹⁵⁵ Rosén ym. s. 2-3.

¹⁵⁶ Solis Gary D. *The Law of Armed Conflict: International Humanitarian Law in War*. Cambridge University Press. 2010. s. 22.

¹⁵⁷ Dinstein Yoram. *The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict*. Cambridge University Press. 2010. s. 4.

¹⁵⁸ Solis s. 22–23.

¹⁵⁹ Rosén ym. s. 3-4. Kyseiset tutkijat ovat erheellisesti todenneet selkkauksen soveltamisalan olevan poistumassa.

Kuten kansainvälinen oikeus, niin kansainvälinen humanitaarinen oikeus, perustuu valtioiden tekemiin valtiosopimuksiin ja kansainväliseen tapaoikeuteen. Kansainvälinen humanitaarinen oikeus nojaa kansainvälisiin sopimuksiin, joiden taustalla on tietyt perusperiaatteet. Nämä perusperiaatteet ovat olleet sodankäynnin ohjeina jo muinaisista ajoista lähtien.

4.1.1. Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden perusperiaatteet

Kansainvälinen humanitaarinen oikeus on ennen kansainvälisten sopimusten tekemistä nojannut perusperiaatteisiin. Periaatteiden taustalla on ollut niin uskonnolliset motivaatiot kuin ritariisuuden käsitykset. Niitä ovat ohjanneet palkka- ja ammattisotilaiden yhteiset edut ja kokemukset ja myös hallitsijoiden kunnianhimo lisätä mainettaan valistuneina hallitsijoina. Periaatteiden noudattaminen on myös antanut valtiosta vaikutelman sivistyneenä yhteisönä. Pääperiaatteena on, että osapuolet eivät saa toimia kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa mielivaltaisesti. Tämä seikka asettaa vaatimuksia osapuolten ja niiden asevoimien oikeuteen valita sodankäyntimenetelmänsä. Näitä menetelmiä käytettäessä on tunnistettu periaatteita, joita tulee noudattaa. Kansainvälisesti tunnetaan perusperiaatteina neljä periaatetta: erottelu, sotilaallisen välttämättömyyden, tarpeettoman kärsimyksen välttämisen ja suhteellisuuden periaatteen.

Erotteluperiaatteella tarkoitetaan henkilöiden ja kohteiden tunnistamista kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa. Erottelu on kyettävä tekemään niin henkilöiden kuin kohteiden osalta.^{160, 161}

Erotteluperiaatteen tarkoituksena on henkilöiden osalta erotella taistelijat siviileistä ja muista suojelluista henkilöistä. Ero on myös kyettävä tekemään asevoimiin kuuluvien taistelijoiden erottamiseksi siviilistä ja etuoikeutettujen ja etuoikeudettomien taistelijoiden kesken. Erottelu on keskeistä, koska aseellinen voimankäyttö on sallittu taistelijoita vastaan. Taistelijoiden ja siviilien erottamiseksi taistelukentällä on Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjassa määritetty selkeästi, miten taistelijoiden on erotuttava siviiliväestöstä.¹⁶² Erottelun periaatteen mukaisesti on myös kyettävä erottelemaan sotilas ja siviilikohteet taistelukentällä.¹⁶³

¹⁶⁰ Solis s. 251.

¹⁶¹ Keskiajalla valtiot ja niiden armeijat kävivät sotaa ja sodan loputtua valloittaja sai useimmiten kohdella valloittamiensa alueiden asukkaita mielivaltaisesti. 1500-luvulta alkaen on suoritettu siviilien suojelua ja kansainvälisen tapaoikeuden mukaisen kansainvälisen hyväksynnän se saavutti 1800-luvun lopulla. Ensimmäisen kerran periaate kirjattiin kansainväliseen sopimukseen Pietarin julistuksessa vuonna 1868.

¹⁶² SopS 82/1980 Geneven yleissopimusten lisäpöytäkirja kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta (I pöytäkirja) artikla 43 ja 44.

¹⁶³ SopS 82/1980 Geneven yleissopimusten lisäpöytäkirja kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta artikla 52-56.

Sotilaallisella välttämättömyydellä tarkoitetaan periaatetta, joka oikeuttaa ne keinot, jotka ovat käytettävissä sodan voittamiseksi. Näiden keinojen tulee noudattaa kansainvälisen oikeuden ja tapaoikeuden periaatteita.

Sotilaallisen välttämättömyyden periaatteella on vahva yhteys tarpeettoman kärsimyksen välttämisen ja suhteellisuuden periaatteeseen. Jokaisella operaatiolla tulee olla sotilaallinen tarkoitus ja niiden tarkoitusten saavuttamiseksi on käytettävä voimaa, joka on kohdistettava palvelemaan sotilaallista tarkoitusta.¹⁶⁴

Sotilaallisen välttämättömyyden määritelmää tai sääntöä ei ole Geneven sopimuksissa, mutta Haagin 1907 rauhankonferenssin sopimuksessa on rajoitettu sodankäynnin menetelmiä palvelemaan sotilaallista välttämättömyyttä.¹⁶⁵ Sotilaallisella välttämättömyydellä on tarkoitus suojella kansainväliseen aseelliseen selkkaukseen kuulumattomia ihmisiä tai kohteita, mutta toisaalta sillä on myös vihollisen tuhoamiseen oikeuttava rooli.

Tarpeettoman kärsimyksen välttämisen periaate koskee taistelijoita. Useimmiten periaatteeseen lisätään tarpeettoman kärsimyksen lisäksi liiallisten vammojen aiheuttaminen. Periaatteella on tarkoitus rajoittaa liiallisen vamman tai tarpeetonta kärsimystä aiheuttavien aseiden, ampumatarvikkeiden ja sodankäyntimenetelmien ja -aineiden käyttöä.^{166, 167} Sotilaallinen välttämättömyys sanelee käytettävät menetelmät, joita suoritetaan hyväksytyillä välineillä. Tarkoituksena säännöstelyllä on minimoida kärsimykset alentamatta sotilaallisen tehtävän toteuttamisessa vaadittavaa tehokkuutta.¹⁶⁸

Suhteellisuusperiaatteella tarkoitetaan saavutettavan hyödyn suhdetta aiheutettuihin tuhoihin. Suhteellisuusperiaatteella on vahva yhteys myös sotilaallisen välttämättömyyden periaatteeseen. Saavutettavaan hyödyn saavuttamiseksi on operaation oltava sotilaallisesti välttämätön ja siihen käytetyn voiman määrä on suhteessa haluttuun päämäärään. Suhteellisuusperiaatetta tulee käyttää siviilejä ja siviilikohteita varten.

¹⁶⁴ Solis s. 256.

¹⁶⁵ SopS 11/1924 Haagin toisessa rauhankonferenssissa tehtyjä ja siellä 18 päivänä lokakuuta 1907 allekirjoitettuja kansainvälisiä sopimuksia. Liite yleissopimukseen. Maasodan lakeja ja tapoja koskeva ohjesääntö. Artikla 23, kohta g.

Paitsi mitä erikoissopimuksilla kielletään, on sodankävijöitä nimenomaan kielletty....

g) hävittämästä tai takavarikoimasta vihollisen omaisuutta paitsi milloin sellainen hävittäminen ja takavarikoiminen käy sodan aiheuttamasta pakosta tuiki välttämättömäksi;

¹⁶⁶ Rosén ym. s. 38–39.

¹⁶⁷ Tarpeettoman kärsimyksen välttämisen periaatteen säätäminen aloitettiin Haagin rauhankonferenssissa 1899, jolloin kiellettiin laajenevien luotien käyttäminen taistelussa. Säännöstelyä on tehty pääsääntöisesti käytettävien välineiden osalta. Säännöstelyä ei ole tehty menetelmien osalta, kunhan ne ovat palvelleet sotilaallista välttämättömyyttä. Nykypäivänä ei ole vielä rajoitettu napalmin, fosforin tai liekinheittimen käyttöä, kunhan se palvelee sotilaallisen tehtävän toteuttamista. Solis 271-272

¹⁶⁸ Dienstein s. 5.

Taistelijoita ja sotilaskohteita varten ei tarvitse noudattaa suhteellisuusperiaatetta, mikäli niiden tuhoaminen ei kohtuuttomassa määrin aiheuta siviilikohteiden tai henkilöiden tuhoutumista.¹⁶⁹

Suhteellisuusperiaatetta sovelletaan Geneven sopimuksissa, ja se on aiheuttanut ja aiheuttaa jatkuvasti vilkasta argumentointia. Tänä päivänä, jolloin on epäselvää taistelijan ja siviilin erotteleminen taistelukentällä, on myös vaikeata sopeuttaa oma toiminta vastaamaan suhteellisuusperiaatteen sääntöjä.

Ohessa esitellyt neljä periaatetta muodostavat kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ytimen, jonka avulla tehdään päätöksiä operaatioiden keinovalikoimasta ja jaetaan tuomioita kansainvälisessä tuomioistuimissa. Aikojen saatossa muodostuneiden sodankäynnin sääntöjen ja tapojen dokumentointi on tehty kansainvälisissä sopimuksissa. Kansainvälisiä sopimuksia noudattavat ne valtiot, jotka ovat ne ratifioineet. Ainoat hyväksytyt valtiosopimukset ovat Geneven sopimukset.

4.1.2. Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sopimukset

Kansainvälinen humanitaarinen oikeus on kiinteässä yhteydessä kansainvälisen oikeuden muihin osa-alueisiin. Näistä tärkeimpinä ovat valtioidenvälisen väkivallan käytön kieltoa ja rajoittamista koskeva kansainvälinen oikeus, ihmisoikeudet ja kansainvälinen rikosoikeus.¹⁷⁰ Kaikki nämä eri oikeussäännökset perustuvat sopimukset ratifioineiden valtioiden tekemiin sopimuksiin ja valtioiden suorittamaan käytäntöön eli tapaoikeuteen.¹⁷¹ Näin ollen kansainvälinen humanitaarisen oikeuden oikeuslähteet perustuvat samoihin periaateisiin kuin luvussa 3 esitelty kansainvälinen oikeus.

Humanitaarisen oikeuteen liittyvät valtiosopimukset voidaan liittää kahteen sopimusjärjestelmään Haagin oikeuteen ja Geneven oikeuteen. Yleisesti puhutaan myös Haagin traditiosta ja Geneven traditiosta.

Haagin traditio keskittyy sota-oikeuteen, joka painottuu asevoimiin kuuluvien suhteissa ja taisteluvälineiden ja -menetelmien käyttökielloissa ja -rajoituksissa. Sopimukset luovat painopisteen käsittelemään asevoimien ja taistelijoiden asemaa sekä sallittuja ja kiellettyjä sodankäyntitapoja.

---

¹⁶⁹ Solis s. 274 ja SopS 82/1980 Geneven yleissopimusten LISÄPÖYTÄKIRJA kansainvälisten aseellisten selkkausten «uhrien» suojelemisesta (I pöytäkirja). Artikla 51 kohta 5 b).

¹⁷⁰ Rosén s. 5-7.

¹⁷¹ Solis s. 27.

Tärkeimpänä asiana kansainvälisen humanitaarisen oikeuden kehityksen kannalta oli kuitenkin Martensin lauseke, joka on modernisoituneena säilytetty Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan artiklassa 1.

” 2. Tapauksissa, joita tämä pöytäkirja tai muut kansainväliset sopimukset eivät kata, siviilihenkilöt ja taistelijat ovat vakiintuneeseen tapaan, humaaniisuuteen ja julkisen omantunnon vaatimuksiin perustuvan kansainvälisen oikeuden periaatteiden suojeluksen ja ylivallan alaisina.”

172

Lausekkeen merkitys on laajempi ja osaltaan tukee mielivaltaisen menettelyn kieltävää peruseriaatetta, eikä ole vain kansainvälisen tapaoikeuteen viittaava lauseke. Lausekkeen perusteella on mahdollista ottaa huomioon myös inhimillisyyden kehityksen asettamat vaatimukset uusissa tilanteissa sovellettavissa yleisissä periaatteissa. Martensin lauseke suojelee yleisiin humanitaarisiin ja julkisen omantunnon periaatteisiin vedoten kansainvälisen aseellisen selkkauksen osallisiksi joutuneita yksilöitä tilanteissa, joissa ei ole sovellettavissa mitään voimassa olevaa oikeutta.¹⁷³

Haagin II konferenssi oli vuonna 1907 ja sen tuotteena tehtiin 13 yleisopimusta ja yksi sopimusluonteinen julistus.¹⁷⁴

Geneven sopimusten painopisteenä on sotien ja muiden kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojeleminen. Geneven ensimmäinen sopimus solmittiin jo vuonna 1864. Sopimus ohjeisti haavoittuneiden ja sairaiden kohtelua maasodankäynnissä.

Toisen maailmansodan ja sitä seuranneiden kansainvälisten sotarikostuomioistuinten jälkeen pidettiin vuonna 1949 diplomaattikonferenssi, jossa tarkasteltiin ja solmittiin uusia sopimuk-

¹⁷² SopS 82/1980 artikla 1 kohta 2.

SopS 11 / 1924 IV. Yleissopimus joka koskee maasodan lakeja ja tapoja

Kunnes täydellisempi sotalakikirja ehditään saattaa voimaan, korkeat sopimuksentekijät katsovat otolliseksi todeta, että niiden hyväksymiin säännöstelymääräyksiin sisällyttämässä tapauksissa väestö ja sodankävijät jäävät kansainvälisen oikeuden periaatteiden suojeluksen ja vallan alaisiksi, periaatteiden, jotka sellaisinaan ovat tuloksena sivistyskansojen kesken vakiintuneista tavoista, ihmisyyden laeista ja julkisen omantunnon vaatimuksista.

Martensin lauseke on sisällytetty myös seuraaviin sopimuskohtiin: Geneve I 63 artikla 4 kappale, Geneve II 62 artikla 4 kappale, Geneve III 142 artikla 4 kappale, Geneve IV 158 artikla kappale 4, lisäpöytäkirja II johdanto ja YK:n asesopimuksen johdanto.

¹⁷³ Solis s. 52–53.

¹⁷⁴Tässä konferenssissa keskiössä oli kansainvälisen sovittelutuomioistuimen perustaminen, mutta tälläkin kertaa siinä epäonnistuttiin. Konferenssi keskittyi myös maasodan lakeja ja tapoja koskevan lainsäädäntöön. Konferenssissa otettiin ensimmäistä kertaa huomioon myös siviilejä koskevia säännöksiä ja käsiteltiin valtioiden sanktioita sääntöjen rikkomisesta. Tärkein sopimus konferenssista on IV sopimus, jossa käsitellään maasodan lakeja, tapoja ja sopimus sisältää myös maasotaohjesäännön. Maasotaohjesäännössä käsitellään muun muassa laillisten taistelijoiden määritelmää ja sotavankien kohtelua. Haagin sopimukset ovat kaikki voimassa tälläkin hetkellä ja niin kauan kuin niitä ei kumota. Osa sopimuksista on aikansa tuotteita ja niitä on modernisoitu uusilla sopimuksilla. Dinstein s. 15, Rosén ym . s.18–19 ja Solis s.54–56.

Suomi on ratifioinut Haagin toisen konferenssin sopimukset omassa lainsäädännössä SopS 11/1924.

sia. Nämä sopimukset ovat yhä voimassa ja 196 valtiota on ratifioinut kyseiset sopimukset. Geneven vuoden 1949 sopimukseen kuuluu neljä sopimusta.

1. Geneven I sopimus maavoimien haavoittuneiden ja sairaiden aseman parantamiseksi
2. Geneven II sopimus haavoittuneiden, sairaiden ja haaksirikkoisten aseman parantamiseksi
3. Geneven III sopimus sotavankien kohtelusta
4. Geneven IV sopimus siviilihenkilöiden suojelemiseksi sodan aikana¹⁷⁵

Sopimukset 1-3 ovat laajennettuja versioita vuoden 1929 samannimisistä sopimuksista. Sopimuksia myöhemmin tarkastelleet ovat kritisoineet sopimuksia liiasta keskinäisestä kopioinnista ja varsinkin sopimukset 1 ja 2 olisi voinut yhdistää. Sopimusten erillään pitämiseen painaa kuitenkin historiallinen painolasti ja perinne merellisten joukkojen omalle erilliselle merioikeudelle. Neljäs sopimus on kuitenkin ensimmäinen kansainvälinen sopimus, joka on täysin omistettu suojelemaan siviilejä sodan aikana. Siviilien huomioonottamiseen vaikutti vahvasti Saksan toimet toisen maailmansodan aikana.¹⁷⁶

Geneven sopimukset toivat esille neljä asiaa, jotka olivat erittäin tärkeitä kansainvälisen humanitaarisen oikeuden kannalta. Ensimmäiseksi ne vaativat, että sopimukset ratifioineet valtiot soveltavat kansallista oikeusjärjestelmää niitä kohtaan, jotka ovat tehneet Geneven sopimuksissa mainittuja törkeitä rikoksia (grave breaches). Toiseksi sopimukset ratifioineet valtiot sitoutuvat etsimään ja tuomitsemaan ne henkilöt, jotka ovat tehneet törkeitä rikoksia. Kolmanneksi sopimuksissa tuotiin esille törkeiden rikosten konsepti. Neljänneksi asiaksi nostetaan yhteinen artikla 3, joka antaa yleisen ohjeen toiminnasta riippumatta selkkauksen luonteesta.¹⁷⁷

Sodankäynnin modernisoituessa ja keinovalikoiman lisääntyessä nähtiin tarpeelliseksi säätää Geneven sopimusjärjestelmää 1970-luvulla. Kolonialismista vapautuneiden entisten siirtomaiden sisäiset ongelmat vaikuttivat myös sopimusten säätämisen tarpeeseen. Vuonna 1977 pidetyssä diplomaattikonferenssissa päätettiin täydentää Geneven sopimuksia kahdella lisäpöytäkirjalla.¹⁷⁸

1. Geneven I lisäpöytäkirja kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemiseksi
2. Geneven II lisäpöytäkirja vailla kansainvälistä luonnetta olevien aseellisten selkkausten uhrien suojelemiseksi.¹⁷⁹

¹⁷⁵ SopS 8/1955.

¹⁷⁶ Solis s. 83–84.

¹⁷⁷ Solis s. 85.

¹⁷⁸ Rosén y, s. 24 ja Solis s. 119–120.

¹⁷⁹ SopS 82/1980

Lisäpöytäkirjat eivät muuta Geneven sopimusten määräyksiä entisten suojeltujen henkilöiden, ryhmien ja -kohteiden osalta, mutta laajentavat ja täsmentävät suojelua erityisesti siviiliväestön osalta. Nykyaikaisen sodankäynnin kokemuksiin liittyen on lisäpöytäkirjoihin sisällytetty laaja osasto, jolla hyökkäykset väestön hengissä pysymiselle välttämättömiä kohteita ja vaarallisia voimia sisältäviä laitoksia vastaan sekä luonnonympäristön tuhoaminen kielletään. Geneven sopimusten II lisäpöytäkirja on merkittävä, koska ensimmäistä kertaa humanitaariset perussäännöt ulotetaan koskemaan myös sisällissotia ja muita sisäisiä selkkauksia.¹⁸⁰

Lisäpöytäkirjat ovat herättäneet runsaasti keskustelua ja kritiikkiä niitä kohtaan on esitetty runsaasti. Tällä hetkellä I lisäpöytäkirjan on ratifioinut 174 valtiota ja 3 on allekirjoittanut, mutta ei ratifioinut.¹⁸¹ II Lisäpöytäkirjan on ratifioinut 168 valtiota ja 3 on allekirjoittanut, mutta ei ratifioinut.¹⁸² Yhdistyneiden Kansakuntien pysyvistä turvallisuusneuvoston jäsenistä vain Yhdysvallat ei ole ratifioinut kumpaakaan lisäpöytäkirjaa. USA on kuitenkin sitoutunut noudattamaan sopimuksia siltä osin, kuin ne ovat osa kansainvälistä tapaoikeutta.

Geneven sopimuksista on tehty myös III lisäpöytäkirja, joka hyväksyy uuden tunnusmerkin käyttöön. Uusi tunnusmerkki muodostuu punaisesta vinoneliön muotoisesta kehyksestä valkoisella pohjalla.¹⁸³ III Lisäpöytäkirjan on ratifioinut 72 valtiota ja 24 on allekirjoittanut, mutta ei ratifioinut.¹⁸⁴

Sopimuksissa on irtisanomislauseke, jonka mukaan selkkauksen aikana ei saa irtisanoa sopimusvelvoitetta, vaan vapautuminen on mahdollista vasta selkkauksen jälkeen. Tapaoikeuteen saati pakottavaan kansainväliseen oikeuteen kuuluvia velvoitteita ei voi irtisanoa lainkaan. Geneven sopimukset ovat vuoden 1969 Wienin valtiosopimusyleissopimuksen ilmaiseman tapaoikeussäännön tarkoittamia humanitaarisia sopimuksia.¹⁸⁵ Tämä tarkoittaa, että sopimusten ja lisäpöytäkirjojen rikkomisen ei vapauta osapuolta tai muitakaan niitä soveltamasta.¹⁸⁶

¹⁸⁰ Dinstein s. 16, Rosén ym s. 23-25 ja Solis s. 122.

¹⁸¹<https://ihldatabases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Treaty.xsp?documentId=D9E6B6264D7723C3C12563CD002D6CE4&action=openDocument> Katsottu 8.11.2016.

¹⁸²<https://ihldatabases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Treaty.xsp?documentId=AA0C5BCBAB5C4A85C12563CD002D6D09&action=openDocument> Katsottu 8.11.2016.

¹⁸³ SopS 33 / 2009

¹⁸⁴<https://ihldatabases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Treaty.xsp?documentId=8BC1504B556D2F80C125710F002F4B28&action=openDocument>. Katsottu 8.11.2016.

¹⁸⁵ SopS 33/1980 Valtiosopimusoikeutta koskeva Wienin yleissopimus 60 artikla 5 kappale 5. *Edellä olevat 1-3 kappale eivät koske ihmisyyksilön suojelua tarkoittavia, humanitaarista luonnetta oleviin valtiosopimuksiin sisältyviä määräyksiä, eivätkä erityisesti määräyksiä, jotka kieltävät kaikenlaiset näiden valtiosopimusten suojelemaan henkilöihin kohdistetut kostotoimenpiteet.*

¹⁸⁶ Rosén ym s. 25.

Tieteisopissa mainitaan myös New Yorkin oikeus. Tämä tarkoittaa Yhdistyneissä kansakunnissa tehtyjä yhteisiä sopimuksia. Tunnetuimpia sopimuksia on esimerkiksi Yhdistyneiden kansakuntien asesopimus¹⁸⁷ ja samaan traditioon kuuluva vuoden 1989 palkkasotilassopimus, joka tuli voimaan vuonna 2001. Jälkimmäistä sopimusta ei Suomi ole ratifioinut.¹⁸⁸

Kansainvälistä humanitaarista oikeutta kehitetään jatkuvasti vastaamaan muuttuvaan toimintaympäristöön ja alati monimutkaistuvaan keinovalikoimaan. Yleisesti voidaan todeta, että Geneven sopimukset velvoittavat kaikkia, jotka toimivat kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa. Samalla ne myös antavat oikeutuksen omalle toiminnalle. Useimmiten humanitaarista oikeutta tarkastellaan näkökulmasta, jossa artikloilla rajoitetaan toimintaa, varsinkin Punaisen Ristin toimesta. Armeijan näkökulma tulisi olla sellainen, jossa tarkastellaan artikloita toiminnan mahdollistavina tekijöinä.

Kansainvälisten aseellisten selkkausten aikana tapahtuvien rikkomusten seuraamukset noudattavat rikosoikeuden periaatteita. Niin valtioilla kuin yksilöillä on rikosoikeudellinen vastuu kansainvälisten aseellisen selkkauksen aikana. Tuomiovaltaa käyttävät niin kansalliset tuomioistuimet kuin Kansainvälinen tuomioistuin. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen ja sen aikana liittoutuneet muodostivat komission raportoimaan vihollisen mahdollisista humanitaarisen oikeuden rikkomuksista. Sodan jälkeen saksalaisia henkilöitä tuomittiin Saksan korkeimmassa oikeudessa Leipzigissä. Nimetyistä 45 sotarikollisesta vain 12:ta vastaan nostettiin syytteet. Näistä 12 syytetystä kuusi tuomittiin korkeimmassa oikeudessa, ja rangaistukset olivat hyvin maltillisia. Liittoutuneiden johtopäätöksenä oli, että sotarikollisia ei kannata tuomita heidän kotimaansa tuomioistuimessa. Tämä asia korjaantui toisen maailmansodan jälkeen Nürnbergin ja Tokion sotarikostuomioistuimissa.¹⁸⁹

---

¹⁸⁷ SopS 64/1983 Yleissopimus tiettyjen sellaisten tavanomaisten aseiden käytön kielloista tai rajoituksista, joiden voidaan katsoa aiheuttavan tarpeettoman vakavia vammoja tai olevan vaikutuksiltaan umpimähkäisiä

¹⁸⁸ Dinstein s. 16–17 ja Rosén s. 27.

¹⁸⁹ Solis s. 75–76.

5. YKSITYISET TURVALLISUUSYRITYKSET KANSAINVÄLISESSÄ OIKEUDESSA

Tällä hetkellä yksityisten turvallisuusyritysten palveluita käytetään useimmiten valtioissa, joissa ollaan vasta luomassa vakaata ja turvallista ympäristöä. Yksityisten turvallisuusyritysten rooli nousi esille USA:n koalition Irakin valtauksen jälkeen vuonna 2003. Koalition joukot tukeutuivat vahvasti yksityisiin yrityksiin valtauksen jälkeen, ja yritysten joukossa oli myös turvallisuuspalveluja tarjoavia yrityksiä.¹⁹⁰ Tällaisissa valtioissa, joissa entinen hallinto ei enää kykene sille asetettuihin tehtäviin siellä olleen selkkauksen jälkeen, yritetään yritysten avulla saavuttaa edes jonkinlaiset edellytykset yhteiskunnan toimimiselle. Yksityisiä turvallisuusyrityksiä käytetään esimerkiksi tiedusteluanalyysien tekemiseen kyseisen valtion alueella ja koulutustehtävissä yleisen järjestyksen työntekijöiden tuottamisessa.

Kansainvälisessä järjestelmässä on kolme variaatiota yksityisestä voimankäytön suorittajasta. Puhutaan palkkasotilaista, taistelutehtäviä suorittavista yrityksistä (Combat private military companies) ja ei taistelutehtäviä suorittavista yrityksistä (Non-combat private military companies).¹⁹¹

Palkkasotilas taistelee saavuttaakseen taloudellista hyötyä, eikä hän ole kansainvälisen aseellisen selkkauksen osapuolina olevien valtioiden kansalainen. Palkkasotilas myy palvelunsa korkeimmalle tarjoajalle eikä välitä työnantajastaan. Palkkasotilaiden käyttö oli yleistä keskiajalla, mutta loppui 1800-luvun puoliväliin mennessä. Kolonialismista vapautuneiden valtioiden sisällissodat edesauttoivat palkkasotilaiden paluuta markkinoille 1960-luvulla.¹⁹²

Yksityiset turvallisuusyritykset eroavat palkkasotilaista siinä, että palkkasotilaat pyrkivät henkilökohtaiseen taloudelliseen hyötyyn. Yksityiset turvallisuusyritykset on muodostettu tavallisen voittoa tekevän yhtiön mallin mukaisesti, jossa yhdistyvät hierarkkiset johtosuhteet ja johdon vastuu osakkeenomistajille. Tämä johtaa myös siihen, että yksityiset toimijat eivät enää tavoittele henkilökohtaista hyötyä, vaan yrityksen taloudellista hyötyä. Kolmantena kohtana on, että yritykset kilpailevat globaalilla avoimilla markkinoilla.¹⁹³ Palkkasotilaiden palkkaaminen ei useimmiten tapahdu avoimesti, jotta palkkaajan ja palkkasotilaan vastuu teoistaan olisi hämärä.¹⁹⁴

¹⁹⁰ The Max Planck Encyclopedia of Public International Law. Volume VIII. Oxford University Press. Oxford. 2012. Lehnardt, Chia. Private Military Companies, s. 467.

¹⁹¹ Chesterman Simon & Lehnardt Chia. From mercenaries to market. The rise and regulations of private military companies. Biddles Ltd. Kings Lynn. 2007. s. 12.

¹⁹² Chesterman ym. s.12.

¹⁹³ Singer s. 45–46.

¹⁹⁴ Singer s. 43.

Taistelutehtäviä suorittavat yritykset ovat yrityksiä, joilla on selkeä hierarkkinen yritysraakenne. Yritykset tarjoavat sotilaallisia palveluita, myös hyökkäyksellisiä tehtäviä, maksua vastaan joko valtioille tai muille kansainvälisen aseellisen selkkauksen osapuolille. Tällaisia yrityksiä ovat Executive Outcomes Etelä-Afrikasta ja Sandline Isosta-Britanniasta. Nykyään tällaisia yrityksiä ei ole ainakaan avoimesti tarjolla.¹⁹⁵

Ei-taistelutehtäviä suorittavat yritykset ovat yrityksiä, joilla on selkeä yritysraakenne ja jotka toimivat samalla tavalla kuin mikä tahansa kansainvälinen suuryritys. Ne tarjoavat sotilaallisia ja turvallisuuspalveluita, jotka eivät pidä sisällään taistelutehtäviä.¹⁹⁶ Yritykset tarjoavat myös sotilaallisen konsultoinnin palveluja. Palvelut pitävät sisällään koulutus- ja neuvonantajapalveluita. Useat tällaiset yritykset ovat laajentaneet palveluitaan koskemaan myös henkilösuojausta. Esimerkkeinä ovat MPRI (Military Professional Resources Inc.), DynCorp ja entinen Blackwater nykyinen Academi. On myös yrityksiä, jotka tarjoavat palveluita tukitoimintoihin. Yritykset tarjoavat esimerkiksi huoltopalveluita, logistiikkaa, EOD-toimintaa¹⁹⁷, kuulumis-, tiedonkeruu- ja analysointipalveluita. Esimerkkeinä tällaisista yrityksistä ovat Halo Group, Vinnell ja Ronco.¹⁹⁸

Turvallisuusyritykset voidaan jakaa myös yksinkertaisella kolmijaolla sotilaallisten palveluiden tuottajiin, sotilaallisen konsultoinnin tuottajiin ja sotilaallisten tukitoimintojen tuottajiin. Luokittelussa käytetään myös ”Keihäänkärki”-luokittelujärjestelmää.¹⁹⁹

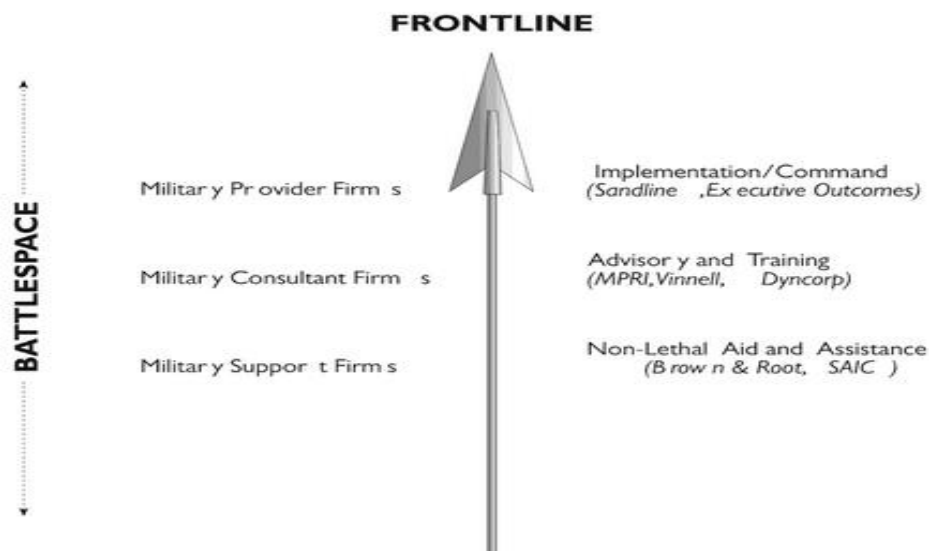
¹⁹⁵ Chesterman ym. s.12–13. Tämän tiedon on vahvistanut myös Sarah Percy, joka laati Iso-Britannian parlamentille raportin yksityisistä turvallisuusyrityksistä. Raportin mukaan vuoden 2002 jälkeen ei ole ollut enää yrityksiä, jotka ovat olleet taistelevia sotatoimialueella. Kuitenkin vuonna 2004 PMC yrityksen työntekijät osallistuivat Najafissa tulitaisteluun sekä ohjasivat USA:n merijalkaväen sotilaita tulittamaan oikeaan suuntaan.

¹⁹⁶ Chesterman ym. s.13.

¹⁹⁷ EOD = Explosive Ordnance Disposal. Räjähämättömien ammusten tai räjähteiden raivaaminen tai tuhoaminen.

¹⁹⁸ Isenberg David. A Fistful of Contractors: The Case for a Pragmatic Assessment of Private Military Companies in Iraq. Research Report. British-American Security Information Council. 2004. s. 15–16.

¹⁹⁹ Tip of the spear – typology. Singer s. 93.

Kuva 1 Keihäänkärki-luokittelujärjestelmä²⁰⁰

Tässä järjestelmässä keihäänkärkenä on etulinja ja lähimpänä keihäänkärkeä ovat sotilaallisia palveluita tuottavat yritykset, jotka ovat itse myös osallistumassa taisteluihin. Kauempana etulinjasta ovat konsultaatiota antavat yritykset, jotka eivät suoranaisesti osallistu vihollisuuksiin etulinjassa, vaan antavat neuvoja ja koulutusta. Kauimpana etulinjasta ovat tukitoimintoja antavat yritykset, jotka antavat ei-tappavaa apua ja tukea.²⁰¹

Yksityisten turvallisuusyritysten asema oli 2000-luvun alussa kansainvälisessä oikeudessa vielä tulkinnanvarainen. YK:n sopimus palkkasotilaiden käytöstä vuodelta 1989 koskee ainoastaan Geneven sopimusten määrittämiä palkkasotilaita. Muutenkin kansainvälinen humanitaarinen oikeus sitoo ainoastaan valtioita, jolloin yksityiset turvallisuusyritykset ovat myös kansainvälisen humanitaarisen oikeuden saavuttamattomissa.²⁰²

Yrityksiä eivät käytä ainoastaan valtiot vaan myös ei-valtiolliset toimijat kuten kansainväliset yritykset, kansainväliset järjestöt ja kansalaisjärjestöt. Varsinkin kansalaisjärjestöt ja kansainväliset avustusjärjestöt ovat erittäin kiinnostuneita yritysten asemasta kansainvälisessä oikeudessa. Yksityisiä turvallisuusyrityksiä palkkaavat eniten valtiot, joiden palkkaamista yrityksistä on viimeisen vuosikymmenen aikana noussut esille negatiivisia esimerkkejä. Toinen tärkeä yritysten palveluja ostava järjestö on Yhdistyneet Kansakunnat (YK), joka käyttää yritysten palveluja kansainvälisten aseellisten selkkausten jälkeisissä operaatioissa. Merkittäviä kan-

²⁰⁰ Singer s. 93.

²⁰¹ Singer s. 93-100.

²⁰² Isenberg s. 12.

sainvälisiä järjestöjä kuten YK:ta käsitellään kansainvälisessä oikeudessa toimeksiantajavaltiona.²⁰³

Turvallisuusmarkkinoilla on aktiivisena erityyppisiä yksityisiä turvallisuusyrityksiä. Vaikutusvaltaisimpia yrityksiä ovat kuitenkin monikansalliset yritykset, jotka toimivat maailmanlaajuisesti eri valtioiden alueella. Pienemmällä ja keskisuurilla yrityksillä voi kuitenkin olla suurempi riski suorittaa kansainvälisen humanitaarisen oikeuden rikkomuksia kuin suurilla yrityksillä. Tästä johtuen kaiken kokoisilla yrityksillä on yhtä suuri velvollisuus noudattaa kansainvälisen humanitaarisen ja ihmisoikeuksien toteutumista omissa toiminnoissaan. Yrityksen koko vaikuttaa toisaalta siihen millaisia toimenpiteitä yritykseltä vaaditaan annettujen vaatimusten noudattamisessa. Turvallisuusyritysten tarjoamat palvelut eivät aina sisällä mahdollista aseellista voimankäyttöä. Esimerkiksi logistisia palveluita tarjoavien yritysten rajoitukset eivät olisi yhtä tiukat kuin riskialueella toimivien yritysten.²⁰⁴

Yksityisten turvallisuusyritysten englanninkielisiin nimityksiin tulee myös kiinnittää huomiota. PMSC (private military and security companies) tai PSC (private security companies) termit tulee erottaa termistä PMC (private military company), koska PMC-yritykset osallistuvat aktiivisesti taisteluihin joko asevoimien mukana tai asevoimien sijasta. Yllä olevan määrittelyn perusteella PMSC- tai PSC-yritykset eivät osallistu aktiivisesti taisteluihin, vaan tuottavat turvallisuuspalveluja tai tukipalveluja kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa.²⁰⁵ Tiettyjen tutkijoiden mukaan voitaisiin yksityisellä sektorilla tehdä jako kolmeen erilaiseen rooliin kansainvälisessä oikeudessa: palkkasotilas, taisteluihin osallistuva yksityinen sotilaallinen yritys (combat PMC) tai ei-taisteluihin osallistuva yksityinen turvallisuusyritys.^{206 207}

Yksityisten turvallisuusyritysten palkkaaminen ulkomailla suoritettaviin operaatioihin on kotimaassa hyväksyttävämpää eikä aiheuta poliittista painostusta kotimaassa. Puolustusvoimien joukkojen kokoaminen ja lähettäminen operaatioon vaatii suuren määrän hallinnollista työtä ja siinä tulee ottaa huomioon myös kansalaisten suhtautuminen asiaan. Valtiolle on helpompaa palkata yksityinen yritys, vaikka se tulisi hieman kalliimmaksi.²⁰⁸

²⁰³ Seiberth, Corinna. *Private Military and Security Companies in International Law*. Cambridge. 2014. s. 14.

²⁰⁴ Seiberth s. 25 ja s. 58.

²⁰⁵ Planck etc., Lehnardt, Chia. *Private Military Companies* s. 467

²⁰⁶ Chesterman Simon & Lehnardt Chia. *From mercenaries to market. The rise and regulations of private military companies*. Biddles Ltd. Kings Lynn. 2007. Sarah Percy s.12.

²⁰⁷ Kyseinen jako viittaa kuitenkin enemmän 1970-luvun kolonialismin murentumisen aikaisiin tapahtumiin varsinkin Afrikassa, jolloin turvallisuusyrityksiä kuten Executive Outcomes käytettiin Afrikassa maalla, merellä ja ilmassa toimivina palkka-armeijoina.

²⁰⁸ Singer s. 211.

Kansainvälisen oikeuden soveltamisessa on tärkeää ensimmäiseksi selvittää eri osapuolten asema ja rooli. Aseman perusteella kyetään kategorisoimaan valtiot ja yksilöt, jolloin kyetään soveltamaan kansainvälisen oikeuden ja kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sääntöjä kategorialla vastaavalla tavalla. Kukaan ei voi olla ilman asemaa kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa. Jokaisella yksilöllä ja valtiolla on oma kategoriansa kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa, joka määrittää sen oikeudet, velvollisuudet ja seuraamukset.

Yksityisten turvallisuusyritysten osalta osapuolia ovat valtiot, yritykset ja niiden työntekijät. Kansainvälisen oikeuden subjekteja ovat ensisijaisesti valtiot.²⁰⁹ Valtioiden muodostaneet yhteisillä sopimuksilla kansainvälisiä järjestöjä.²¹⁰ Yksityisten turvallisuusyritysten osalta valtion roolilla on merkitystä. Yksityisiin turvallisuusyrityksiin liittyvissä tapauksissa jaotellaan valtiot toimeksiantaja-, koti- tai aluevaltioihin. Kyseisellä valtion roolilla on merkitystä yritysten valvonnan ja rikosoikeudellisten seuraamusten osalta.

Yksityisiä turvallisuusyrityksiä erikseen säätelevää valtiosopimusta ei ole vielä säädetty. Kolonialismin murentumisen aikaisten historiallisten tapausten perusteella yksityisiä turvallisuusyrityksiä pyritään käsittelemään palkkasotilaita käsittelevän kansainvälisen oikeuden periaatteiden mukaisesti. Tämä on kuitenkin virheellistä. Tällä hetkellä on olemassa kolme kansainvälistä asiakirjaa, joilla pyritään antamaan perusteita yksityisten turvallisuusyritysten sääntelyyn: Montreux'n asiakirja, the Draft Convention on the use of PMSCs ja The International Code of Conduct for Private Security Providers' Association (ICoCA).²¹¹

Yksityiset turvallisuusyritykset ovat jo tällä hetkellä pysyviä toimijoita kansainvälisten aseellisten selkkausten alueilla. Kuitenkin niiden toiminnan raamit eivät ole täysin selkeät ja varsinkin seuraamukset ovat vielä epäselvemmät. Kansainvälinen oikeus kuitenkin on kehittyvä, mutta useimmiten se toimii reagoivasti eikä kykene ennakoivasti ehkäisemään tapahtumia. Yksityisten turvallisuusyritysten määrittäminen kansainvälisessä oikeudessa tulisi palvella kahta tarkoitusta. Sen tulisi selkeästi ilmaista mitä yksityiset turvallisuusyritykset saavat tehdä ja mitkä ovat heidän toimintaansa rajoittavat tekijät.²¹²

Yksilön rooli määräytyy kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sääntöjen mukaisesti kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa. Tällaisessa yksilö on joko taistelija tai siviili.

---

²⁰⁹ Hakapää 2010 s. 15.

²¹⁰ Seiberth s. 98.

²¹¹ Chesterman etc. Louise Doswald-Beck. s. 115 ja Seiberth s. 57.

²¹² Seiberth. s. 58.

Kategorisointi on tärkeää kansainvälisessä oikeudessa, koska jokaista oikeuden subjektia tulee käsitellä siinä kategoriassa, jossa hän on. Kategoriat määrittelevät subjektin oikeudet ja velvollisuudet kansainvälisessä oikeudessa ja jatkokäsittelyn osalta rikosoikeudelliset seuraamukset.

Aloitetaan tarkastelu yksilöiden eri rooleista kansainvälisen humanitaarisen oikeuden mukaan. Taistelija määritellään Geneven sopimuksessa sotavankien kohtelusta artiklassa 4 ja Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan artikloissa 43 ja 44.²¹³ Taistelijan kategoria jaetaan vielä laillisiin taistelijoihin, joilla on lupa osallistua vihollisuuksiin ja laittomiin taistelijoihin. Laittomat taistelijat kategorisoidaan useimmiten palkkasotilaiksi, mutta Geneven sopimuksessa siviilien suojelemiseksi artiklassa 5 määritellään myös muita laittomia taistelijoita.²¹⁴ Palkkasotilaat määritellään Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan artiklassa 47.²¹⁵

Siviili määritellään Geneven sopimus siviilihenkilöiden suojelemisesta artiklassa 4 ja Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan artiklassa 50.²¹⁶ Siviilit ovat suojeltuja henkilöitä, mikäli he eivät suoranaisesti osallistu vihollisuuksiin. Siviilien osallistuminen vihollisuuksiin on nyky-aikana enemmän sääntö kuin poikkeus.

Esimiesasemassa olevan henkilön tekoihin osallistumisen tai komentajan vastuu tapauksissa on jakamaton. Komentajan tai esimiehen kategorisointi on myös tarpeellista, koska historia on osoittanut, että annetut käskyt eivät ole ainoita raskauttavia tekijöitä. Komentajan vastuu valvoa alaisiaan ei rajoitu vain annettujen käskyjen valvontaan. Komentajalla on vastuu myös sellaisista asioista, joista hänen olisi omassa asemassaan oltava ollut tietoinen. Tällöin on tärkeää selvittää myös teon tehneen yksilön tai joukon johtosuhteet aina korkeimpaan johtoon asti.²¹⁷

²¹³ SopS 8/1955 GIII artikla 4 ja SopS 82/1980 artikla 43 ja 44.

²¹⁴ SopS 8/1955 G IV artikla 5
5 artikla. Poikkeuksia.

Jos selkkauksen osapuolella on pätevää aihetta epäillä, että tietty, tämän sopimuksen suojelema henkilö ryhtyy valtion turvallisuutta vaarantavaan toimintaan, tai jos on selvitetty hänen itse teossa siihen ryhtyneen, sellainen henkilö ei voi vedota tässä sopimuksessa suotuihin oikeuksiin ja etuuksiin, mikäli ne, jos olisivat voimassa hänen hyväkseen, saattaisivat vaarantaa valtion turvallisuutta.

Jos tämän sopimuksen suojelema henkilö on vallatulla alueella pidätetty **vakoilijana tai tuholaistyön tekijänä tai sen vuoksi, että häntä yksilöllisesti pätevin syin epäillään ryhtymisestä valtaajan turvallisuutta vaarantavaan toimintaan**, sellaiselta henkilöltä voidaan, mikäli sotilaallinen turvallisuus sitä ehdottomasti vaatii, evätä tässä sopimuksessa suodut kanssakäymisoikeudet...

²¹⁵ SopS 82/1980 artikla 47.

²¹⁶ SopS 8/1955 GIV artikla 4 ja SopS 82/1980 artikla 50.

²¹⁷ SopS 56/2002 artikla 28.

Seuraavissa luvuissa vastataan tutkimuksen tutkimuskysymyksiin. Luvuissa käsitellään yksilön, komentajan ja valtion vastuuta kansainvälisessä oikeudessa. Jokaisessa luvun lopussa on myös johtopäätökset, joiden yhteenveto suoritetaan tutkimuksen luvussa 6.

5.1. Yksilön vastuu kansainvälisessä oikeudessa aseellisessa selkkauksessa

Kansainvälinen humanitaarinen oikeus koskee kaikkia kansainvälisen aseellisen selkkauksen alueella olevia yksilöitä mukaan lukien yksityisten turvallisuusyritysten työntekijät. Kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa kategorisoidaan siihen osallistuvat yksilöt taistelijan asemassa oleviin ja siviileihin. Siviilit määritellään aktiivisesti taisteluihin osallistuviin siviileihin ja siviileihin, jotka eivät osallistu taisteluihin. Yksityisten turvallisuusyritysten työntekijät rinnastetaan kansainvälisessä yhteisössä myös usein palkkasotilaisiin. Yksityisten turvallisuusyritysten työntekijöiden asettaminen kansainvälisessä humanitaarisessa oikeudessa tunnustettuihin rooleihin ei ole aina niin yksinkertaista.²¹⁸ Yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä voi siis olla kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa taistelija, siviili tai palkkasotilas.

5.1.1. Yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä taistelijana

Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden mukaisesti taistelijat luokitellaan laillisiin ja laittomiin taistelijoihin. Lailliset taistelijat täyttävät kansainvälisten sopimus mukaiset kriteerit, joihin palataan hieman myöhemmin. Samojen valtiosopimusten artiklojen vastakohtana ovat laittomat taistelijat. Sotavangin asema on sidottu taistelijan asemaan ja vastavuoroisesti taistelijan asema on sidottu sotavangin asemaan. Vain taistelijan asemassa oleva henkilö voi saada sotavangin aseman kansainvälisessä humanitaarisessa oikeudessa.²¹⁹ Sotavangin ja taistelijan määritelmät ovat Geneven sopimuksen sotavankien kohtelusta artiklassa 4 ja Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan artiklassa 43 ja 44.

Geneven sopimusten I lisäpöytäkirja määrittelee taistelijat osana asevoimia artiklassa 43.

1. Selkkauksen osapuolen asevoimiin kuuluvat kaikki järjestäytyneet asevoimat, yhtymät ja yksiköt, jotka ovat alaistensa joukkojen toimista kyseessä olevalle osapuolelle vastuussa olevan johdon alaisia, vaikka tätä osapuolta edustaisi hallitus tai viranomainen, jota vastapuoli ei ole tunnustanut. Tällaisten asevoimien on oltava sisäisen kurinpitojärjestelmän alaisia, joka muun muassa velvoittaa noudattamaan aseellisissa selkkauksissa sovellettavan kansainvälisen oikeuden säännöksiä.

²¹⁸ Seiberth s. 106.

²¹⁹ Chesterman etc Doswald-Beck s. 115, Seiberth s. 106 ja Janaby Mohamad Ghazi. The Legal Regime Applicable to Private Military and Security Company Personnel in Armed Conflicts. Springer International Publishing. Switzerland. 2016. s. 45.

2. Selkkauksen osapuolen asevoimiin kuuluvat henkilöt (lukuun ottamatta kolmannen yleissopimuksen 33 artiklassa tarkoitettua lääkintähenkilöstöä ja sotilaspappeja) ovat taistelijoita, mikä tarkoittaa, että heillä on oikeus suoraan osallistua vihollisuuksiin.

3. Milloin selkkauksen osapuoli sisällyttää asevoimiinsa puolisoitaallisen tai aseistetun järjestyksen ylläpitoon tarkoitettun järjestön, sen on ilmoitettava asiasta selkkauksen muille osapuolille.²²⁰

Geneven sopimuksen sotavankien kohtelusta artiklan 4 A mukaan sotavankeja ovat:

1) selkkauksen osapuolen aseellisissa voimissa palvelevat sekä ne, jotka palvelevat sanottujen aseellisten voimien osana olevissa miliisijoukoissa tai vapaaehtoisjoukoissa;

2) henkilöt, jotka palvelevat muissa jollekin selkkauksen osapuolista kuuluvissa ja oman alueensa, vaikka se olisi vallattukin, ulko- tai sisäpuolella toimivissa miliisi- tai vapaaehtoisjoukoissa, järjestettyjen vastarintaliikkeiden joukot niihin luettuina, mikäli nämä miliisi- ja vapaaehtoisjoukot, sanotut vastarintaliikkeet mukaan lukien, täyttävät seuraavat ehdot:

- a) niillä on johtajana alaisistaan vastuussa oleva henkilö;
- b) niillä on määrätty ja välimatkan päästä erotettava tunnusmerkki;
- c) ne kantavat aseitaan avoimesti;
- d) ne mukautuvat sotatoimissaan sodan lakeihin ja tapoihin;

3) sellaisissa säännöllisissä aseellisissa voimissa palvelevat, jotka osoittavat kuuliaisuutta hallitukselle tai vallanpitäjälle, jota pidättäjävalta ei ole tunnustanut;

4) aseellisia voimia seuraavat ja niihin suoranaisesti kuulumattomat henkilöt, kuten sotilaslentokoneiden miehistöön luettavat siviilihenkilöt, sotakirjeenvaihtajat, tarvikkeiden hankkijat, työyksiköissä tai aseellisten joukkojen hyvinvoinnista huolehtivissa palveluskunnissa palvelevat, edellyttäen että he ovat saaneet siihen luvan niiltä aseellisilta voimilta, joita he seuraavat ja jotka puolestaan ovat velvolliset antamaan heille todistukseksi siitä liitteessä olevan mallin mukaisen henkilökortin;

5) ne, jotka palvelevat kauppalaivaston miehistöissä, heihin lukien laivanpäälliköt, luotsit ja opilaat, ja selkkauksen osapuolten siviililentokoneiden miehistöt, elleivät puheena olevat henkilöt saa osakseen edullisempaa kohtelua muiden kansainvälisen oikeuden määräysten perusteella;

6) valtaamattoman alueen väestö, joka vihollisen lähestyessä tarttuu omasta aloitteestaan aseisiin taistellakseen maahan tunkeutuvia joukkoja vastaan ja ennättämättä järjestäytyä säännölliseksi aseellisiksi voimiksi, edellyttäen että aseiden kantaminen tapahtuu avoimesti sekä noudattaen sodan lakeja ja tapoja.²²¹

²²⁰ SopS 82/1980 artikla 43.

²²¹ SopS 8/1955 GIII artikla 4.

Geneven sopimusten I lisäpöytäkirja määrittelee sotavangin artiklassa 44 lyhyesti toteamalla ensimmäisessä kohdassa: ”1. Jokainen 43 artiklassa tarkoitettu taistelija, joka joutuu vastapuolen valtaan, on sotavanki.” Muissa artiklan 44 kohdissa asetetaan vielä lisäehtoja ja tarkennetaan sotavangin ja taistelijan asemaa.²²²

Kyseiset artikkelit määrittävät taistelijan kategorian kansainvälisessä oikeudessa. Taistelijalla on oikeus suoranaisesti osallistua vihollisuuksiin, ja hän on toisen osapuolen tuhattavissa milloin tahansa kansainvälisen aseellisen selkkauksen aikana. Taistelijalle tulee kuitenkin kaikissa olosuhteissa täyttää sopimusten velvoittamat ehdot säilyttääkseen oman asemansa. Kiinniotettaessa vain taistelijat ovat oikeutettuja sopimusten mukaiseen sotavangin kohteluun.

Yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijät voivat saada sotavangin kohtelua edellyttävän taistelijan aseman kolmella tavalla Geneven sopimusten ja sen I lisäpöytäkirjan artiklojen perusteella. Tämä edellyttää myös, että kyseessä olevat henkilöt ovat laillisia taistelijoita.

1. Yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä osana asevoimia

---

²²² SopS 82/1980 artikla 44.

2. Vaikka kaikki taistelijat ovat velvollisia noudattamaan aseellisissa selkkauksissa sovellettavan kansainvälisen oikeuden sääntöjä, näiden sääntöjen rikkominen ei mitätöi heidän oikeuttaan olla taistelijoita tai, jos he joutuvat vastapuolen valtaan, heidän oikeuttaan olla sotavangeja, ellei 3 ja 4 kappaleen määräyksistä muuta johdu.

3. Siviiliväestön suojelemisen edistämiseksi vihollisuuksien vaikutuksilta taistelijoiden on selvästi erottuttava siviiliväestöstä osallistuessaan aseelliseen toimintaan tai sitä valmisteleviin sotilaallisiin toimiin. Ottaen kuitenkin huomioon, että aseellisissa selkkauksissa on tilanteita, joissa vihollisuuksien laadun johdosta taistelija ei voi täten erottautua, hänet katsotaan edelleen taistelijaksi edellyttäen, että hän näissä tilanteissa kantaa aseitaan avoimesti:

a) sotilaallisen toiminnan aikana, ja

b) sellaisena aikana, jolloin hän on vastapuolen näkyvässä ollessaan suorittamassa sotilaallista ryhmittymistä ennen aseellista toimintaa, johon hänen on määrä osallistua.

Toimenpiteitä, jotka ovat ovat tämän kappaleen mukaisia, ei katsota petollisiksi 37 artiklan 1 kappaleen c kohdassa tarkoitetussa merkityksessä.

4. Taistelija, joka joutuu vastapuolen valtaan eikä täytä 3 kappaleen toisen virkkeen vaatimuksia, menettää oikeutensa olla sotavanki, mutta hänelle on kuitenkin annettava joka suhteessa sama suojeleminen kuin kolmannen yleissopimuksen ja tämän pöytäkirjan mukaan myönnetään sotavangille. Tähän kuuluu kolmannen yleissopimuksen mukaan sotavangeille myönnettävää suojeleminen vastaava suojeleminen sellaisessa tapauksessa, jossa asianomainen henkilö tutkitaan ja tuomitaan rangaistukseen hänen tekemänsä rikollisen teon johdosta.

5. Taistelija, joka muulloin kuin suorittaessaan aseellista toimintaa tai sitä edeltäviä sotilaallisia toimenpiteitä joutuu vastapuolen valtaan, ei menetä oikeuttaan tulla katsotuksi taistelijaksi ja sotavangiksi toimiensa perusteella.

6. Tämä artikla ei vaikuta kenenkään oikeuteen olla sotavanki kolmannen yleissopimuksen 4 artiklan perusteella.

7. Tämän artiklan tarkoituksena ei ole muuttaa valtioiden yleisesti hyväksyttyä käytäntöä, jonka mukaan selkkauksen osapuolen säännöllisiin ja sotilaspukua käyttäviin aseistettuihin yksiköihin määrätty taistelijat käyttävät sotilaspukua.

8. Ensimmäisen ja toisen yleissopimuksen 13 artiklassa tarkoitettujen henkilöryhmien lisäksi kaikki selkkauksen osapuolten asevoimiin kuuluvat henkilöt, kuten heidät tämän pöytäkirjan 43 artiklassa määritellään, nauttivat näiden yleissopimusten mukaista suojeleminen haavoittuneina tai sairaina ollessaan tahi toisen yleissopimuksen mukaan ollessaan haaksirikkoutuneina merellä tai muilla vesillä.

2. Yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä on henkilö, joka palvelee muissa jollekin selkkauksen osapuolista kuuluvissa ja oman alueensa, vaikka se olisi vallattukin, ulko- tai sisäpuolella toimivissa miliisi- tai vapaaehtoisjoukoissa, järjestettyjen vastarintaliikkeiden joukot niihin luettuina, mikäli nämä miliisi- ja vapaaehtoisjoukot, sanotut vastarintaliikkeet mukaan lukien.

3. Yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä asevoimia avustavana siviilinä.²²³

Tarkastellaan ensimmäiseksi vaihtoehtoa, jossa yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä on osa valtion asevoimia.

Geneven sopimuksen sotavankien kohtelusta artiklan 4 kohta 1 ja Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan artikla 43 kohta 1 määrittelee siis valtion asevoimien jäsenet taistelijoiksi.²²⁴ Näiden artiklojen perusteella yksityisten turvallisuusyritysten työntekijät olisi liitettävä valtion asevoimiin saadakseen taistelijan aseman. Yksityisten turvallisuusyritysten liittäminen asevoimiin perustuu kyseessä olevan valtion kansalliseen lainsäädännön määrittämiin ehtoihin.²²⁵

Valtion käytännöt ovat historiassa osoittaneet, että ulkomaalaiset yksiköt voivat taistella valtion asevoimien rinnalla kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa.²²⁶ Näin ollen myös yksityiset turvallisuusyritykset voitaisiin liittää osaksi valtion asevoimia, mutta tämä on erittäin harvinaista. Ainoana relevanttina esimerkkinä yksityisen turvallisuusyrityksen liittämiseksi osaksi valtion asevoimia on Sandlinen työntekijöiden liittäminen Papua Uuden-Guinean asevoimiin 1990-luvun puolivälissä.²²⁷

Vaikka valtioilla olisi mahdollisuus liittää yksityiset turvallisuusyritykset osaksi omia asevoimiaan, he eivät ole siihen halukkaita. Esimerkiksi USA määrittää palkkaamansa yritykset asevoimia tukeviksi siviileiksi.²²⁸ Yksityisten turvallisuusyritysten henkilöiden palkkaamisen tarkoituksena on vähentää omien asevoimien määrää operaatioalueella ja siitä johtuvia kustannuksia. Samalla vähenee myös valtion välitön vastuu operaatioalueella toimivista toimi-

²²³ SopS 8/1955 artikla 4, SopS 82/1980 artikla 50, Chesterman etc., Doswald-Beck s. 118, Janaby s. 45 ja Seiberth s. 106.

²²⁴ SopS 8/1955 artikla4.

SopS 82/1980 artikla43.

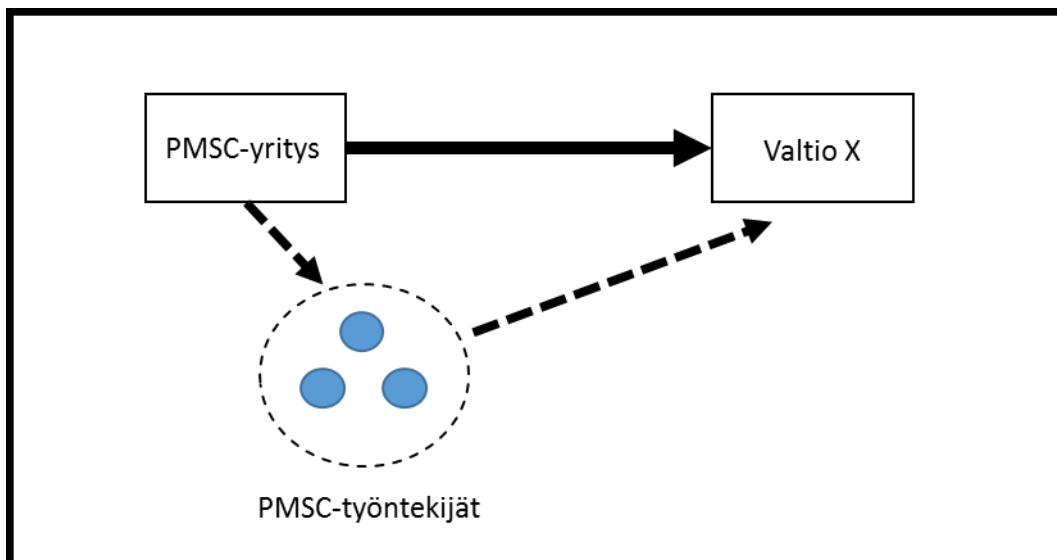
²²⁵ Seiberth s. 107.

²²⁶ Muukalaislegioona Ranskan asevoimissa, Gurkhat Iso-Britannian armeijassa ja Sveitsiläiskaarti Vatikanissa.

²²⁷ Janaby s. 46.

²²⁸ Contractor Personnel Supporting U.S. Armed Forces Deployed Outside the United States (JAN 2015). DFARS 252.225-7040. a) Definitions. http://www.acq.osd.mil/log/ps/ctr_mgt_accountability.html/DFARS_252.225-7040_JAN2015.pdf. Katsottu 22.5.2017.

joista.²²⁹ Yksityisten turvallisuusyritysten liittäminen valtion omiin asevoimiin on erittäin epätodennäköistä nykyaikana.

Kuva 2. Yksityisen turvallisuusyrityksen ja valtion suhde

Kuvassa 2 on hyvin pelkistetyksi esitetty problematiikka, joka syntyy valtion ja yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijöiden välillä. Valtio X on toimeksiantajavaltio, joka on ostanut palvelun yksityiseltä turvallisuusyritykseltä. Yrityksen ja valtion välillä on sopimus, joka kattaa näiden kahden osapuolen välisen yhteistyön ja palvelun. Itse palvelun suorittaa yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijöistä koostuva osasto, joilla kaikilla voi olla eri kansallisuus. Saavuttaakseen taistelijan aseman tulisi siis nämä työntekijät liittää osaksi valtion X asevoimia. Tällöin palvelun tuottavan osaston olisi liityttävä valtion sotilasorganisaatioon ja sen johtamisrakenteeseen. Osastolle tulisi nimetä sotilasjoukko, jonka alaisuuteen ne kuuluvat ja niillä tulisi olla hierakkinen johtosuhde. Ongelmaksi muodostuu jo itse osaston organisatorakenne, koska palvelua tuottavalla osastolla ei ole sotilasorganisaation mukaista hierarkista johtamisrakennetta eivätkä näin ollen edes osaston sisäiset johtosuhteet ole selkeät. Yrityksellä ei ole myöskään reaaliaikaista johtosuhdetta palvelun tarjoamaan osastoon. Yrityksellä on ainoastaan valtion kanssa tekemän sopimuksen mukainen vastuu tuottaa itse palvelu.

Kuvaan 2 voitaisiin lisätä vielä aluevaltio, jonka alueella itse palvelu suoritetaan, niin ongelmakohtien määrä lisääntyy. Tällöin tulisi ottaa huomioon myös aluevaltion ja valtion X suhde toisiinsa. Palvelun tarjoaman osaston liittäminen osaksi asevoimia on myös riippuvainen valtion X kansallisen lainsäädännön antamista mahdollisuuksista. Kansallinen lainsäädäntö ei

²²⁹ Seiberth s. 106 – 107 ja Janaby s. 46.

välttämättä anna mahdollisuutta liittää toisen valtion kansalaisia osaksi omia asevoimia ilman esimerkiksi maan asevelvollisuuden suorittamista. Tarkasteltaessa asiaa valtion X näkökulmasta, niin voi olla parempi ratkaisu olla liittämättä kyseistä osasto osaksi omia asevoimia.

Tarkastellaan seuraavaksi toista vaihtoehtoa, jolla yksityiset turvallisuusyritysten välittämät henkilöt voivat saada sotavangin kohtelun edellyttämän taistelijan aseman kansainvälisessä oikeudessa. Tässä tapauksessa yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijät olisivat henkilöitä, jotka palvelisivat miliisi- tai vapaaehtoisjoukoissa tai vastarintaliikkeissä.

Yksilö voidaan määritellä taistelijaksi myös Geneven sopimuksen sotavankien kohtelusta artiklan 4 kohdassa kaksi olevien ehtojen täytyessä.

2) henkilöt, jotka palvelevat muissa jollekin selkkauksen osapuolista kuuluvissa ja oman alueensa, vaikka se olisi vallattukin, ulko- tai sisäpuolella toimivissa miliisi- tai vapaaehtoisjoukoissa, järjestettyjen vastarintaliikkeiden joukot niihin luettuina, mikäli nämä miliisi- ja vapaaehtoisjoukot, sanotut vasta-rintaliikkeet mukaan lukien, täyttävät seuraavat ehdot:

a) niillä on johtajana alaisistaan vastuussa oleva henkilö;

b) niillä on määrätty ja välimatkan päästä erotettava tunnusmerkki;

c) ne kantavat aseitaan avoimesti;

d) ne mukautuvat sotatoimissaan sodan lakeihin ja tapoihin.²³⁰

Tämän kohdan taustalla on toisessa maailmansodassa valloitetulla alueella olleiden vastarintaliikkeiden jäsenet ja heille annettu sotavangin asema. Kansainvälisen Punaisen Ristin komitean tulkinnan perusteella vastarintaliikkeellä ei tarvitse olla valtion virallista valtuutusta, vaan tapauksessa riittää de facto yhteys valtionhallinnon ja vastarintaliikkeen välillä. Valtion ja vastarintaliikkeen välistä yhteyttä on vielä lavennettu koskemaan myös hiljaista sopimusta, kunhan vastarintaliikkeen toiminnasta selkeästi kyetään päättelemään kenen puolella he taistelevat. Osa tutkijoista rinnastaisi yksityiset turvallisuusyritykset valtion puolesta taisteleviin vastarintaliikkeisiin, vaikka he eivät olisi liitettynä asevoimiin tai he olisivat vailla virallista yhteyttä valtion hallintoon. De facto yhteys valtioon olisi mahdollista saavuttaa luovuttamalla yksityisten turvallisuusyritysten työntekijöille henkilökortti, jolla ne tunnustautuisivat valtion puolesta taistelevaksi yksilöksi. Mikäli yritys on palkattu valtion alihankkijan toimesta, on tilanne ongelmallisempi.²³¹

²³⁰ SopS 8/1955 artikla 4 kohta 2.

²³¹ Janaby s. 47, Seiberth s. 107 ja Chesterman etc. Doswald-Beck s. 126.

Geneven sopimuksen artiklan 4 kohdan 2 a) *tulee johtajana alaisistaan vastuussa oleva henkilö*, jonka tulisi myös säännöllisesti saada hallinnolta ohjeita oman joukkonsa johtamiseksi. Hän olisi vastuussa joukkonsa tekemistä toimista ja myös niistä rikkomuksista, jotka hän on onnistunut estämään. Johtajalla tulisi olla sama kompetenssi kuin saman tasoisen joukon asevoimien komentajalla.

Yksityisten turvallisuusyritysten johtaminen ei kuitenkaan ole verrattavissa sotilasorganisaatioon. Yrityksen johtajilla ei ole sotilasorganisaation mukaista suhdetta alaisiinsa, koska se perustuu työsopimukseen työnantajan ja työntekijän välillä. Sotilasorganisaatioissa jokainen sotilas on oman sotilasoikeudellisen lainsäädännön alainen, mikä määrittää palvelussuhteen ehdot sekä kurinpidollisen järjestely. Erotuksena sotilasorganisaatioon on, että yksityisen yrityksen työntekijällä on mahdollisuus esimerkiksi vapaammin päättää oman työsuhteen kestoista.²³² Yrityksellä ei ole palvelua tuottavaan osastoon hierarkkista johtosuhdetta, eikä yritys johda osaston operatiivista toimintaa aluevaltion alueella. Yritys on kytketty palvelua tuottavaan osastoon ainoastaan työntekijän ja yrityksen välisen työsopimuksen kautta.

Artiklan 4 kohta 2) b) *velvoittaa määrättyyn ja välimatkan päästä erotettavaan tunnusmerkkiin*. Tämän säännöksen täyttämisen oletetaan useimmiten univormun pitämistä. Merkin tulee olla kaikilla ryhmän jäsenillä samanlainen, mikäli on useita ryhmiä, niin jokaisella ryhmällä tulisi olla oma tunnuksensa. Kyseinen artikla on käytännössä havaittu erittäin haastavaksi kansainvälisen aseellisten selkkausten alueilla. Yksityisten turvallisuusyritysten henkilöstö käyttää vaihtelevia varustuksia ja heidän erottaminen asevoimista puhumattakaan toisistaan on vaikeaa. Osa taas pukeutuu siviilivarusteisiin, jolloin heidän erottamisensa siviiliväestöstä on vaikeaa.

Artiklan 4 kohta 2) c) *velvoittaa kantamaan aseitaan avoimesti*. Yritykset kantavat aseitaan pääsääntöisesti avoimesti. Yksityisten turvallisuusyritysten tarjoamien palveluiden luonne ratkaisee aseiden avoimen kantamisen. Useimmissa turvallisuusyritysten tarjoamissa palveluissa on korkea riski joutua suorittamaan aseellista itsepuolustusta ja tätä kautta osallistua suoranaisesti vihollisuuksiin. Tämä riski useimmiten tarkoittaa myös aseiden kantamista avoimesti. Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan artiklan 43 kohdassa (3) asetetaan vielä tarkentavia vaatimuksia aseiden avoimesta kantamisesta.

3. Siviiliväestön suojelemisen edistämiseksi vihollisuuksien vaikutuksilta taistelijoiden on selvästi erotettava siviiliväestöstä osallistuessaan aseelliseen toimintaan tai sitä valmisteleviin sotilaallisiin toimintoihin. Ottaen kuitenkin huomioon, että aseellisissa selkkauksissa on tilanteita,

---

²³² Janaby s. 48

joissa vihollisuuksien laadun johdosta taistelija ei voi täten erottautua, hänet katsotaan edelleen taistelijaksi edellyttäen, että hän näissä tilanteissa kantaa aseitaan avoimesti:

a) sotilaallisen toiminnan aikana, ja

b) sellaisena aikana, jolloin hän on vastapuolen näkyvissä ollessaan suorittamassa sotilaallista ryhmittymistä ennen aseellista toimintaa, johon hänen on määrä osallistua.²³³

Loppukaneettina kohdilla b) ja c) voidaan todeta, että yrityksen työntekijät kantavat aseita avoimesti, mutta osalta puuttuu tunnusmerkki.²³⁴

Artiklan 4 kohdan 2 d) ehto velvoittaa *noudattamaan sodan lakeja ja tapoja*. Kansainväliset sopimukset ovat valtioiden välisiä ja valtioiden ratifioimia, joten ne eivät periaatteessa velvoita yrityksiä noudattamaan niitä. Artikla 4 A (2) velvoittaa kuitenkin aseistettuja ryhmiä noudattamaan kyseisiä sopimuksia, jotta sen jäsenet olisivat oikeutettuja taistelijan ja sitä kautta sotavangin asemaan.²³⁵

Geneven sopimuksen sotavankien kohtelusta artiklan 4 kohdan 2 vaatimukset ovat myös kumulatiivisia ja ryhmittymän tulisi täyttää kaikki annetut ehdot saavuttaakseen taistelijan aseman.²³⁶ Yrityksillä voi olla tilanteita, jolloin niiden työntekijät täyttävät annetut ehdot, mutta tällöin tulisi ehtojen täyttymistä tarkastella aina tapauskohtaisesti. Yritysten työntekijöillä on harvoin välimatkan päästä erotettava tunnusmerkki, kuten univormu. Heillä ei välttämättä ole selkeää hierarkkista johtamisrakennetta ja he eivät välttämättä ole saaneet koulutusta sodan lakeihin ja tapoihin. Tästä voidaan vetää johtopäätös, että on erittäin epätodennäköistä, että yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijät asettaisivat miliisi- tai vapaaehtoisjoukkojen tai vastarintaliikkeen kategoriaan.²³⁷

Tarkastellaan seuraavaksi viimeistä vaihtoehtoa, jolloin yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä saavuttaa sotavangin kohtelun edellyttämän taistelijan aseman. Tässä vaihtoehdossa yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä toimii asevoimia avustava siviilinä.

Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan artiklan 50 perusteella kaikki, joita ei ole luokiteltu taistelijoiksi ovat siviilejä.²³⁸ Siviilit ovat vallitsevien sopimusten mukaisesti suojeltuja henki-

²³³ SopS 82/1980 artikla 43.

²³⁴ Janaby s. 48 – 49.

²³⁵ Janaby s. 49.

²³⁶ SopS 8/1955 Gill artikla 4.

²³⁷ Seiberth s. 108 – 109 ja Janaby s. 49 – 50.

²³⁸ SopS 82/1980 artikla 50.

Siviiliväestön ja -henkilöiden määritelmä

1. Siviilihenkilöksi katsotaan jokainen, joka ei kuulu kolmannen yleissopimuksen 4 artiklan A kappaaleen 1, 2, 3 ja 6 kohdassa tai tämän pöytäkirjan 43 artiklassa tarkoitettuihin henkilöryhmiin. Jos jonkun henkilön kohdalla on epäilystä siitä, onko hän siviilihenkilö, on hänet katsottava siviilihenkilöksi.

löitä niin kauan, kuin he eivät suoranaisesti osallistu vihollisuuksiin. Mikäli siviilit suoranaisesti osallistuvat vihollisuuksiin, menettävät he kansainvälisen humanitaarisen oikeuden mukaan suojellun henkilön aseman.²³⁹

Kaikilla henkilöillä tulee olla asema, mikäli henkilö joutuu vihollisen kiinniottamaksi. Henkilö voi olla sotavanki, jolloin hän on Geneven sopimuksen sotavankien kohtelusta alainen. Henkilö voi olla siviili, jolloin hän on Geneven sopimuksen siviilihenkilöiden suojelemiseksi alainen. Henkilö voi olla lääkintähenkilöstöä, jolloin hän on Geneven sopimuksen maa- ja merisotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden ja sairaiden aseman parantamisesta alainen. Henkilö ei voi olla vailla asemaa kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa. Siviilin asemaan ei tarvitse muuta todistusta kuin sen, että ei ole taistelija.²⁴⁰ Tiettyjen tutkijoiden tulkinta on, että yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijät eivät ole samalla tavalla siviilejä kuin kansainvälisen aseellisen selkkauksen osapuolen siviilit kansainvälisessä oikeudessa.²⁴¹ Perusteluna on esitetty väitettä, että työntekijät eivät ole yhtä haavoittuvia kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa kuin siviilit ja yritysten työntekijöillä on kyky itsepuolustukseen.

Tietyissä tapauksissa yksityisten turvallisuusyritysten työntekijät voidaan määritellä Geneven sopimuksen sotavankien kohtelusta artiklan 4 A kohdan 4 mukaisesti henkilöiksi, jotka kuuluvat kategoriaan: ”4) aseellisia voimia seuraavat ja niihin suoranaisesti kuulumattomat henkilöt, kuten sotilaslentokoneiden miehistöön luettavat siviilihenkilöt, sotakirjeenvaihtajat, tarvikkeiden hankkijat, työyksiköissä tai aseellisten joukkojen hyvinvoinnista huolehtivissa palveluskunnissa palvelevat, ...”. Tämän kategorian edellytyksenä on, että heillä on lupa asevoimilta ja asevoimien antama todistus kyseistä luvasta.²⁴² On kuitenkin huomioitava, että tällöinkin heillä ei ole lupaa suoranaisesti osallistua vihollisuuksiin.²⁴³

Asevoimia avustavien siviilien ei tarvitse olla sotilasjohdon alaisuudessa, eivätkä he ole sotilaskurinpidoon piirissä. Ison-Britannian ohjesäännön mukaisesti asevoimia avustavilla siviileillä ei tarvitse olla univormua, ja heillä saa olla käytössään vain itsepuolustukseen käytettävät

---

2. Siviiliväestöön kuuluvat kaikki siviilihenkilöt.

3. Siviiliväestön joukossa olevien muiden kuin siviilihenkilöiden läsnäolo ei muuta väestön asemaa siviiliväestönä.

²³⁹ SopS 82/1980 artikla 51 Siviiliväestön suojeleminen

3. Siviilihenkilöt nauttivat tämän osaston mukaista suojelua, paitsi suoranaisesti osallistuessaan vihollisuuksiin.

²⁴⁰ Janaby s. 57.

²⁴¹ Janaby s. 58.

²⁴² G III artiklan 4 A (4) kohdan tulkinnasta on käyty paljon keskustelua. Suurin osa artiklan säätäjänä olleista henkilöistä ei pitänyt kyseistä asevoimilta saatua lupaa tärkeänä, vaan heidän mielestään tärkeintä oli, että missä tehtävässä asevoimia avustava siviili toimi selkkauksessa. Asevoimilta voimilta saatu kortti toimii ainoastaan todisteena, että olet oikeutettu avustamaan asevoimia. Genèveen sopimus sotavankien kohtelusta. Kommentit vuodelta 1960. <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/>. Katsottu 16.6.2017.

²⁴³ SopS 82/1980 artikla 51 ja Seiberth s. 109.

kevyet aseet.²⁴⁴ On kuitenkin huomioitava, että Geneven sopimuksen sotavankien kohtelusta yllä olevassa artiklan 4 kohdassa (4) mainitut asevoimia avustaviksi siviileiksi luokiteltavat henkilöt tulkitaan sopimuksessa vain esimerkin omaiseksi listaksi.

Yksityinen turvallisuusyritys voidaan palkata asevoimien tukitehtäviin, jolloin se voi saada asevoimia avustavan siviilin aseman kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa. Tässä tulee kuitenkin huomioida, että asevoimia avustavan siviilin asemassa oleva henkilö ei ole oikeutettu osallistumaan suoranaisesti vihollisuuksiin. Geneven sopimuksessa olevissa artikloissa ei rajoiteta asevoimia avustavan siviilin kansalaisuutta.²⁴⁵ Mikäli yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä ei täytä määrittelyä asevoimia avustavaksi henkilöksi, määritellään hänet siviiliksi vailla sotavangin asemaa kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa.²⁴⁶

Tarkasteltuamme kolme mahdollista vaihtoehtoa, jolloin yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä voidaan asettaa taistelijan kategoriaan, voidaan tulkita, että se on mahdollista, mutta epätodennäköistä. Valtioiden tahtotila ei ole tämän mukainen, ja myös useimpien valtioiden kansallinen lainsäädäntö asettaa esteitä yksityisten turvallisuusyritysten työntekijöiden liittämiseksi osaksi asevoimia. Poikkeuksena voidaan nähdä valtion asevoimiin internoidut asevoimat kuten Ranskassa Muukalaislegioona tai Iso-Britannian Gurkhat. Tosin kyseiset joukot ovat nykyään jo osa kyseisen valtion asevoimia.

Yksityisten turvallisuusyritysten asema miliisi- tai vapaaehtoisjoukoissa tai vastarintaliikkeissä on mielestäni erittäin epätodennäköistä. Tämän kohdan historia juontaa juurensa toisen maailmansodan vastarintaliikkeisiin. Useimmiten turvallisuusyritykset ovat aluevaltion alueella toimiva kolmannen valtion palkkaamia toimijoita. Tällöin heidän profiloitumisensa aluevaltiota vapauttavaan vapaaehtoisjoukkoon on enemmän kuin epätodennäköistä. Hauraiden aluevaltioiden kyky palkata turvallisuusyrityksiä miliisi- tai vapaaehtoisjoukkoihin puhumattakaan vastarintaliikkeistä ei mielestäni palvele nykyajan turvallisuusyritysten profiilia. Kolonialismin jälkeisinä aikoina tällainen olisi vielä voinut olla mahdollista, mutta nykyajan markkinataloutta noudattavat turvallisuusyritykset eivät riskeeraa omaa mainettaan herkästi. Turvallisuusmarkkinoilla arvostetaan moraalia ja eettisiä ratkaisuja, jotka sotivat miliisi- ja vapaaehtoistoimintaa vastaan, mikä herkästi leimataan palkkasotilastoiminnaksi.

Yritysten työntekijät asevoimia avustavina siviileinä voi tulla kysymykseen yksityisten turvallisuusyritysten osalta. Esimerkiksi tukitoimia tarjoavien yritysten rooli voisi hyvinkin olla juurikin asevoimia avustava siviili. Valtioiden kannalta kysymykseen nousee näiden toimijoi-

²⁴⁴ Joint Doctrine and Concepts Centre. (2004). The joint service manual of the law of armed conflict. Ministry of Defence, JSP 383. Kohta 4.3.7.

²⁴⁵ Janaby s. 59 – 60.

²⁴⁶ Seiberth s. 109 ja Janaby s. 55.

den suojaaminen. Mikäli he ovat asevoimia avustavia siviilejä, ei heillä ole oikeutta suoranaisesti osallistua vihollisuuksiin. Tällöin nousee esille kyseisten toimijoiden suojaaminen ja se, kuka sen suorittaa. Valtiolle saattaa olla yksinkertaisempaa ulkoistaa koko palvelu, jolloin heidän vastuunsa tuottaa turvallisuuspalvelut raukeavat.

5.1.2. Yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä siviilinä

Siviili määritellään Geneven sopimuksen siviilihenkilöiden suojelemisesta artiklassa 4:

*Sopimuksen suojelemia ovat henkilöt, jotka, minä ajankohtana ja millä tavoin tahansa, selkkauksen tai valtauksen sattuessa ovat sellaisen selkkauksen osapuolen tai valtaajan vallinnassa, jonka kansalaisia he eivät ole.*²⁴⁷

Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan artikla 50 tarkentaa vielä siviilien määritelmää:

1. Siviilihenkilöksi katsotaan jokainen, joka ei kuulu kolmannen yleissopimuksen 4 artiklan A kappaleen 1, 2, 3 ja 6 kohdassa tai tämän pöytäkirjan 43 artiklassa tarkoitettuihin henkilöryhmiin. Jos jonkun henkilön kohdalla on epäilystä siitä, onko hän siviilihenkilö, on hänet katsottava siviilihenkilöksi.

2. Siviiliväestöön kuuluvat kaikki siviilihenkilöt.

*3. Siviiliväestön joukossa olevien muiden kuin siviilihenkilöiden läsnäolo ei muuta väestön asemaa siviiliväestönä.*²⁴⁸

Siviilit ovat suojeltuja henkilöitä Geneven sopimuksen yllä olevien artiklojen mukaisesti.²⁴⁹

Siviilien oikeuksiin kuuluu heidän suojeltu asema, joka estää heitä kohtaan suunnatun voimankäytön. Kansainvälisen aseellisen selkkauksen aikana voidaan siviilit kuitenkin pidättää ja eristää heidän oman turvallisuutensa takia tai muista syistä. Pidätyksen tai eristämisen jälkeen heidät tulee rekisteröidä Central Tracing Agency -järjestöön ja heillä on oikeus tavata Kansainvälinen Punainen Ristin työntekijöitä. Suoranaisesti vihollisuuksiin osallistunutta siviiliä kohdellaan Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan artiklan 45 kohdan 3 mukaisesti.²⁵⁰ Mikäli siviilit ovat toimineet vallitsevaa lainsäädäntöä vastaan, voidaan heitä syyttää kansallisessa lainsäädännössä, mutta Geneven sopimus rajoittaa kuolemantuomion täytäntöönpanoa.²⁵¹ Siviilin velvollisuus on kuitenkin olla suoranaisesti osallistumatta vihollisuuksiin.

²⁴⁷ SopS 8/1955 G IV artikla 4.

²⁴⁸ SopS 82/1980 artikla 50.

²⁴⁹ SopS 8/1955 G IV artikla 4 ja SopS 82/1980 artikla 50 .

²⁵⁰ SopS 82/1980 artikla 45 kohta 3 .

3. Vihollisuuksiin osallistunut henkilö, jolla ei ole oikeutta sotavangin asemaan ja joka ei nauti suosiollisempaa kohtelua neljännen yleissopimuksen nojalla, nauttii joka tapauksessa tämän pöytäkirjan 75 artiklan mukaista suojelua. Miehitetyllä alueella oleva tällainen henkilö, jolle häntä katsota vakoojaksi,

Yksityisten turvallisuusyritysten työntekijät luokitellaan pääsääntöisesti siviileiksi kansainvälisessä oikeudessa. Tämä tarkoittaa, että heitä ei voida maalittaa eikä heillä ole oikeutta suoranaisesti osallistua vihollisuuksiin. Yksityisten turvallisuusyrityksen työntekijät ovat kuitenkin useasti univormussa ja aseistettuja, joten heillä on suurempi todennäköisyys joutua tilanteeseen, jossa he vailla omaa tahtoa voivat suoranaisesti osallistua vihollisuuksiin. Osallistuessaan suoranaisesti vihollisuuksiin he menettävät suojellun henkilön aseman ja mahdollisen sotavangin aseman.²⁵² Yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijöiden asema on varsin hankala, koska seurauksena kansainvälisen aseellisen selkkauksen osapuolten taistelijoiden tappamisesta voidaan siviilille tuomita jopa kuolemanrangaistus.²⁵³

Siviilin suoranaisesti osallistumisesta vihollisuuksiin otetaan kantaa Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan artiklan 51 kohdassa 3: *Siviilihenkilöt nauttivat tämän osaston mukaista suojelua, paitsi suoranaisesti osallistuessaan vihollisuuksiin.*²⁵⁴ Tämän tarkemmin ei ole määritelly, mitä on suoranainen osallistuminen vihollisuuksiin. Kyseinen määrittely on varsinkin yksityisten turvallisuusyritysten työntekijöiden kannalta keskeistä.

Kuten edellä on jo todettu, niin vallitsevat valtiosopimukset eivät määrittele riittävällä tarkkuudella suoranaista osallistumista vihollisuuksiin. Kansainvälisen Punaisen Ristin komitea on kuitenkin julkaissut oman ohjeistavan tulkintansa siviilien suoranaisesti osallistumisesta vihollisuuksiin.²⁵⁵ Tässä ohjeistuksessa määritellään suoranainen osallistuminen teoiksi, joiden tarkoituksena on aiheuttaa tahallisesti tuhoa vihollisen henkilöille tai materiaalille.

---

nauttii myös neljännen yleissopimuksen mukaista yhteydenpito-oikeutta saman yleissopimuksen 5 artiklan tätä estämättä.

²⁵¹ Chesterman etc. Doswald-Beck s. 126.

²⁵² SopS 82/1980 artikla 50.

²⁵³ SopS 8/1955 artikla 68.

²⁵⁴ SopS 82/1980 artikla 51 kohta 3.

²⁵⁵ Interpretive guidance on the notion of direct participation in hostilities under international humanitarian law. Nils Melzer. ICRC. 2009.

Suoranainen osallistuminen vihollisuuksiin koostuu kolmesta osa-alueesta, joiden kaikkien tulee olla täytettyinä suoranaisen vihollisuuksiin osallistumisen luokittelua varten. Ensimmäiseksi teko aiheuttaa todennäköisesti haittaa kansainvälisen aseellisen selkkauksen osapuolen sotilaalliselle operaatiolle tai sotilaalliselle suorituskyvyille tai aiheuttaa henkilön kuoleman tai loukkaantumisen tai materiaalin tuhoutumisen (threshold of harm). Toiseksi teolla on oltava kausaalinen yhteys sille tuholle, joka on teon seurauksena tai seurauksena sellaisesta sotilaallisesta operaatiosta, jossa teko on osallisena (direct causation). Kolmanneksi teon on oltava erityisesti suunniteltu tuottamaan tuhoa kansainvälisen aseellisen selkkauksen toisen osapuolen hyväksi tai toisen haitaksi (belligerent nexus).²⁵⁶

Mikäli teko ei hyödynnä kansainvälisen aseellisen selkkauksen osapuolia, ei sitä määritellä suoranaiseksi osallistumiseksi vihollisuuksiin.

Vartiointitehtävää suorittava yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä osallistuu suoranaisesti vihollisuuksiin, mikäli hän on tulitaistelussa kansainvälisen aseellisen selkkauksen osapuolen kanssa. Mikäli työntekijä joutuu tulitaisteluun vartiointitehtävässään tavallisen rikollisen kanssa, joka ei ole kansainvälisen aseellisen selkkauksen osapuoli, on tilanne toinen. Tällöin työntekijä on toiminut itsepuolustukseksi eikä häntä syytetä suoranaisesta osallistumisesta vihollisuuksiin. Taistelukentällä on kuitenkin varsin hankala määritellä itseä kohti ampuvia henkilöitä.²⁵⁷

Arvioitaessa tapausta suoranaisen vihollisuuksiin osallistumisen kolmikannan perusteella, niin vartioitehtävässään yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä tosiasiasa aiheuttaa todennäköisesti haittaa kansainvälisen aseellisen selkkauksen osapuolen sotilaalliselle operaatiolla. Samalla teolla on myös kausaalinen yhteys sotilaalliseen operaatioon ja se aiheuttaa tuhoa kansainvälisen aseellisen selkkauksen toiselle osapuolelle. Tästä voidaan tässä tapauksessa tulkita, että siviili osallistuisi suoranaisesti vihollisuuksiin, mutta vaakakupissa painaa vartioitavan kohteen merkitys osapuolten kansainvälisessä aseellisessä selkkauksessa.

On kuitenkin huomioitava, että vartiointitehtävää suorittavalla on aina oikeus itsepuolustukseen, mikäli häntä uhataan. Tämä seikka huomioon ottaen on korostettava, että jokainen tarkastelu on suoritettava tapauskohtaisesti. Yllä olevasta esimerkistä on otettava se oppi, että aina on kyseessä yksilön tekemä tulkinta. Tulkinnat voivat vaihdella hyvinkin paljon riippuen yksilön taustoista tai suhteesta kansainvälisen aseellisen selkkauksen osapuoliin.

---

²⁵⁶ Interpretive guidance on the notion of direct participation in hostilities under international humanitarian law. Nils Melzer. ICRC. 2009. kohta V.

²⁵⁷ Seiberth s. 111 ja Janaby s. 63, 70 – 71 .

Yksityisten turvallisuusyritysten työntekijöiden riski altistua tilanteisiin, joissa heillä on suoranainen mahdollisuus osallistua vihollisuuksiin, olisi pienempi, mikäli he eivät suojaisi sotilaskohteita. Sotilaskohteet on määritelty Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan artiklan 52 kohdassa 2.²⁵⁸ Käytännössä kohteiden määrittely on tehtävä tapauskohtaisesti. Yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijän suojelema siviilikohde muuttuu sotilaskohteeksi, mikäli taistelijat käyttävät sitä vaikka vain tilapäisesti.²⁵⁹

Tällöin kohde voidaan tiettyjen ehtojen täytyessä maalittaa ja tuhota. Oikea menettely vallitsevien valtiosopimusten mukaan olisi se, että taistelijoiden saapuessa kohteeseen, olisi siellä olevat siviilit evakuoitava.

Yksityisten turvallisuusyritysten työntekijöillä on suorittaessaan vartiointitehtäviä myös vaara joutua sivullisiksi uhreiksi (collateral damage). Tämä seikka yritysten työntekijöiden on huomioitava omassa riskikartoituksessaan. Sivullisen uhrin asema ei ole läsnä ainoastaan heidän suojatessaan sotilaskohteita. Nykyisten kansainvälisten aseellisten selkkausten aikana ei iskuja suoriteta ainoastaan sotilaskohteita vastaan, vaan yhä enenevässä määrin myös siviilikohteet ovat iskujen kohteena.

Tekniikan lisääntyminen taistelukentällä on mahdollistanut taisteluun osallistumisen hyvinkin kaukana taistelukentältä. Yhtenä esimerkkinä ovat yksityisten turvallisuusyritysten operoimat asejärjestelmät, joiden avulla tuhotaan kansainvälisen aseellisen selkkauksen aikana aluevaltioiden alueella olevia kohteita. Yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä kykenee operoimaan asejärjestelmää usean tuhannen kilometrin etäisyydeltä. Kyseisessä tilanteessa yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä osallistuisi suoranaisesti vihollisuuksiin.²⁶⁰

Samankaltaisia tapauksia voidaan havaita useissa muissakin palveluissa, joita yksityiset turvallisuusyritykset tarjoavat.

---

²⁵⁸ SopS 82/1980

2. Aseellinen toiminta on tarkoin rajoitettava sotilaskohteisiin. Sotilaskohteita ovat sellaiset kohteet, joiden luonne, sijainti, tarkoitus tai käyttö muodostavat tärkeän osan sotilaallisesta toiminnasta ja joiden täydellinen tai osittainen tuhoaminen, haltuunotto tai vaarattomaksi saattaminen merkitsee kulloinkin vallitsevissa olosuhteissa ratkaisevaa sotilaallista hyötyä.

²⁵⁹ Tässä tulee huomioida myös sellaiset rakennukset, joilla on kaksinaismerkitys. Asevoimia hyödynnettävä elintarviketehdas tai – varasto voi olla myös siviilien kannalta tärkeä. Tällöin on punnittava hyvin tarkkaan iskua tällaiseen kohteeseen. Iskulla on saavutettava merkittävä sotilaallinen hyöty ja isku on suoritettava sellaisena aikana, jolloin siviiliuhrien määrä on pieni. Yksityisten turvallisuusyritysten tarjoamien vartiointipalvelujen kohteena on oltava useita tällaisia kaksinaismerkityksellisiä kohteita. Tällöin heidän tulee omassa riskiarviossaan ottaa huomioon myös kyseiset iskut. Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan artiklan 52 kommentit vuodelta 1987. <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/>. Katsottu 16.6.2017.

²⁶⁰ Seiberth s. 111 ja Janaby s. 67, 70.

Yksityiset turvallisuusyritykset tarjoavat nykyään tiedustelutietojen analysointipalveluja. Analysoinnin suorittajan maantieteellinen sijainti vaikuttaa myös hänen kategorisointiinsa siviilinä. Mikäli analyytikko työskentelee muualla kuin aluevaltion alueella, hänen asemansa tulkitaan siten, että hän ei osallistu suoranaisesti vihollisuuksiin. Mikäli sama analyytikko tuottaa saman tiedon aluevaltion alueella ja sotilaskohteessa, osallistuu hän suoranaisesti vihollisuuksiin. Aluevaltion alueella sotilaskohteessa työskentelevän analyytikon tuloksista voidaan suoranaisesti vetää linkki kansainvälisen aseellisen selkkauksen toisen osapuolen sotilasoperaatioihin vaikuttamiseen ja tietojen avulla voidaan vaikuttaa toiseen osapuoleen, jolloin löydetään myös teon kausaalinen yhteys. Teon seurauksen suorittavien iskujen voidaan myös tulkita johtavan toisen osapuolen henkilöiden loukkaantumiseen tai kuolemaan.

Toisena esimerkkinä voidaan käsitellä lennokkien mekaanikkojen työskentelyä. Mekaanikko, joka työkseen korjaa lennokkia, ei osallistu suoranaisesti vihollisuuksiin. Kun taas mekaanikko, joka lataa ohjukset ja ammuksia lennokkiin, voidaan tulkita osallistuvan suoranaisesti vihollisuuksiin. Kummassakin esimerkissä on tarkasteltava teon suhdetta suoranaisten vihollisuuksiin osallistumisen kolmikantaiseen perusteluun. Yllä olevan esimerkin perustelujen mukaisesti voidaan aseiden lataamisesta olevan hyötyä sotilasoperaation onnistumiselle ja ohjusten laukaisusta voidaan tulkita johtavan toisen osapuolen henkilöiden loukkaantumiseen. Ohjusten lataamisella on myös yhteys toiselle osapuolelle aiheutettavaan tuhoon, joten kaikki kolmikannan perusteet tulkitsevat ammuksia lataavan mekaanikon osallistuvan suoranaisesti vihollisuuksiin.²⁶¹

Yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijät asettuvat useimmiten juurikin siviilin kategoriaan kansainvälisissä aseellisissa selkkauksissa. Tämä asema asettaa kuitenkin velvoitteita myös niin yksilöille kuin myös toimeksiantajalle.

Yksityiselle turvallisuusyritykselle annetut tehtävät voivat asettaa yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijän toiseen asemaan hyvinkin helposti.

5.1.3. Yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä palkkasotilaana

Yksityiset turvallisuusyritykset työskentelevät aseellisten ja matalan intensiteetin selkkauksien alueilla. Tällaisilla alueilla työskentely on kansainvälisesti herättänyt keskustelua työntekijöiden rinnastamisesta palkkasotilaisiin. Palkkasotilaat kategorisoidaan laittomiin taistelijoihin. Laittomien taistelijoiden kategoriaan asetetaan vakoojat ja palkkasotilaat. Tässä tutki-

---

²⁶¹ Opetuskeskustelu Kari T. Takamaan kanssa 10.5.2017.

muksessa tarkastellaan vain palkkasotilaan kategoriaa, koska vakoojan kategoriaan asettaminen edellyttää kuulumista kansainvälisen aseellisen selkkauksen osapuolen asevoimiin.²⁶²

Palkkasotilaan määrittely tehdään ensisijaisesti Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan artiklan 47 mukaisesti:

Palkkasoturit

1. Palkkasoturilla ei ole oikeutta taistelijan tai sotavangin asemaan.

2. Palkkasoturiksi katsotaan henkilö, joka:

a) on erityisesti värvätty paikalta tai ulkomailta taistelemaan aseellisessa selkkauksessa;

b) tosiasiallisesti osallistuu varsinaisiin vihollisuuksiin;

c) osallistuu vihollisuuksiin pääasiassa henkilökohtaisen hyödyn vuoksi ja jolle selkkauksen osapuoli tai sen edustaja on luvannut huomattavasti korkeamman palkkion kuin mitä vastaavassa asemassa ja tehtävässä olevalle asianomaisen osapuolen asevoimissa palvelevalle henkilölle maksetaan tai on luvattu maksaa;

d) ei ole selkkauksen osapuolen kansalainen eikä vakinaisesti asu selkkauksen osapuolen hallinnassa olevalla alueella;

e) ei kuulu selkkauksen osapuolen asevoimiin; ja

f) ei ole selkkauksen ulkopuolisen valtion viralliseen tehtävään lähettämä asevoimien edustaja.

263

Palkkasotilaiden toimintaa on säädelty myös kahdella sopimuksella, jotka ovat The United Nations International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries²⁶⁴ ja The Organization of African Unity Convention for the elimination on Mercenaries in Africa.^{265, 266} Molemmat valtiosopimukset ovat alueellisia sopimuksia, jotka velvoittavat vain valtiosopimukset ratifioineita valtioita. Muiden valtioiden velvoittavuus voi kuitenkin olla sitova kansainvälisen tapaoikeuden perusteella.

Palkkasotilaan määritelmät yllä esitellyissä valtiosopimuksissa ovat seuraavat. Alla olevat artiklat ovat tutkimuksessa esitelty alkuperäiskielellä englanniksi, koska virallista käännöstä ei ole valtiosopimuksista saatavilla. Tämä johtuu siitä, että Suomi ei ole ratifioinut kyseisiä valtiosopimuksia.

UN Mercenary Convention artikla 1(1),

Article 1

1. A mercenary is any person who:

(a) Is specially recruited locally or abroad in order to fight in an armed conflict;

²⁶² SopS 82/1980 46 artikla.

²⁶³ SopS 82/1980 47 artikla.

²⁶⁴ The International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries (A/RES/44/34, 4 December 1989).

²⁶⁵ The Organization of African Unity Convention for the Elimination of Mercenarism in Africa (CM/817 (XXIX) Annex II Rev.1).

²⁶⁶ Planck etc., Lehnardt, Chia. Private Military Companies s. 467 ja Seiberth s. 60.

(b) Is motivated to take part in the hostilities essentially by the desire for private gain and, in fact, is promised, by or on behalf of a party to the conflict, material compensation substantially in excess of that promised or paid to combatants of similar rank and functions in the armed forces of that party;

(c) Is neither a national of a party to the conflict nor a resident of territory controlled by a party to the conflict;

(d) Is not a member of the armed forces of a party to the conflict; and

(e) Has not been sent by a State which is not a party to the conflict on official duty as a member of its armed forces.

2. *A mercenary is also any person who, in any other situation:*

(a) Is specially recruited locally or abroad for the purpose of participating in a concerted act of violence aimed at:

(i) Overthrowing a Government or otherwise undermining the constitutional order of a State; or

(ii) Undermining the territorial integrity of a State;

(b) Is motivated to take part therein essentially by the desire for significant private gain and is prompted by the promise or payment of material compensation;

(c) Is neither a national nor a resident of the State against which such an act is directed;

(d) Has not been sent by a State on official duty; and

(e) Is not a member of the armed forces of the State on whose territory

OAU Mercenary Convention

ARTICLE 1 – DEFINITION

1. A mercenary is any person who:-

a) is specially recruited locally or abroad in order to fight in an armed conflict;

b) does in fact take a direct part in the hostilities;

c) is motivated to take part in the hostilities essentially by the desire for private gain and in fact is promised by or on behalf of a party to the conflict material compensation;

d) is neither a national of a party to the conflict nor a resident of territory controlled by a party to the conflict;

e) is not a member of the armed forces of a party to the conflict; and

f) is not sent by a state other than a party to the conflict on official mission as a member of the armed forces of the said state. the act is undertaken.

Palkkasotilaan määrittelyssä on kaksi erottavaa tekijää laillisesta taistelijasta:

1. Palkkasotilaat eivät ole selkkauksen osapuolten kansalaisia, vaikka taistelevat osapuolten puolesta
2. Palkkasotilaat taistelevat saavuttaakseen henkilökohtaista taloudellista hyötyä

Nämä kaksi kriteeriä ovat herättäneet paljon keskustelua, ja kriteerien validiudesta on käyty useita väittelyjä. Tiettyjen tutkijoiden mukaan ulkomaalaisuus ei ole palkkasotilaan määrittelyssä, koska esimerkiksi YK:n rauhanturvaajia ei pidetä palkkasotilaina. Toinen kriteeri on

myös kyseenalaistettu, koska esimerkiksi tavallisten sotilaiden motivaatiot taistella ulkomailla on edistänyt esimerkiksi valtion maksama korkeakoulukoulutus. Toisaalta on myös huomiotava, että palkkasotilaita voi henkilökohtaisesti ohjata myös sotilaallisen operaation lopputuloksen saavuttaminen.²⁶⁷

Palkkasotilaita säätelee aikaisemmin esiteltyt sopimukset ja asiakirjat. Vuodesta 1968 YK:n yleiskokous on reagoinut voimakkaasti palkkasotilaiden käyttöön. Yleiskokous on keskittynyt itsenäisyysliikkeiden ja palkkasotilaiden kriminalisointiin. Kolmessa palkkasotilaita koskevassa sopimuksessa palkkasotilaiden määrittely kansainvälisessä oikeudessa on lähes identtistä.^{268, 269} Määrittelyä tehtäessä on kuitenkin aina otettava huomioon oikeuslähteiden priorisointi.

Ottaen huomioon aikaisemmin esiteltyjen kahden kriteerin saama kritiikki palkkasotilaan määrittelmä tulisi Percyn²⁷⁰ mukaan muokata taistelijaksi, joka taistelee vailla tarkoitusta saavuttaakseen rahallista hyötyä ja joka on vailla valtion tai muun laillisen viranomaisen kontrollia. Tämä kyseinen määrittelmä asettaa palkkasotilaat eri kategoriaan kuin yksityiset turvallisuusyritykset ja mahdollistaa näiden kahden erottamisen toisistaan. Mikäli sitoutumista ja motivaatiota operaation perustarkoitukseen ja suorittajan laillisen kontrollin määrää pidetään vertailun lähtökohtina, voidaan suorittaa vertailua palkkasotilaiden ja turvallisuusyritysten kesken.²⁷¹

Voimassa olevien sopimusten perusteella tulee henkilön täyttää viisi kriteeriä, jotta hänet voidaan asettaa palkkasotilaan kategoriaan. Nämä kriteerit on esitetty alla:

1. Yksilö on palkattu taistelemaan aseellisessa selkkauksessa
2. Yksilön motiivina on taloudellinen hyöty ja maksettu korvaus on huomattavasti suurempi kuin selkkauksessa taistelevan tavallisen sotilaan
3. Ei ole selkkaukseen osapuolen kansalainen tai asu selkkauksen osapuolen alueella
4. Ei ole selkkauksen kummankaan osapuolen asevoimien jäsen

²⁶⁷ Singer s. 41 ja Seiberth s. 60.

²⁶⁸ Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan artikla 47, UN Mercenary Convention artikla 1(1) ja OAU Mercenary Convention artikla 1
 OAU Mercenary Convention artikla 1(1), Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan artikla 47(2) ja OAU Mercenary Convention vaativat lisäksi, että yksilö henkilökohtaisesti osallistuu vihollisuuksiin. UN Mercenary Convention artiklan 1(2) viittaa palkkasotilaisiin, jotka ovat valtion palkkaamia, jolloin se ei koske yksityisiä turvallisuusyrityksiä, jotka ovat useimmiten kolmannen valtion palkkaamia, mutta toimivat aluevaltion alueella

²⁶⁹ Seiberth s. 63.

²⁷⁰ Percy Sarah, *Mercenaries: the history of a norm in international relations*, Oxford University Press, 2007, s. 49–64.

²⁷¹ Percy s. 59 ja Seiberth s. 61.

5. Ei ole selkkaukseen osallistumattoman osapuolen asevoimien jäsen, joka on selkkauksalueella virallisissa yhteyksissä ²⁷²

Ensimmäisen kriteerin ehtona on, että yksilö on palkattu taistelemaan kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa. Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan artiklan 47 (2) kohta a) ehto vaatii, *että on erityisesti värvätty paikalta tai ulkomailta taistelemaan aseellisessa selkkauksessa*. Tästä kohdasta on tehty tulkinta, että palkkasotilas on värvätty juuri tiettyyn kansainväliseen aseelliseen selkkaukseen. Ongelmalliseksi tämän seikan tekee, mikäli kyseessä on valtio, jonka alueella on jo kauan toiminut palkkasotilaita pitkän aikavälin sopimuksella. Mikäli kyseisen valtion alueella syntyy uusi kansainvälinen aseellinen selkkauks, voidaan tulkita, että jo alueella olevat palkkasotilaat eivät olisi enää kansainvälisessä humanitaarisessa oikeudessa palkkasotilaita uudessa kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa. Heitä ei olisi rekrytoitu taistelemaan uudessa kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa, jolloin heitä ei kohdeltaisi uudessa kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa palkkasotilaina, vaikka he osallistuisivat taisteluihin. ²⁷³

Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan artiklan 47 (2) kohta b) vaatii, että palkkasotilas *osallistuu tosiasiaassa vihollisuuksiin*. Tämä kohta poistaisi palkkasotilaan aseman niiltä henkilöiltä, jotka tarjoavat koulutus-, neuvonanto- tai teknisen tuen palveluita. Kyseisiä palveluita tarjoavat henkilöt määriteltäisiin siviileiksi. Tämän kohdan haasteellisuutena on jo aikaisemmassa luvussa esille tuotu suoranaisen vihollisuuksiin osallistumisen määrittelymisen vaikeus nykyaikaisessa sodankäynnissä. ²⁷⁴

Ensimmäinen kriteeri ei täyty nykyisin palkattujen yksityisten turvallisuusyritysten osalta, koska ne eivät ole palkattuja osallistumaan aktiivisesti taisteluihin. Vaikkakin on tehty tulkintoja, että yritykset, jotka tarjoavat turvallisuus- tai vartiointipalveluita ja sotilaallista koulutusta, ovat itse asiassa erityisesti rekrytoituja taistelemaan. Toisen tulkinnan mukaan sellainen yritys, jonka voimankäytön säädökset kattavat voimankäytön myös muulloin kuin itsepuolustukseksi tai suojellakseen vartiomaansa kohdetta rikollisia vastaan, ovat tulkinnan mukaan erityisesti rekrytoituja taistelemaan. Nämä kaksi tulkintaa kuitenkin kumoutuvat, mikäli yritys on palkattu vain puolustuksellisiin tehtäviin. Sekä Geneven sopimusten I lisäpöytäkirja että OAU Mercenary Convention sopimus edellyttävät vielä, että yksilön tulee aktiivisesti osallistua vihollisuuksiin. ²⁷⁵

²⁷² SopS 8/1955 artikla 1 (1) ja (2), SopS 82/1980 artikla 47 (2), UN Mercenary Convention artikla 1 (1) ja OAU Mercenary Convention artikla 1 (1) ja Seiberth s. 63.

²⁷³ Janaby s. 17.

²⁷⁴ Janaby s. 17.

²⁷⁵ Chesterman etc. Doswald-Beck s. 122 ja Seiberth s. 63 – 64.

Toisen kriteerin ehtona on, että yksilön motiivina on taloudellinen hyöty ja maksettu korvaus on huomattavasti suurempi kuin kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa taistelevan tavalisen sotilaan. Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan artiklan 47 (2) kohdan c) vaatimus nostaa esille *huomattavasti korkeamman korvauksen palkkasotilaille*. Tässä ehdossa on otettava huomioon myös immateriaalisen korvauksen suuruus. Korvaus, jonka palkkasotilas saa, ei välttämättä tarvitse olla rahallinen. Jossain tapauksessa palkkiona voi olla toimeksiantajavaltion kansalaisuuden saavuttaminen.²⁷⁶ Vaatimus voisi koskea myös yksityisen turvallisuusyrityksen henkilöstöä, mutta useat tutkijat ovat korostaneet, kuinka vaikeaa on todistaa ja arvioida henkilökohtaista taloudellista hyötyä näissä yhteyksissä.²⁷⁷

Toisena asiana artiklan 47 kohta (2) c) kohtaan voidaan käsitellä tilannetta, jossa palkkasotilaan palkka ei ole huomattavasti korkeampi kuin saman tasoisessa tehtävässä toimivan asianomaisen osapuolen asevoimien henkilöstön palkka olisi. Tällaisessa tapauksessa ei henkilöä voida kansainvälisessä oikeudessa asettaa palkkasotilaan asemaan, vaikka kaikki muut ehdot täyttyisivät.²⁷⁸

OAU Mercenary Convention ei määrittele, että saadun korvauksen tulisi huomattavasti korkeampi kuin osapuolten asevoimien henkilöstön. Kyseisen valtiosopimuksen mukaan mikä tahansa summa taistelemisesta riittää määrittelemään henkilön palkkasotilaaksi.²⁷⁹ Henkilökohdallisen hyödyn tavoittelu ei myöskään ole välttämättä validi peruste palkkasotilaan määrittelylle. Nykyään useat kehittyvien valtioiden kansalaiset saavuttavat paremman ansiotulon osallistumalla YK:n rauhanturvaoperaatioihin osana oman maan kriisinhallintajoukkoa. Tällöin heidän motivaationsa on täysin taloudellinen, ja heidän asemaansa ei missään tapauksessa aseteta palkkasotilaaksi.²⁸⁰

Kolmannen kriteerin ehtona on, että henkilö ei ole kansainvälisen aseellisen selkkauksen osapuolen kansalainen tai asu selkkauksen osapuolen alueella. Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan artiklan 47 (2) kohdan d) mukaan palkkasotilas *ei saa olla selkkauksen osapuolen jäsen eikä asua selkkauksen osapuolen alueella*. Tämän kohdan osalta voidaan siis todeta, että henkilö ei ole palkkasotilas jos hän on kansainvälisen aseellisen selkkauksen osapuolen kan-

---

²⁷⁶ Janaby s. 17.

²⁷⁷ Seiberth s. 64.

²⁷⁸ OAU Mercenary Convention artila 1 (1) c ja Janaby s. 17.

²⁷⁹ Janaby s. 22.

²⁸⁰ Janaby s. 18.

salainen, mutta päättää taistella omaa osapuolta vastaan toisen osapuolen joukoissa. Tällainen tilanne on tosin harvinainen, mutta mahdollinen.²⁸¹

Määritelmässä on epäselvää tarkoitetaanko siinä yrityksen kotimaata, henkilön kansallisuutta vai molempia. Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan 47(2) artiklan tarkoitus oli evätä taistelijan ja sotavangin asema sellaisilta henkilöiltä tai aseellisilta ryhmiltä, jotka taistelevat saavuttaakseen henkilökohtaista hyötyä vailla yhteyttä kansainvälisen aseellisen selkkauksen osapuoliin. Yksityiset turvallisuusyritysten työntekijät voitaisiin määritellä aseellisiksi ryhmiksi vailla yhteyttä kansainvälisen aseellisen selkkauksen osapuoliin, koska useimmiten yritykset ovat kolmannen valtion palkkaamia. Tällainen päättelyketju ei kuitenkaan toimi, koska yrityksellä on selkeä yhteys kansainvälisen aseellisen selkkauksen osapuolen ja yksityisen tahon välillä.²⁸²

Neljännän kriteerin ehtona on, että henkilö ei ole kansainvälisen aseellisen selkkauksen kummankaan osapuolen asevoimien jäsen. Yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijöitä ei yleisesti määritellä asevoimien jäseniksi, kuten seuraavassa luvussa tulen osoittamaan. Valtiolla on mahdollisuus liittää turvallisuusyrityksen työntekijät osaksi asevoimia, mutta tämä riippuu valtion halusta ja kansallisesta lainsäädännöstä. Valtioilla on kuitenkin tapana käsitellä palkkaamiaan yrityksiä erossa omista asevoimistaan siviiliin asemassa.²⁸³ Valtion asevoimien jäseniä ei voida asettaa palkkasotilaiksi kansainvälisessä oikeudessa, vaikka he palvelivat toisen valtion alueella.²⁸⁴ Valtiolla on kuitenkin aina vastuu omien asevoimiensa muodostamisesta Geneven sopimusten lisäpöytäkirjan artiklan 43 vaatimusten mukaisesti. Useat valtiot värväävät muita kuin oman valtion kansalaisia omien asevoimien palvelukseen. Tietyissä tapauksissa valtioiden värväämät ulkomaalaiset eivät noudata artiklan 43 vaatimuksia. Tällaisissa tapauksissa valtiot käyttäisivät artiklan 43 ulkopuolella olevia joukkoja toisen valtion alueella. Tällaisia tapauksia on tunnettu, mutta ne ovat ilmentyneet täysimittaisessa sodassa.²⁸⁵

Viidennen kriteerin ehtona on, että henkilö ei ole kansainvälisen aseellisen selkkaukseen osallistumattoman osapuolen asevoimien jäsen, joka on kansainvälisen aseellisen selkkausalueella virallisissa yhteyksissä. Palkkasotilaat ovat itsenäisiä ja riippumattomia mistään valtiosta. He ovat itsenäisesti tehneet sopimuksen työnantajansa kanssa eivätkä ole kolmannen valtion lä-

²⁸¹ Janaby s. 18.

²⁸² Chesterman etc. Daswald-Beck s. 123 ja Seiberth s. 64.

²⁸³ Seiberth s. 65.

²⁸⁴ Janaby s. 19.

²⁸⁵ Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan artiklan 47 kommentit vuodelta 1987. <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/>. Katsottu 18.6.2017.

hettämiä. Yksityisten turvallisuusyritysten työntekijät ovat osa yritystä, jonka valtio on palkannut. Tällöin työntekijä ei toimi itsenäisesti eikä ole riippumaton mistään valtiosta.²⁸⁶

Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan artiklan 47 ja valtiosopimusta tukevien alueellisten sopimusten määritelmät palkkasotilaista ovat varsin kapeat ja näihin raameihin sopiminen on varsin harvinaista yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijälle.²⁸⁷ Valtiosopimukset epäonnistuvat palkkasotilaiden määrittelyn tarkkuudessa, jota vaaditaan niiden toimien rajoittamiseen. Valtiosopimusten heikkoutena on myös ehtojen kumulatiivisuus. Mikäli henkilö täyttää kaikki muut ehdot paitsi yhden, ei häntä voida asettaa palkkasotilaan kategoriaan.²⁸⁸ Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan artikla 47 ei soveltamisalaltaan sovellu nyky maailman ongelmiin. Se kuvailee tekijää eikä hänen tekemiään tekoja ja yksilön on täytettävä kaikki ehdot samanaikaisesti ollakseen palkkasotilas.²⁸⁹

Yksityiset turvallisuusyritykset tarjoavat erilaisia palveluita, ja tarjoamiensa palveluiden perusteella ne identifioituvat kansainvälisessä kentässä. Tällä hetkellä vain harva yksityinen turvallisuusyritys tarjoaa palveluita, jotka edellyttävät aktiivista osallistumista aseelliseen voimankäyttöön. Tällaisetkin yksityiset turvallisuusyritykset (PMC)²⁹⁰ työskentelevät tällä hetkellä useimmiten heidät palkanneen valtion puolesta, ja yrityksen työntekijät ovat toimeksiantajavaltion lainsäädännön piirissä. Toimeksiantajavaltion kontrolli on kuitenkin kyseenalainen käsite heikoissa valtioissa, joiden puolesta yksityiset turvallisuusyritykset toimivat. Heikkojen valtioiden oikeusjärjestelmä on varsin hatara, ja useimmat hauraat valtiot harjoittelevat vielä itsenäisenä valtiona olemista. Tällaisissa valtioissa toimivat yritykset ovat näennäisesti suuremman lainsäädännöllisen kontrollin alla kuin yksityiset turvallisuusyritykset tai asevoimien sotilaat, vaikka tilanne on hyvin päinvastainen. Tällaisissa heikoissa valtioissa aseelliseen selkkaukseen osallistuvat yksityiset turvallisuusyritykset ovat nykyään lähimpänä palkkasotilaan määritelmää.²⁹¹

Yksityiset turvallisuusyritykset (PMSC)²⁹², jotka tarjoavat palveluita, joihin ei kuulu aktiivinen osallistuminen taisteluihin, ovat valvotumpia kuin yllä kuvatut yksityiset turvallisuusyritykset. Tällaiset yritykset tarjoavat samanlaisia palveluita kuin yllä kuvatut, mutta niiden valvonnassa ja yritysten periaatteissa on suuria eroja. Yritykset ovat useasti kansainvälisen aseellisen selkkauksen ulkopuolella olevan valtion palkkaamia ja näin ollen selkkaukseen osallis-

²⁸⁶ Seiberth s. 65.

²⁸⁷ Seiberth s. 65.

²⁸⁸ Janaby s. 24.

²⁸⁹ Chesterman etc. Kevin O'Brian s. 34.

²⁹⁰ PMC = Private Military Company.

²⁹¹ Seiberth s. 61 – 62.

²⁹² PMSC = Private Military and Security Company.

tumattoman valtion valvonnan ja oikeusjärjestelmän piirissä. Pysyäkseen kilpailukykyisenä yrityksenä maailmassa, tulee yrityksen valita yhteistyökumppaninsa siten, että yrityksen maine pysyy eheänä ja mahdollistaa yrityksen tulevaisuuden turvallisuuskentässä. Näin ollen yritysten toimintaa ei ohjaa ainoastaan taloudellinen hyöty, vaan päätöksiin vaikuttavat myös eettiset ja moraaliset kysymykset. Yritysten motiivit eivät ole pelkästään taloudellisia ja heidän toimintansa ei palvele pelkästään heidän omaa tarkoitusta, joten nämäkin seikat erottavat heidät palkkasotilaista.²⁹³

Valtion käytössä olevia välineitä on kuitenkin kansainvälisesti kritisoitu. Yleisesti kritisoidaan valvonta- ja sääntelymekanismien puutteellisuutta tai puuttumista. Kyseisten mekanismien puutteellisuuden yhtenä oireena nähdään yksityisten turvallisuusyritysten tarjoamien palveluiden sijoittuminen sääntelyn kannalta vaikealle alueelle. Yritysten tarjoamat palvelut eivät aiheuta aktiivista osallistumista taistelutoimintaan, vaan tarjoavat asejärjestelmien operaattoripalveluita, puolustusvoimien koulutuspalveluita, aseellisia vartiointi- ja henkilösuojauspalveluita tai kuulustelupalveluita. Tällaiset yritykset ovat rajatapauksia ja näin ollen niiden palveluiden tulkinta on ongelmallista. Yllä esiteltyjä palveluja tarjoavat yritykset kategorisoidaan lähemmäs palkkasotilaiden statusta kansainvälisessä oikeudessa. Heidän erottamisensa palkkasotilaista vaikuttavat lakisääteisen sääntelyn määrä, eivätkä yrityksen toiminnan tarkoitusperät tule olla itsekeskeiset. Esimerkiksi logistiikka- ja kuljetuspalveluita tarjoavat yritykset voidaan selkeästi erotella palkkasotilaista kansainvälisessä oikeudessa.²⁹⁴

Yksityisten turvallisuusyritysten työntekijöitä on kutsuttu nykyajan palkkasotilaiksi. Tämä väite ei kuitenkaan välttämättä ole totta tarkasteltaessa asiaa kansainvälisen oikeuden lähteiden perusteella. Tosin palkkasotilailla ja yksityisten turvallisuusyritysten työntekijöillä on myös yhdistäviä tekijöitä. Yksityisillä turvallisuusyrityksillä on kyky käyttää samanlaisia sotilaallisia suorituskykyjä kuin valtioilla. Tällaiset sotilaalliset kyvyt mahdollistavat sotilaallisten operaatioiden suorittamisen globaalisti, ja yritysten sotilaalliset kyvyt rinnastetaan usein kolonialismin jälkeisten isojen palkka-armeijoiden toimintaan.²⁹⁵

---

²⁹³ Seiberth s. 62.

²⁹⁴ Seiberth s. 62.

²⁹⁵ Janaby s. 34.

5.1.4. Yksityisten turvallisuusyritysten työntekijöiden rikosoikeudellinen asema.

Turvallisuusyrityksen työntekijöillä on oltava myös rikosoikeudellinen vastuu. Henkilöt ovat rikosoikeudellisessa vastuussa kansallisen lainsäädännön piirissä. Kansallinen lainsäädäntö voi olla alue-, toimeksiantaja- tai kotivaltion kansallinen lainsäädäntö. Asevoimia koskeva sota-oikeus ei ulotu yrityksiin, koska ne eivät ole osa asevoimia. Kansainvälinen ihmisoikeus suojelee yksilöitä valtion tekemisiltä tai tekemättä jättämisiltä.²⁹⁶

Siviilejä kohtaan suoritettavat hyökkäykset luokitellaan kansainvälisen aseellisen selkkauksen toista osapuolta heikentäviksi teoiksi, ja ne ovat suoranaista osallistumista vihollisuuksiin. Mikäli turvallisuusyrityksen työntekijät aiheuttavat tuhoa siviiliväestöä kohtaan, osallistuvat he suoranaisesti taisteluihin ja menettävät he siviilin suojellun aseman kansainvälisen humanitaarisen oikeuden mukaan.

Rikosoikeudellisesti tekijät ovat kansallisen lainsäädännön piirissä. Ainoastaan maa, jossa heidät asetetaan syyteeseen ja mahdollisesti tuomitaan, on enää epäselvää. Esimerkkinä tällaisesta on Nisour aukion murhat vuonna 2007.²⁹⁷

Suoranainen osallistuminen vihollisuuksiin ei johda rikosoikeudellisiin seuraamuksiin kansainvälisessä humanitaarisessa oikeudessa. Siviili henkilö menettää suojellun asemansa kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa osallistuessaan suoranaisesti vihollisuuksiin. Vihollisuuksiin osallistumisen rikosoikeudellinen vastuu on koti-, alue- tai toimeksiantajavaltion kansallisen rikosoikeudellisen lainsäädännön varassa. Huomioitavaa on, että kansainvälisessä humanitaarisessa oikeuden sanktiona on siviilin aseman menettäminen kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa.²⁹⁸

---

²⁹⁶ Seiberth s. 113.

²⁹⁷ Janaby s. 68

²⁹⁸ Chesterman etc. Doswald-Beck s. 134 – 135 ja Janaby s. 72.

Koulutus ja neuvonantotehtävissä työskentelevät turvallisuusyritykset luokitellaan Kansainvälisen Punaisen Ristin komitean tulkinnan mukaan välillisesti vihollisuuksiin osallistuviksi henkilöiksi. Kyseiset tehtävät tulkitaan valmistaviksi toimenpiteiksi, joiden suorittajat määritellään siviileiksi kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa. Henkilö, joka työskentelee kansainvälisen aseellisen selkkauksen osapuolen joukkojen koulutus ja neuvonantotehtävissä, jotka liittyvät osapuolen suorittaman operaation suunnitteluun ja toteutukseen ja operaation tarkoituksena on aiheuttaa tuhoa toisen osapuolen joukoissa, tulkitaan tehtävät suoranaiseksi osallistumiseksi vihollisuuksiin. Samaa logiikkaa voidaan käyttää tukitehtäviä suorittaviin yksityisiin turvallisuusyrityksiin. Mikäli heidän tukitoimintansa suuntautuu tukemaan osapuolen operaatiota, jonka tarkoituksena on tuottaa tuhoa toiselle osapuolelle, voidaan tukitoimi tulkita olevan suoranaisesti vihollisuuksiin osallistumista.²⁹⁹ Toisaalta on myös tehty tulkinta, jonka mukaan suojan tai ruuan tarjoaminen taistelijoille tai toisen osapuolen yleinen kannattaminen eivät ole suoranaista osallistumista. Tämän tulkinnan mukaan eivät yksityiset turvallisuusyritykset, jotka tarjoavat logistiikka- ja tukipalveluita, ole siis suoranaisesti osallistuvia osapuolia.³⁰⁰

Yllä oleviin tulkintoihin kannattaa suhtautua varauksellisesti, koska ne ovat ristiriidassa keskenään. Kansainvälisen oikeuden sääntöjen tulkinnassa saattaa syntyä ristiriitoja ja niiden viimeisen tulkinnan tekee aina kansainvälinen tuomioistuin. Tämä viimeinen tulkinta tehdään kuitenkin vasta siinä tapauksessa, mikäli tapaus päättyy kansainvälisen tuomioistuimen päätettäväksi.

Kansallisen lainsäädännön lisäksi yksityisten työntekijöiden tekemistä rikoksista voidaan käsitellä kansainvälisessä tuomioistuimessa Rooman perussäännön artiklan 5 mukaisista rikoksista.

1. Tuomioistuimen toimivalta rajoittuu vakavimpiin rikoksiin, jotka koskettavat koko kansainvälistä yhteisöä. Tuomioistuin on tämän perussäännön mukaisesti toimivaltainen käsittelemään seuraavia rikoksia:

a) joukkotuhonta;

b) rikokset ihmisyyttä vastaan;

c) sotarikokset;

d) hyökkäysrikos³⁰¹

²⁹⁹ Janaby s. 69.

³⁰⁰ Seiberth s. 110, Janaby s. 61 – 65 ja Chesterman etc. Doswald-Beck s. 128.

³⁰¹ SopS 56/2002

5 artikla

Edellytyksenä on, että rikoksen tekijä on sellaisen valtion kansalainen, mikä on ratifioinut Rooman perussäännön. Mikäli tekijä ei ole ratifioineen valtion kansalainen on tuomioistuimella mahdollisuus asettaa tekijä syytteeseen Rooman perussäännön artiklan 13 mukaisesti.^{302, 303}

Kansainvälisen humanitaarisessa oikeudessa määritellään sotarikoksiksi törkeät rikokset ja ne ovat universaalin tuomiovallan kohteena. Universaalin tuomiovallan nimeen voi valtio käyttää tuomiovaltaa henkilöä kohtaan riippumatta tekijän kansallisuudesta tai paikasta, jossa rikos on suoritettu. Sotarikoksia voivat suorittaa niin asevoimien henkilöstö kuin siviilit, joihin yksityisten turvallisuusyritysten työntekijä useimmiten määritellään. Mikä tahansa valtio voi syyttää tekijää ja hänet voidaan asettaa syytteeseen ja tuomita kansainvälisessä tuomioistuimessa. Vain muutamia tapauksia on syytetty universaaliin tuomiovaltaan vedoten tuomioistuimissa ja yksikään niistä ei ole koskenut yksityisiä turvallisuusyrityksiä.³⁰⁴

Sotarikoksia tutkittaessa nousee esiin kaksi asiaa, jotka voivat olla hankalia osoittaa yksityisten turvallisuusyritysten osalta. Ensimmäinen asia on esimiehen vastuu ja toinen on esimiehen antamat käskyt. Molemmat asiat ovat vahvasti yhteydessä sotilasorganisaation hierarkkiseen komentojärjestelmään.

Yksityisen turvallisuusyritys ei kuitenkaan vastaa sotilasorganisaatiota esimerkiksi sanktiojärjestelmän osalta.³⁰⁵

Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan artikla 43³⁰⁶ asettaa komentajan roolin kahdelle tasolla. Ensimmäisenä joukkojen komentajan on oltava tietoinen kansainvälisen aseelliseen selkkaukseen liittyvästä oikeudesta ja toiseksi kansainvälisen aseelliseen selkkauksen osapuolen komentajan roolista. Selkkauksen osapuolen komentajalla voidaan tarkoittaa valtion johtoa, joka säätelee osapuolen asevoimia koskevaa lainsäädäntöä, ja hänellä on myös rikosoikeudellisen lainsäädännön toimeenpanovalta. Tällä hetkellä ei ole selkeätä tietoa näiden sääntöjen velvoitavuudesta yksityisiä turvallisuus-yrityksiä kohtaan.

---

³⁰² SopS 56/2002

13 artikla

Toimivallan käyttäminen

Tuomioistuin voi käyttää toimivaltaansa 5 artiklassa tarkoitetun rikoksen suhteen tämän perussäännön määräysten mukaisesti, jos:

a) sopimusvaltio saattaa 14 artiklan mukaisesti syyttäjän käsiteltäväksi tilanteen, johon ilmeisesti liittyy yksi tai useampi sellainen rikos;

b) turvallisuusneuvosto, joka toimii Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan VII luvun nojalla, saattaa syyttäjän käsiteltäväksi tilanteen, johon ilmeisesti liittyy yksi tai useampi sellainen rikos; tai

c) syyttäjä on aloittanut sellaisen rikoksen tutkinnan 15 artiklan mukaisesti.

³⁰³ Janaby s. 160.

³⁰⁴ Seiberth s. 115 – 116 ja Chesterman etc. Doswald-Beck s. 134.

³⁰⁵ Chesterman etc. Doswald-Beck s. 135.

³⁰⁶ SopS 82/1980

USA ei ota yksityisiä turvallisuusyrityksiä omien asevoimien johtamisrakenteeseen, vaan yritysten asiat hoidetaan aina toimeksiantajaorganisaation kautta. Asevoimien joukkojen komentajat suorittavat yritysten välisen yhteydenpidon toimeksiantajaorganisaation edustajan välityksellä. Tästäkin syystä on vaikea todistaa, että yritykset kuuluisivat valtion rikosoikeudellisen lainsäädännön alaisuuteen. Jollain valtioilla on oma lainsäädäntö, joka koskee yksityisiä turvallisuusyrityksiä ja se on ekstraterritoriaalinen. Tällaisilla valtioilla kuten USA, joilla on yksityisiä turvallisuusyrityksiä koskeva erillinen lainsäädäntö, eivät yritykset koskaan tule olemaan osa valtion asevoimia.³⁰⁷

Vaikka aluevaltiolla olisi toimiva lainsäädäntö, jolla yksityisten turvallisuusyritysten työntekijöitä voitaisiin syyttää, ei heillä ole lainsäädännöllistä oikeutta syyttää yritysten työntekijöitä.

Yrityksille on useimmiten myönnetty SOFA-sopimuksella³⁰⁸ immuniteetti aluevaltion oikeusjärjestelmässä. Irakissa toimineilla yksityisillä turvallisuusyrityksillä oli tällainen immuniteetti aina vuoteen 2008 asti. Yrityksen työntekijät olivat suojeltuja pidättämiseltä ja vapaudenriistolta eikä heitä voitu syyttää Irakin tuomioistuimissa.

Immuniteetti aluevaltion oikeusjärjestelmässä ei kuitenkaan poista aluevaltion oikeuden kunnioittamisen velvoitetta, vaikka yrityksen työntekijät ovat toimeksiantajavaltion lainsäädännön alaisina. Immuniteetti ei kuitenkaan ole välttämätön, koska aluevaltioiden oikeusjärjestelmä on usein heikko ja toimimaton. Usein aluevaltiot ovat myös haluttomia syyttämään yritysten työntekijöitä poliittisista syistä.³⁰⁹

---

43 artikla

Asevoimat

1. Selkkauksen osapuolen asevoimiin kuuluvat kaikki järjestäytyneet asevoimat, yhtymät ja yksiköt, jotka ovat alaistensa joukkojen toimista kyseessä olevalle osapuolelle vastuussa olevan johdon alaisia, vaikka tätä osapuolta edustaisi hallitus tai viranomainen, jota vastapuoli ei ole tunnustanut. Tällaisten asevoimien on oltava sisäisen kurinpitojärjestelmän alaisia, joka muun muassa velvoittaa noudattamaan aseellisissa selkkauksissa sovellettavan kansainvälisen oikeuden säännöksiä.

2. Selkkauksen osapuolen asevoimiin kuuluvat henkilöt (lukuun ottamatta kolmannen yleissopimuksen 33 artiklassa tarkoitettua lääkintähenkilöstöä ja sotilaspappeja) ovat taistelijoita, mikä tarkoittaa, että heillä on oikeus suoraan osallistua vihollisuuksiin.

3. Milloin selkkauksen osapuoli sisällyttää asevoimiinsa puolisolitaallisen tai aseistetun järjestyksen ylläpitoon tarkoitetun järjestön, sen on ilmoitettava asiasta selkkauksen muille osapuolille.

³⁰⁷ Janaby s. 53.

³⁰⁸ Status of Force Agreement = sopimus aluevaltion ja vieraan valtion välillä, jolla määritellään vieraan valtion toimijoiden asema ja oikeudet aluevaltion alueella.

³⁰⁹ Seiberth s. 114.

Tässä on kuitenkin huomioitava, että SOFA-sopimukset tehdään aina kahden valtion välillä, joten yksityinen turvallisuusyritys ei tee SOFA-sopimuksia. Tämä tarkoittaa, että yksityinen turvallisuusyritys on SOFA-sopimuksen piirissä silloin kun se on sopimuksen osapuolen palkkaamana aluevaltiossa. Yksityisen turvallisuusyrityksen immuniteetti olisi ainoastaan aluevaltion oikeusjärjestelmässä. Koti- ja toimeksiantajavaltion kansallinen oikeus olisi kuitenkin aina voimassa. SOFA-sopimusten immuniteetti voi myös olla rajoitettua ja pääsääntöisesti immuniteetin ulkopuolelle jäävät henkirikokset. Mikäli yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä syyllistyisi henkirikokseen aluevaltion alueella, voitaisiin hänet tuomita aluevaltion kansallisessa oikeusjärjestelmässä.

Sopimuksessa olisi myös tuotava selkeästi esille ne kriteerit, jotka oikeuttavat SOFA-sopimuksen velvoittavuuteen. Pääsääntöisesti vain sopimuksen piirissä olevat yritykset olisivat oikeutettuja. Sopimuksessa olisi tuotava selkeästi esille, onko yrityksen esimerkiksi kuuluttava toimeksiantajavaltion asevoimiin vai miten yritys liitetään osaksi valtion tekemää sopimusta. Tämä problematiikka on sopimusten tekijöiden vastuulla. Huomioitava on kuitenkin, että SOFA-sopimus ei poista kansainvälisen oikeuden velvoittavuutta. Sopimus koskee aluevaltion oikeusjärjestelmää, mutta kansainvälinen humanitaarinen oikeus ja kansainvälinen tapaoikeus ovat kuitenkin aina voimassa riippumatta voimassa olevista SOFA- tai muista sopimuksista.³¹⁰

Mikäli yksityisten turvallisuusyrityksen työntekijä täyttäisi kaikki asetetut palkkasotilaan ehdot, niin seuraukset määräytyisivät myös eri tavalla. Tämä on seurasta oikeudellisten järjestelmien erilaisuudesta. Suurin laillisten seuraamusten välinen ero on Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan ja kahden Mercenary Convention sopimusten välillä. Molemmat Mercenary Convention sopimukset ovat voimassa sekä kansainvälisissä että vailla kansainvälistä luonnetta olevassa aseellisessa selkkauksessa. Geneven sopimusten I lisäpöytäkirja on voimassa vain kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa.³¹¹

Geneven sopimusten I lisäpöytäkirja ei määrittele palkkasotilaana toimimista rikokseksi, josta voidaan asettaa syytteen. Palkkasotilaan kategoriaan asetettu henkilö menettää taistelijan ja sotavangin aseman, jolloin hänet määritellään laittomaksi taistelijaksi. Tällöin hän menettää suojellun asemansa siviilinä ja hänet voidaan laillisesti maalittaa ja tuhota vihollisen joukkojen toimesta. Lisäksi taisteluihin osallistunutta siviiliä vastaan voidaan nostaa syytteet ja hänet voidaan tuomita kansallisessa oikeusjärjestelmässä tai kansainvälisessä tuomioistuimessa.³¹²

³¹⁰ Opetuskeskustelu Kari T. Takamaan kanssa 10.5.2017.

³¹¹ Seiberth s. 65.

³¹² Seiberth s. 65 ja Janaby s. 20.

Molemmat Mercenary Convention sopimukset määrittelevät palkkasotilaana olemisen rikokseksi.³¹³ UN Mercenary Convention on ainoa valtiosopimus, joka käsittelee yksinomaan palkkasotilaita. Sen heikkoutena on kuitenkin valvonta- ja seurantamekanismin puuttuminen.³¹⁴ Sopimukset edellyttävät kansallisen oikeusjärjestelmän toimivuutta palkkasotilaiden käytön estämiseksi ja tuomitsemiseksi. Molemmista sopimuksista on mainittava, että ne ratifioineiden maiden joukossa ei ole yksikään valtio, joista tulee suurin osa turvallisuusyrityksistä.³¹⁵ UN Mercenary Convention sopimukselta kesti 12 vuotta saavuttaa sopimuksen hyväksyntään tarvittavat 22 sopimusvaltiota. Useat länsimaat ovat kritisoineet, että annetun palkkasotilaan määritelmän vaatiman toteennäyttämisen olevan liian vaikeaa, jotta se johtaisi syytteiden nostamiseen. OAU Mercenary Convention sopimuksen tarkoituksena oli estää palkkasotilaiden käyttöä valtioiden perustuslain heikentämiseen, valtionjohdon syrjäyttämiseen ja valtion alueellisen koskemattomuuden loukkauksiin. Tämä tarkoittaisi sitä, että palkkasotilaiden käyttö olisi mahdollista, mikäli ne eivät yrittäisi vallankaappausta tai olisi valtion alueella vastoin valtion tahtoa. Useat tutkijat ovat nostaneetkin tämän tekopyhän seikan yhdeksi niistä syistä, jonka takia sopimuksella ei ole laajaa kansainvälistä hyväksyntää.³¹⁶

Yritysten työntekijöitä voidaan syyttää toimeksiantajavaltion tai kotivaltion tuomioistuimissa, mikäli kansallinen oikeus on ekstraterritoriaalinen.

Ennen Nisour-aukion tuomioita ei yksityisten turvallisuusyritysten työntekijöitä ollut asetettu syytteeseen toimeksiantaja- tai kotivaltiossa. Esimerkkinä toimii hyvin se, että Abu Ghraibin vankilassa työskennelleille yrityksille annettiin immuniteetti valtion valvomina urakoitsijoina. Vaikka valtion kansallinen oikeus formaalisesti olisi validi ulkomailla, ilmaantuu usein ongelmia käytännössä. Tapausten tutkiminen on kallista ja vaikeaa, ja valtiot ovat haluttomia aloittamaan syytteiden nostamisen.³¹⁷

Yhtenä ratkaisuna on esitetty, että toimeksiantaja- tai kotivaltioilla olisi ”liikkuva” tuomioistuin, Tuomioistuin voitaisiin siirtää aluevaltion alueella, ja se suorittaisi tutkinnan, syytteiden nostamisen ja tuomitsemisen aluevaltiossa.³¹⁸

³¹³ UN Mercenary Convention artiklat 2-5 ja Seiberth s. 66.

³¹⁴ Janaby s. 24 ja Chesterman etc. Doswald-Beck s. 123.

³¹⁵ UN Mercenary Convention sopimuksessa on sopimusvaltioita 35 ja sopimuksen on allekirjoittanut 17 valtiota, https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVIII-6&chapter=18&clang=_en, katsottu 3.1.2017.

OAU Mercenary Convention sopimuksessa on sopimusvaltioita 31 ja sopimuksen on allekirjoittanut 14 valtiota, <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/485?OpenDocument>, katsottu 3.1.2017.

³¹⁶ Seiberth s. 66 ja Janaby s. 21.

³¹⁷ Seiberth s. 115 ja Chesterman etc. Doswald-Beck s. 135.

³¹⁸ Chesterman etc. Doswald-Beck s. 135.

Kansainvälinen humanitaarinen oikeus koskee valtioita, niiden asevoimia ja yksilöitä. Kansainvälinen ihmisoikeus suojelee yksilöitä valtioilta, jolloin se ei koske suoranaisesti yksityisiä turvallisuusyrityksiä. Ainoa tapa, jolla yrityksiä voidaan sitouttaa kansainvälisen oikeuden noudattamiseen, on kansallisen lainsäädännön kautta. Yksityisiä turvallisuusyrityksiä sitoo niiden sijainti- tai perustamisvaltion lainsäädäntö tai aluevaltion lainsäädäntö. Vain muutamalla valtiolla on lainsäädäntö, joka säätelee ekstraterritoriaalisesti yritysten toimintaa. Kansallisen lainsäädännön kautta voidaan ohjata yritysten toimintaa lisensoimalla yritykset ja valvomalla yritysten toimintaa, jotta ne toimivat lisenssin mukaisesti. Montreux'n asiakirjan tarkoituksena on määritellä parhaat käytänteet yksityisten turvallisuusyritysten sääntelylle. Yhteisesti sovitun sääntelyn avulla kyetään myös kehittämään kansallista lainsäädäntö rajoittamaan turvallisuusyritysten toimintaa.³¹⁹

5.1.5. Johtopäätökset

Luvussa on tarkasteltu yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijän asemaa yksilönä. Yksilö voidaan kategorisoida kolmella eri tavalla kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa. Yksilö on taistelija, siviili tai palkkasotilas. kansainvälisen aseellisen selkkauksen alueella olevat yksilöt eivät voi olla vailla yllä olevan kategorisoinnin mukaista asemaa

Yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä voi saada taistelijan aseman kansainvälisessä aseellisessä selkkauksessa kolmella eri tavalla. Yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä voidaan liittää osaksi toimeksiantajavaltion asevoimia. Historia tuntee vain yhden selkeän tapauksen, jossa yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijät on liitetty osaksi asevoimia.³²⁰

Valtioiden motiivit palkata yksityinen turvallisuusyritys liittyy useimmiten pyrkimykseen pienentää omien asevoimien vahvuutta ulkoistamalla asevoimien tehtäviä.

Toisaalta motiivina voi olla myös sellaisten tehtävien ulkoistaminen, joiden luonne voi vaikuttaa kyseenalaiselta omien asevoimien suorittamana. Tällöin valtiolle on myös helpompaa toiminnan mahdollisten seurausten tullessa ilmi säilyttää omat kasvonsa kansainvälisessä yhteisössä. Rajoitteina on myös useimpien valtioiden kansallinen lainsäädäntö, joka asettaa esteitä yksityisten turvallisuusyritysten työntekijöiden liittämiseksi osaksi asevoimia. Poikkeuksena voidaan nähdä valtion asevoimiin internoidut asevoimat kuten Ranskassa Muukalaislegioona tai Ison-Britannian Gurkhat.

³¹⁹ Seiberth s. 117.

³²⁰ Sandline yrityksen työntekijät liitettiin osaksi Papua Uuden-Guinean asevoimia 1997.

Toinen mahdollinen tapa saavuttaa taistelijan asema on, että yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä on osa selkkauksen osapuolen miliisi- tai vapaaehtoisjoukkoa. Tämän vaihtoehdon historia juontaa juurensa toisen maailmansodan vastarintaliikkeisiin, joiden asema haluttiin turvata kansainvälisessä oikeudessa. Useimmiten turvallisuusyritykset ovat aluevaltion alueella toimiva kolmannen valtion palkkaamia toimijoita, joten heidän profiloitumisensa aluevaltiota vapauttavaan vapaaehtoisjoukkoon on erittäin epätodennäköistä. Kansainvälisen aseellisen selkkauksen osapuolina on usein hauraita valtioita, joiden yhteiskunta on vielä kehitysmässä. Tällaisten hauraiden aluevaltioiden kyky palkata turvallisuusyrityksiä on varsin kyseenalainen. Tämän vaihtoehdon motiivit kansainvälisessä oikeudessa ovat sidoksissa hyvin vahvasti historiallisiin tapahtumiin. Tällä hetkellä käynnissä olevissa kansainvälisissä aseellisissa selkkauksissa voidaan esimerkkinä ottaa Syyria. Ovatko hallitusta vastustavat kapinalliset tämän kategorian mukaisessa roolissa?

Kolmas mahdollinen tapa saavuttaa taistelijan asema on, että yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä on asevoimia avustava siviili. Tämä vaihtoehto voi tulla kysymykseen yksityisten turvallisuusyritysten osalta. Esimerkiksi tukitoimia tarjoavien yritysten rooli voisi hyvinkin olla juurikin asevoimia avustava siviili. Valtioiden kannalta kysymykseen nousee näiden toimijoiden suojaaminen. Mikäli he ovat asevoimia avustavia siviilejä, ei heillä ole oikeutta suoranaisesti osallistua vihollisuuksiin. Tällöin nousee esille kyseisten toimijoiden suojaaminen ja se kuka sen suorittaa. Valtiolle saattaa olla yksinkertaisempaa ulkoistaa koko palvelu, jolloin heidän vastuunsa tuottaa turvallisuuspalvelut raukeavat. Yhteenvetona taistelijan kategoriaan asettamisesta on, että yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijät saavat hyvin harvoin taistelijan aseman ja tätä kautta kiinniotettaessa sotavangin aseman.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijät ovat useimmiten siviiliin asemassa suorittaessaan tehtäviään. Siviilin asemassa he ovat suojeltuja hyökkäyksiltä ja heillä on oikeus suorittaa itsepuolustusta. Tällöin heillä on kuitenkin vaarana ajautua suoranaisesti vihollisuuksiin osallistuvan siviilin asemaan. Seurauksena on, että he menettävät suojellun asemansa.

Yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijän kategorisointi siviiliksi asettaa työntekijälle haasteita. Suorittaessaan esimerkiksi vartiointitehtävää heillä on oikeus itsepuolustukseen, mikäli hyökkääjää ei luokitella taistelijaksi kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa. Mikäli hyökkääjä on kansainvälisen aseellisen selkkauksen taistelija, luokitellaan yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä suoranaisesti vihollisuuksiin osallistuvaksi siviiliksi. Jälkimmäisessä tapauksessa he ovat erittäin haavoittuvia selkkauksen osapuolien hyökkäyksille ja heidät voidaan asettaa syytteeseen kansainvälisen humanitaarisen oikeuden rikkomuksista.

Useiden eri tutkijoiden toimesta on ehdotettu, että mikäli nykyisten sopimusten ja tulkintojen perusteella yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä ei kykene puolustamaan itseään joutumatta siviilinä suoranaisesti osallistumaan vihollisuuksiin, on hänelle myönnettävä taistelijan asema.³²¹ Ehdotus, että yksityisten turvallisuusyritysten työntekijöille annettaisiin taistelijan asema suoraan, koskisi ainoastaan vain pieneen vähemmistöön palkatuista yrityksistä. Tämä johtuu siitä, että valtiot eivät palkkaa yksityisiä turvallisuusyrityksiä osallistumaan aktiivisesti vihollisuuksiin.

Osa tutkijoista hylkäisi yksityisten turvallisuusyritysten kuuluvan miliisi- tai vapaaehtoisjoukkoihin, koska vastarintaliikkeiden toiminta on enemmän sidottuna valloitetun valtion asevoimien jäseniin. Vastarintaliikkeet taistelevat kuitenkin aina valloitetun alueen takaisin saamiseksi. Kansainvälisessä keskustelussa ei ole nostettu esille kyseistä seikkaa Syyrian tilanteesta puhuttaessa. Kansainvälisessä uutisoinnissa puhutaan kapinallisista, jotka taistelevat Syyrian hallitusta vastaan. Syyria keskustelussa en ole kuullut mainittavan muita nimityksiä kuin kapinalliset. Toisaalta verrattaessa tilannetta esimerkiksi Ranskan tilanteeseen toisessa maailmansodassa, niin suurena erona on, että Ranska oli miehitetty Saksan toimesta. Tällöin vastarintaliike toimi aktiivisesti miehitysvaltiota vastaan. Vastarintaliike ei suorittanut iskuja omaa hallitusta vastaan.

Yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijän rikosoikeudellisesta vastuusta voidaan johtopäätöksenä todeta, että työntekijät ovat useinkin eri oikeusjärjestelmän piirissä suorittaessaan tehtäviään kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa.

Ensisijaisesti työntekijät ovat kansallisen oikeusjärjestelmän tuomiovallan alaisuudessa. Kyse voi olla koti-, alue- tai toimeksiantajavaltion kansallisesta oikeusjärjestelmästä. Oikeusjärjestelmän tuomiovalta perustuu ekstraterritorialisuuteen ja solmittuihin valtiosopimuksiin. Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden törkeiden rikosten rikkominen voidaan käsitellä kansainvälisessä tuomioistuimessa, mikäli rikokset lankeavat Kansainvälisen tuomioistuimen artiklan 5 mukaisiin törkeisiin rikoksiin.

Yksityisten turvallisuusyritysten työntekijöitä on verrattu paljon palkkasotilaisiin. Voimassa olevia valtiosopimuksia tarkasteltaessa voidaan havaita niin väitettä tukevia kuin kumoavia perusteita. Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan artikla 47 määrittelee ensisijaisesti palkkasotilaan kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa.

Tehtäessä erillistarkastelua palkkasotilaiden ja yksityisten turvallisuusyritysten työntekijöiden kategorisoinnista, voidaan havaita niin yhteneviä kuin erottelevia perusteita. Yhteneväisyyden

---

³²¹ Chesterman etc. Doswald-Beck s. 129 ja Seiberth s. 112.

perusteluna ovat esitetty esimerkiksi henkilökohtaisen hyödyn tavoittelu ja yritysten toimien negatiiviset vaikutukset aluevaltion yhteiskunnan horjuttamiseen. Yrityksien voidaan nähdä olevan suoraan tai välillisesti vaikuttavia elementtejä vieraan valtion hallinnon kaatamiseen. Esimerkiksi Kolumbiassa yritykset ovat tarjonneet palveluita rikollisorganisaatioille, jolloin yritys vaikuttaa välillisesti vallitsevan hallinnon kaatamiseen. Yksityiset turvallisuusyritykset ovat saavuttaneet hauraan aluevaltion oikeusjärjestelmässä immuniteetin, jonka seurauksena työntekijöitä ei ole tuomittu suorittamistaan rikoksista aluevaltion tuomioistuimissa. Tämä seikka on myös horjuttanut hauraan aluevaltion asemaa oikeusvaltiona. Yritysten vahva läsnäolo horjuttaa myös aluevaltion asemaa voimankäytön monopolisoinnissa, koska yrityksiä käytetään valtioille kuuluvien tehtävien toteuttamiseen.³²²

Yksityisten turvallisuusyritysten ja palkkasotilaiden erottelevina perusteina on esitetty johtosuhteita ja yritysten palveluiden luonnetta. Yksityiset turvallisuusyritykset eroavat palkkasotilaista ensinnäkin sen perusteella, kuka toimii heidän toimeksiantajinaan. Turvallisuusyritysten toimeksiantajina on pääsääntöisesti valtioita, kun taas palkkasotilaiden pääasiallisina toimeksiantajina ovat aseistetut ryhmät. Näiden aseistettujen ryhmien motiivina on pääsääntöisesti vallitsevan hallinnon kaataminen. Turvallisuusyritysten työntekijät eivät myöskään toimi itsenäisesti, vaan osana yritystä. Yritys on hierakkinen organisaatio ja toteuttaa omia tehtäviään toimeksiantajan kanssa tehdyn sopimuksen ehtojen mukaisesti.³²³ Yritykset toimivat myös useimmiten kotivaltion hyväksynnän alaisuudessa, jolloin kotivaltiolla on ainakin jonkinlainen valvonta ja hallinta yrityksestä. Tällöin voidaan olettaa, että kotivaltiolla on yrityksiä varten toimintaa rajoittavat säännöt ja valvontamekanismi.³²⁴

Yksityisten turvallisuusyritysten tarjoamat palvelut ovat myös erilaiset kuin palkkasotilailla. Yritykset tarjoavat turvallisuuteen, vartiointiin ja kuulusteluun liittyviä palveluita, joilla pyritään yhteiskuntaa rakentavaan eikä hajottavaan vaikutukseen. Tällöin yrityksen työntekijät eivät ole vieraan valtion alueella horjuttamassa vallitsevaa hallintoa.³²⁵ Samalla on myös hankalaa vallitsevien sopimusten mukaisesti kategorisoida yksilöitä palkkasotilaan asemaan. Tämä on seurasta sopimusten artiklojen kumulatiivisuudesta. Useasta ehdosta vain yhden ei tarvitse olla voimassa, niin määrittely raukeaa.³²⁶

Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ongelmana on myös seikka, että Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan ja UN Mercenary Convention -sopimuksen tulkitaan koskemaan ainoas-

³²² Janaby s. 35-36.

³²³ Singer s. 532 ja Janaby s. 40.

³²⁴ Janaby s. 40.

³²⁵ Janaby s. 40 – 41.

³²⁶ Janaby s. 41.

taan yksilöä. Sopimukset eivät määrittele laillista entiteettiä omissa artikloissaan. Seurauksena on, että kyseisiä sopimuksia ei voida soveltaa yrityksiin. Tästä voidaan tehdä johtopäätös, että yksityisiä turvallisuusyrityksiä ei voi määritellä samoilla perusteilla kuin yksilöitä.³²⁷

Kuriositeettina on mainittava, että Montreux'n asiakirja ei mainitse palkkasotilaita koko asiakirjassa. Ainoa palkkasotilastoimintaan liittyvä asia on valtiolle annettu ohjeistus, jossa niiden tulee ottaa huomioon, mitä tehtäviä voidaan antaa yksityisille turvallisuusyrityksille. Kyseessä ovat tehtävät, jossa olisi todennäköistä joutua aktiivisesti osallistumaan vihollisuuksiin.³²⁸ Tällaisten tehtävien ulkoistamista pidetään kyseenalaisena.³²⁹

Esitettyjen yhtäläisyyksien perusteella voidaan yritysten työntekijöitä määritellä palkkasotilaiksi kansainvälisessä oikeudessa, mutta vaatimuksena olisi, että kaikki ehdot tulisivat olla täytettyinä samanaikaisesti. Tämän johdosta yksityisten turvallisuusyritysten työntekijöitä ei useimmiten voida määritellä palkkasotilaiksi. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että riippumatta palkkasotilaiden ja yksityisten turvallisuusyritysten työntekijöiden välisestä näennäisistä yhtäläisyyksistä, ei yksityisten turvallisuusyritysten työntekijöitä voida useimmissa tapauksissa rinnastaa palkkasotilaisiin.³³⁰

Yhteenvetona voidaan todeta, että yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä luokitellaan pääsääntöisesti siviiliksi kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa. Tämä asettaa haasteita heidän suorittamiensa tehtävien toteuttamiseen. Siviilinä he eivät saa suoranaisesti osallistua vihollisuuksiin, mutta heillä on kuitenkin oikeus itsepuolustukseen tiettyjen ehtojen täytyessä. Siviilinä he eivät myöskään ole aktiivisen maalittamisen ja hyökkäysten kohteena. Tämä antaa vain nimellisen suojan nykyisissä kansainvälisissä aseellisissa selkkauksissa, joissa iskuja suoritetaan surutta paikallisia siviilejä kohtaan. Taistelijan aseman saavuttaminen on

³²⁷ Janaby s. 43.

³²⁸ Montreux'n asiakirja Toinen osa:

1. Määritetään, mitä palveluja voidaan ja mitä ei voida ulkoistaa yksityisille turvallisuus- ja puolustusalan yrityksille. Määrittäessään, mitä palveluja ei voida ulkoistaa, toimeksiantajavaltiot ottavat huomioon muun muassa sen, voiko jokin tietty palvelun tuottaminen johtaa siihen, että yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstö suoranaisesti osallistuu vihollisuuksiin.

24. Määritetään, mitä palveluja yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset ja niiden henkilöstö saavat ja eivät saa tuottaa aluevaltioiden alueella. Määrittäessään, mitä palveluja alueella ei saada tuottaa, aluevaltiot ottavat huomioon muun muassa sen, voiko jokin tietyn palvelun tuottaminen johtaa siihen, että yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstö suoranaisesti osallistuu vihollisuuksiin.

53. Määritetään, mitä yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten tarjoamia palveluja voidaan tai ei voida viedä

ulkomaille. Määrittäessään, mitä palveluja ei voida viedä ulkomaille, kotivaltiot ottavat huomioon muun muassa sen, voiko tietty palvelu johtaa siihen, että turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstö suoranaisesti osallistuu vihollisuuksiin.

³²⁹ Seiberth s. 154

³³⁰ Janaby s. 39 ja Seiberth s. 65.

hankalaa, ja palkkasotilaaksi määrittelemisen vaatii artiklan 47 kaikkien kohtien täyttymistä. Tällöin ainoana vaihtoehtona voidaan nähdä työntekijän asema siviilinä.

5.2. Komentajan vastuu kansainvälisessä oikeudessa

Periaate komentajan vastuusta omien joukkojen teoista ei ole uusi. Jo Sun Tzu kirjoitti komentajan vastuusta joukkojen paetessa, tottelemattomuudessa, romahtamisessa, häviössä, disorganisaatiossa ja sekasortoisesta perääntymisestä.³³¹ Joukon komentajan vastuukysymykset nousivat selkeämmin esille toisen maailmansodan jälkeisissä sotarikostuomioistumissa. Moderni yksilöllinen rikosoikeudellinen vastuu on sisällytetty kansainväliseen tapaoikeuteen, jolloin se velvoittaa valtioita kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa. Komentajan vastuun velvoittavuus voidaan tulkita niin kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ensisijaisista kuin toissijaisista lähteistä. Komentajan vastuun periaate on myös esiteltyä useiden valtioiden armeijoiden ohjesäännöissä.³³²

Yksityisiä turvallisuusyrityksiä johtavat/komentavat henkilöt saattavat joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen yritysten työntekijöiden suorittamista kansainvälisen humanitaarisen oikeuden rikkomuksista.³³³ Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden rikkomukset määritellään Geneven sopimuksissa, jonka artikloissa määritellään törkeät rikokset.³³⁴

Komentajaa voidaan syyttää siis sotarikoksista, mikäli rikos kuuluu määriteltyihin törkeisiin rikoksiin ja rikos on tehty kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa. Muut rikokset kuin yllä kuvatut kuuluvat kansallisen rikosoikeuden piiriin. Tämä tulee huomioida aina tapausta tarkasteltaessa.

Kansainvälisen oikeuden lähteet eivät rajoita komentajuutta ainoastaan sotilasorganisaation. Komentaja voi olla myös siviili. Ratkaiseva tekijä on komentajuuden rooli. Siviilin on täytyntä toimia sotilaskomentajana, jotta hänet voidaan asettaa vastuuseen omasta toiminnastaan.

Yksityisissä turvallisuusyrityksissä ei ole sotilasorganisaation mukaista hierarkkista komento- ketjua. Tämän vuoksi on kansainvälisen oikeuden näkökulmasta haasteellista löytää se henkilö, joka itse asiassa on toiminut joukon johtajana tai antanut tekoon johtaneet käskyt. Tällaiset tapaukset on käsiteltävä tapauskohtaisesti ja järjestelmää tulee testata.³³⁵

³³¹ Sun Tzu: Art of War. Translated from the Chinese by Lionel Giles (1910). Allendale Online Publishing. 2000. s. 42.

³³² Neilson Kate. Ending Impunity: Bringing Superiors of Private Military and Security Company Personnel to Justice. New Zealand Yearbook of International Law. Vol 9. 2011. s. 122.

³³³ Chesterman etc. Doswald-Beck s. 135.

³³⁴ SopS 8/1955 G I artikla 50, G II artikla 51, G III artikla 130, G III artikla 147.

³³⁵ Chesterman etc. Doswald-Beck s. 135.

Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden lähteissä komentajan vastuusta annetaan ohjeistusta Geneven sopimuksissa ja Rooman perussäännössä. Kaikki neljä Geneven sopimusta antavat ohjauksen komentajan vastuusta seuraavasti:

*Rangaistusseuraamukset. I. Yleistä. Korkeat sopimuspuolet sitoutuvat ryhtymään kaikkiin tarpeellisiin lainsäädäntötoimiin teon luonnetta vastaavien rangaistusseuraamusten säätämiseksi henkilöille, jotka tekevät tai käskvät toisen tekemään jonkin sellaisen törkeän rikoksen tätä sopimusta vastaan kuin seuraavassa artiklassa määritellään.*³³⁶

Geneven sopimusten I lisäpöytäkirja asettaa myös vaatimuksia komentajan vastuusta omalta osaltaan seuraavasti:

87 artikla. Päällystön velvollisuudet

*2. Rikkomusten ehkäisemiseksi ja lopettamiseksi korkeiden sopimuspuolten ja selkkauksen osapuolten on velvoitettava kunkin päällystöön kuuluvan henkilön vastuutasonsa mukaisesti varmistamaan, että hänen alaisensa asevoimien jäsenet ovat tietoisia yleissopimuksista ja tästä pöytäkirjasta johtuvista velvollisuuksistaan.*³³⁷

Osa tutkijoista on päätenyt siihen lopputulokseen, että komentaja on moraalisesti aina syyllisin tapahtuneeseen rikokseen. Komentaja tai esimies on omilla käskyillään asettanut rajat hyväksyttävien toimintatapamallien osalta omille alaisilleen.

Komentajan oltava sellaisessa asemassa, että hänellä olisi ollut mahdollisuus estää, ehkäistä tai raportoida rikos. Komentaja voidaan asettaa vastuuseen teosta, mikäli komentaja ei ole kyennyt mahdollisuuksistaan huolimatta estämään, ehkäisemään tai raportoimaan rikosta. Toisen maailmansodan jälkeisten sotarikostuomioistuinten tuomioiden vaikutukset näkyvät Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjassa. Toisen maailmansodan jälkeisissä oikeudenkäynneissä komentajan vastuuta käsiteltiin erittäin ankarasti. Saksalaiset korkea-arvoiset upseerit saivat tuomioita, joiden perusteena olivat toimivat viestiyhteydet. Toimivien viestiyhteyksien nähtiin olevan riittävät perusteet, että upseereiden olisi pitänyt olla tietoisia tapahtuvista rikoksista. Tokion oikeudenkäynnissä Japanin ulkoministeri tuomittiin kuolemaan, koska hän ainoastaan kehotti sotaministeriä ryhtymään toimenpiteisiin Nankingin tapausten selvittämiseksi. Oikeus totesi, että ulkoministerin olisi pitänyt esittää vaatimus Japanin koko hallitukselle.³³⁸

³³⁶ G I artikla 49, G II artikla 50, G III artikla 129 ja G IV artikla 146.

³³⁷ SopS 82/1980 Geneven yleissopimusten lisäpöytäkirja kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta (I pöytäkirja). artikla 87.

³³⁸ Neilson. s. 129-132.

Tällaiset päätökset ovat myös olleet vaikuttamassa Geneven sopimusten lisäpöytäkirjojen artikloihin. Tämä voidaan nähdä Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan artiklan 86 kohdassa 2, joka vahvistaa entisestään komentajan vastuuta.

86 artikla. Laiminlyönnit

2. Se seikka, että alainen on rikkonut yleissopimuksia tai tätä pöytäkirjaa vastaan, ei vapauta hänen esimiehiään tapauksesta riippuen joko rikosoikeudellisesta tai kurinpidollisesta vastuusta tai rangaistuksesta, jos he tiesivät tai heidän olisi saamiensa tietojen perusteella pitänyt vallitsevissa olosuhteissa voida päätellä, että alainen teki tai aikoi tehdä sellaisen rikkomuksen, eivätkä ryhtyneet kaikkiin vallassaan oleviin toimenpiteisiin rikkomuksen ehkäisemiseksi tai estämiseksi.

Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden rikkomukset käsitellään Kansainvälisessä tuomioistuimessa tai ne voidaan myös käsitellä ad hoc - sotarikostuomioistuimissa. Kansainvälisen tuomioistuimen toimivalta on käsketty Rooman perussäännössä³³⁹, jonka Suomi on myös ratifioinut.

Käytän komentajan vastuuta tarkasteltaessa Rooman perussäännön antamia perusteita sekä Ruandan ja Jugoslavian sotarikostuomioistuimien päätöksiä. Tarkastelu sisältää toki myös Geneven sopimusten ohjauksen sekä Montreux'n asiakirjan tukevaa ohjausta.

Rooman perussääntö käsittelee komentajan vastuuta artiklassa 28, joka antaa ohjauksen niin sotilasorganisaation komentajan velvollisuuksista kuin muiden kuin sotilaskomentajien vastuusta.

28 artikla. Päälliköiden ja muiden esimiesten vastuu

Sen lisäksi, mitä muualla tässä perussäännössä määrätään rikosoikeudellisen vastuun perusteista, tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvien rikosten suhteen:

a) Sotilaspäällikkö tai tosiasiallisesti toimiva henkilö on vastuussa tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvista rikoksista, joihin tosiasiallisesti hänen komennossaan ja valvonnassaan tai määräysvallassaan ja valvonnassaan ovat joukot ovat syyllistyneet sen seurauksena, että tämä sotilaspäällikkö tai henkilö ei ole asianmukaisesti valvonut joukkojen toimintaa, jos:

i) tämä sotilaspäällikkö tai henkilö joko tiesi tai sen hetken olosuhteet huomioon ottaen hänen olisi pitänyt tietää, että joukot olivat tekemässä tai aikoivat tehdä kyseiset rikokset; eikä

ii) tämä sotilaspäällikkö tai henkilö ryhtynyt kaikkiin käytettävissään oleviin tarpeellisiin ja kohtuullisiin toimenpiteisiin ehkäistäkseen tai estääkseen rikosten täytymisen tai saattaakseen asian toimivaltaisten viranomaisten käsiteltäväksi tutkintaa ja syytteen nostamista varten.

³³⁹ SopS 56/2002. Tasavallan presidentin asetus Kansainvälisen tuomioistuimen Rooman perussäännön voimaansaattamisesta sekä perussäännön lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja perussäännön soveltamisesta annetun lain voimaantulosta.

b) Muiden kuin (a) kohdan mukaisten esimiehen ja alaisten välisten suhteiden osalta esimies on vastuussa tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvista rikoksista, joihin hänen tosiasiallisessa määräysvallassaan ja valvonnassaan olevat alaiset ovat syyllistyneet sen seurauksena, että hän ei ole valvonut alaistensa toimintaa asianmukaisesti, jos:

i) esimies joko tiesi tai tietoisesti ei kiinnittänyt huomiota tietoihin, jotka selvästi osoittivat, että hänen alaisensa olivat tekemässä tai aikoivat tehdä kyseisiä rikoksia;

ii) kyseiset rikokset liittyivät toimintaan, joka kuului esimiehen tosiasialliseen vastuuseen ja valvontaan; eikä

iii) esimies ryhtynyt kaikkiin käytettävissään oleviin tarpeellisiin ja kohtuullisiin toimenpiteisiin ehkäistäkseen tai estääkseen rikosten täyttymisen tai saattaakseen asian toimivaltaisten viranomaisten käsiteltäväksi tutkintaa ja syytteen nostamista varten.³⁴⁰

Tämä artikla antaa hyvin selkeät perusteet komentajan tai esimiehen vastuusta. Nämä eivät ole ristiriidassa Geneven sopimusten kanssa, vaan ovat enemmänkin niitä tukevia säännöksiä. Tämä voidaan hyvin havaita Rooman perussäännön artiklan 25 kohdassa 3 b), jossa käsitellään henkilökohtaista rikosoikeudellista vastuuta: ” 3. Tämän perussäännön mukaisesti henkilö on vastuussa tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvasta rikoksesta ja hänelle voidaan määrätä siitä rangaistus, jos kyseinen henkilö: b) käskää, kehottaa tai suostuttelee tekemään sellaisen rikoksen, ja rikos tosiasiassa täytetään tai sitä yritetään;”. Tämä artikla on selkeästi linjassa Geneven sopimusten artiklojen kanssa.

Rooman perussääntöön on kuitenkin sisällytetty komentajan vastuuta tiukentavia sääntöjä artiklan 25 kohdassa 3 c), jossa komentaja voidaan asettaa vastuuseen, mikäli:” c) rikoksen täytäntöönpanon helpottamiseksi auttaa tai avustaa sellaisen rikoksen tekemisessä tai rikoksen yrityksessä, mukaan luettuna keinojen tarjoaminen rikoksen tekemiseen;”. Tämä tarkoittaa, että komentajan ei tarvitse suoranaisesti käskää alaisia suorittamaan rikosta. Kohdan 3 c) mukaan, mikäli komentaja on tarjonnut keinoja rikoksen suorittamiseen, niin hänen katsotaan olevan vastuussa alaistensa suorittamista rikoksista. On kuitenkin otettava huomioon, että komentajaa ei kuitenkaan syytetä itse rikoksesta, vaan häntä syytetään valvonnan ja kontrollin puuttumisesta.³⁴¹

³⁴⁰ SopS 56/2002.Artikla 28.

³⁴¹ Neilson s. 125.

Sotilasorganisaatiolla ja siviiliorganisaatiolla on perinteisesti suuriakin eroja siinä, miten komentaja kykenee valvomaan ja kontrolloimaan omia alaisiaan. Sotilasorganisaatiossa komentajalla on käytössään resurssit kouluttaa, valvoa ja rangaista omia alaisiaan heidän toiminnastaan. Sotilasorganisaatiossa on myös esimies–alainen-suhde selkeämpi ja seuraamusjärjestelmä on jo olemassa. Siviiliorganisaatiossa ei ole toimivaa seuraamusjärjestelmää ja esimies–alainen-suhde ei ole niin vaativa kuin sotilasorganisaatiossa. Siviiliesimiehen vastuu alaistensa tekemisistä on näin ollen hankalampi hahmottaa. Peruseriaate on kuitenkin organisaation luonteesta riippumatta sama. Esimiehen on tiedettävä, mikä on sallittua ja mikä on kiellettyä. Alaisten on myös tiedettävä nämä seikat, ja alaisten on turvauduttava esimieheen kiellettyjen ja sallittujen asioiden tiedottamisessa.³⁴²

Kuten on jo aikaisemmin todettu, komentaja on kuitenkin tilanteesta riippumatta moraalisesti aina syyllinen.

Komentajan vastuuta on käsitelty myös Ruandan ja Jugoslavian sotarikostuomioistuimissa. Sotarikostuomioistuinten ratkaisuista on muodostunut ennakkopäätöksiä myös komentajan vastuun osalta. Molemmissa sotarikostuomioistuinratkaisuissa on käsitelty komentajan vastuuta.³⁴³ Jugoslavia sotarikostuomioistuin määritteli kolme asiaa, joiden perusteella komentaja tai esimies voidaan asettaa vastuuseen alaistensa teoista.

1. Olemassa oleva esimies – alainen-suhde
2. Esimies tiesi tai hänellä oli velvollisuus tietää (reason to know), että rikollinen toiminta on aikeissa tapahtua tai se on jo tapahtunut
3. Esimies ei onnistunut tekemään tarvittavia tai riittäviä toimenpiteitä rikoksen ehkäisemiseksi tai syyllisten rankaisemiseksi.³⁴⁴

---

³⁴² Neilson. s. 126.

³⁴³ *Article 7, Individual criminal responsibility*

3. The fact that ... present Statute was committed by a subordinate does not relieve his superior of criminal responsibility if he knew or had reason to know that the subordinate was about to commit such acts or had done so and the superior failed to take the necessary and reasonable measures to prevent such acts or to punish the perpetrators thereof. International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991. (ICTY)

Article 6: Individual Criminal Responsibility

3. The fact that ... of the present Statute was committed by a subordinate does not relieve his or her superior of criminal responsibility if he or she knew or had reason to know that the subordinate was about to commit such acts or had done so and the superior failed to take the necessary and reasonable measures to prevent such acts or to punish the perpetrators thereof. Statute of the International Criminal Tribunal for Rwanda 2007.

³⁴⁴ International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991. Judgement. 16 November 1998. (ICTY). Kohta 346.

Näitä kolmea kriteeriä on käytetty perusteina niin Jugoslavian kuin Ruandankin sotarikostuomioistuimissa. Molemmissa tuomioistuimissa näitä kriteerejä käytettiin niin sotilasorganisaation kuin siviilihenkilöidenkin oikeudenkäynneissä.³⁴⁵

Jugoslavian sotarikostuomioistuimen päätöksessä todettiin, että esimiehen vastuu ulottuu myös poliittisiin johtajiin ja siviileihin, joilla on valtion viranomaisen virasta muodostuva vastuu.³⁴⁶

Erona sotilasorganisaation ja siviiliorganisaation välille on nostettu sotilasorganisaation korkeammat kurin, tottelevaisuuden, lojaalisuuden ja vastuun tasot. Sotilasorganisaatiossa komentajalla on selkeämpi kurinpidollinen asema ja kontrolli omista alaisistaan. Siviiliorganisaatiossa on vaikeampi saavuttaa samanlaista asemaa, jossa esimiehellä olisi selkeästi kurinpidollinen asema omia alaisiaan kohtaan. Sotilaskomentajalle asetettu ”...*olisi pitänyt tietää...*” -klausuuli tulisi ulottaa koskemaan myös siviiliorganisaation esimiestä. Toisaalta on myös huomioitava, että siviiliesimiehellä ei ole selkeätä kontrolloivaa suhdetta omiin alaisiinsa ja varsinkaan heidän saamaansa koulutusta kohtaan. Esimerkiksi omien alaisten saaman koulutuksen kontrollointi voi olla vaikeampi saavuttaa siviiliorganisaatiossa.³⁴⁷

Yksityisiä turvallisuusyrityksissä keskusteltaessa on huomioitava, että kyse on epävirallisesta organisaatiosta. Yritys tuottaa palveluja tietyllä osastolla toimeksiantajavaltion laskuun aluevaltion alueella. Yksityisen turvallisuusyrityksen osalta esimiehen vastuu muodostuu selkeän komentoketjun olemassa olosta epävirallisessa organisaatiossa. Toisaalta on otettava huomioon, että mikäli kyetään osoittamaan selkeä esimies – alainen-suhde, niin organisaation hajanaisuudella ei pitäisi olla merkitystä.³⁴⁸

Montreux´n asiakirja ottaa kantaan johdon vastuuseen kohdassa 27.

Johdon vastuu

27. Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten työntekijöiden päälliköt ja muut esimiehet, kuten

a) valtion virkamiehet, riippumatta siitä, ovatko he sotilas- vai siviilijohtajia, ja

---

³⁴⁵ Neilson. s. 133.

³⁴⁶ ICTY. Kohta 356.

³⁴⁷ Neilson. s. 142.

³⁴⁸ Neilson. s. 143.

*b) yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten johtajat tai päälliköt saattavat olla vastuussa todellisen päätösvaltansa ja valvontansa alaisen yksityisen turvallisuus- ja puolustusalan yrityksen henkilöstön tekemistä kansainvälisen oikeuden vastaisista rikoksista, jos he eivät valvo henkilöstöä tehokkaasti kansainvälisen oikeuden sääntöjen mukaisesti. Johdon vastuu ei perustu yksinomaan sopimukseen.*³⁴⁹

Yksityisiä turvallisuusyrityksiä ja komentajan/esimiehen vastuuta tarkasteltaessa on huomioitava, että valtion virkamiehet, niin sotilas kuin siviili, ja yksityisten turvallisuusyritysten esimiehet kiinnittävät enemmän huomiota yksityisten turvallisuusyritysten henkilökunnan toimintaan ja koulutukseen.

Esimiesten tai komentajien henkilökohtainen rikosoikeudellinen vastuu kannustaa toimivaan raportointijärjestelmään, kunnioittavaan asenteeseen kansainvälistä oikeutta kohtaan ja koulutusjärjestelmään, jolla varmistutaan alaisten kansainvälisen humanitaarisen oikeuden osaamisesta operaatioissa.

Rooman peruskirjan artiklojen perusteella kyetään yksityisten turvallisuusyritysten esimiehet saattamaan komentajan vastuuseen seuraavien kriteerien täytyessä:

1. Mikäli yksityinen yritys on palkattu valtion toimesta, niin kyseisen valtion alueella oleva sotilaskomentaja voidaan asettaa vastuuseen artiklan 28 (a) mukaisesti
2. Mikäli yksityinen yritys on palkattu valtion toimesta, niin kyseisen valtion alueella oleva valtion virkamies voidaan asettaa vastuuseen artiklan 28 (b) mukaisesti
3. Yksityisen turvallisuusyrityksen esimies voidaan asettaa syytteeseen ”tosiasiassa sotilaspäällikkönä toimivana henkilönä” artiklan 28 (a) mukaisesti
4. Yksityisen turvallisuusyrityksen esimies voidaan asettaa syytteeseen siviili esimiehenä artiklan 28 (b) mukaisesti

---

³⁴⁹ Montreux'n asiakirja. Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten toimintaan liittyvistä valtioiden kansainvälisoikeudellisista velvoitteista ja hyvistä käytännöistä aseellisen selkkauksen aikana. Punaisen Ristin kansainvälinen komitea (ICRC), Montreaux 17.9.2008. s.17.

Näissä kaikissa tapauksissa on kyettävä osoittamaan selkeä esimies – alainen-suhde, jonka perusteella komentajalla on ollut de facto komentosuhte alaiseen. Tapauskohtaisesti on myös mahdollista asettaa syytteeseen useita komentajia yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijän suorittamasta rikoksesta. Mikäli selkeä esimies–alainen-suhde on havaittavissa, voidaan esimerkiksi niin suoranainen esimies kuin toimeksiantajavaltion viranomainen asettaa syytteeseen.³⁵⁰

Sotilaskomentajan voidaan katsoa olevan vastuussa yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijöiden suorittamista rikoksista neljässä eri tapauksessa.

1. Yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä suoritti rikoksen armeijan valvoman vankilan tiloissa
2. Yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä suoritti rikoksen armeijan tukikohdan tai valtion viraston tiloissa
3. Yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä oli liitetty osaksi armeijan osastoa
4. Yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä suorittaa tehtävää miehitettyllä alueella. (*a specific duty exists under international law by virtue of status of territory*)³⁵¹

Komentajan vastuussa on otettava huomioon selkeä esimies–alainen-suhde ja esimiehen kyky aktiivisesti valvoa alaisen toimintaa. Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan artikla 87 velvoittaa komentajaa ehkäisemään ja tarvittaessa lopettamaan ” ... *muiden johdossaan olevien henkilöiden ...* ” rikkomukset voimassa olevia sopimuksia vastaan. Tämä sisällyttää myös sotilaskomentajan alaisuudessa olevien yksityisten turvallisuusyritysten työntekijöiden tekemät rikkomukset.³⁵²

Montreux´n asiakirja on asettanut vaatimuksia toimeksiantajavaltioille, joiden velvoitteet kohdistuvat erityisesti siviiliesimiehiä kohtaan. Montreux´n asiakirja velvoittaa toimeksiantajavaltioita seuraavalla tavalla:

3. Toimeksiantajavaltioiden on toimivaltansa rajoissa varmistettava, että yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset, joilta ne hankkivat palveluita, noudattavat kansainvälistä humanitaarista oikeutta, ja etenkin niiden on

a) varmistettava, että niiden käyttämät yksityiset turvallisuus- ja puolustusalan yritykset ja näiden henkilöstö ovat tietoisia velvoitteistaan ja että yrityksillä ja näiden henkilöstöllä on tarvittava koulutus;

³⁵⁰ Neilson. s. 147.

³⁵¹ Neilson s. 150.

³⁵² Neilson. s. 150–151.

b) pidätyttävä kannustamasta tai avustamasta yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten henkilöstöä kansainvälisen humanitaarisen oikeuden loukkauksissa ja ryhdyttävä asianmukaisiin toimiin loukkausten estämiseksi;

c) ryhdyttävä toimiin estääkseen yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten henkilöstöä rikkomasta kansainvälistä humanitaarista oikeutta ja käytettävä tähän asianmukaisia keinoja, kuten sotilasohjesääntöjä, hallinnollisia määräyksiä tai muita sääntelytoimenpiteitä ja tarpeen mukaan hallinnollisia, kurinpidollisia tai oikeudellisia seuraamuksia.³⁵³

Siviiliesimiehen on huomioitava kyseiset toimeksiantajavaltiolle asetetut ehdot tai hänet voidaan asettaa esimiehen vastuuseen Rooman peruskirjan artiklan 28 kohdan (b) mukaisesti. Kyseisen kohdan mukaisesti siviiliesimies voidaan asettaa syytteeseen vain, mikäli yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä on suorittanut rikoksen toteuttaessaan esimiehen valvonnassa olevaa tehtävää. Mikäli yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä on suorittanut rikoksen muuna aikana kuin suorittaessaan esimiehen valvomaa tehtävää, ei esimiestä voida tuomita esimiehen vastuusta. Toimeksiantajavaltion tai sen kansalaisen syyttämisesä on kuitenkin huomioitava, että rikoksen on täytynyt tapahtua esimiehen valvonnan puutteesta. Tulee huomioida, että ”... *sopimussuhteen muodostaminen ei itsessään synnytä toimeksiantajavaltiolle vastuuta, ...*”,³⁵⁴ kuten Montreux´n asiakirjassa todetaan.³⁵⁵

Yksityisen turvallisuusyrityksen esimiesasemassa oleva henkilö voidaan asettaa komentajan vastuuseen kahdessa eri roolissa. Komentajan vastuuseen voidaan kaikkein ilmeisimmin asettaa palvelun tuottavan osaston esimies aluevaltion alueella tai esimies, joka on kotivaltiossa. Yksityisen turvallisuusyrityksen organisaatio ja sen johtamismalli vaikuttavat komentajan vastuukysymyksessä. Mikäli voidaan selkeästi osoittaa, että yrityksen työntekijöiden organisaatiossa on piirteitä sotilasorganisaation hierarkkisesta järjestelmästä, voidaan esimies asettaa komentajan vastuuseen Rooman peruskirjan artiklan 28 (a) mukaisesti. Yksityisen turvallisuusyrityksen tarjoamien palveluiden luonne vaikuttaa myös komentajan vastuukysymyksessä. Artiklan 28 kohdan (a) perusteella voidaan esimies asettaa komentajan vastuuseen, mikäli palvelun luonne on selkeästi taisteluihin osallistuva tai sillä on valtion viranomaisen tehtäviin viittaava luonne kuten lainvalvonnan viranomainen.³⁵⁶

³⁵³ Montreux´n asiakirja. Luku A kohta 3.

³⁵⁴ Montreux´n asiakirja. Luku A kohta 7.

³⁵⁵ Neilson. s 153.

³⁵⁶ Neilson. s. 154.

Mikäli yksityinen turvallisuusyrittäjä ei ole organisoitu sotilasorganisaation hierarkkisuuden mukaisesti eikä komentajalla voida nähdä olevan suoranaista käskyvaltaa alaisiinsa tai suoritettu palvelu ei täytä valtion viranomaisen toimintaa, voidaan esimies silti asettaa komentajan vastuuseen artiklan 28 kohdan (b) mukaisesti. Tällaisessa tapauksessa on kriittistä todistaa esimiehen aktiivisen toiminnan valvonnan velvoite. Aktiivisen toiminnan valvonnan velvoite tarkoittaa sitä, että esimiehellä on mahdollisuus valvoa alaisten toimintaa ja vaikuttaa heidän tekemisiinsä käskyillä. Mikäli esimiehellä ei ole todettu aktiivista toiminnan valvonnan velvoitetta, voidaan esimiehen syyllisyys tekoon johtaa mahdollisesti yhteisen rikoshankkeen periaatteen (joint criminal enterprise)³⁵⁷ mukaisesti.³⁵⁸

Yksityisen turvallisuusyrityksen johto voidaan asettaa esimiehen vastuuseen, mikäli pystytään osoittamaan johdon kyky aktiiviseen toiminnan valvontaan. Tämä voidaan mahdollisesti osoittaa sillä, että yrityksen johdolla on kyky palkata ja erottaa työntekijöitä. Tutkijoiden mukaan tällainen lainmukainen työsuhteen kautta tuleva kontrolli ei ole kuitenkaan riittävä peruste tehokkaan valvonnan saavuttamiseksi. Esimiehen vastuuseen asettamiseksi tulisi yrityksen johdolla olla tosiasiallinen kontrolli kentällä työskentelevään työntekijään. Yrityksen johdon vastuu muodostuu ennemmin sen kyvystä luoda tehokas koulutusjärjestelmä työntekijöille tai toimiva raportointijärjestelmä yhtiön sisäiseen valvontaan.³⁵⁹

Mikäli kyetään todentamaan tosiasialliset perusteet yksityisen turvallisuusyrityksen esimiehelle, on kuitenkin huomioitava vielä Kansainvälisen tuomioistuimen rajoitteet suorittaa tuomioon johtavia oikeudenkäyntejä. Kansainvälisellä tuomioistuimella on rajoitteita oman tuomiovaltansa suhteen, jotka on tuotu esille Rooman perussäännön artiklassa 5.

5 artikla. Tuomioistuimen toimivaltaan kuuluvat rikokset

1. Tuomioistuimen toimivalta rajoittuu vakavimpiin rikoksiin, jotka koskettavat koko kansainvälistä yhteisöä. Tuomioistuin on tämän perussäännön mukaisesti toimivaltainen käsittelemään seuraavia rikoksia:

³⁵⁷ Joint criminal enterprise -oppia laajan tekijäkumppanuusvastuun muotoina on sovellettu ICTY:n perussäännön 7 artiklan 1 kappaleen nojalla ICTY:ssä kolmentyyppisissä tilanteissa:

- perusmuodossa (I) kaikilla ryhmän jäsenillä on tarkoitus ja tavoite tehdä rikos perinteistä rikoskumppanuusoppia vastaavasti;
- systeemivastuun eli ns. keskitysleirivastuun tilanteessa (II) vastuu syntyy osallisuudesta rikokseen tietyissä järjestäytyneissä, institutionaalisissa puitteissa, silloin kun syytetyllä on tietoisuus järjestelmän toiminnasta ja päämäärästä ja tavoite toimia tuon yhteisen päämäärän hyväksi, vaikka tämä ei ole osallistunut konkreettisesti rikoksen täytäntöönpanotoimiin;
- laajennetun vastuun tilanteessa (III) vastuu laajenee koskemaan sellaistakin ryhmään kuuluvien tekemää rikosta, joka poikkeaa ryhmän yhteisestä päämäärästä tai suunnitelmasta, kunhan se on suora seuraus tai jatkumo alkuperäiselle rikosteolle ja sen luonnollinen ja ennalta arvattava seuraus.

³⁵⁸ Neilson. s. 153.

³⁵⁹ Neilson. s. 157.

a) joukkotuhonta;

b) rikokset ihmisyyttä vastaan;

c) sotarikokset;

d) hyökkäysrikos.

2. Tuomioistuimien on toimivaltainen käsittelemään hyökkäysrikosta sen jälkeen, kun 121 ja 123 artiklan mukaisesti on hyväksytty määräys, jossa rikos määritellään ja jossa täsmennetään ehdot, joiden mukaisesti tuomioistuimien käyttää toimivaltaansa tämän rikoksen suhteen. Tällaisen määräyksen tulee olla yhdenmukainen Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan asianomaisten määräysten kanssa.³⁶⁰

Yllä olevia rikoksia on tarkennettu Rooman perussäännön artikloissa 6, 7 ja 8. Näitä tarkennuksia on syytä peilata yksityiseen turvallisuusyrittäykseen.

Rooman peruskirjan artiklassa 6 annetussa joukkotuhonnan määritelmässä tekijällä tulisi olla tarkoituksena ”... kansallisen, etnisen, rodullisen tai uskonnollisen ryhmän hävittäminen...”.

³⁶¹On erittäin epätodennäköistä, että yksityisen turvallisuusyrittäjän työntekijä kykenisi joukkotuhontaan henkilökohtaisesti.

On myös harvinaista, että yksityisen turvallisuusyrittäjän työntekijä syyllistyy rikokseen ihmisyyttä vastaan. Rooman peruskirjan artiklassa 7 annetussa rikos ihmisyyttä vastaan määritelmässä tekijällä tulisi olla tarkoitus, että (rikos) ”...se tehdään osana siviiliväestöön kohdistuvaa laajamittaista tai järjestelmällistä hyökkäystä ja hyökkäyksestä tietoisena.”³⁶². Yksityisen turvallisuusyrittäjän työntekijöillä ei ole henkilökohtaista suhdetta aluevaltion, jolloin heidän suorittamansa rikokset olisivat hyvin todennäköisesti sotarikoksia.

Rooman peruskirjan artikla 8 antaa sotarikoksen määritelmän. Artiklan kohdassa 1 määritellään, että ”tuomioistuimien on toimivaltainen käsittelemään sotarikoksia erityisesti silloin, kun ne on tehty osana suunnitelmaa tai politiikkaa tai osana sellaisten rikosten laajamittaista tekemistä”.³⁶³ Tästä voidaan tehdä tulkinta, että Kansainvälisellä tuomioistuimella ei siis ole tuomiovaltaa yhden tai kahden yksilön suorittamiin sotarikoksiin.³⁶⁴

Toinen Kansainvälisen tuomioistuimen rajoittava tekijä sen tuomiovallalle liittyy sen toimivaltaan. Kansainvälisen tuomioistuimen toimivallasta käsketään Rooman perussäännön artiklassa 13.

³⁶⁰ SopS 56/2002. Artikla 5.

³⁶¹ SopS 56/2002. Artikla 6.

³⁶² SopS 56/2002. Artikla 7.

³⁶³ SopS 56/2002. Artikla 8.

³⁶⁴ Neilson. s. 148.

13 artikla. Toimivallan käyttäminen. Tuomioistuin voi käyttää toimivaltaansa 5 artiklassa tarkoitetun rikoksen suhteen tämän perussäännön määräysten mukaisesti, jos:

a) sopimusvaltio saattaa 14 artiklan mukaisesti syyttäjän käsiteltäväksi tilanteen, johon ilmeisesti liittyy yksi tai useampi sellainen rikos;

b) turvallisuusneuvosto, joka toimii Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan VII luvun nojalla, saattaa syyttäjän käsiteltäväksi tilanteen, johon ilmeisesti liittyy yksi tai useampi sellainen rikos; tai

c) syyttäjä on aloittanut sellaisen rikoksen tutkinnan 15 artiklan mukaisesti.³⁶⁵

Toimivallan käyttämisen rajoitteena on siis perussäännön valtiosopimusstatus. Artiklan 13 kohdissa a ja c rajoitteena on, että rikkomus on pitänyt tapahtua Rooman perussäännön sopimusvaltion alueella tai syytetyn on oltava sopimusvaltion kansalainen.³⁶⁶ Yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijää kohtaan oleva tuomiovalta edellyttää, että rikos on suoritettu sopimusvaltion alueella. Mikäli rikos ei tapahtunut sopimusvaltion alueella, niin tuomiovalta säilyy, mikäli esimies tai komentaja on sopimusvaltion kansalainen. Ongelmalliseksi tuomiovaltan tekee juuri sellainen tilanne, jossa Kansainvälisellä tuomioistuimella on tuomiovalta vain joko tekijään tai komentajaan. Toinen asia, joka tulee ottaa huomioon, että Kansainvälinen tuomioistuin ei ota tapausta käsittelyyn, mikäli se artiklan 17 1 (d) mukaan ”... ei ole riittävän vakava, jotta käsittelyn jatkaminen tuomioistuimessa olisi perusteltua.”. Rooman peruskirjan artiklan 28 komentajan vastuu kysymykset ovat haasteellisia, koska tuomiovaltaan sisältyy aina asema Rooman perussäännön sopimusvaltiona.³⁶⁷ Toisaalta Rooman perussäännön artikla 28 komentajan vastuusta on kansainvälisen oikeuden oikeuslähde, joihin kansalliset oikeudet ja ad hoc -sotarikostuomioistuimet voivat viitata.

³⁶⁵ SopS 56/2002. Artkla 13.

³⁶⁶ Kommentti:

Mikäli artiklan 13 ehdot eivät täyty niin tuomioistuin voi syyttää tekijää artiklan 12 kohdan 3 perusteella:

3. Jos tämän perussäännön ulkopuolisen valtion hyväksyntä edellytetään 2 kappaleen nojalla, kyseinen valtio voi kirjaajalle toimitetulla selityksellä hyväksyä tuomioistuimen toimivallan kyseessä olevan rikoksen suhteen. Hyväksyvä valtio toimii yhteistyössä tuomioistuimen kanssa viipymättä ja poikkeuksetta 9 osan määräysten mukaisesti.

³⁶⁷ Neilson. s. 149.

5.2.1. Johtopäätökset

Komentaja ei kykene väistämään omaa vastuutaan kansainvälisessä oikeudessa. Historia on osoittanut sen seuraavan aina valtion korkeimpaan johtoon saakka. Yksityisten turvallisuus yritysten osalta ei komentajan vastuukysymys ole niin yksinkertainen. Yrityksissä ei ole sotilasorganisaation kaltaista hierarkkisuutta ja käskykulttuuria. Yritysten työntekijät eivät ole suoranaudessa käskysuhteessa yrityksen johtoon vaan toimeksiantajaan. Tällöin itse yrityksen johto ei pääsääntöisesti johda operatiivista toimintaa, vaan sen ovat tuottaneet toimeksiantajalle palveluntuottajat.

Tällöin ei yrityksen johto ole suoranaudessa vastuussa kentällä olevien palveluntuottajien toiminnasta. Palveluntuottajana toimivan osaston komentaja on sitä vastoin esimiehen vastuussa.

On olemassa erilaisia tulkintoja komentajan vastuukysymyksestä.³⁶⁸ Rooman perussäännön artiklassa 28 määritetään päälliköiden ja muiden esimiesten vastuu. Annettujen määritelmien mukaan on komentajan hankala kiertää omaa vastuutaan, mikäli hänen alaisensa ovat suorittaneet rikkomuksia kansainvälistä humanitaarista oikeutta vastaan.

Komentajan on oltava tietoinen alaisten tekemisistä, tai hänen olisi vallitsevissa olosuhteissa pitänyt tietää rikoksesta. Komentajan on myös oltava tietoinen alaisten aikomuksista suorittaa rikos. Rikoksen tulee myös olla tehty sellaisissa olosuhteissa, jotka olivat komentajan tosiasiallisessa vastuussa ja valvonnassa.

Komentajalla ja alaisella ei tarvitse olla lakisäätteistä (de jure) suhdetta, vaan siihen riittää tosiasiallinen (de facto) esimies–alainen-suhde. Tällaisessa tapauksessa ratkaisee se, oliko esimiehellä kyky ennaltaehkäistä ja tuomita vakavat rikokset. Esimies tiesi tai hänen olisi vallitsevissa olosuhteissa pitänyt tietää rikoksesta, osoittaa, että esimiehen vastuu ei rajoitu vain hänen itse käskemiensä tehtävien valvontaan.³⁶⁹ Siviiliorganisaation esimiehen vastuusta kyseisessä käytetään ilmaisua ”...*tietoisesti ei kiinnittänyt huomiota tietoihin, jotka selvästi osoittivat...*”.³⁷⁰

Ongelmaksi rikoksiin syyllistyneiden yksilöiden rankaisemiseen on havaittu esimiehen kyvyttömyys aloittaa tarvittavat tutkimukset tai edes raportoida asiasta viranomaisille tai ylemmälle johdolle. Tämän johdosta kyseistä seikkaa on korostettu kansainvälisessä oikeudessa ja sotilaallisissa ohjesäännöissä.

³⁶⁸ Henckaerts, Jean-Marie, Doswald-Beck Louise. Customary International Humanitarian Law. Cambridge University Press. 2009.

³⁶⁹ Henckaerts, Jean-Marie, Doswald-Beck Louise. Customary International Humanitarian Law. Cambridge University Press. 2009. s. 561-562 ja Chesterman etc. Doswald-Beck s. 136.

³⁷⁰ SopS 56/2002 artikla 28 kohta b 1.

Kansainvälisen tuomioistuimen päätöksessä todettiin vielä, että esimies ei voi hyvittää tietämättömyyttään rankaisemalla tekijöitä jälkeensä. Tämä päätös asettaa esimiehille vielä tarkempia vaatimuksia rikoksen ennaltaehkäisyyn.³⁷¹ Kansainvälisen tuomioistuimen päätöksessä todetaan kuitenkin, että komentajalta ei voi vaatia mahdottomia toimenpiteitä, vaan toimenpiteiden tulee olla komentajan suoritettavissa. Vähimmäisvaatimuksena on, että komentaja tekee selkeitä kurinpidollisia toimenpiteitä tai ainakin ilmoittaa asiasta oikeille viranomaisille. Komentajan ei itse tarvitse tuomita tekijöitä.³⁷²

Toinen asia, joka on ratkaiseva kansainvälisessä oikeudessa, on esimiehen tapauksessa antamat käskyt. Varsinkin toisen maailmansodan jälkeisissä sotatuomioistuimissa syytetyt vetosivat rikoksia suoritettuaan vain noudattaneensa annettuja käskyjä.

Näissä tapauksissa oli huomioitava se seikka, että kenttäoikeus varsinkin Saksassa ei epäröinyt hetkeäkään antaa teloitustuomiota niskuroinnin seurauksena. Tällöin alainen oli asetettu hankalaan asemaan. Näistä seuraamuksista huolimatta esimiehen käskyjen noudattaminen ei ole poistanut alaisen rikosoikeudellista vastuuta omasta teostaan.

Alainen, joka tiesi, että käsky on laiton tai hänen olisi pitänyt tietää käskyn olevan ilmeisesti laiton johtuen teon luonteesta, on vastuussa omista teoistaan riippumatta esimiehen antamista käskyistä. Alaisen rikosoikeudellinen vastuu poistuu, mikäli hän ei ollut tietoinen käskyn laitomuudesta ja teon luonne ei ollut ilmeisesti laiton. Tällöin esimiehelle on täysi vastuu antamansa käskyn aiheuttamista seurauksista.

Nisour-aukion tapauksessa ei asetettu ketään johtajaa syytteeseen. Kaikki syytetyt ovat vastuussa ainoastaan omista henkilökohtaisista rikoksistaan. Kanteita nostettiin Blackwater-yritystä kohtaan, mutta oikeudessa ei kyetty todistamaan yrityksen johdon yhteyttä tapauksen aiheutumiseen. Kyseessä on siis ollut työntekijän henkilökohtainen päätös kyseisessä tilanteessa. Yrityksen antama ohjeistus tai mahdolliset käskyt eivät ole aiheuttaneet siviilihenkilöiden kuolemaa tai loukkaantumista. Yritys ei olisi myöskään omilla toimenpiteillään kyennyt estämään tapausta. Toisaalta tulee ottaa huomioon, että kansainvälinen humanitaarinen oikeus on valtioita tai henkilöitä koskevaa oikeutta, jonka ulkopuolelle jäävät kansainväliset yritykset. Kansainvälisen yrityksen tuomitseminen suoritetaan kansallisen lainsäädännön puitteissa.

---

³⁷¹ Henckaerts etc s. 562 – 563.

³⁷² Henckaerts etc. s. 563.

5.3. Valtion vastuu kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa

Kansainvälisen oikeuden oikeussubjekteina ovat valtiot. Valtioiden vastuulla on myös varmistua voimassa olevien sopimusten ajantasaisuudesta ja luoda mekanismi, jolla valvotaan sopimusten noudattamista. Valtiosopimusten valmistelu on erittäin hidasta, koska esimerkiksi YK:ssa on jäsenenä tällä hetkellä 193 jäsentä³⁷³. Asioiden valmistelu ja sopimusten laatiminen on tästä syystä erittäin hidasta. Valtio on myös pääsääntöisesti myös yksityisten turvallisuusyritysten palkkaaja. Valtioiden motiivit yksityisten turvallisuusyritysten palkkaamiseen ovat monisyiset. Historia on osoittanut, että valtiot ovat tietyissä tapauksissa ulkoistaneet sellaisia palveluita, joiden suorittaminen valtion toimesta voitaisiin nähdä kyseenalaisena toimintana. Tästäkin syystä on tarpeellista tarkastella valtion vastuuta yksityisistä turvallisuusyrityksistä ja niiden työntekijöistä kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa.

Valtion suorittamista laittomuuksista toisen valtion alueella on myös ennakkopäätös olemassa. Kansainvälinen tuomioistuin tuomitsi Yhdysvallat syylliseksi Nicaraguan hallituksen vastaisten aseellisten ryhmittymien tukemisesta. Kyseisessä tapauksessa Yhdysvallat rahoitti, aseisti ja koulutti Nicaraguassa toimivia contra-sissejä Nicaraguan hallitusta vastaan. Yhdysvallat oli omilla toimenpiteillään rikkonut kansainvälistä tapaoikeutta sekaantumalla toisen valtion sisäiseen toimintaan, käyttämällä voimaa toista valtiota kohtaan ja uhkaamalla toisen valtion suvereniteettia.³⁷⁴ Kyseinen tuomio on merkittävä myös yksityisten turvallisuusyritysten näkökulmasta. Yksityisten turvallisuusyritysten työntekijöiden suhde toimeksiantajavaltioon voidaan tulkita samanlaiseksi kuin kyseisessä oikeustapauksessa.

Montreux'n asiakirjan terminologian mukaan yrityksiä käyttävät valtioita voidaan käsitellä kolmessa eri asemassa. Valtio voi olla toimeksiantajavaltio, kotivaltio tai alueellinen valtio. Toimeksiantajavaltio on valtio, jolle yritys suorittaa palveluja. Kotivaltio on valtio, jossa yritys on rekisteröity. Mikäli kotivaltiosta on epäselvyyttä, on kotivaltio se valtio, josta yritystä johdetaan. Kansainvälisessä oikeuden määritelmän mukaan kotivaltio on valtio, jossa yritystä käsitellään oikeudellisena ”henkilönä”. Alueellinen valtio on valtio, jonka alueella yritys suorittaa ostettuja palveluita.³⁷⁵

Asevoimat ovat ulkomailla operaatiossa ollessaan usean eri oikeusjärjestelmän alaisuudessa. Niihin kohdistuvat niin sisäiset tarkastukset, kansallinen lainsäädäntö ja kansainvälinen oikeus sekä parlamentaarinen tarkastelu ja julkinen mielipide.

³⁷³ <http://www.un.org/en/sections/member-states/growth-united-nations-membership-1945-present/index.html#2000-Present>. Katsottu 19.6.2017.

³⁷⁴ International Court Of Justice. Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua. (Nicaragua v. United States of America). Judgment of 27 June 1986. s. 136-140.

³⁷⁵ Seiberth Corinna. Private Military and Security Companies in International Law. Intersentia, Cambridge, 2014. s. 13–14.

Yksityisiä turvallisuusyrityksiä koskevat markkinoita säätelevä lainsäädäntö. Yksityisillä turvallisuusyrityksillä on vastuu ainoastaan osakkeenomistajia kohtaan ja osakkeenomistajia kiinnostaa saatu tuotto. Kansainvälisestä yhteisöstä on puuttunut sellainen viranomainen tai kansainvälinen järjestö, jonka vastuulla olisi yritysten toiminnan valvonta ja raportointi.³⁷⁶

Valtion vastuuta kansainvälisessä oikeudessa on korostettu etenkin toisen maailmansodan tapahtumien jälkeen, ja kyseistä vastuuta ohjaavia asiakirjoja on luotu kansainvälisten sääntöjen selkeyttämiseksi. Tärkein artikla on Geneven sopimusten yleinen artikla 1³⁷⁷, joka vaatii jokaista valtiota noudattamaan kansainvälistä humanitaarista oikeutta kaikissa olosuhteissa.³⁷⁸

YK:n kansainvälisen oikeuden toimikunta (International Law Commission) on vuonna 1947 YK:n yleiskokouksen perustama asiantuntijaelin. ILC:n tehtävänä on laatia ja valmistella kansainvälisen oikeuden aiheista tekstiluonnoksia, jotka ovat perustana kansainvälisille valtiosopimuksille.³⁷⁹ Valtion vastuuta erityisesti ohjaavat artiklat ovat YK:n International Law Commission työryhmän raportin artiklat 5 ja 8.³⁸⁰

YK:n International Law Commission työryhmän³⁸¹ raportin mukaan valtion suorittama kansainvälisen oikeuden vastainen toiminta koostuu kahdesta elementistä.

1. Valtio on tehnyt tietyn toiminnan ja kyseinen toiminta sisältää valtion kansainvälisen velvollisuuden rikkomuksen
2. Valtio on jättänyt tekemättä sille kuuluvan toiminnan ja kyseinen toiminta sisältää valtion kansainvälisen velvollisuuden rikkomuksen.³⁸²

³⁷⁶ Singer s. 220.

³⁷⁷ SopS 8/1955

1 artikla.

Sopimuksen noudattaminen.

Korkeat sopimuspuolet sitoutuvat noudattamaan tätä sopimusta ja saattamaan sen noudatetuksi kaikissa olosuhteissa.

³⁷⁸ Chesterman etc. Doswald-Beck s. 131.

³⁷⁹ <http://www.yk.fi/node/268>. Katsottu 3.5.2017.

³⁸⁰ Report of the International Law Commission on the work of its fifty-third session, 2001, UN Doc A/56/10 and commended to the attention of governments by the United Nations General Assembly in Resolution 56/83, 12 December 2001.

Article 5

Conduct of persons or entities exercising elements of governmental authority

The conduct of a person or entity which is not an organ of the State under article 4 but which is empowered by the law of that State to exercise elements of the governmental authority shall be considered an act of the State under international law, provided the person or entity is acting in that capacity in the particular instance. s. 84.

Article 8

Conduct directed or controlled by a State

The conduct of a person or group of persons shall be considered an act of a State under international law if the person or group of persons is in fact acting on the instructions of, or under the direction or control of, that State in carrying out the conduct. s. 103.

³⁸¹ ILC:n valtion vastuusta kirjoittama säännöstö on osa kansainvälistä tapaoikeutta. Aikaisemmin sitä käsiteltiin soft law – elementtinä.

Valtio on siis vastuussa niin tekemisistään kuin tekemättä jättämisistään. Vaikka valtiota käsitellään oikeussubjektina kansainvälisessä oikeudessa, niin on huomioitava, että valtio koostuu kuitenkin yksilöistä. Tällöin valtiolla on siis vastuu yksilöiden tekemistä toiminnoista.

Yksityisen henkilön suorittama toiminta lankeaa valtion vastuulle kolmessa eri tapauksessa.

Valtio on vastuussa kun toiminnan suorittaja:

- A. on osa valtion elintä,³⁸³
- B. valtio on hyväksynyt toiminnan oman valtiollisen viranomaisen toimesta,³⁸⁴
- C. mikäli valtio on ohjeistanut, johtanut tai valvonut yksityisen toimijan suorittamaa toimintaa.³⁸⁵

Yllä olevasta listasta voidaan tehdä johtopäätös, että valtio on vastuussa yksityisen turvallisuusyrityksen toiminnasta kolmessa eri tapauksessa.

Valtio on vastuussa mikäli:

1. Yksityinen turvallisuusyritys on valtion elin
2. Yksityinen turvallisuusyritys on valtionhallinnon viranomainen
3. Valtio ei ole suorittanut asianmukaista huolellisuutta (due diligence)³⁸⁶

Valtiolla on kansainvälisessä oikeudessa vastuu omien kansalaisten suorittamista teoista, mutta onko sillä sellaisia resursseja, joiden avulla valtio kykenisi valvomaan ja raportoimaan omien kansalaistensa edesottamuksista ulkomailla tapahtuvissa kansainvälisissä aseellisissa selkkauksissa.

---

³⁸² Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries 2001. UN Doc A/CN.4/512. Artikla 2. s. 34.

Article 2.

Elements of an internationally wrongful act of a State

There is an internationally wrongful act of a State when conduct consisting of an action or omission:

- (a) is attributable to the State under international law; and
- (b) constitutes a breach of an international obligation of the State.

³⁸³ Sama. Artikla 4. s. 40.

Article 4.

Conduct of organs of a State

1. The conduct of any State organ shall be considered an act of that State under international law, whether the organ exercises legislative, executive, judicial or any other functions, whatever position it holds in the organization of the State, and whatever its character as an organ of the central Government or of a territorial unit of the State.

2. An organ includes any person or entity which has that status in accordance with the internal law of the State.

³⁸⁴ Sama. Artikla 5. s. 42.

³⁸⁵ Sama. Artikla 8. s.47.

³⁸⁶ Seiberth s. 82.

Valtion vastuu edellyttää, että yrityksellä on yllä mainittujen vaihtoehtojen kaltainen suhde valtioon. Yrityksen työntekijän suorittamaan toimintaan ei toimeksiantajavaltiolla ole välttämättä vastuuta, mikäli työntekijä on suorittanut rikoksen itsenäisen päätöksenteon perusteella. Toimeksiantajavaltio ei voi olla vastuussa yrityksen työntekijän henkilökohtaisesti suorittamasta rikoksesta.³⁸⁷

Tapauksissa, joissa toinen valtio on valloittanut toisen valtion, on valloittajavaltiolla vastuu valloitetun valtion alueella tapahtuvasta toiminnasta. Mikäli itsenäinen valtio epäonnistuu omissa valtiollisissa tehtävissään ja palkkaa yksityisen turvallisuusyrityksen suorittamaan kyseistä valtiollista toimintaa, on vastuu silti aluevaltiolla yksityisten turvallisuusyritysten toiminnasta.³⁸⁸

5.3.1. Yksityinen turvallisuusyritys valtion elimenä

Valtion vastuuta tarkasteltaessa on tärkeitä määritellä yrityksen asema valtion suhteen. Yrityksen asemaan kansainvälisessä oikeudessa vaikuttaa merkittävästi onko yrityksen työntekijät liitetty osaksi valtiota eli ovatko he ”de facto” valtion elin. Perussääntönä on, että valtion hallintoelimen toiminta käsitellään valtion toimintana.³⁸⁹ Toimeksiantajavaltion voidaan nähdä myös olevan vastuullinen yrityksen työntekijöiden toimista, mikäli valtion katsotaan laiminlyöneen velvollisuuksiaan valvoa yrityksen työntekijöiden toimintaa. Tällöin valtio on vastuussa yrityksen työntekijöiden tekemistä toimista, mikäli se ei ole pystynyt estämään yrityksen tekemiä kansainvälisen oikeuden rikkomuksia. Valtiolle lankeaa vastuu myös, mikäli se ei ole huolehtinut rikkomuksen tehneen henkilön tai yrityksen tekemän vahingon korjaamisesta tai rankaisusta.³⁹⁰

Valtion vastuu määritellään Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan artiklassa 91

91 artikla. Vastuu.

Selkkauksen osapuoli, joka rikkoo yleissopimusten tai tämän pöytäkirjan määräyksiä, on velvollinen tapauksen niin vaatiessa suorittamaan korvauksen. Se on vastuussa asevoimiinsa kuuluvien henkilöiden kaikista teoista.³⁹¹

Asevoimat määritellään Geneven sopimuksen sotavankien kohtelusta 4. artiklan kohdassa (A)³⁹² ja Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan artiklassa 43.³⁹³ Näissä artikloissa annetaan

³⁸⁷ Opetuskeskustelu Kari T. Takamaan kanssa 10.5.2017.

³⁸⁸ Seiberth s. 83.

³⁸⁹ Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, Yearbook of the International Law Commission, 2001, vol. II, Part Two. artikla 4 kohta 1.

³⁹⁰ Max Planck etc., Lehnardt, Chia. Private Military Companies s. 470.

³⁹¹ SopS 82/1980 artikla 91.

³⁹² SopS 8/1955

4 artikla.

määräyksiä asevoimien organisaatiosta ja sisäisestä kurinpitäjärjestelmästä. Yksityiset turvallisuusyritykset eivät täytä kaikkia artiklojen asettamia vaatimuksia ja ne eroavat artiklojen vaatimuksista etenkin sisäisen kurinpitäjärjestelmän osalta.

Toimeksiantajavaltio voisi halutessaan liittää yksityisen turvallisuusyrityksen valtion elimeksi. Rajoituksena on useimmiten kansallisen lainsäädäntö, joka saattaa estää kyseisen toiminnan. Valtiolla olisi myös mahdollisuus liittää yksityinen turvallisuusyritys osaksi omia asevoimiaan tai vaihtoehtoisesti osaksi asevoimia puolisolitaallisena tai vapaaehtoisena ryhmittymänä. On kuitenkin harvinaista, että valtio liittäisi yrityksen työntekijät osaksi omia asevoimiaan, koska tämä lisäisi valtion vastuuta yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijöistä. Haittapuolena valtion näkökulmasta olisi vastuun laajuus. Valtio olisi nimittäin vastuussa työntekijöistä heidän suorittaessaan tehtävää, ollessaan vapaalla tai silloin kun he ylittävät omat toimivaltuutensa. Vaihtoehtoisesti yksityisten turvallisuusyritysten työntekijät voisivat olla osa itsenäistä aseellista ryhmittymää tai siviilejä, jotka tukevat asevoimien toimintaa kuulumatta itse asevoimiin. Tällöin heitä ei käsiteltäisi valtion eliminä.³⁹⁴

Kansainvälisessä oikeudessa ei ole välttämätöntä, että yksityinen turvallisuusyritys on virallisesti valtion elin, jotta valtiolla olisi vastuu yrityksen toimista. Kansainvälisen tuomioistuimen

---

Sotavangit.

A. Sotavankeja tämän sopimuksen tarkoittamassa merkityksessä ovat henkilöt, jotka johonkin seuraavista ryhmistä kuuluvina ovat joutuneet vihollisen valtaan:

- 1) selkkauksen osapuolen aseellisissa voimissa palvelevat sekä ne, jotka palvelevat sanottujen aseellisten voimien osana olevissa miliisijoukoissa tai vapaaehtoisjoukoissa;
- 2) henkilöt, jotka palvelevat muissa jollekin selkkauksen osapuolelta kuuluvissa ja oman alueensa, vaikka se olisi vallattukin, ulko- tai sisäpuolella toimivissa miliisi- tai vapaaehtoisjoukoissa, järjestettyjen vastarintaliikkeiden joukot niihin luettuina, mikäli nämä miliisi- ja vapaaehtoisjoukot, sanotut vastarintaliikkeet mukaan lukien, täyttävät seuraavat ehdot:
  - a) niillä on johtajana alaisistaan vastuussa oleva henkilö;
  - b) niillä on määrätty ja välimatkan päästä erotettava tunnusmerkki;
  - c) ne kantavat aseitaan avoimesti;
  - d) ne mukautuvat sotatoimissaan sodan lakeihin ja tapoihin;
- 3) sellaisissa säännöllisissä aseellisissa voimissa palvelevat, jotka osoittavat kuuliaisuutta hallitukselle tai vallanpitäjälle, jota pidättäjävalta ei ole tunnustanut;

³⁹³ SopS 82/1980

43 artikla

Asevoimat

1. Selkkauksen osapuolen asevoimiin kuuluvat kaikki järjestäytyneet asevoimat, yhtymät ja yksiköt, jotka ovat alaiensa joukkojen toimista kyseessä olevalle osapuolelle vastuussa olevan johdon alaisia, vaikka tätä osapuolta edustaisi hallitus tai viranomainen, jota vastapuoli ei ole tunnustanut. Tällaisten asevoimien on oltava sisäisen kurinpitäjärjestelmän alaisia, joka muun muassa velvoittaa noudattamaan aseellisissa selkkauksissa sovellettavan kansainvälisen oikeuden säännöksiä.
2. Selkkauksen osapuolen asevoimiin kuuluvat henkilöt (lukuun ottamatta kolmannen yleissopimuksen 33 artiklassa tarkoitettua lääkintähenkilöstöä ja sotilaspappeja) ovat taistelijoita, mikä tarkoittaa, että heillä on oikeus suoraan osallistua vihollisuuksiin.
3. Milloin selkkauksen osapuoli sisällyttää asevoimiinsa puolisolitaallisen tai aseistetun järjestyksen ylläpitoon tarkoitetun järjestön, sen on ilmoitettava asiasta selkkauksen muille osapuolille.

³⁹⁴ Seiberth s. 83 – 84, Chesterman etc. Doswals-Beck s. 132 ja Ralby (Weller) s. 1146.

mukaan yrityksestä tulee osa valtiota, mikäli heillä on täydellinen riippuvuussuhde toisiinsa.³⁹⁵

Kansainvälisen tuomioistuimen päätöksen mukaan valtiolla on vastuu yksityisen toimijan toiminnasta, mikäli toimija on täydellisen riippuvainen valtiosta ja se toimi ainoastaan välineenä, jota valtio käyttää tiettyjen tehtävien suorittamiseen. Tässä tapauksessa toimijan ei tarvitse olla kansallisen oikeusjärjestelmän määrittelemä valtion elin, vaan on riittävästi aiheutta olettaa sen olevan tosiasiallisesti (de facto) valtion elin.³⁹⁶ Tämä tarkoittaa, että yrityksen työntekijät ovat myös osa yrityksen palkannutta valtiota.

Täydellinen riippuvuus valtiosta pätee myös sellaisissa tapauksissa, joissa valtio ei ole antanut selkeitä ohjeita tehtävän suorittamiseksi. Yksityisen turvallisuusyrityksen oleminen de facto valtion elimenä vaatisi myös, että yksityinen toimija olisi vailla omaa tahtoa oleva käytön väline. Tällaisessa tapauksessa yksityisen toimijan taloudellisen hyödyn tavoittelu olisi sen toissijainen intressi ja valtion tavoite olisi asetettu ensisijaiseksi intressiksi.³⁹⁷

Tässä tapauksessa tulee valtion vastuun osalta arvioida, missä suhteessa yrityksen työntekijät ja yritys työskentelevät valtion etujen mukaisesti. Samalla on myös arvioitava, kuinka yrityksen työntekijät ja yritys nähdään osana palkannutta valtiota. Esimerkiksi palvelevatko yrityksen suorittamat operaatiot palkanneen valtion omia tarkoituksia. Toisena seikkana voidaan tarkastella, että toimiiko yritys palkanneen valtion taktiikan mukaisesti. Mikäli yrityksen toiminta voidaan tulkita edellisen mukaiseksi, niin valtion vastuu on ilmeinen.³⁹⁸

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että on harvinaista, että valtiot liittäisivät yksityisiä turvallisuusyrityksiä valtion elimeksi tai osaksi asevoimiaan. Useimmiten valtioiden tarkoituksena on keventää omaa vastuuta kansainvälisen aseellisen selkkauksen alueella eikä lisätä sitä. Yksityisten turvallisuusyritysten palkkaamisen taustalla on useimmiten valtion tahto ulkoistaa palveluita ja tätä kautta myös ulkoistaa vastuuta. Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden näkökulmasta on Geneven sopimusten artiklojen heikkoutena niiden kumulatiivisuus. Kumulatiivisuuden näkökulmasta voidaan tehdä tulkinta, että yksityiset turvallisuusyritykset eivät täytä Geneven sopimusten artiklojen mukaisten asevoimien vaatimuksia. Ajatusketjua laajentamal-

³⁹⁵ International Court of Justice, Case Concerning Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), Judgment, 26 February, 2007. Kohta 391, 392, 393, 395, 397, 400, 406.

³⁹⁶ Case Concerning Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, artikla 391-395 ja 397.

³⁹⁷ International Court Of Justice. Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua. (Nicaragua v. United States of America), kohta 109-118 ja Seiberth s. 84.

³⁹⁸ ILC artikla 8 ja Planck etc. Lehnardt, Chia. Private Military Companies s. 470.

la voidaan tehdä myös tulkinta, että valtion vastuu yksityisistä turvallisuusyrityksistä voidaan nähdä olevan hankala näyttää toteen voimassa olevien artiklojen perusteella.³⁹⁹

5.3.2. Yksityinen turvallisuusyritys valtionhallinnon viranomaisina

Yksityinen toimija on valtion vastuun alainen, mikäli se suorittaa hallinnolliselle viranomaiselle kuuluvia tehtäviä. Määritelmää voidaan vielä tarkentaa siten, että yksityinen toimija suorittaa tehtäviä, jotka on yleisesti suorittanut kyseisen valtion elin. Kyseisen määrittelyn tekee kansainvälisessä oikeudessa ongelmalliseksi se, että termin ”hallinnollinen viranomainen” määrittely on vielä epäselvää. Valtiollisen toimivallan ja sen käyttämisen käsite vaihtelee kuitenkin maittain ja alueittain. Kyse on tässä julkisten tehtävien hoitamisesta, joita kutsutaan julkisen vallan käyttämiseksi. Esimerkiksi sodankäynti on julkisen vallan käyttämistä. Tämä on huomioitava kun käsitellään yksityisille turvallisuusyrityksille annettavia tehtäviä.⁴⁰⁰

Ennakkotapauksiin⁴⁰¹ perustuen on valtiollinen toimivalta määritelty käsittämään esimerkiksi yksilöiden pidättämisen ja rankaisemisen, omaisuuden takavarikoinnin, pakkolunastuksen, siirtolaisuuden kontrolloinnin tai sotilaallisen tiedustelun.⁴⁰² Yksimielisyyden puutteellisuuden seurauksena on, että kansainvälisessä oikeudessa ei kyetä määrittelemään niitä yksityisille turvallisuusyrityksille käskettyjä toimia, jotka rinnastetaan hallinnollisen viranomaisen tehtäviin.⁴⁰³

Yleisesti hallinnollisen viranomaisen tehtäviksi on luokiteltu poliisitoiminta, oikeuslaitos, vankeinhoito ja asevoimat. Esimerkiksi valtion kansalaisten koulutus määritellään hallinnolliseksi toiminnaksi, joka ei edellytä viranomaisen asemaa. Yksityinen turvallisuusyrityksen ollessa vastuussa yllä mainituista hallinnollisen viranomaisen tehtävistä, olisi se omasta toiminnastaan vastuussa toimeksiantajavaltiolle. Asia olisi toinen, mikäli yksityisen turvallisuusyrityksen palvelut sisältäisivät esimerkiksi lääkkeiden jakelun tai ruokahuollon palvelut.

Tämä johtuu siitä, että palveluita ei tulkita kansainvälisessä oikeudessa hallinnollisen viranomaisen tehtäviin. Tällöin toimeksiantajavaltiolla ei olisi vastuuta kyseisten yritysten toiminnasta.⁴⁰⁴

³⁹⁹ Planck etc. Lehnardt, Chia. Private Military Companies s. 471.

⁴⁰⁰ ILC artikla 7 s. 45.

Article 7.

Excess of authority or contravention of instructions

The conduct of an organ of a State or of a person or entity empowered to exercise elements of the governmental authority shall be considered an act of the State under international law if the organ, person or entity acts in that capacity, even if it exceeds its authority or contravenes instructions.

⁴⁰¹ International Law Commission (ILC) Iran-United States Claims Tribunal

⁴⁰² Planck etc., Lehnardt, Chia. Private Military Companies s. 471.

⁴⁰³ Seiberth s. 85.

⁴⁰⁴ SopS 8/1955 artikla 55 ja Seiberth s. 85 – 86.

ILC:n asiakirjan artiklan 5⁴⁰⁵ mukaisia hallinnollisen viranomaisen tehtävien luonteeseen sopivia tehtäviä, joita annetaan yksityisten turvallisuusyritysten tehtäviksi, ovat säilöön ottaminen, pakkolunastukset, maahanmuuton valvonta, vankien kuulustelu, taisteluihin osallistuminen, rahan takavarikointi ja muut kuulustelutehtävät. Kyseisessä asiakirjassa mainittuja tehtäviä ovat hoitaneet esimerkiksi CACI ja Titan ollessaan vartijoina Abu Ghraibin vankilassa ja Executive Outcomes ja Sandline osallistuessaan taisteluihin Sierra Leonessa, Angolassa ja Papua Uudessa-Guineassa. Israelilainen Erezin on myös suorittanut maahanmuuton valvontaa ja turvaamista Gazassa.⁴⁰⁶

Julkisessa keskustelussa on nostettu esille, että yksityisten turvallisuusyritysten työntekijöiden avoin aseiden kantaminen, asettaisi heidät ILC:n artiklan 5 mukaiseen hallinnollisen viranomaisen asemaan. Tässä on selkeä ristiriita YK:n yksityisiä turvallisuusyrityksiä koskevaan yleissopimuksen luonnokseen, joka kieltää hallinnollisten viranomaisten tehtävien ulkoistamisen yksityisille turvallisuusyrityksille. Luonnoksessa määritellään valtion ydintoiminnot, joita ei voida ulkoistaa valtionhallinnon ulkopuolelle.⁴⁰⁷ Tästä voidaan tehdä tulkinta, että mahdollisesti turvallisuusyritysten suorittamat tehtävät, jotka eivät ole valtionhallinnon ydintehtäviä ja noudattavat yleissopimuksen luonnoksen määritelmiä, voisivat mahdollisesti madaltaa ILC:n raportin artiklan 5 mukaista valtion vastuuta yksityisen turvallisuusyrityksen toiminnasta.

Suurempaa sekaannusta aiheuttaa yksityisten turvallisuusyritysten pääsääntöisesti suorittamat tehtävät. Tällä hetkellä ei ole yksimielisyyttä siitä, kuuluvatko yksityiset turvallisuusyritykset valtion vastuuseen siinä tapauksessa, mikäli ne suojaavat valtion hallinnassa olevia rakennuksia tai valtion palveluksessa olevia henkilöitä. Rakennuksen tai ihmisen suojaamista ei nähdä valtiollisen toimivallan suorittamisena. Tulkinnan perusteena on jokaisen oikeus itsepuolustukseen ja toisten auttamiseen riippumatta henkilön asemasta kansainvälisessä oikeudessa.

Toisaalta kun yritykset suojelevat valtion työntekijöitä, jotka edustavat valtiota, edustavatko he valtiollista toimivaltaa. Tätä voidaan tarkastella myös toisesta materiaalisesta näkökulmasta.⁴⁰⁸

---

⁴⁰⁵ **Article 5**

Conduct of persons or entities exercising elements of governmental authority

The conduct of a person or entity which is not an organ of the State under article 4 but which is empowered by the law of that State to exercise elements of the governmental authority shall be considered an act of the State under international law, provided the person or entity is acting in that capacity in the particular instance.

⁴⁰⁶ Seiberth 86 – 87.

⁴⁰⁷ UN Draft International Convention on the Regulation, Oversight and Monitoring Of Private Military and Security Companies. 13 July 2009. Article 4 (4). s. 9.

⁴⁰⁸ Planck etc., Lehnardt, Chia. Private Military Companies s.471 ja ILC artikla 7 kommentit 7 ja 9. SopS 82/1980 artikla 91. SopS 11/1924 artikla 3.

Miehitetyn valtion maaperällä sijaitsevien öljyputkien suojeleminen voidaan antaa yksityisen turvallisuusyrityksen tehtäväksi. Tällöin valtiolla on Haagin yleissopimuksen maasodan lakeja ja tapoja koskeva ohjesäännön artiklan 43⁴⁰⁹ mukaisesti velvollisuus turvata yleinen järjestys ja julkinen elämä miehitetyllä alueella. Tällöin valtio toteuttaa sille kansainvälisessä sopimuksessa velvoitettua tehtävää ja yksityinen turvallisuusyritys edustaa siis valtiollista toimivaltaa.⁴¹⁰

Yksityisten turvallisuusyritysten yleisimmin suorittamat tehtävät kuten alueiden, henkilöiden ja saattueiden suojaaminen eivät siis asettaisi niitä valtion vastuuseen. Mikäli yksityiset turvallisuusyritykset näissä tehtävissä joutuisivat suorittamaan valtionhallinnon ydintehtävien mukaisia tehtäviä, kuten osallistumaan taisteluun, eivät he silti olisi ILC:n raportin artiklan 5 mukaisesti valtion vastuussa. Tämä johtuu siitä, että valtio ei ole palkannut heitä osallistumaan taisteluun eikä heillä ole toimeksiantajavaltion antamaa valtuutusta taistelutehtävän suorittamiseen.⁴¹¹

Valtio voi olla vastuussa yksityisestä toimijasta, vaikka toimija ei suorittaisi hallinnollisen viranomaisen tehtäviä. Valtio on vastuussa toiminnasta, mikäli se on ohjeistanut tehtävän tai valtio on suoraan ohjannut tai valvonut tehtävää. Useimmiten valtiot ovat pyrkineet peittämään tällaisen ohjeistuksen tai valvonnan. Valtion saattaminen vastuuseen yksilön tai ryhmän toiminnasta vaatii erityisen tosiasiallisen yhteyden valtion ja yksityisen toimijan välillä. Valtiolta vaadittavan valvonnan määrää on käsitelty kahdessa kansainvälisen tuomioistuimen päätöksessä. Kansainvälinen tuomioistuin on päätöksissään esittänyt, että valtio on vastuussa, mikäli valtio on tehokkaalla yksilöön kohdistuvalla ohjauksella ja valvonnalla ohjannut sen tehtävän toteuttamista. Jugoslavia-sotarikostuomioistuin on alentanut valtion vastuun ulottuvan ryhmiin kohdistuvaan yleiseen valvontaan.⁴¹²

---

⁴⁰⁹ SopS 11/1924.

43 artikla.

Kun laillisen vallan valtaoikeus on tosiasiallisesti siirtynyt valtaajan käsiin, on tämän ryhdyttävä kaikkiin käytettävissään oleviin toimenpiteisiin palauttaakseen ja turvatakseen, mikäli mahdollista, yleisen järjestyksen ja julkisen elämän, noudattamalla, ellei siihen ole ehdotonta estettä, siinä maassa voimassa olevia lakeja.

⁴¹⁰ Planck etc., Lehnardt, Chia. *Private Military Companies* s. 471.

⁴¹¹ Seiberth s. 88.

⁴¹² Seiberth s. 88 – 89, Planck etc., Lehnardt, Chia. *Private Military Companies* s. 471 ja Ralby (Weller) s. 1146.

ICTY-päätöksen mukaan⁴¹³, mikäli yksityiset toimijat ovat hierarkkisesti rakennettu organisaatio eikä kyse ole yksittäisestä yksilöstä, valtiolla on vastuu valvoa ryhmittymää yleisellä tasolla. Valtiolla on suurempi vastuu valvoa ryhmittymää, mikäli valtio on osallisena ryhmittymän organisoinnissa, koordinoinnissa, suunnittelussa, rahoittamisessa, kouluttamisessa tai varustamisessa. Yksityisten turvallisuusyritysten osalta toimeksiantajavaltion ja kotivaltion vastuu sen toiminnasta olisi riippuvainen valtioiden osallistumisesta yrityksen rahoittamiseen tai tehtävien suunnittelemiseen.⁴¹⁴

Tällaisessa tapauksessa, jolloin toimeksiantajavaltio on aktiivisesti edustettuna aluevaltion alueella, on valtiolla suurempi vastuu yksityisen turvallisuusyrityksen toiminnasta.⁴¹⁵

Yksityisten yritysten tehokas valvonta kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa edellyttäisi niiden liittämistä valtion elimeksi tai osaksi valtion asevoimia, mitä ei ole tähän mennessä tehty tiettävästi kuin yhden kerran. Suhde toimeksiantajavaltion asevoimien ja yksityisten turvallisuusyritysten välillä on ollut lähinnä epävirallista yhteistyötä, jossa säännöllisissä tapaamisissa jaetaan tietoja sekä koordinoidaan ja ratkaistaan ilmaantuneita ongelmia. Ongelmaksi on myös havaittu, että toimeksiantajavaltion viranomaiset ovat harvoin paikalla siinä maassa, johon yritykset on palkattu. Yksityisten turvallisuusyritysten vallitsevassa palkkaamiskäytännössä ei valtiolla ole tehokasta valvontamekanismia, jonka avulla kyettäisiin havaitsemaan mahdolliset yksityisten turvallisuusyritysten työntekijöiden suorittamat laittomuudet.⁴¹⁶

Toisaalta valtio on vastuussa vain omista tekemisistään. Tapauksessa täytyy selkeästi kyetä osoittamaan valtion vastuu yksilön toimintaan. Mikäli kansainvälisen humanitaarisen oikeuden vastainen toiminta on aiheutunut yrityksen työntekijöiden omasta itsenäisestä päätöksestä, niin toimeksiantajavaltio on ainoastaan tarjonnut otollisen ympäristön ja tilaisuuden oikeuden vastaiselle toiminnalle eikä ole kyennyt estämään sen tapahtumista. Tällaisessa tilanteessa valtion vastuu muodostuu siitä, onko valtio välttänyt velvollisuuttaan tai onko tapahtunut virhe, jolla kyseinen oikeuden vastainen toiminta olisi voitu estää.⁴¹⁷

Yksityisten turvallisuusyritysten suoranainen osallistuminen vihollisuuksiin on vaikea kysymys. Yritysten suorittaessa omia tehtäviään, on vaikea tehdä selkeätä eroa puolustuksellisten ja hyökkäyksellisten turvallisuus- ja suojaustehtävien välillä. Tällä hetkellä yksityisiä turvallisuusyrityksiä ei käytetä aktiivisesti taisteluihin osallistuvana joukkona, mutta ne suorittavat puolustuksellisia tehtäviä korkean riskin alueilla.

⁴¹³ International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia

⁴¹⁴ Seiberth s. 90.

⁴¹⁵ Seiberth s. 92.

⁴¹⁶ Seiberth s. 89.

⁴¹⁷ Planck etc., Lehnardt, Chia. Private Military Companies s. 472.

Tällöin on erittäin todennäköistä, että jossain vaiheessa he ovat pakotettuja suoranaisesti osallistumaan vihollisuuksiin. Yrityksen työntekijät voivat joutua osallistumaan suoranaisesti vihollisuuksiin, vaikkakin heidän tehtävänsä olisi tarjota ruokahuollollisia palveluita. Tällaisessa tapauksessa olisi kansainvälisen oikeuden ja ennen kaikkea valtion vastuun kannalta erittäin tärkeää määrittää turvallisuusyrityksen asema valtion suhteen. Mikäli yritys on ILC:n artiklan 4 mukainen valtion elin tai artiklan 5 mukainen hallinnollinen viranomainen, niin valtion vastuu tapauksessa on selkeä. Mikäli taas turvallisuusyritys on ylittänyt omat toimivaltuutensa, niin valtion vastuu tapauksessa on kyseenalainen.⁴¹⁸

Yksityisen turvallisuusyrityksen kategorisointi valtionhallinnon viranomaiseksi on tällä hetkellä haasteellista. Voimassa olevat valtiosopimukset ja kansainvälinen tapaoikeus eivät kykene selkeästi ilmaisemaan valtionhallinnon viranomaisen tehtäviä, jotka ovat kriittisiä yksityisen turvallisuusyrityksen kategorisoimiselle. Toinen haastava seikka on valtion valvonnan määrän arviointi voimassa olevien valtiosopimusten ja kansainvälisen tuomioistuimen päätösten perusteella. Valtionhallinnon viranomaisen perusteiden ollessa vielä epäselviä, on tapahtumia tulkittava aina tapauskohtaisesti.

5.3.3. Valtion vastuu suorittaa asianmukaista huolellisuutta

Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden perinteen mukaisesti valtiolla on velvollisuus asianmukaisella huolellisuudella ennaltaehkäistä tai estää omalla alueellaan tapahtuvat kansainvälisen oikeuden rikkomukset. Kansainvälinen humanitaarinen oikeuden käyttämää asianmukaisen huolellisuuden periaatetta on hyödynnetty annetuissa tuomioissa. Asianmukaista huolellisuutta on korostettu ennen kaikkea ihmisoikeuskysymyksissä. Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden osalta asianmukaisen huolellisuuden käsitettä on pidetty yleisenä käytäntönä, eikä se velvoita valtioita kouluttamaan ja ohjeistamaan omia joukkojaan. Toisaalta kansainvälinen tuomioistuin on liittänyt asianmukaisen huolellisuuden veloitteen Haagin 1907 toisen rauhankonferenssin maasodan tapoja ja lakeja koskevan liitteen artiklaan 43⁴¹⁹. Esimerkkinä asianmukaisen huolellisuuden periaatteen mukaisesta tuomiosta on Kansainvälinen tuomioistuimen päätös tuomita Kongon valloittajavaltion vastuuseen, koska se ei kyennyt estämään kansainvälisen humanitaarisen oikeuden rikkomuksia valloittamallaan alueella.⁴²⁰

⁴¹⁸ Seiberth s. 87. Katso myös ILC artikla 7 kommentit 7 ja 9

⁴¹⁹ SopS 11/1924

43 artikla.

Kun laillisen vallan valtaoikeus on tosiasiallisesti siirtynyt valtaajan käsiin, on tämän ryhdyttävä kaikkiin käytettävissään oleviin toimenpiteisiin palauttaakseen ja turvatakseen, mikäli mahdollista, yleisen järjestyksen ja julkisen elämän, noudattamalla, ellei siihen ole ehdotonta estettä, siinä maassa voimassa olevia lakeja.

⁴²⁰ International Court of Justice, case concerning armed activities on the territory of the congo (democratic republic of the congo v. uganda), judgment of 19 december 2005, Chesterman etc. Doswald-Beck s. 133 ja Seiberth s. 93. Toisaalta Kongon tapauksessa voidaan myös tulkita tapaus julkisen

Valtiolla on velvollisuus suorittaa asianmukaista huolellisuutta yksityisiä turvallisuusyrityksiä kohtaan riippumatta siitä, mikä on valtion asema. Aluevaltiolla on velvollisuus suorittaa asianmukaista huolellisuutta suojellakseen kaikkia alueellaan ja oman lainsäädännön piirissä olevia toimijoita valtion tai yksityisen toimijan tekemiä rikkomuksia vastaan.⁴²¹

Kotivaltiolla on yhtä lailla velvollisuus suorittaa asianmukaista huolellisuutta yksityisiä turvallisuusyrityksiä kohtaan. Valtion suorittaman asianmukaisen huolellisuuden periaatteella on pakosti oltava myös kansainvälinen ulottuvuus. Muuten valtioilla olisi mahdollisuus kiertää kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoikeuksien asettamat vaatimukset siirtämällä oma toimintansa valtioihin, joissa asioiden sääntely on väljää.

Kotivaltio on jättänyt suorittamatta asianmukaista huolellisuutta yksityisen turvallisuusyrityksen rikkoessa kansainvälistä humanitaarista oikeutta toisen valtion alueella, mikäli yritys on toiminut kotivaltion lainsäädännön mukaisesti ja ollut tietoinen, että yrityksen toiminta aluevaltion alueella todennäköisesti rikkoo kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sopimuksia. Kotivaltion asema on myös sillä valtiolla, jossa yritys on perustettu tai mistä yritystä johdetaan. Riippumatta ekstraterritoriaalisesta toimivallasta on sillä valtiolla, jossa yritys on perustettu ja jonka lainsäädännön alla yritys toimii, velvollisuus asianmukaisella huolellisuudella valvoa yrityksen toimintaa vieraan valtion alueella.⁴²²

Toimeksiantajavaltiolla on myös velvollisuus suorittaa asianmukaista huolellisuutta yksityisiä turvallisuusyrityksiä kohtaan. Toimeksiantajavaltion vastuu suorittaa asianmukaista huolellisuutta on riippuvainen sen roolista aluevaltion alueella. Toimeksiantajavaltio on vastuussa, mikäli se on samalla valloittajavaltio. Toimeksiantajavaltio on vastuussa myös, mikäli rikkomukset tapahtuvat sellaisella alueella, jonka vastuullisena toimijana on toimeksiantajavaltion toimija tai mikäli rikkomus tapahtuu sellaisella alueella, jossa toimeksiantajavaltio käyttää julkista valtaa. Mikäli toimeksiantajavaltiolla ei ole alueellista vastuuta tapauksessa, on vastuukysymyksessä oleellista olivatko uhrit fyysisesti toimeksiantajavaltion valvonnassa.⁴²³

Riippumatta valtion roolista on huomioitava, että valtiolla on niin miehitystilanteessa kuin muissakin kansainvälisissä aseellisissa selkkauksissa velvollisuus huolehtia kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoikeuksien noudattamisesta päättäväisesti voimassa olevien kansainvälisten valtiosopimusten mukaisesti.⁴²⁴

---

vallan käyttämiseksi, jolloin syytety olisi myös kyetty asettamaan syytteeseen valtionhallinnon viranomaisen roolissa.

⁴²¹ Seiberth s. 94.

⁴²² Seiberth s. 95.

⁴²³ Seiberth s. 96.

⁴²⁴ Haagin yleissopimuksen maasodan lakeja ja tapoja koskeva ohjesäännön artiklan 43, Geneven I-IV sopimusten artikla 1 ja Geneven sopimusten I lisäpöytäkirjan artikla 1. Planck etc., Lehnardt, Chia. Private Military Companies s. 472..

5.3.4. Montreux'n asiakirjan ja YK:n yleissopimuksen luonnoksen yksityisten turvallisuusyritysten käytöstä⁴²⁵ tulkinnat valtion vastuusta yksityisistä turvallisuus yrityksistä

Montreux'n asiakirja on ensimmäinen kansainvälinen väline, joka on erityisesti suunnattu koskemaan yksityisiä turvallisuusyrityksiä. Asiakirjassa korostetaan, että yksityiset turvallisuusyritykset ovat yksityisiä liiketoimintayksiköitä. Tämä muodostaa kansainvälisistä yksityisistä turvallisuusyrityksistä käsityksen yrityksinä eikä yksilöinä. Tämä on yksi seikka, joka erottaa heidät palkkasotilaan määritelmästä. Asiakirjassa määritellään yksityiset turvallisuusyritykset niiden tarjoamien palveluiden mukaan, esimerkiksi aktiivisiin tai passiivisiin, hyökkäyksellisiin tai puolustuksellisiin, taisteleviin tai ei-taisteleviin ja sotilaallisiin tai turvallisuuspalveluita tarjoaviin yrityksiin.⁴²⁶

Asiakirja nojaa vahvasti kansainväliseen humanitaariseen oikeuteen, jonka mukaan yksityisten turvallisuusyritysten työntekijät rinnastetaan siviileihin, mitkä useimmissa tapauksissa estää heitä osallistumasta suoranaisesti vihollisuuksiin. Asiakirja kuitenkin nostaa esille laajan valikoiman palveluita, jotka jopa edellyttävät suoranaista osallistumista vihollisuuksiin. Esimerkkinä tällaisesta palvelusta voidaan nostaa esille asejärjestelmän operointi. Kriittikinä asiakirjaa kohtaan onkin esitetty, että vaikka asiakirja tuomitsee yksityisten turvallisuusyritysten aktiivisen osallistumisen taisteluihin, niin asiakirja ei sisällä listaa yrityksiltä kielletyistä tehtävistä.⁴²⁷ Mikäli tällainen lista olisi haluttu muodostaa, olisi asiakirja vieläkin valmisteluvaiheessa, koska listan muodostamiseen tarvitaan kaikkien osallistujavaltioiden välinen konsensus. Velvoittaakseen osallistujavaltioita tulisi listan myös olla osa valtiosopimusta. Mikäli tällainen prosessi olisi aloitettu, niin asiakirja ei olisi vieläkään valmis, koska valtiosopimusten valmistelu on erittäin hidas prosessi.⁴²⁸

Montreux'n asiakirja osoittaa pehmeän oikeuden ohjeellisen tärkeyden tavalla, jolla asiakirja toimii vuorovaikutuksessa voimassa olevan oikeuden kanssa.

⁴²⁵ United Nations, Draft International Convention on the Regulation, Oversight and Monitoring Of Private Military and Security Companies, 13 July 2009.

katso myös

UN Doc A/HRC/22/41 "Report of the open-ended intergovernmental working group to consider the possibility of elaborating an international regulatory framework on the regulation, monitoring and oversight of the activities of private military and security companies on its second session", 24 December 2012

UN Doc A/HRC/WG.10/1/4 " Summary of the first session of the open-ended intergovernmental working group to consider the possibility of elaborating an international regulatory framework on the regulation, monitoring and oversight of the activities of private military and security companies", 22 November 2011

⁴²⁶ Montreux'n asiakirja Johdanto kohta 9 ja Seiberth s. 67

⁴²⁷ Montreux'n asiakirja s. 36-37 ja Seiberth s. 68.

⁴²⁸ Opetuskeskustelu Kari T. Takamaan kanssa 10.5.2017.

Ensinnäkin voimassa oleva oikeus muokkasi vahvasti asiakirjan sisältöä ja asiakirja perustui voimassa olevaan yksityisiä turvallisuusyrityksiä sääntelevään oikeuteen. Toiseksi asiakirjan eri osat tukevat toisiaan ja asiakirjaa tulkittaessa on yhdisteltävä sen eri osia keskenään. Asiakirjan esille tuomien parhaiden käytänteiden hyväksyminen eri valtioiden toimesta voi tulevaisuudessa muodostaa asiakirjasta kansainvälisen tapaoikeuden oikeuslähteen.⁴²⁹

Montreux'n asiakirjaa käsiteltäessä on huomioitava, että se ei kuitenkaan ole oikeudellisesti sitova instrumentti. Sillä ei ole vaikutusta voimassa oleviin kansainvälisen tapaoikeuden tai kansainvälisten sopimusten mukaisiin velvoitteisiin. Yksityisille turvallisuusyrityksille sillä on kuitenkin ohjaava vaikutus.

Montreux'n asiakirjassa olevat yksityisten turvallisuusyritysten ja niiden työntekijöiden määritelmät osoittavat, että yritysten määrittely on vielä vajavaista ja siitä ei ole yhteisymmärrystä osallistujavaltioiden kesken eikä kansainvälisessä yhteisössä. Kansainvälisesti ei ole vielä kyetty rajoittamaan yritysten tarjoamia palveluita. Yleinen epä tietoisuus ja vajavaiset perusteet yksityisten turvallisuusyritysten määrittelyssä ovat johtaneet myös epäselvyyteen niiden asemasta kansainvälisessä oikeudessa. Tämän johdosta on myös hankalaa tunnistaa sääntöjen rajalla olevia harmaita alueita tai vajeita yrityksiä rajoittavista säännöistä.⁴³⁰

Montreux'n asiakirja käsittelee työntekijöitä siviileinä ja toteaa ne tapaukset, joissa työntekijä menettää siviilin statuksensa. Asiakirjassa ei kuitenkaan käsitellä niitä seurauksia, jotka siviilin aseman menettäminen heille aiheuttaa. Yksityiset turvallisuusyritykset työskentelevät sellaisilla alueilla, joissa aseellinen voimankäyttö on todennäköistä. Asiakirja ei kuitenkaan anna selkeätä ohjeistusta voimankäyttöön. Hyvien käytäntöjen osiossa annetaan ohjeistusta alue- ja toimeksiantajavaltioille, kuinka tällaisiin tapauksiin tulisi valmistautua ja kuinka ne on käsiteltävä. Toimeksiantaja- ja aluevaltion välillä tulisi olla sopimus, jolla sovitaan voimankäytöstä yksityisten turvallisuusyritysten osalta. Yksityisten turvallisuusyritysten voimankäytöstä annetaan tarkempaa ohjeistusta turvallisuusyritysten käytäntösäännöstössä.⁴³¹

YK reagoi lisääntyvään yksityisten turvallisuusyritysten käyttöön asettamalla työryhmän selvittämään yksityisten turvallisuusyritysten käyttöä. Työryhmän tuloksena tuotettiin YK:n yleissopimuksen luonnos yksityisten turvallisuusyritysten käytöstä vuonna 2009. Työryhmän pääsääntöisenä tehtävänä oli luoda sopimus valtion vastuusta voimankäytön monopolisoinnissa. Samalla sen tuli antaa perusteet valtion tehtävistä, joita ei voida ulkoistaa yksityisille turvallisuusyrityksille. Yleissopimuksen luonnoksen tarkoituksena on myös antaa perusteet yksi-

⁴²⁹ Seiberth s. 129.

⁴³⁰ Seiberth s. 68.

⁴³¹ Montreux'n asiakirja osa A IV kohta 18, The International Code Of Conduct For Private Security Service Providers, luku F, kohta 29-32 ja Seiberth s. 152 – 153.

tyisten turvallisuusyritysten valvontamekanismille, jonka avulla kyetään valvomaan ja raportoimaan yksityisten turvallisuusyritysten kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoi-
keuksien rikkomukset. Yleissopimuksen luonnos velvoittaa osallistujavaltiot tekemään tarvit-
tavat toimenpiteet oman kansallisen lainsäädännön osalta, jotta yleissopimuksen luonnoksen
asettamat vaatimukset täyttyvät.⁴³² Useat eri valtiot ovat eri mieltä jo työryhmän saamasta
ohjeistuksesta ja annetuista määritelmistä. Tästä johtuen yleissopimuksen hyväksyminen ei
tapahdu nopeasti.⁴³³

Yleissopimuksen luonnoksessa määritellään turvallisuusyritykset ja niiden tarjoamat palvelut,
mutta luonnoksessa ei kuitenkaan luokitella yrityksiä niiden tarjoamien palvelujen mukaan.
Kaikkia yksityisiä turvallisuusyrityksiä säädellään riippumatta niiden tarjoamista palveluista.
Kyseinen säätelyn periaate on herättänyt paljon kritiikkiä niiden maiden toimesta, jotka aktii-
visesti palkkaavat turvallisuusyrityksiä. Yleissopimuksen luonnos asettaa myös selkeät sään-
nöt sellaisille toimille, joita valtio ei voi ulkoistaa turvallisuusyrityksille. Yleissopimuksen
luonnos korostaa valtion monopolia voimankäytön osalta, mutta ei kykene muodostamaan
yhteistä kansainvälistä yhteisymmärrystä, mitä asioita voitaisiin siirtää yksityisen sektorin
hoidettavaksi.⁴³⁴

Kansainvälisessä keskustelussa tutkijoiden välillä ei ole saavutettu yhteisymmärrystä voiman-
käytön valtion monopolille. Osa tutkijoista ei näe rajoitteita niihin tehtäviin, joita yksityisille
yrityksille voidaan antaa. Toiset tutkijat taas eivät näe mahdolliseksi, että valtion ydintoimin-
toja ulkoistetaan yksityisille yrityksille. Voimankäytön valtion monopoli on menettänyt jo
merkityksensä sellaisissa valtioissa, jotka käyttävät paljon yksityisten turvallisuusyritysten
palveluja. Tällä hetkellä tulisi saavuttaa yhteisymmärrys palkkasotilaiden asemasta oikeusjär-
jestelmissä, minkä jälkeen olisi mahdollista päästä sopimukseen valtioiden tahdosta pidättää
itsellään voimankäytön monopoli. Vasta tämän jälkeen voidaan avoimesti keskustella tehtä-
vistä, joita yksityisille turvallisuusyrityksille voidaan antaa.⁴³⁵

Verrattaessa Montreux´n asiakirjaa ja YK:n yleiskokouksen yksityisiä turvallisuusyrityksiä
koskevaan yleissopimuksen luonnokseen suurimpana erona ovat yleissopimuksensopimuksen
luonnoksen painotukset. Luonnos painottaa vahvasti omassa näkökulmassaan valtion roolia
voimankäytön monopolisoinnissa ja pyrkii rajoittamaan turvallisuusyrityksille annettavien
tehtävien laatua. Asiakirjassa ei pyritä rajoittamaan yrityksille annettavien tehtävien luonnetta.

---

⁴³² United Nations, Draft International Convention on the Regulation, Oversight and Monitoring Of Pri-
vate Military and Security Companies, 13 July 2009, Artikla 1.

⁴³³ Seiberth s. 68.

⁴³⁴ Seiberth s. 69.

⁴³⁵ Seiberth s. 70.

Tämä saattaa osaltaan johtua siitä, että asiakirjan laatijoina on ollut valtioita, jotka käyttävät aktiivisesti turvallisuusyritysten palveluita.⁴³⁶

Yhtenä suurena kysymyksenä valtioiden osalta on ollut turvallisuusyrityksille sallittujen tehtävien luonne. Pääsääntöisesti kiistanalaiset tehtävät ovat liittyneet sotilaallisten ja turvallisuuspalveluiden ulkoistamiseen. Montreux'n asiakirja painottaa kansainvälisen oikeuden periaatetta, että valtiot eivät voi siirtää valtion kansainvälisoikeudellista vastuuta ulkoistamalla palveluita yksityiselle sektorille. Montreux'n asiakirja sallii kuitenkin laajemman ulkoistamisen kuin yleiskokouksen sopimusluonnos. Asiakirja viittaa niihin velvollisuuksiin, jotka kuuluvat valtiolle kansainvälisen humanitaarisen oikeuden eli Geneven yleissopimusten mukaisesti, kuten sotavankileireistä tai siviilien internointileireistä vastuussa olevan virkamiehen toimivallan käyttö. Asiakirjan kohta 9⁴³⁷ antaa paljon laajemman kentän turvallisuusyritysten tarjoamille palveluille.⁴³⁸

Asiakirja tunnistaa aluevaltion aseman haasteelliseksi valvoa ja varmistaa kansainvälisen humanitaarisen oikeuden toteutuminen valtion alueella. Asiakirjassa korostetaan toimeksiantaja ja kotivaltion vahvempaa asemaa näissä tehtävissä. Toimeksiantajavaltioiden on kyettävä valvomaan turvallisuusyritysten toimintaa, eivätkä ne voi ulkoistamalla paeta omaa vastuutaan kansainvälisen humanitaarisen oikeuden noudattamisen ja valvomisen osalta.

Kotivaltiot ovat velvoitettuja oman lainsäädännön puitteissa varmistamaan kansainvälisen humanitaarisen oikeuden toteutuminen, mikäli yritys on perustettu tai rekisteröity valtiossa tai sen työntekijä on valtion kansalainen. Kotivaltion olisi pyrittävä muodostamaan tarvittavat yritysten lisensiointi ja valvontamekanismit, joita voidaan hyödyntää myös toimeksiantaja- ja aluevaltioiden osalta. Asiakirja esittää myös valtioille vaatimuksen, että niiden on ryhdyttävä toimenpiteisiin kansainvälisen humanitaarisen oikeuden rikkomusten torjumiseksi yksityisten turvallisuusyritysten toimesta.⁴³⁹

Asiakirja tukee kansainvälisen humanitaarisen oikeuden määrittelyä hallinnollisen viranomaisen tehtävistä. Kuitenkin asiakirjan yksityisille turvallisuusyrityksille hyväksytyjen tehtävien listassa on eroja kansainväliseen humanitaariseen oikeuteen. Tästä voidaan siis vastaväitteenä todeta, että asiakirjassa mainitut yksityisille turvallisuusyrityksille sallitut tehtävät kuten van-

⁴³⁶ Seiberth s. 129 – 130.

⁴³⁷ Montreux'n asiakirja, Johdanto kohta 9:

a) ”yksityisillä turvallisuus- ja puolustusalan yrityksillä” yksityisiä liikeyrityksiä, jotka tuottavat turvallisuus- ja/tai puolustusalan palveluja, riippumatta siitä, miten ne kuvaavat itseään. Turvallisuus- ja puolustusalan palveluihin luetaan etenkin aseistettu vartiointi sekä henkilöiden ja erilaisten kohteiden, kuten saattueiden, rakennusten ja muiden paikkojen suojeleminen, asejärjestelmien huolto ja käyttäminen, vapautensa menettäneiden säilöissäpito ja paikallisjoukkojen ja turvallisuushenkilöstön neuvonta tai koulutus.

⁴³⁸ Seiberth s. 130.

⁴³⁹ Montreux'n asiakirja s. 18 ja Seiberth s. 133.

kien hallussapito, eivät ole siis hallinnollisen viranomaisen tehtäviä. Tällä hetkellä kun Montreux'n asiakirja ei ole vielä saavuttanut asemaa kansainvälisen tapaoikeuden elementtinä, on noudatettava kansainvälisen oikeuden oikeuslähteiden edellyttämiä määritelmiä.⁴⁴⁰

Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden tutkijat ovat laatineet luettelon valtion ydintehtävistä, joita ei ole mahdollista ulkoistaa yksityisille turvallisuusyrityksille. Tutkijoiden laatima lista valtion ydintehtävistä on yhteneväinen YK:n yleiskokouksen sopimusluonnoksen kanssa.⁴⁴¹ Listassa esitetyt valtion ydintehtävät ovat vielä tiukempia kuin ILC:n raportin valtion vastuuta käsittelevät artikkelit. Yhtenäistä näille kahdelle luettelolle on se, että ne haluavat tiukasti rajoittaa valtion hallinnollisen viranomaisen tehtävien ulkoistamista yksityisille turvallisuusyrityksille.⁴⁴²

Montreux'n asiakirja ei edesauta laissa olevien aukkojen sulkemista tai kavenna harmaata aluetta, joka liittyy valtion vastuuseen yksityisistä turvallisuusyrityksistä. Päinvastoin asiakirja pyrkii madaltamaan valtion vastuuta tai jättämään sen avoimeksi. Näin ollen asiakirja kannattaa selkeästi vallitsevaa laavaa lähestymistapaa. Asiakirja ei ota selkeästi kantaa valtion vastuusta suorittaa asianmukaista huolellisuutta valvoessaan yksityisten turvallisuusyritysten toimintaa. Kuten jo aikaisemmin otin esille, asiakirjan ensimmäisen osan A-luvun kohdassa 7 todetaan: ” *Vaikka sopimussuhteen muodostaminen ei itsessään synnytä toimeksiantajavaltiolle vastuuta, ...* ”.

Tästä voidaan tehdä tulkinta, että sopimuksellinen suhde yrityksen ja valtion välillä ei ole riittävä peruste kansainvälisessä oikeudessa muodostaa valtiolle vastuuta suorittaa asianmukaista huolellisuutta yksityisen turvallisuusyrityksen toimista vieraan valtion alueella. Valtion vastuu suorittaa asianmukaista huolellisuutta, olisi aina riippuvainen valtion kansallisen oikeuden ekstraterritoriaalisuudesta. On kuitenkin huomioitava, että valtion vastuu suorittaa asianmukaista huolellisuutta voi langeta valtiolle riippumatta kansallisen oikeuden ekstraterritoriaalisuudesta.⁴⁴³

Kansainvälinen käytännesäännöstö on luotu vaihtoehtoiseksi tavaksi rajoittaa yksityisten turvallisuusyritysten toimintaa. Käytännesäännöstön jäseneksi pääsee jokainen turvallisuuspalveluja tarjoava yritys, joka on valmis sitoutumaan yhteiseen käytännesäännöstöön. Käytännesäännöstö on pyrkinyt hylkäämään omassa säännöstössään yritysten sotilaallisen puolen, jonka avulla käytännesäännöstön jäsenet pyrkivät pääsemään eroon vallitsevasta vertailusta

⁴⁴⁰ Seiberth s. 136.

⁴⁴¹ law enforcement, engaging in combat, seizure of money, detention and interrogation, expropriation and border immigration control

⁴⁴² UN Draft Convention artikla 9, ILC artikla 5 ja Seiberth s. 136 – 137.

⁴⁴³ Seiberth s. 138.

palkkasotilaisiin. Kaksi suurinta yhdistystä, jotka ajavat yksityisten turvallisuusyritysten asemaa, ovat ISOA (International Peace Operations Association) ja BAPSC (the British Association of Private Security Companies). Molemmat yhdistykset vaativat kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoikeuksien noudattamista, mutta eivät erikseen kiellä aktiivista osallistumista vihollisuuksiin. Molemmat kuitenkin rajoittavat voimankäytön itsepuolustukseen.⁴⁴⁴

Yksityisten turvallisuusyritysten toimintojen selkeyttämiseksi ja toiminnan avoimuuden edistäminen on aloitettu myös toimintojen standardisointi. Kansainvälisen standardisointijärjestön (International Organization for Standardization ISO) standardin 26000⁴⁴⁵ perusteella on aloitettu yksityisten turvallisuusyritysten käytäntesäännösten standardisointi. Yhdysvaltojen standardisointijärjestö (American Standards body ANSI) käynnisti käytäntesäännösten standardisoinnin vuonna 2012. Standardisoinnin valmistuessa organisaatiot voivat auditoida omat palvelunsa kolmannen osapuolen toimesta ja saavuttaa näin kansainväliset standardit. Standardin saavuttaessaan yksityinen turvallisuusyritys on velvollinen raportoimaan akkreditointi viranomaiselle ja kyseinen viranomaisella voi tehdä myös tarkastuksia yrityksen toiminnasta.⁴⁴⁶ Standardisoinnin avulla yksityiset turvallisuusyritykset kykenevät lisäämään avoimuutta yrityksen toiminnasta ja myös saavuttavat luotettavan yrityksen maineen kansainvälisillä markkinoilla.

Valtioiden lisäksi kansainväliset järjestöt käyttävät yksityisten turvallisuusyritysten palveluita. Yritysten palveluiden käyttäjinä ovat esimerkiksi YK, EU ja NATO omissa operaatioissaan. Kansainväliset järjestöt voivat itse palkata yrityksen tai yrityksen voi palkata operaatioon osallistuvan valtion kautta.⁴⁴⁷ Poikkeuksena olisi tilanne, jossa kansainvälinen järjestö olisi taistelemassa aluevaltion voimassa olevaa hallintoa vastaan.⁴⁴⁸

Kansainvälisten järjestöjen rooli on riippuvainen niiden asemasta kansainvälisessä oikeudessa. Kansainvälisille järjestöille tulee olla erillinen lakisäätäinen asema kansainvälisessä oi-

⁴⁴⁴ The International Code Of Conduct For Private Security Service Providers. Preamble kohta 1. Aionetaan tässä kohdassa käytäntesäännöstössä mainitaan, että yksityiset turvallisuusyritykset suorittavat myös sotilaallisia toimintoja. ISOA Code of Conduct, kohta 11. ja Seiberth s. 72.

⁴⁴⁵ Standardi 26000 Yhteiskuntavastuu. Standardi käsittelee yhteiskuntavastuun terminologiaa ja periaatteita, yhteiskuntavastuun tunnistamista ja sidosryhmien osallistumista sekä seitsemää yhteiskuntavastuun ydinaihetta: organisaation hallintotapa, ihmisoikeudet, työelämän käytännöt, ympäristö, oikeudenmukaiset toimintatavat, kuluttaja-asiat ja yhteisön toimintaan osallistuminen ja yhteisön kehittäminen. https://www.sfs.fi/julkaisut_ja_palvelut/tuotteet_valokeilassa/iso_26000_yhteiskuntavastuu. Katsottu 22.6.2017.

⁴⁴⁶ Schaub Gary JR., Kealty Ryan toim.. Private Military and Security Contractors. Controlling the corporate warrior. Bosch Shannon, Maritz Marelle, Kimble Matthew. Mercenaries or Legitimate Actors? s. 64.

⁴⁴⁷ Seiberth s. 97.

⁴⁴⁸ Ralby (Weller) s. 1153 ja International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries artikla 1 kohta 2.

keudessa, jonka saavuttamiseen on asetettu tiettyjä vaatimuksia.⁴⁴⁹ Kansainvälisellä järjestöllä on oltava oma tahto ja personallisuus, mikä on noteerattu kansainvälisessä oikeudessa. Kansainvälisen järjestön on toimittava itsenäisesti ja sen on käytettävä hallinnollisia elementtejä samalla tavalla kuin valtiot. Esimerkkinä voidaan nostaa esille YK, jolle Kansainvälinen tuomioistuin on vuonna 1949 antanut aseman olla omana subjektinaan kansainvälisessä oikeudessa.⁴⁵⁰

Kansainvälisen järjestön asema ei kuitenkaan vastaa täysin valtioiden asemaa kansainvälisessä oikeudessa. Kansainvälisiä järjestöjä, jotka ovat kansainvälisen oikeuden subjekteja, ovat valtioiden asemassa. Kansainvälisten järjestöjen, jotka eivät ole kansainvälisen oikeuden subjekteja, asema riippuu niiden suhteesta valtioon. Mikäli kansainvälinen järjestö on valtionhallinnon palveluksessa, niin valtiolle saattaa muodostua vastuu kansainvälisen järjestön toiminnasta kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa.⁴⁵¹

Kansainvälisistä järjestöistä on huomioitava, että niiden aseman määrää myös järjestön olemassa olon määrittävät tekijät. Kansainväliset järjestöt ovat kuitenkin sitoutuneet noudattamaan yleisiä kansainvälisen oikeuden säännöksiä ja niitä sopimuksia, jotka ne ovat allekirjoittaneet. Ne ovat myös kansainvälisen oikeuden subjekteina velvoitetut noudattamaan aina voimassa olevan oikeuden – periaatteen velvoittavuutta ja kansainvälistä tapaoikeutta. Kansainvälisen tuomioistuimen mukaan järjestöt ovat vastuussa työntekijöidensä tai palkkaamiensa yritysten työntekijöiden toiminnasta kansainvälisen tapaoikeuden periaatteiden mukaisesti.⁴⁵²

5.3.5. Johtopäätökset

Kansainvälinen humanitaarinen oikeus koskee valtioita, YK:n rauhanturvaoperaatioita ja yksilöitä. Yksityisten turvallisuusyritysten työntekijöiden asemasta kansainvälisessä oikeudessa on ollut tutkijoiden keskuudessa erimielisyyksiä. Valtio on velvoitettu noudattamaan kansainvälistä humanitaarista oikeutta Geneven sopimusten 1 artiklan⁴⁵³ mukaisesti. Tämä vaatimus on voimassa niin valtion omien asevoimien suhteen kuin valtion puolesta toimivien ja niiden valvonnassa olevien yksilöiden suhteen. Tällaisiksi yksilöiksi voidaan luokitella valtion palkkaamat yksityisten turvallisuusyritysten työntekijät. Tämän säännön noudattamiseksi on valtion myös varmistettava, että palkattujen turvallisuusyritysten henkilökunta on asianmukaisesti

⁴⁴⁹ UN Doc A/CN.4/532 First report on responsibility of international organizations, by Mr. Giorgio Gaja. 26 March 2003. Kohta 15.

⁴⁵⁰ Seiberth s. 98.

⁴⁵¹ Opetuskeskustelu Kari T. Takamaan kanssa 10.5.2017.

⁴⁵² UN Doc A/64/10. Report of the International Law Commission. Sixty-first session. (4 May-5 June and 6 July-7 August 2009) artikla 56, UN Doc A/CN.4/553. Third report on responsibility of international organizations, by Giorgio Gaja, 13 May 2005, kohta 4, s. 2 ja Seiberth s. 99.

⁴⁵³ SopS 8/1955 artikla 1” Korkeat sopimuspuolet sitoutuvat noudattamaan tätä sopimusta ja saattamaan sen noudatetuksi kaikissa olosuhteissa.”

koulutettu ja heillä on selkeästi tiedossa voimassa olevat voimankäytön säädökset. Valtion on myös kyettävä valvomaan palkattujen yritysten toimintaa yrityksille annettujen tehtävien puitteissa. Tällöin valtiolla on myös mahdollisuus aloittaa vaaditut tutkimukset nopeasti mahdollisten väärinkäytösten ilmaantuessa.⁴⁵⁴

Samat vaatimukset ovat myös kotivaltioilla ja aluevaltiolla. Näiden vaatimusten täyttämiseksi olisi tarpeellista luoda sääntelyjärjestelmä. Sääntelyjärjestelmän avulla voitaisiin varmistua kansainvälisen humanitaarisen oikeuden noudattamisesta, tarkentaa yritysten tarvitsemien lisenssien tarvetta ja asettaa koulutusvaatimukset yksityisten turvallisuusyritysten työntekijöille. Samalla sääntelyjärjestelmän avulla voitaisiin tarkentaa yksityisille turvallisuusyrityksille annettavia tehtäviä. Vain muutamilla kotivaltioilla tai aluevaltioilla⁴⁵⁵ on voimassa oleva lainsäädäntö yksityisten turvallisuusyritysten työntekijöille.⁴⁵⁶

Tällä hetkellä oikeus ei kiellä yksityisten turvallisuusyritysten käyttöä valtioiden tehtävien suorittamiseen. Ongelmat kansainvälisesti ovat tällä hetkellä laintulkinnallisia, mutta ne ovat olemassa. Ongelmallisia tapauksia ovat tällä hetkellä muut ei-valtiolliset toimijat, kuten sissisotilaat ja miliisi. Yksityisten turvallisuusyritysten työntekijöiden luokittelu siviileiksi asettaa huomattavia haasteita voimankäytölle ja ennen kaikkea heidän asemalleen taisteluentällä. Suoranaisesti vihollisuuksiin osallistuvalla siviilillä ei ole sotavangin aseman suojaa kiinniotettaessa. Luokittelu siviiliksi, joka avustaa armeijaa asettaa taistelijan ja siviilin välisen luokittelun vaikeaksi.⁴⁵⁷

Valtioilla tulisi olla selkeä kansallinen sääntelyjärjestelmä yksityisiä turvallisuusyrityksiä kohtaan. Kyseisen sääntelyjärjestelmän tulisi sisältää seuraavat viisi elementtiä.

1. Sallittujen toimintojen määrittely. Määrittelyssä on oltava selkeästi määritelty tekijä ja toiminta.
2. Lupa- ja lisenssisäännökset
3. Lisensiointijärjestelmä, jolla sertifioidaan ja standardisoidaan yritykset
4. Valta asettaa säännöksiä rikkoneille yrityksille tuomioita ja seuraamuksia
5. Valta syyttää säännöksiä rikkoneita yrityksiä tuomioistuimissa.⁴⁵⁸

⁴⁵⁴ Chesterman etc. Doswald-Beck s. 132 ja Seiberth s. 80.

⁴⁵⁵ Aluevaltiot, joilla on voimassa oleva lainsäädäntö yksityisille turvallisuusyrityksille: Irak, Sierra Leone ja Afganistan.

Koti-/toimeksiantajavaltiot, joilla on voimassa oleva lainsäädäntö yksityisille turvallisuusyrityksille: USA ja Iso Britannia..

⁴⁵⁶ Chesterman etc. Doswald-Beck s. 129.

⁴⁵⁷ Planc s. 474.

⁴⁵⁸ Chesterman etc. Kevin O'Brian s. 42.

Tällä järjestelmällä valtioilla olisi riittävä kyky valvoa ja myös asettaa syytteeseen ja tuomita kansainvälistä humanitaarista oikeutta rikkoneet yksityiset turvallisuusyritykset ja niiden työntekijät.

Yksityiset turvallisuusyritykset toimivat myös valtioiden sisäisissä selkkauksissa, joissa kansainvälinen humanitaarinen oikeus toimii vain rajoitetusti. Selkkaukset sopivat vain harvoin siihen muottiin, johon ne on sopimuksissa määritelty. Tämän vuoksi on kansainvälisen humanitaarisen oikeuden toteutumista käsiteltävä aina tapauskohtaisesti. Useissa tapauksissa eritasoisia selkkauksia voi tapahtua samanaikaisesti samalla alueella, kuten Afganistanissa. Afganistanissa oli samanaikaisesti käynnissä sisäinen selkkaus Talibanin ja Pohjoisen liiton välillä ja kansainvälinen aseellinen selkkaus Talibanin ja USA:n johtaman koalition välillä. Yksityiset turvallisuusyritykset voivat tarjota palveluita myös sellaisilla alueilla, joilla ei ole kansainvälistä aseellista selkkausta. Tällöin on voimassa vain kansainvälinen ihmisoikeus.⁴⁵⁹

Teoriassa yksityisten turvallisuusyritysten työntekijöitä voidaan tuomita sen valtion kansallisen lainsäädännön mukaan, jossa teko tehtiin. Käytännössä työntekijöillä on usein sopimuksilla saavutettu immuniteetti paikallista lainsäädäntö vastaan. Yritykset työskentelevät usein hauraissa valtioissa, jolloin on epätodennäköistä, että paikallinen oikeusjärjestelmä aloittaisi toimenpiteitä heitä kohtaan. Yksityisten yritysten toimeksiantaja- ja kotivaltioilla on kuitenkin velvollisuus aloittaa tutkinta ja tuomita kansainvälisen humanitaarisen oikeuden rikkomuksista Geneven sopimusten ja I lisäpöytäkirjan artiklan 1 mukaisesti.⁴⁶⁰

Hauraiden aluevaltioiden kyvyttömyys ja toimeksiantaja- ja kotivaltioiden haluttomuus aloittaa riittäviä toimenpiteitä kansainvälisen humanitaarisen oikeuden rikkomuksia tehneitä yrityksiä ja yksilöitä vastaan, on johtanut turvallisuusyritysten muodostamiin käytännesäännöksiin (code of conduct). Yksityiset turvallisuusyritykset ovat perustaneet oman vapaaehtoisen käytännesäännösten The International Code of Conduct for Private Security Providers' Association (ICoCA). Sen jäsenet sitoutuvat noudattamaan niitä sääntöjä, joita käytännesäännöksessä on asetettu. Yrityksiä palkkaavat valtiot ja organisaatiot käyttävät mielellään kyseisen käytännesäännösten jäsenyrityksiä, jolloin he voivat olla varmoja, että yritys noudattaa voimassa olevaa kansainvälistä oikeutta ja annettuja määräyksiä.

Yksityisten turvallisuusyritysten toimintaa rajoitetaan tai ohjataan kolmella eri välineellä. YK:n yleissopimuksen luonnos kieltää toiminnan, joka vie valtiolta voimankäytön monopolin ja vaatii tiukkaa yksityisten turvallisuusyritysten toiminnan rajoittamista. Toiminnan rajoitta-

⁴⁵⁹ Seiberth s. 81.

⁴⁶⁰ Planck etc., Lehnardt, Chia. Private Military Companies s. 473.

minen on työryhmän mukaan aiheellista, koska yritysten toiminta on liian lähellä palkkasotilaiden toimintaa.

Montreux'n asiakirja ei erikseen kiellä yritysten osallistumista taisteluihin, mutta ei hyväksy suoranaista osallistumista vihollisuuksiin. Asiakirja ei erittele luonnostaan valtiolle ominaisia toimia. Tällaiset toimet, jotka kuulusivat luonnostaan valtioille, ovat kuitenkin sallittuja asiakirjan mukaan.

Viimeiseksi otetaan huomioon käytäntesäännöstö, joka pyrkii aktiivisesti erottamaan sotilaallisen luonteen omista jäsenistään. Kansainvälisesti ei ole selkeää linjausta yksityisten turvallisuusyritysten rajoittamisesta, koska niiden toimintaa ohjaavat ja rajoittavat sopimukset eivät edes siihen kykene.⁴⁶¹

---

⁴⁶¹ Seiberth s. 72 – 74.

6. YHTEENVETO JA JATKOTUTKIMUSTARPEET

6.1.1. Yhteenveto

Yhteenvedossa on tarpeellista tuoda esille tutkimuksen keskeisimmät johtopäätökset. Johtopäätöksiä on käsitelty jo käsittelylukujen johtopäätöksissä, mutta mielestäni on tarpeellista muodostaa tutkimuksen tulosten koonnos tässä luvussa.

Kansainvälisen oikeuden oikeuslähteet eivät tällä hetkellä kykene selkeästi määrittelemään yksityisten turvallisuusyritysten asemaa kansainvälisessä oikeudessa. Voimassa olevissa valtiotosopimuksissa ei ole tällä hetkellä selkeää määrittelyä yksityisistä turvallisuusyrityksistä, mikä tarkoittaa, että jokaista tapausta on tulkittava tapauskohtaisesti.

Yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijän aseman määrittelee henkilön kategorisointi kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa. Merkittävin kategorisointi tehdään siviilin tai taistelijan välillä. Mikäli turvallisuusyrityksen työntekijä kategorisoidaan siviiliksi kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa, on hän kansainvälisessä oikeudessa suojeltu henkilö. Siviilinä hän ei kuitenkaan saa suoranaisesti osallistua vihollisuuksiin. Mikäli hän osallistuu suoranaisesti vihollisuuksiin, hän menettää suojellun asemansa, ja häntä kohti voidaan käyttää aseellista voimaa.

Yksityisten turvallisuusyritysten työntekijät määritellään useimmiten kansainvälisen oikeuden oikeuslähteiden perusteella siviileiksi. Heidän palveluidensa luonteen johdosta heillä on kuitenkin suuri riski joutua kategoriaan suoranaisesti vihollisuuksiin osallistuva siviili. Tämä kategoria on heille epäsuotuisa, koska he menettävät tällöin siviilin suojellun aseman ja ovat rikosoikeudellisesti kansallisen oikeusjärjestelmän piirissä.

Mikäli turvallisuusyrityksen työntekijä luokitellaan taistelijaksi, on hänellä oikeus sotavangin kohteluun kiinniotettaessa, mutta häntä kohti voidaan myös kaikissa tilanteissa kohdistaa voimankäyttöä. Taistelijat kategorisoidaan vielä laillisiin ja laittomiin taistelijoihin.

Laittomiksi taistelijoiksi luokitellaan vakoojat ja palkkasotilaat. Yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä saa harvoin vakoojan aseman, koska vakoojan tulee olla kansainvälisen aseellisen selkkauksen osapuolen asevoimien jäsen. Yksityisten turvallisuusyritysten työntekijöitä on kutsuttu moderneiksi palkkasotilaiksi. Kansainvälisen oikeuden oikeuslähteiden perusteella on harvinaista, että yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä asetettaisiin palkkasotilaan kategoriaan. Suurelta osin tämä johtuu kansainvälisen oikeuden sääntöjen kumulatiivisuudesta.

Komentajan vastuuta ei voida siis kiertää kansainvälisessä oikeudessa. Sotilasorganisaatiossa vastuu on hyvin selkeä, koska toiminnan johtaja löytyy aina organisaatiokaaviota seuraamalla aina korkeimpaan johtoon asti. Yksityisten turvallisuusyritysten osalta komentajan vastuu ei ole yhtä selkeä kuin sotilasorganisaatiossa. Yksittäisten osastojen tai ryhmien johtosuhteet ovat varsin selkeät, mutta pääkysymys lienee yrityksen johdon vastuu operatiivisesta toiminnasta eli palvelun tuottamisesta aluevaltion alueella. Yrityksen johdon tehtävä ei ole koordinoita kentällä olevaa operatiivista toimintaa, vaan sen tehtävänä on myydä palveluita toimeksiantajavaltioille, jolloin vastuu palvelujen sisällöstä siirtyy toimeksiantajavaltiolle.

Toimeksiantajavaltio voi itse päättää yrityksen työntekijöiden suhteesta omaan organisaatioonsa. Tästä suhteesta ei tällä hetkellä ole selkeää ohjeistusta tai toimintatapaa. Toimeksiantajavaltio kykenee käyttämään yritystä haluamiinsa tehtäviin. Kuten tutkimuksessa on tullut esille, valtioilla on mahdollisuus käyttää yritysten palkkaamiseen myös välittäjiä. Tällöin saattaa hämärtyä, kuka itse asiassa on palkannut kyseisen yrityksen ja kenen alaisuudessa yritys toimii.

Kansainväliset järjestöt ja yritykset voivat myös palkata yksityisiä turvallisuusyrityksiä. Tällöin komentajan vastuu varsinkin kansainvälisten yritysten osalta on ongelmallista, koska suoraista käskyvaltaa on haastavaa selvittää. Yrityksen johto on palkannut yrityksen tiettyyn tehtävään, mutta yritys voi suorittaa sen haluamallaan tavalla. Tällöin yrityksen johdolla ei välttämättä ole ammattitaitoa ohjeistaa, valvoa ja vastata seuraamuksista.

Valtio on kansainvälisen oikeuden oikeuslähteiden mukaisesti vastuussa yksityisen turvallisuusyrityksen toimista tietyissä tapauksissa. Valtion vastuusta puhuttaessa on kiinnitettävä huomiota myös valtion kategorisointiin. Valtio on turvallisuusyrityksiin liittyen kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa toimeksiantajavaltio, kotivaltio tai aluevaltio. Valtio on vastuussa kolmessa tapauksessa. Valtio on vastuussa silloin, kun yksityinen turvallisuusyritys tai sen työntekijä on valtion elin. Valtio on vastuussa silloin, kun yksityinen turvallisuusyritys tai sen työntekijä määritellään valtiorahallinnon viranomaiseksi. Valtio on vastuussa myös silloin, kun valtio ei ole suorittanut asianmukaista huolellisuutta valvoa ja raportoida yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijöiden toimista.

Valtion vastuu on haasteellinen kokonaisuus. Kansainvälisen tuomioistuimen antama tuomio USA:lle heidän toimistaan Nicaraguassa on selkeyttänyt omalta osaltaan kysymyksen haasteellisuutta. Toinen seikka, joka on edesauttanut valtion vastuun selkeyttämistä, on ILC:n raporttien nostaminen osaksi kansainvälistä tapaoikeutta. Valtion vastuuta selvitettyä on sekä voimassa olevat säännöt ja niiden perusteella tehty ennakkopäätös.

Kansainväliset järjestöt ovat saavuttaneet aseman kansainvälisen oikeuden subjekteina. Tällöin ne ovat velvoitettu noudattamaan jus cogens -velvoitteita ja kansainvälistä tapaoikeutta. Kansainvälisen tuomioistuimen mukaan kansainväliset järjestöt ovat vastuussa työntekijöidensä tai palkkaamiensa yritysten työntekijöiden toiminnasta kansainvälisen tapaoikeuden periaatteiden mukaisesti

Yksityisten turvallisuusyritysten suorittamien rikosten seuraamusjärjestelmä on riippuvainen siitä, onko syytettynä valtio vai yksilö. Kansainvälinen tuomioistuin käsittelee valtioiden välisiä kiistoja. Tällöin sekä syytettynä että asianomistajana olevan valtion on oltava suostuvaisia asian käsittelyyn kansainvälisessä tuomioistuimessa. Molempien valtioiden tulee myös hyväksyä tuomioistuimen tuomiovalta.

Yksilön syyttäminen ja tuomitseminen tapahtuu ensisijaisesti kansallisessa lainsäädännössä. Riippuen tapauksesta ja kansallisuudesta suoritetaan oikeusprosessi koti-, toimeksiantaja- tai aluevaltiossa. Valtion määräytymiseen vaikuttaa myös yksilön asema kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa. Kansainvälisessä humanitaarisessa oikeudessa oleviin sotarikoksiin syyllistyneet henkilöt voidaan myös tuomita kansainvälisessä tuomioistuimessa.

Havaintona voidaan todeta, että kansainvälinen oikeus, niin kuin myös muut oikeusjärjestelmät, eivät ole dynaamisia järjestelmiä. Muutosten tekeminen oikeusjärjestelmään on hidas prosessi, varsinkin kansainvälisessä oikeudessa, jossa päätökset tehdään valtioiden kesken kansainvälisessä foorumissa. Yksityiset turvallisuusyritykset tulivat vahvasti osaksi kansainvälisiä aseellisia selkkauksia vasta 2000-luvun alussa, joten niihin ollaan vasta reagoimassa kansainvälisessä oikeudessa.

Valtiot, jotka käyttävät aktiivisesti turvallisuusyrityksiä, ovat myös havainneet yritysten käytön hyödyt kansainvälisissä aseellisissa selkkauksissa. Taloudellisesti on edullisempaa ulkoistaa turvallisuuspalvelut kuin käyttää valtion omia asevoimia kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa ja etenkin kansainvälisen aseellisen selkkauksen aluevaltion jälleenrakennusvaiheessa. Valtioille on myös poliittisesti hyödyllisempää käyttää yksityisiä turvallisuusyrityksiä. Poliittisen johdon ei tarvitse saada kansan hyväksyntää tai todistaa kansainväliseen aseelliseen selkkaukseen osallistumisen tarpeellisuutta omalle kansalleen. Tällöin yleinen mielipide ei pääse vaikuttamaan valtion toimintaa kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa.

Tässä on kuitenkin huomioitava, että yksityistäminen ei kuitenkaan poista valtion vastuuta yrityksen suorittamista toiminnoista. Kuten johtopäätöksissä on todettu, valtiolla on kaikissa tapauksissa vastuu yrityksen toiminnasta. Kysymys on ainoastaan valtion roolista kussakin tapauksessa.

Kansainvälisessä oikeudessa ei ole suoraan yksityisiä turvallisuusyrityksiä rajoittavia artikloita. Tällä hetkellä kansainvälisessä yhteisössä tunnetaan ainoastaan yksityisiä turvallisuusyrityksiä ohjaavia dokumentteja ja yritysten itsesääntelytyökaluja, kuten code of conduct-käytännösäännöstöjä. YK:n yleissopimuksen luonnos ei ole vielä valmis hyväksyttäväksi, ja on erittäin epätodennäköistä, että hyväksyminen tapahtuisi nopealla aikataululla. Kansainvälinen yhteisö, joka käyttää yksityisten turvallisuusyritysten palveluita, on myös pääsääntöisesti päättävässä asemassa myös YK:ssa. Tällaiset valtiot, jotka ahkerasti käyttävät yritysten palveluita omissa operaatioissa, ovat varsin haluttomia rajoittamaan niiden käyttöä.

Kansainvälisen yhteisön olisi ensin kyettävä määrittelemään yksityiset turvallisuusyritykset ja niille annettavat tehtävät. Tämän jälkeen olisi luotava valvonta ja raportointimekanismi, jonka avulla kyettäisiin valvomaan yritysten toimintaa. Yritysten asema olisi myös selkeytettävä kansainvälisessä oikeudessa. Samalla olisi myös selkeästi tuotava esille valtion asema ja ennen kaikkea valtion asema käytettäessä välittäjäpalveluita yritysten palkkaamisessa. Vast sitten kun yrityksen ja valtion asema olisi selkeä, kyettäisiin aloittaa yksilöiden aseman tarkastelu kansainvälisessä oikeudessa.

Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden oikeuslähteitä olisi myös päivitettävä, koska sodankäynti on varsin erilaista kuin toisen maailmansodan jälkeen. Sodan kuva on muuttunut ja taistelukentällä on ilmaantunut uudenlaisia osallistujia, joiden sääntelylle ei ole tällä hetkellä perusteita. Hyvänä esimerkkinä ovat autonomiset laitteet nykyajan ja ennen kaikkea tulevaisuuden taistelukentällä. Lisääntyvä teknisyys asettaa haasteita kansainväliselle humanitaariselle oikeudelle.

Yksityiset turvallisuusyritykset ovat myös reagoineet kansainvälisessä yhteisössä asetettuihin vaatimuksiin. Yritysten pyrkimykset parantaa oman alansa mainetta kansainvälisessä yhteisössä on oikea suunta. Aktiivinen itsesääntely on ainakin tässä vaiheessa paras keino saavuttaa edes tyydyttävä valvonta- ja raportointimekanismi. Ainakin itsesääntelymekanismit ovat ketterämpi väline kuin YK:n kaltaisen kansainvälisen järjestön byrokratian rattaisiin juuttuminen. YK:n perimmäinen tarkoitus on toimiva, mutta itse byrokratia on liian jäykkä sopimusten saavuttamiseksi edes kohtuullisissa ajassa.

Yksityisten turvallisuusyritysten yleistyminen on vasta alkanut, koska valtioiden haluttomuus asettaa omia asevoimiaan kriisialueille lisääntyä. Yritysten yleistyminen vaatii myös niiden toiminnan ohjaamiselta enemmän. Ennen kaikkea olisi selkeytettävä yrityksille annettavia palveluita ja yritysten työntekijöiden sijoittumista valtioiden johtosuhteisiin.

Yksilön rikosoikeudellinen vastuu perustuu tällä hetkellä pääsääntöisesti kansalliseen lainsäädäntöön. Kansainvälisen tuomioistuimen tuomiovalta perustuu Geneven sopimusten mukaisen törkeiden rikosten mukaisiin rikkomuksiin. Kansainvälisen tuomioistuimen tuomiovalta taas rajoittuu valtioiden välisten kiistojen ratkaisemiseen. Tällöin jäljelle jää ainoastaan kansallisen lainsäädännön tuomiovalta. Osa aluevaltioista on muokannut omaa oikeusjärjestelmäänsä koskemaan esimerkiksi yksityisiä turvallisuusyrityksiä ja niiden työntekijöiden suorittamia rikkomuksia. Yleisesti on kuitenkin epätodennäköistä, että ainakaan hauraiden aluevaltioiden oikeusjärjestelmä olisi kypsä huolehtimaan omalla alueella tapahtuneiden ulkomaalaisten tutkinnasta ja tuomitsemisesta. Toimeksiantaja- ja kotivaltioiden kansallinen lainsäädäntö on siis keskiössä. Tietyissä valtioissa on jo tällä hetkellä ekstraterritoriaalinen lainsäädäntö, joka mahdollistaa omien kansalaisten ulkomailla tehtyjen rikosten tutkinnan ja tuomitsemisen. Tästä hyvänä esimerkkinä ovat juurikin Nisour aukion tapahtumien johdosta annetut tuomiot Yhdysvalloissa.

Kansallisen oikeusjärjestelmän kehittymisen esteenä voidaan tietenkin nähdä taloudellisia vaikutuksia. Maailmasta löytyy aina valtioita, joiden lainsäädäntö ei mahdollista ulkomailla tehtyjen rikosten tuomitsemista. Yritys, jolla on tällainen riski, voisi muuttaa tällaisen valtion omaksi kotivaltiokseen. Tällöin yrityksen ei tarvitsisi huolehtia kansallisen lainsäädännön puuttumisesta sen toimintaan. Tällaiset valtiot saisivat lisätuloja yritysten muuttaessa valtioon ja vastapainona yritys kykenisi suorittamaan kyseenalaisia palveluja vailla oikeusseuraamuksia.

Yksityiset turvallisuusyritykset ovat ja tulevat tästä eteenpäin olemaan osa kansainvälistä aseellista selkkausta. Tällä hetkellä kansainvälisen yhteisön tulisi määrittää selkeästi yritysten toiminnan raamit, rajoitukset ja seuraamukset. Tällöin niiden käyttö olisi hallittua ja kontrolloitua. Tästä hyötyisivät niin yritykset itse kuin niiden palveluja käyttävät valtiot ja kansainväliset järjestöt.

Tutkimus on mielestäni tarpeellinen upseerille. Jo aloitettu palvelujen ulkoistaminen kotimaassa luo paineen ainakin ymmärtää strategisten kumppaneiden rooli ja oikeudet kansainvälisen aseellisen selkkauksen alkaessa. Puolustusvoimat käyttää omassa toiminnassaan yksityisten yritysten palveluja ja upseerin olisi hyvä ymmärtää yritysten oikeudet ja velvoitteet yhtenä osana omaa suunnittelua. Kansainvälisissä kriisinhallintaoperaatioissa ei voi olla törmäämättä yksityisiin turvallisuusyrityksiin. Yritykset ovat ottaneet oman osansa operaatioissa, ja upseerin on syytä ymmärtää, millaisiin tehtäviin ja millaisilla oikeuksilla heitä voidaan käskää. Samalla upseerin on myös ymmärrettävä komentajan vastuu, mikäli hän on sellaisessa suhteessa yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijöitä kohtaan.

6.1.2. Jatkotutkimustarpeet

Yksityisiä turvallisuusyrityksiä on kansainvälisellä tasolla tutkittu paljon, mutta tutkimukset ovat hyvin pitkälti keskittyneet kartoittamaan kansainvälisen oikeuden kenttää suhteessa yksityisiin turvallisuusyrityksiin. Osa tutkimuksista on profiloitunut tutkimaan yksityisiä turvallisuusyrityksiä vain tietystä näkökulmasta.

Tutkimukset ovat pääasiassa olleet kansainvälisiä, mutta osa tutkimuksista on keskittynyt myös tulkitsemaan kansainvälisen oikeuden sääntöjä yksityisistä turvallisuusyrityksistä suhteessa omaan valtioon. Tällaiset tutkimukset ovat vielä suurena vähemmistönä. Omassa tutkimuksessani en katsonut hyödylliseksi ottaa huomioon toisen valtion kansallisen oikeusjärjestelmän ja yksityisten turvallisuusyrityksen välisiä suhteita. Tässä tutkimuksessa ei siitä olisi saatu mainittavaa hyötyä.

Jatkotutkimustarpeena näen yksityisten turvallisuusyritysten aseman Suomen kansallisen oikeusjärjestelmässä. Suomessa suoritettu laaja palveluiden ulkoistaminen toi Puolustusvoimille useita eri kumppaneita. Kumppaneiden on myös oltava tietoisia omista vastuistaan ja velvollisuuksistaan myös kansainvälisessä humanitaarisessa oikeudessa. Kumppanit tuottavat palveluita, jotka voivat altistaa kumppaneiden työntekijät hyökkäyksen kohteeksi. Esimerkiksi onko Millogin taisteluvaunun varaosia etulinjaan kuljettava kuorma-auto laillinen iskun kohde? Vastaus on kyllä. Yksityisten turvallisuusyritysten osalta olisi tarpeellista selvittää myös niiden rikosoikeudellinen vastuu Suomen kansallisessa oikeusjärjestelmässä. Rikosoikeudellisen vastuun selvittäminen olisi mielestäni tarpeellista nykyisen hybridisodankäynnin välineiden johdosta.

Toisena jatkotutkimustarpeena näen uusien sodankäynnin välineiden vaikutukset kansainväliseen humanitaariseen oikeuteen. Uudet sodankäynnin välineet ovat tällä hetkellä jo arkipäivää maailmassa. Yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä voi olla useiden tuhansien kilometrien päässä kansainvälisestä aseellisesta selkkauksesta ja antaa käskyjä autonomisille laitteille. Kuten tutkimuksessa on osoitettu, niin tällaisessa tapauksessa henkilö osallistuu suoranaisesti vihollisuuksiin. Tämä seikka antaa aihetta asiaan perehtymiselle. Autonomian kehittyminen ja kybersodankäynti tulisi ottaa huomioon myös kansainvälisessä oikeudessa. Tulevaisuudessa käytetään yhä enemmän autonomisia laitteita myös sodankäynnin välineenä. Tälläkin hetkellä on käytössä jo suuri määrä autonomisia laitteita, mutta niitä käytetään paljon valvonta- ja omasuojatehtävissä. Jatkuvasti raportoidaan kuitenkin robottitaisteluvaunuista ja muista autonomisista sodankäynnin välineistä.

Esimerkiksi lennokit ovat jo tällä hetkellä arkipäivää taistelukentällä, mutta niiden tuhoamis- päätöksestä vastaa vielä ihminen. Tutkimusten mukaan on hyvin todennäköistä, että lähitule- vaisuudessa autonomiset laitteet ovat kykeneviä niille annettujen parametrien perusteella te- kemään itsenäisesti tuhoamispäätöksen.

Kyberhyökkäyksellä kyetään lamaannuttamaan valtion sähkön-, lämmön- ja vedenjakelu, joka vaikuttaa valtion kansalaisiin kokonaisvaltaisesti. Tämä asettaa tietenkin haasteita myös kan- sainväliselle humanitaariselle oikeudelle kansainvälisissä aseellisissa selkkauksissa, joissa käytetään aktiivisesti autonomisia välineitä.

Geneven sopimukset ovat ajalta, jolloin uudet sodankäynnin välineet eivät olleet ajankohtai- sia. Geneven sopimusten lisäpöytäkirjat eivät myöskään käsittele uusia sodankäynnin välinei- tä. Punaisen Ristin kansainvälinen komitea on kirjoittanut aiheesta ja pitänyt myös kansainvä- lisiä seminaareja, mutta mitään virallista ohjausta ja tulkintaa ei ole vielä asetettu. Valtioilla on vastuu, ottaessaan käyttöön uusia sodankäynnin välineitä, osoittaa, että niiden käyttö on voimassa olevan kansainvälisen humanitaarisen oikeuden mukaista. Toisaalta on myös nostet- tu esille eettinen näkökulma, jossa ihminen olisi aina vastuussa tuhoamispäätöksestä. Tu- hoamispäätöksen antaminen koneelle poistaisi inhimillisyyden taistelukentältä.

Jatkotutkimustarpeena näen siis uusien sodankäynnin välineiden vaikutuksen kansainväliseen humanitaariseen oikeuteen. Uusista sodankäynnin välineistä voidaan nostaa tutkimuksen ra- jaukseksi autonomiset laitteet tai kybersodankäynti. Kyseiset uudet sodankäynnin välineet ovat mielestäni keskiössä tulevaisuudessa.

Kolmantena jatkotutkimustarpeena näen yksityisten turvallisuusyritysten aseman tarkastelun vailla kansainväistä luonnetta olevissa aseellisissa selkkauksissa. Kansainvälinen humanita- arinen oikeus erottelee kuitenkin kansainväliset sekä vailla kansainvälistä luonnetta olevat selkkaukset toisistaan. Kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa kategorisoidaan vielä sii- hen osallistuvat yksilöt taistelijan asemassa oleviin ja siviileihin. Siviilit määritellään aktiivi- sesti taisteluihin osallistuviin siviileihin ja siviileihin, jotka eivät osallistu taisteluihin. Kan- sainvälistä luonnetta vailla olevassa selkkauksessa ei ole taistelijan asemassa olevia yksilöitä, joten yksilöiden välistä eroa määritellään eri tavalla. Tämä tarkoittaa, että kun kansainvälistä luonnetta vailla olevissa selkkauksissa ei ole taistelijan määrittelyä, niin ei ole myöskään so- tavangin asemaa. Yksityisen turvallisuusyrityksen työntekijä olisi kansallisen lainsäädännön piirissä, mikäli aluevaltion kanssa ei ole sopimusta yrityksen immuniteetista.⁴⁶²

---

⁴⁶² Chesterman etc. Doswald-Beck s. 126.

Geneven sopimusten yleinen artikla 3⁴⁶³, Geneven sopimusten II lisäpöytäkirja ja kansainvälinen tapaoikeus suojaavat siviilejä kansainvälistä luonnetta vailla olevissa selkkauksissa. Mikäli valtio ei ole ratifioinut kyseisiä sopimuksia, on kuitenkin aina kansainvälinen ihmisoikeus voimassa.⁴⁶⁴ Siviileillä on kuitenkin samat oikeudet riippumatta selkkauksen luonteesta. Kansainvälinen humanitaarinen oikeus sisältää näin ollen rajoitteita riippuen siitä, onko kyseessä kansainvälinen tai vailla kansainvälistä luonnetta oleva aseellinen selkkaus. Vailla kansainvälistä luonnetta olevat aseelliset selkkaukset ovat maailmassa yleisiä, ja yksityiset turvallisuusyritykset tarjoavat aktiivisesti palveluita myös tällaisissa selkkauksissa.

Tällaisessa tutkimuksessa olisi myös mahdollista tarkastella suoranaisten vihollisuuksiin osallistumisen problematiikkaa vailla kansainvälistä luonnetta olevassa aseellisessa selkkauksessa. Tällä hetkellä on esillä kahta erilaista tulkintaa suoranaisestä osallistumisesta vihollisuuksiin. Yhden tulkinnan mukaan kaikkia aseellisia ryhmittymiä vastaan voi hyökätä riippumatta niiden suorittamasta tehtävästä. Tämä laajentaisi kansainvälisessä selkkauksessa käytettyä määritelmää. Toinen vaihtoehto olisi käyttää samaa tulkintaa kuin kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa. Tämä tulkinta olisi kapeampi ja suojelisi siviilejä kokonaisvaltaisesti, mikäli he eivät suoranaisesti osallistuisi vihollisuuksiin. Sisäisessä aseellisessa selkkauksessa olisi huomioitava myös kansainvälisten ihmisoikeuksien säädökset. Tällöin on varmistettava, että kansainvälinen humanitaarinen oikeus ja ihmisoikeus eivät ole ristiriidassa keskenään.⁴⁶⁵ Kyseinen tutkimus palvelisi kahta tarkoitusta.

⁴⁶³ SopS 8/1955

3 artikla. Kansainvälistä luonnetta vailla olevat selkkaukset.

Kun jonkin Korkean sopimuspuolen alueella syntyy aseellinen selkkaus, jolla ei ole kansainvälistä luonnetta, kukin selkkaukseen osallisista on velvollinen noudattamaan ainakin seuraavia määräyksiä:

1) Henkilöitä, jotka eivät suoranaisesti ota osaa vihollisuuksiin, heihin lukien aseellisiin voimiin kuuluvat, jotka ovat laskeneet aseensa, sekä ne, jotka ovat joutuneet taistelukyvyttömiksi sairauden, haavoittumisen, pidättämisen tai muun syyn johdosta, on kaikissa olosuhteissa kohdeltava inhimillisesti tekemättä mitään epäsuopeata erottelua rodun, värin, uskonnon tai uskomuksen, sukupuolen, syntyperän tai omaisuuden tai muun niihin verrattavan tunnusmerkin perusteella.

Sen takia ovat ja pysyvät, aikaan ja paikkaan katsomatta, mainittujen henkilöiden suhteen kiellettyinä:

a) henkeen ja ruumiilliseen koskemattomuuteen kohdistuvat loukkaukset, erittäinkin murha kaikissa muodoissaan, silpominen, julmuutta osoittava piteleminen ja kidutus;
 b) panttivangiksi ottaminen;
 c) henkilökohtaisen arvon loukkaukset, erittäinkin nöyryyttävät ja alentavat kohtelut;
 d) tuomiot, joita ei ole antanut sellainen tuomioistuin, jonka toimintaan liittyvät sivistyskansojen välttämättömiksi tunnustamat oikeudelliset takeet, ja teloitukset, jotka pannaan täytäntöön sellaisen tuomioistuimen edeltävältä ratkaisulta.

2) Haavoittuneet ja sairaat on kerättävä ja niitä on hoidettava.

Puolueeton ihmisystävällinen järjestö, sellainen kuin Punaisen Ristin kansainvälinen komitea, saa tarjota palveluksiaan selkkauksen osapuolille.

Selkkauksen osapuolet tekevät toisaalta voitavansa saattaakseen erikoissopimuksin voimaan tämän sopimuksen muut määräykset joko kokonaan tai osittain.

Edellä olevien määräysten soveltamisella ei ole vaikutusta selkkauksen osapuolten oikeudelliseen asemaan.

⁴⁶⁴ Chesterman etc. Doswald-Beck s. 127.

⁴⁶⁵ Seiberth s. 112 – 113.

Ensinnäkin se selventäisi Geneven sopimusten II lisäpöytäkirjan sopivuutta nykyajan selkkauksissa ja toisena selventäisi yksityisten turvallisuusyritysten asemaa, tällaisessa aseellisessa selkkauksessa.

Yleisenä huomiona kansainvälisestä humanitaarisesta oikeudesta on sen säätämisen hitaus ja byrokraattisuus. Toisaalta oikeutta säädettäessä ei kannattaisi myöskään toimia harkitsemattomasti. Oikeuden tulisi olla kehittyvä entiteetti, joka kykenisi myös seuraamaan kehityksen muutoksia. Oikeus ei mielestäni koskaan voi olla proaktiivinen, vaan se reagoi omilla tulkinnoillaan jo tapahtuneeseen. Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden on myös kyettävä kehittymään. Haagin 1907 maasodan lakeja käsittelevä ohje on voimassa olevaa oikeutta, mikäli kaksi valtiota aloittavat sodan keskenään. Toisaalta sodankäynnin ulottuvuudet ovat monimutkaistuneet Haagin sopimusten allekirjoitushetkestä. Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden on oltava ajanmukaista, jotta voidaan taata aseellisessakin selkkauksessa turvallisuus siihen tahallisesti tai tahattomasti osallistuville.

LÄHTEET

VALTIOSOPIMUKSET JA VIRALLISET ASIAKIRJAT

Asetus Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan voimaansaattamisesta. (SopS 1/1956).

Asetus valtiosopimusoikeutta koskevan Wienin yleissopimuksen voimaansaattamisesta. (SopS 33/1980).

Draft International Convention on the Regulation, Oversight and Monitoring Of Private Military and Security Companies 13 July 2009.

Genèven sopimus maasotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden ja sairaiden aseman parantamisesta 12 päivänä elokuuta 1949. (SopS 8/1955).

Genèven sopimus merisotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden, sairaiden ja haaksirikkoutuneiden aseman parantamisesta 12 päivältä elokuuta. 1949. (SopS 8/1955).

Genèven sopimus sotavankien kohtelusta 12 päivältä elokuuta 1949. (SopS 8/1955).

Genèven sopimus siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana 12 päivältä elokuuta 1949. (SopS 8/1955).

Geneven yleissopimusten lisäpöytäkirja kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta (I pöytäkirja). (SopS 82 /1980)

Geneven yleissopimusten lisäpöytäkirja kansainvälistä luonnetta vailla olevien aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta (II pöytäkirja). (SopS 82 /1980)

Geneven vuoden 1949 yleissopimusten lisäpöytäkirja uuden tunnusmerkin käyttöönotosta (III lisäpöytäkirja). (SopS 33/2009)

Interpretive guidance on the notion of direct participation in hostilities under international humanitarian law. Nils Melzer. ICRC. 2009.

Montreux´n asiakirja - Yksityisten turvallisuus- ja puolustusalan yritysten toimintaan liittyvistä valtioiden kansainvälisoikeudellisista velvoitteista ja hyvistä käytännöistä aseellisen selkkausten aikana. Punaisen Ristin kansainvälinen komitea (ICRC), Montreux 17.9.2008.

Rooman perussäännön voimaansaattamisesta sekä perussäännön lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja perussäännön soveltamisesta. (SopS 56/2002)

- Rules of International Humanitarian Law and other rules relating to the conduct of hostilities. International Committee of the Red Cross. Geneva. 2005.
- The Manual on the Law of Non-International Armed Conflict. International Institute of Humanitarian Law. San Remo. 2006.
- The Organization of African Unity Convention for the Elimination of Mercenarism in Africa (CM/817 (XXIX) Annex II Rev.1)
- The United Nations International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries, A/RES/44/34. 72nd plenary meeting, 4 December 1989.
- United Nations, Draft International Convention on the Regulation, Oversight and Monitoring Of Private Military and Security Companies, 13 July 2009.
- UN Doc A/56/10 "Report of the International Law Commission on the work of its 53rd Session, Articles on State Responsibility", 23 April – 1 June and 2 July – 10 August 2001.
- UN Doc A/CN.4/532 First report on responsibility of international organizations, by Mr. Giorgio Gaja. 26 March 2003.
- UN Doc A/60/10 Report of the International Law Commission. Fifty-seventh session. 2 May-3 June and 11 July-5 August 2005.
- UN Doc A/CN.4/L.725. Responsibility of International Organizations. Titles and texts of articles 46, 47, 48, 49 [48], 50 [49], 51 [50], 52 [51] and 53 provisionally adopted by the Drafting Committee on 21, 22, 28, 29 and 30 May 2008.
- UN Doc A/CN.4/541. Second report on responsibility of international organizations, by Mr. Giorgio Gaja, 2 April 2004.
- UN Doc A/CN.4/553. Third report on responsibility of international organizations, by Giorgio Gaja, 13 May 2005.
- UN Doc A/64/10. Report of the International Law Commission. Sixty-first session. (4 May-5 June and 6 July-7 August 2009).
- UN Doc A/66/10. Report of the International Law Commission. Sixty-third session. (26 April-3 June and 4 July-12 August 2011).

UN Doc A/9610. Report of the International Law Commission on the work of its twenty-sixth session, 6 May - 26 July 1974, Official Records of the General Assembly, Twenty-ninth session, Supplement No. 10. 1971.

UN Doc A/CN.4/246. Third Report on State responsibility, by Mr. Roberto Ago, Special Rapporteur, the internationally wrongful act of the State, source of international responsibility.

UN Doc A/HRC/22/41 ”Report of the open-ended intergovernmental working group to consider the possibility of elaborating an international regulatory framework on the regulation, monitoring and oversight of the activities of private military and security companies on its second session”, 24 December 2012

UN Doc A/HRC/WG.10/1/4 ” Summary of the first session of the open-ended intergovernmental working group to consider the possibility of elaborating an international regulatory framework on the regulation, monitoring and oversight of the activities of private military and security companies”, 22 November 2011

Valtiosopimussoikeutta koskeva Wienin yleissopimus (SopS 33/1980)

Vienna Convention on the Representation of States in their Relations with International Organizations of a Universal Character 1975.

http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/5_1_1975.pdf

LAIT, ASETUKSET JA OIKEUSTAPAUKSET

1085/2015. Laki yksityisistä turvallisuuspalveluista.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yksityisistä turvallisuuspalveluista sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi. HE22/2014.

International Court of Justice, Case Concerning Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro), Judgment, 26 February, 2007.

International Court Of Justice. Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua. (Nicaragua v. United States of America). Judgment of 27 June 1986.

United States of America v. Paul A. Slough,, Nicholas Abram Slatten, Evan Shawn Liberty, Dustin Laurent Heard, Donald Wayne Ball, United States District Court for the District of Columbia, No 1:08:cr-360, Exhibit B, 2007.

United States of America v. Paul A. Slough, et al., United States District Court for the District of Columbia, No 1:08:cr-360, 2009.

United States of America v. Nicholas Abram Slatten, United States District Court for the District of Columbia, No 1:14-cr-00107, 2013.

United States of America v. Paul A. Slough, et al., United States District Court for the District of Columbia, No 1:08:cr-360, Memorandum opinion, 2014.

KIRJALLISUUS

Chesterman Simon & Lehnardt Chia. From mercenaries to market. The rise and regulations of private military companies. Biddles Ltd. Kings Lynn. 2007.

Creutz Katja. State responsibility in international law : from paradigm to periphery. Väitöskirja 2015.

Evans Malcolm D. International law. Fourth edition. Oxford University Press. Oxford. 2014.

Dinstein Yoram. The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict. Cambridge University Press. 2010.

Hakapää Kari. Uusi kansainvälinen oikeus. Dark Oy. Vantaa. 2003.

Hakapää Kari. Uusi kansainvälinen oikeus. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna. 2010.

Henckaerts, Jean-Marie, Doswald-Beck Louise. Customary International Humanitarian Law. Cambridge University Press. 2009.

Hirsjärvi Sirkka, Remes Pirkko, Sajavaara Paula. Tutki ja kirjoita. Gummerrus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2004.

Hirvonen Ari. Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17, Helsinki 2011.

Huhtinen, Aki-Mauri (toim.). Sotilasjohtamisen tiedon kohteet. Maanpuolustuskorkeakoulu. Johtamisen laitos. Julkaisusarja 2. Artikkelikokoelmat n:o 16, 2006. Edita Prima Oy. Helsinki. 2006.

Husa Jaakko, Mutanen Anu, Pohjalainen Teuvo: Kirjoitetaan juridiikkaa. Esa Print Oy, Tampere 2008

Husa Jaakko. Julkisoikeudellinen tutkimus. Gummerrus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1995.

Häyhä, Juha (toim.). *Minun metodini*. WSOY. Porvoo. 1997

Janaby Mohamad Ghazi. *The Legal Regime Applicable to Private Military and Security Company Personnel in Armed Conflicts*. Springer International Publishing. Switzerland. 2016.

Kolb Robert, Hyde Richard. *An Introduction to the International Law of Armed Conflicts*. Hart Publishing. Oxford. 2008.

Lindfors, Heidi (toim.). *Empiirinen tutkimus oikeustieteessä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 64*. Helsinki. 2004.

Lindfors Heidi (toim.), *Lainsäädäntöä vai muuta oikeudellista ohjailua? Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 67*. Helsinki. 2005.

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152551/TTA67_Lindfors_2005.pdf;sequence=1. Katsottu 7.7.2016.

Niiniluoto Ilkka. *Johdatus tieteenfilosofiaan*. Otava, Keuruu 1997.

Percy Sarah. *Mercenaries: the history of a norm in international relations*, Oxford University Press, 2007.

Rosén Gunnar, Parkkari Juhani. *Sodan lait käsikirja*. Edita Prima Oy. Helsinki. 2004.

Sarajärvi Anneli, Tuomi Jouni. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Hansaprint Oy, Vantaa 2013.

Scahill Jeremy. *Blackwater*. Nation books. New York. 2007.

Schaub Gary JR., Kealty Ryan toim.. *Private Military and Security Contractors. Controlling the corporate warrior*. Rowman & Littlefield. London. United Kingdom. 2016.

Seiberth Corinna. *Private Military and Security Companies in International Law*. Intersentia, Cambridge, 2014.

Shaw Malcolm N. *International law*. Fifth edition. Cambridge University press. Cambridge. 2003

Siltala, Raimo. *Oikeustieteen tieteenteoria*. Vammalan Kirjapaino Oy. Vammala. 2003.

Singer P.W. *Corporate warriors. The rise of the privatized military industry*. Cornell University press. Ithaca, New York. 2003.

Slaughter, Anne-Marie, Ratner, Steven R.. Symposium on method in international law. American Journal of International Law 291. 1999.

Solis Gary D. The Law of Armed Conflict: International Humanitarian Law in War. Cambridge University Press. 2010.

Sun Tzu: Art of War. Translated from the Chinese by Lionel Giles (1910). Allendale Online Publishing. 2000.

Weller, Marc. The Oxford Handbook of The Use of Force in International Law. CPI Group (UK) Ltd. 2015.

Yhteiskunnan turvallisuusstrategia, valtioneuvoston periaatepäätös 16.12.2010, Puolustusministeriö, Vammalan kirjapaino, 2011.

MUUT ASIAKIRJAT JA RAPORTIT

Additional information about Blackwater USA”, memorandum dated 1 October 2007 from Majority Staff to the Members of the Committee on Oversight and Government Reform, p. 2. Available from <http://i.a.cnn.net/cnn/2007/images/10/01/blackwater.memo.pdf>.

Apuzzo, Matt (October 22, 2014). "Former Blackwater Guards Convicted in Iraq Shooting". New York Times.

Apuzzo, Matt (April 13, 2015). "Ex-Blackwater Guards Sentenced to Long Prison Terms in 2007 Killings of Iraqi Civilians". The New York Times.

Browning John G.. Legally Speaking: Law and the Fog of War, Part I of II. December 2008. <http://setexasrecord.com/stories/510610288-legally-speaking-law-and-the-fog-of-war-part-i-of-ii> . Katsottu 3.8.2016.

Contractor Personnel Supporting U.S. Armed Forces Deployed Outside the United States (JAN 2015). DFARS 252.225-7040.

http://www.acq.osd.mil/log/ps/.ctr_mgt_accountability.html/DFARS_252.225-7040_JAN2015.pdf. Katsottu 22.5.2017.

Contractor Support of U.S. Operations in the USCENTOM Area of Responsibility (October 2015), Deputy Assistant Secretary of Defense, Program Support, lokakuu 2015. Katsottu 18.12.2015

http://psm.du.edu/articles_reports_statistics/data_and_statistics.html#centcom_data

Devereaux, Ryan (June 5, 2012). "Blackwater guards lose bid to appeal charges in Iraqi civilian shooting case". The Guardian. London. Retrieved June 7, 2012.

Department of Justice, Justice News, (October 22, 2014) Four Former Blackwater Employees Found Quilty of Charges in Fatal Nisur Square Shooting in Iraq. Katsottu 4.11.2016
<https://www.justice.gov/opa/pr/four-former-blackwater-employees-found-quilty-charges-fatal-nisur-square-shooting-iraq>

Draft articles on the responsibility of international organizations, Yearbook of the International Law Commission, 2011, vol. II, Part Two. 2011.

Frulli Micaela. Exploring the Applicability of Command Responsibility to Private Military Contractors. Journal of Conflict & Security Law, Oxford University Press. 2010.

GAO-10-156, United States Government Accountability Office, Report to the Subcommittee on Oversight of Government Management, the Federal Workforce, and the District of Columbia, Committee on Homeland Security and Governmental Affairs, U.S. Senate, Diplomatic Security's Recent Growth Warrants Strategic Review, 12.11.2009.

Henckaerts Jean-Marie. Kontribuutio aseellisia selkkauksia koskevan oikeussäännösten ymmärtämiseen ja kunnioitukseen. Teoksessa Humanitaarinen tapaoikeus. Johdatus Punaisen Ristin kansainvälisen komitean kansainvälistä humanitaarista tapaoikeutta koskevaan tutkimukseen. Ulkoasiainministeriö. Lönnberg Painot Oy, Helsinki. 2015.

Human Rights Council, Report of the Working Group on the use of mercenaries as a means of violating human rights and impeding the exercise of the right of peoples to self-determination, 20 July to 3 August 2009.

<https://www.eda.admin.ch/eda/en/fdfa/foreign-policy/international-law/international-humanitarian-law/private-military-security-companies/participating-states.html>

<https://www.fbi.gov/about/faqs>.

https://www.sfs.fi/julkaisut_ja_palvelut/tuotteet_valokeilassa/iso_26000_yhteiskuntavastuu.

Isenberg David. A Fistful of Contractors: The Case for a Pragmatic Assessment of Private Military Companies in Iraq. Research Report. British-American Security Information Council. 2004.

ISOA Code of Conduct. <https://stability-operations.org/isoa-code-conduct>

Johnston, David; Broder, John M. (November 14, 2007). "F.B.I. Says Guards Killed 14 Iraqis Without Cause". The New York Times. Retrieved April 26, 2010.

Joint Doctrine and Concepts Centre. (2004). The joint service manual of the law of armed conflict. Ministry of Defence, JSP 383.

Korkea-Aho Emilia. Pehmeä sääntely sääntelytutkimuksen ja oikeusjärjestyksen haasteena. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 67. Lainsäädäntöä vai muuta oikeudellista ohjailua?. Heidi Lindfors (Toim.) Helsinki. 2005. s. 69

Neilson Kate. Ending Impunity: Bringing Superiors of Private Military and Security Company Personnel to Justice. New Zealand Yearbook of International Law. Vol 9. 2011.

Ninth report. Private military companies. Committee on Foreign Affairs. House of Commons. UK parliament. 2002.

<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200102/cmselect/cmcaff/922/92202.htm>

Private Military & Security Companies and their impacts on human rights: Recent developments, PMSC Bulletin Issue number 4. 30.4.2013.

Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, Yearbook of the International Law Commission, 2001, vol. II, Part Two.

Schwartz Moshe, Joyprada Swain. Department of Defense Contractors in Afganistan and Iraq: Background and Analysis. Congressional Research Service. May 13, 2011.

The International Code of Conduct for Private Security Providers' Association ((ICoCA).

<http://www.icoca.ch/en>

Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 2004, Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 16/2004, Edita 2004

YK kansainvälisen oikeuden toimijana. <http://www.yk.fi/node/268>. Katsottu 3.5.2017.

HAASTATTELUT JA OPETUSTILAISUUDET

Opetuskeskustelu Kari T. Takamaan kanssa 13.10.2015.

Opetuskeskustelu Kari T. Takamaan kanssa 10.5.2017.

Opetuskeskustelu Kari T. Takamaan kanssa 22.5.2017.